

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**HALK ANLATILARININ GÜNCELLENMESİ BAĞLAMINDA
OĞUZ KAĞAN DESTANI (1923-2021)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA PALUT

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERDAR ŞİMŞEK

BİLECİK, 2024
10431867

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**HALK ANLATILARININ GÜNCELLENMESİ BAĞLAMINDA
OĞUZ KAĞAN DESTANI (1923-2021)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA PALUT

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERDAR ŞİMŞEK

BİLECİK, 2024
10431867

BEYAN

“Halk Anlatılarının Güncellenmesi Bağlamında Oğuz Kağan Destanı (1923-2021)” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.	
DESTEK ALINMIŞTIR	DESTEK ALINMAMIŞTIR
Destek alındı ise;	
Destekleyen kurum;	
Desteğin Türü	Proje Numarası
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	
2- TÜBİTAK	
Diğer;.....	
ETİK KURUL onayı var ise;	
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	...../..... .....

Büşra PALUT

...../...../2024

İmza

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının yazılmasında, çalışmamı yakından takip edip sahiplenen, her daim beni destekleyen saygıdeğer ve kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Serdar ŞİMŞEK'e teşekkür ederim. Tez jürimde yer alan, fikirlerini benimle paylaşan kıymetli jüri üyelerine teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca yüksek lisansa başladığım zaman diliminde hastalanıp dört yıl boyunca beni destekleyen ve bu tezi bitirdiğimi göremeyen rahmetli ablam Kübra Nur PALUT'a Allah'tan rahmet dilerim. Sevgili annem, babam ve kardeşlerime de desteklerinden dolayı müteşekkirim.

Büşra Palut

2024

ÖZET

HALK ANLATILARININ GÜNCELLENMESİ BAĞLAMINDA

OĞUZ KAĞAN DESTANI (1923-2021)

Oğuzname geleneğine ait kültürel anlatılardan biri olan Oğuz Kağan Destanı, Türk destan kültürünün dikkate değer metinlerinden biri kabul edilmektedir. Söz konusu destan, gerek Türklerin efsanevi hükümdarı olarak takdim edilen Oğuz Kağan'ın cihan hâkimiyeti idealini yansıtması gerekse mitolojik ve epik düşünceye ait birtakım motifleri içermesi sebebiyle diğer destanlardan ayrılmaktadır. Günümüze değin yerli ve yabancı araştırmacıların ilgisine mazhar olan destanla ilgili hatırı sayılır sayıda bilimsel çalışma yapılmıştır. Fakat bu çalışmalar, daha ziyade destanın dil ve muhteva özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Öte yandan destan, Türk edebiyatında özellikle Cumhuriyet döneminde halk anlatılarının yeniden yazımı sürecinde yazar ve şairler tarafından güncelleme faaliyetlerini konu edilmiştir. Buna göre yeniden yorumlanan destanın uyarlama/metinlerarasılık işlemine bağlı olarak kimi zaman muhteva ve motif yapısının değiştiği, yeni bir metin olarak kurgulandığı görülmektedir. Bu bakımdan Oğuz Kağan Destanı'nın, halk anlatılarının yeniden yazım sürecinde kaleme alınan metinlerle mukayese edilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Oğuz Kağan Destanı'nın 1923-2021 yılları arasında roman, hikâye, masal, şiir ve piyes türlerinde ele alınan edebî metinleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Destan, Oğuz Kağan Destanı, Türk Edebiyatı, Metinlerarasılık.

ABSTRACT

OGUZ KAGAN EPIC IN THE CONTEXT OF UPDATING FOLK NARRATIVES (1923-2021)

Oghuz Kagan Epic, one of the cultural narratives belonging to the Oghuzname tradition, is considered one of the remarkable texts of Turkish epic culture. The epic in question differs from other epics because it contains both the ideal of Oghuz Khan, who is presented as the legendary ruler of the Turks, and some motifs belonging to mythological thought. Until today, a considerable number of scientific studies have been conducted on the epic, which has attracted the attention of local and foreign researchers. However, these studies have mostly focused on the language and content features of the epic. On the other hand, the epic has been the subject of updating activities by writers and poets in the process of rewriting folk narratives in Turkish literature, especially in the Republican period. Accordingly, it is seen that the content and motif structure of the reinterpreted epic sometimes changes depending on the adaptation / intertextuality process and is constructed as a new text. In this respect, it is important to compare Oğuz Kağan Epic with the texts written in the process of rewriting folk narratives. In this study, the texts of the Oghuz Kagan Epic between 1923-2021 in the genres of novel, story, fairy tale, verse and theater will be examined.

Key Words: Folklore, Epic, Oghuz Khan Epic, Turkish Literature, Intertextuality.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE: METİNLERARASILIK

1. Metinlerarası Kavramı.....	4
1.1. Metinlerarası İlişkiler Yöntemi.....	7
1.1.1. Alıntı.....	7
1.1.2. Aşırma.....	7
1.1.3. Anıştırma.....	8
1.1.4. Parodi (Yansılama).....	8
1.1.5. Pastiş (Öykünme).....	8
1.1.6. Kolaj.....	8
1.1.7. Yeniden Yazma.....	9
1.2. Biçimsel Dönüşümler.....	9
1.2.1. Çeviri.....	9
1.2.2. Koşuklaştırma.....	9
1.2.3. Düzyazılaştırma.....	9
1.2.4. Vezin- dönüşümü.....	10
1.2.5. Biçem- dönüşümü.....	10
1.2.6. Anlamsal Dönüşüm.....	10

1.3. Folklor ve Metinlerarasılık.....	11
---------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

ALT METİN: OĞUZ KAĞAN DESTANI

1. Alt Metin (Asıl Metin)	15
1.1. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı.....	17
1.1.1. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nın Motif İndeksi.....	22
1.2. İslami Oğuzname (Camiü't Tevarih)	24
1.2.1. Cami'üt Tevarih'in Motif İndeksi	27
1.3. Oğuz Kağan'ın Kimliği.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİDEN YAZIM ÖRNEĞİ: OĞUZ DESTANI

1. İnceleme	31
1.1. Roman Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları	31
1.1.1. Oğuz Özdeş/ Oğuz Han.....	31
1.1.2. Ahmet Haldun Terzioğlu/ Oğuz Kağan Destanı	41
1.1.3. Ayça Mutlucan/ Gökbörü ve Oğuz Kağan	48
1.2 Hikâye Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları	57
1.2.1 Enver Behnan Şapolyo / Oğuz Han.....	57
1.2.2. Kemalettin Şükrü / Oğuz Han	61
1.2.3. Atilla Dirim/ Kara Han'ın Oğlu Oğuz Han'ın Hikâyesi	69
1.3. Masal Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları	74
1.3.1. Eflatun Cem Güney / Oğuz Efsanesi.....	74
1.3.2. Sacide Fikret Çobanoğlu / Oğuz Kağan Masalı	79
1.4. Manzum Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları.....	82
1.4.1. İbrahim Zeki Burdurlu/ Üç Destan.....	82
1.4.2. Hıfzı Tevfik Gönensay/ Oğuz Destanı	90

1.4.3 Basri Gocul/Oğuzlama	93
1.4.4. Rıza Nur/Uğuz Kağan	107
1.5. Tiyatro Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları	126
1.5.1. Selahattin Batu/ Oğuzata	126
SONUÇ	134
EKLER	136
KAYNAKÇA	148

KISALTMALAR LİSTESİ

UHOK: Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı

CT: Cami'üt Tevarih

ŞT: Şecere-i Terakkime

OKD: Oğuz Kağan Destanı

GİRİŞ

Konu ve Amaç

Türk destan araştırmalarının yoğunlaştığı alan, metin incelemeleridir. Bu incelemeler, Türk destan kùltürünün teřekkùl ve gelişim seyri hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılmasının yanında Türk kùltürel kimliğinin destanlara aksetmiş özelliklerini değerlendirme imkânı sağlaması açısından hayli önemlidir. şüphesiz sözlü kùltür ortamında geleneksel tema ve tipoloji kuralları dâhilinde icra edilen destanlar, yeni kùltür ortamlarında da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sözlü kùltür ortamında icraya bağlı olarak yeniden üretilen destanlar, yazılı kùltür ortamına aktarılmasıyla birlikte sabit bir metin hâline gelmişlerdir. Öte yandan ait oldukları toplumların kolektif bellek bilgisini muhafaza eden bu tür metinler, değişik dönemlerde ve edebî muhitlerde belli amaçlar çerçevesinde yeniden yaratılmışlardır. Bu bakımdan destanların yeni kùltür ortamlarında da değişim ve dönüşüm süreci devam etmiştir. Söz konusu değişim ve dönüşümün, bilhassa milliyetçilik, millî kùltür ve edebiyat kavramlarının tartışıldığı millîleşme sürecinde hız kazandığı görölmektedir. Nitekim modern dönemde, Avrupa'da romantik milliyetçilik hareketleriyle şekillenen millî kimliklerin inşası sırasında kutsal ataların kahramanlık maceralarını ihtiva eden destan ve efsaneler hatırlanmış, yeni bağlam ve formlarda yeniden üretilerek millî edebiyatın teşekkülünde kaynak olarak kullanılmıştır. Başka bir ifade ile destanlar, pek çok şair ve yazar tarafından destan, roman, hikâye, masal, piyes gibi muhtelif türlerde yeniden ele alınmıştır. Böylece kolektif hatıra ve sembollerin kaynağı durumundaki destan ve efsaneler temelinde millî kimlik ve edebiyat yaratılmaya gayret edilmiştir.

Türk destan geleneğinin başta gelen anlatılarından olan Oğuz Kağan Destanı da modern dönemde yazar ve şairler tarafından yeniden üretilmiştir. Bu alışma, Oğuzname geleneğinin temel anlatılarından biri olan Oğuz Kağan Destanı'nı çeşitli yönlerden değerlendiren edebî eserleri konu almaktadır. Hâlihazırda yazıya geçirilmiş en eski Türkçe destan niteliğini taşıyan Oğuz Kağan Destanı, Türklerin efsanevi hükümdarı Oğuz Kağan'ın edebî biyografisidir. Türk mitik ve epik tasavvuruna ait oldukça zengin unsurlar barındıran anlatı, İslam öncesi ile İslami olmak üzere iki temel varyant olarak tespit edilmiştir. Türk destan araştırmalarında Oğuzname geleneğinin parçası sayılan Oğuz Kağan Destanı ile ilgili pek çok çalışma yapılmış, hatta yapılan çalışmalar neticesinde hayli zengin bir literatür oluşmuştur. Fakat bu çalışmalar, çoğunlukla destanın teřekkùl ve tespit tarihi, dil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Oğuz Kağan'ın kimliği de günümüze değin tartışılan

meselelerden biridir. Diğer taraftan söz konusu destanın sanat işlemleri, güncelleme çalışmaları hakkında ayrıntılı çalışmalar yapılmamıştır. Nitekim söz konusu destan, Türk edebiyatında özellikle Cumhuriyet döneminde halk anlatılarının yeniden yazımı sürecinde pek çok yazar ve şair tarafından yeniden yorumlanmıştır. Yeniden yazılan veya güncelleme işlemine tabi tutulan destanın kimi zaman muhteva ve motif yapısının değiştiği, yazarların kurmaca dünyalarına göre şekillendiği görülmektedir. Bu bakımdan Oğuz Kağan Destanı'nın, halk anlatılarının yeniden yazım sürecinde kaleme alınan metinlerle mukayese edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Oğuz Kağan Destanı'nın 1923-2021 yılları arasında masal, hikâye, roman, şiir, piyes gibi farklı biçim ve türlerde ele alınan metinleri incelenecektir.

Oğuz Kağan Destanı'ndan hareketle üretilmiş edebî metinleri incelemeyi amaçlayan bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın amacı, yöntemi ve literatürü hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, konuyla ilgili metinlerin çözümlenmesinde temel alınan metinlerarası kavramı ve yöntemi izah edilmiştir. Metinlerarası ilişki zemininde kullanılan teknikler kısaca açıklanmıştır. İkinci bölümde, asıl metin/alt metin olarak esas alınan Oğuz Kağan Destanı ve nüshaları hakkında bilgi verilmiş, Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nın tam metni ile İslami varyantın ise özeti aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise konuyla ilgili tespit edilen roman, hikâye, masal, şiir ve tiyatro formundaki eserler incelenmiş, alt metin ve ana metinler arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiştir.

İnceleme Yöntemi

Oğuz Kağan Destanı'nı esas alarak yeniden yazılmış metinleri çözümlenmeyi hedefleyen bu çalışma, metinlerarasılık yöntemini esas almıştır. Metinler arasında var olan ilişkiyi, muhtelif tekniklerle ortaya koyan bu yöntem, çalışmamızın konusu bakımından zengin veriler elde etmeyi sağlamıştır.

Literatür

Türk halk bilimi alanında folklor ve metinlerarasılık konusu etrafında yapılmış bilimsel araştırmalar mevcuttur. Özellikle Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyelerin çağdaş yorumlarını inceleyen çalışmaların sayısı, son yıllarda artmaktadır. Bu bağlamda Ahmet Özgür Güvenç'in (2019) Tepegöz hikâyesinin yeniden yazım örneklerini inceleyen çalışması gerek tahlil metodu gerekse derinlikli çözümlenmeleri açısından önem arz etmektedir. Ergün Veren'in (2018) Dede Korkut Hikâyeleri'nin popüler yayınlardaki yorumları üzerine

odaklanan çalışması, örnek bilimsel eserlerden biri niteliğindedir. Bu çalışmalardaki yöntemi benimseyen Sahra İpek Edis Aydoğan'ın (2022) Deli Dumrul hikâyesi merkezinde yaptığı çalışma da bu konuda anılması gereken, literatüre katkı sunan çalışmalardan biridir. Söz konusu çalışmaların izlediği yöntem ve metinleri değerlendirme biçimleri, çalışmada örnek alınmıştır. Diğer yandan konuyla ilgili farklı bilimsel eserler de bu çalışmada başvurulan kaynaklar arasındadır.

Çalışmanın araştırma/literatür tarama safhasında Oğuz Kağan Destanı'nı güncellemeye yahut yeniden yazmaya dayanan roman, hikâye, masal, şiir, çizgi roman ve piyes türünde eserlere rastlanılmıştır. Ancak konunun genişliği açısından bazı eserler incelenme imkânı bulunamamış, çizgi roman türündeki eserler de çalışma dışında bırakılmıştır. Buna ek olarak roman, hikâye, masal, manzum ve tiyatro türlerinde bazı eserlere de ulaşamamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE: METİNLERARASILIK

1. Metinlerarası Kavramı

Metinlerarasılık (Intertextuality) kavramı, modern edebiyat metinleri üzerine yapılan çeşitli tartışmalardan sonra ortaya çıkan bir kavramdır. Bu kavramın kökeninde, Rus edebiyat teorisyeni Mihail Bahtin'in 1929 yılında yayımladığı "Dostoyevski'nin Poetikasının Sorunları" başlıklı eserinde yer alan diyalojizm teorisi bulunmaktadır (Güvenç, 2019: 19). Diyalojizm kavramı, esasen doğru konuşan farklı özneler arasındaki anlam ilişkisi olarak yorumlanır. "Diyalogun bağlamları sınırsızdır" diyen M. Bahtin, bu bağlamlardan hareketle çok dillilik kavramını ileri sürer (Fırıncıoğulları, 2016: 446). Bahtin'e göre roman türü, bütün dünya görüşlerini diyalog hâlinde bünyesinde barındırır. Bu görüşler; nesillerin, alt kültürlerin ve birçok grubun özgül konuşma şekilleriyle temsil edilir. Çok sesliliğin farklı ifadelerinden yola çıkarak metinlerarasılığın çıkış noktasını oluşturur. Postmodern söylemde çokseslilik; siyaset, edebiyat, eğitim, sanat, gibi alanlardan her türünden farklılığı birbirlerine baskı kurmayacak şekilde yan yana bulunmasının oluşturduğu renklilik olarak ifade edilir (Bingöl, 2017: 73).

Edebiyat kuramcısı Richard Barthes ise metinlerarası, türler arası ve söylemler arası alışverişleri "içerisinde her tür sözbilimsel kuralın, her tür konunun, her türden dizgenin karıştığı bir bilgi ayrışıklığı" şeklinde yorumlar (Aktulum, 2000: 11). Kubilay Aktulum (2000: 17) metinlerarasılığı yazınsal çözümlemenin bir evresi olarak anlamakla birlikte çoklu metinler arasındaki bir tür konuşma, söyleşim biçimi olarak görmektedir. Buna ek olarak bu kavramı yeniden yazma işlemi olarak ifade eder.

Metinlerarasılık kavramı, genellikle yazarlar tarafından kurgulanan, inşa edilen metinlerin daima başka metinlerle ilişki içinde olduğu görüşüne dayanır. Buna göre her metin, daima diğer metinlerle ilişkilidir. Kubilay Aktulum (2000: 18), hiçbir metnin kendinden önce yazılmış olan metinlerden bağımsız olarak yazılamayacağını şu cümlelerle açıklar. "Her metin açık ya da kapalı şekilde kendinden önce yazılan metinlerden, yazınsal gelenekten izler taşır. Bu yüzden hiçbir metin kendinden önceki metinlerden bağımsız olarak yazılamaz." Her iki metin arasındaki ilişki, alt metin ve ana metin kavramları arasındaki iletişimi biçimine bağlı olarak anlatılır. Bu göre "alt metin, metinlerarası ilişki biçiminde ana metnin gönderme, alıntılama, montaj, öykünme vb. yöntemlerle kendisine bağladığı metinlerdir. Ana metin ise

kendinden önceki yazılmış olan alt metin veya metinleri herhangi bir biçimde kullanan, ana metin üzerinde değiştirme ve dönüştürme yapan metinlerdir” (Özdemir, 2017: 11).

1960’lı yılların öncesine kadar metinlerin özerk olduğu düşünölmüş ve bu metinler çoğunlukla yazara, yazarın psikolojisine veya yazıldığı tarihe göre değerlendirilmiştir. Fakat Kristeva ve Barthes gibi isimlerin çalışmaları sonucunda metinlerin bağımsız olmadığı ve her metnin aslında kendinden önceki metinlerle iç içe geçmiş olduğu ve yapıtların üst üste gelerek birbirleriyle karıştığı, anlamın büyük ölçüde kendinden önceki metinlerle kaynaştığı ve bu şekilde üretildikleri tespit edilmiştir (Aktulum, 2000: 7).

Metinlerarasılık kavramını daha iyi anlayabilmek için görüşlerine başvurulması gereken araştırmacılar arasında Rus kuramcı Mikhail Bahtin, edebiyat eleştirmenleri Julia Kristeva, Roland Barthes, Michael Rifaterre, Fransız anlatıbilimci Gerard Genette bulunmaktadır.

İki metnin söylemlerle ilişki kurduğuna dikkat çeken J. Kristeva, her söylemin aynı zamanda başka söylemlere yer veren bir çokseslilik özelliğine sahip olduğunu vurgular ve bu özelliği açıklamak için “metinlerarası ” kavramını öne sürer (Aktulum, 2000: 11). Buna göre “metin, belli bir işlevi yerine getiren, belli bir iş yapan bir aygıttır, metnin yerine getirdiği işlev gösterenleri yeniden dağıtmaktır. Farklı gösteren dizgelerini yeniden dağıtmak yeni bir metin (dolayısıyla yeni anlamlar) üretmektir.” (Aktulum, 2000: 41).

Metinlerarası kavramı, esasen J. Kristeva’nın çalışmalarıyla bilinse de söz konusu kavram, Rus eleştirmen Mihail Bahtin’in kimi düşüncelerine dayanmaktadır. Bahtin’e göre iki sözce arasındaki her türlü ilişki söyleşimsel, yani metinlerarası bir ilişkidir. Kuramı söyleşimcilik olarak isimlendiren Bahtin, söz konusu kavramı izah ederken tarihsel bir tutum içinde hareket eder. Zira “yazınsal biçim dinamizmini izleyebilmek, bu biçimleri geçmiş olguları arasında gözlemleyebilmek için tarihsel olguyu da göz önünde bulundurmak gerekir” (Aktulum, 2000: 25).

Fransız kuramcı R. Barthes ise yazın metinlerin, türlerin ve söylemlerin aralarındaki metinlerarası, türlerarası ve söylemlerarası etkileşimlerini, “içerisinde her türlü söz bilimsel kuralın her tür konunun, her türden dizgenin karıştığı bir ‘bilgi ayrışıklığı’” olarak adlandırır. (Aktulum, 2000: 11). Yazılan her metnin bir içmetin olduğunu savunan Barthes, metinlerden kendilerinden önce yazılan metinlerin çevrelerindeki kültürlere ait başka metinleri de içerdiğini belirtir. Metinlerin içinde var olan diğer metinler çeşitli şekillerde ve düzeylerde fark edilebilir formlarda olabilir. Bir metnin içinde var olan öteki metin hemen fark

edilmeyebilir çünkü metinlerin oluşumu sırasında faydalanılan diğer metinler, asıl metnin şekline ve izliğine dönüşebilir (Güvenç, 2019: 23).

Barthes “Yazı ve Yorum” adlı eserinde metni bir tür dokumaya benzetir ve dokumayı da bugüne kadar değin bitirilmiş bir kumaş olarak ele alır. Dokumanın yalnızca kendisine odaklanıldığının vurgular ve metni bir örümcek ağına benzetir (Barthes, 2007: 140). Barthes’in görüşüne göre bir kumaş parçası iç içe geçen farklı iplerle oluşuyorsa metin de bünyesinde farklı şekillerde iç içe geçen eski veya ara metinlerden oluşmaktadır. Hiçbir yazarın söylemiş olduğu söz yeni değildir, eskiden söylenenlerin tekrarlarından ibarettir (Güvenç, 2019: 23). Yine Barthes’e göre metin bitmiş ya da sona ermiş değildir, oluşum sürecinde metin, başka metinlerle bağlantılıdır ve bu metinlerarası ilişkidir. Bu bağlamda “metin adını anma, belirtme, zikretme, aktarma gibi alıntılama yollarıyla topluma ve tarihe bağlanan bir ürün olarak ele alınır.” (Güvenç, 2019: 24).

Rus Biçimciler arasında dilbilimine yönelen ve yapısalcılığı köprü olarak gören Roman Jakobson, dilin şiirsel işlevi ile diğer işlevlerini ayırt ederek, bu konuyu en iyi işleyen kişi olmuştur. Jakobson bir iletişimin eyleminde altı ögenin yer aldığını söyler. Bir gönderici; karşısındakine sözü söyleyen, romanı yazan kişi. Göndericinin söylediğine bildiri diyoruz. Bildirinin bir de alıcısı vardır. Bu üç öge dışında, başka ögelere de gereksinim vardır. Bildirinin aktarılması için ileticiye ihtiyaç vardır. Bildirinin alıcı tarafından anlaşılabilmesi için ortak bir kod ile ifade edilmesi gereklidir. Altıncı ve son öge ise bildirinin göndergesini oluşturan bağlamdır. Jakobson’un (Moran, 2018: 181) oluşturduğu çizelge şöyledir:

Bağlam/ Bildiri

Gönderici

Alıcı

İletici/Kod

Jakobson’a göre “eğer bildiri diğer beş ögeden birine değil de bildirinin kendine yönelikse o zaman işlevi şiirsel olur. Çünkü bildirinin yaptığı şey dikkati kendi üstüne, kendi düzenlenişine çekmektedir” (Moran, 2018: 181). Rus biçimciler metinlerarası olgunun üzerinde fazla durmayıp yalnızca onun varlığını, metinlerarasının postmodern eleştiride belirlenen yöntemlerine kısaca yer vererek, ilk evrede sunduklarının tersine, kapalı bir uzam gibi gördüklerini yapıtlarının öbür sanat yapıtları ile kurulan bağlantıya göre ve onlarla gerçekleşen bütünleşmeler yardımıyla algılanabileceğini ileri sürseler de bu konudaki düşünceleri yalnızca biçim açısından işlemeyle sınırlarlar.

Gerard Genette, ise Kristeva'nın yolunda ilerleyerek görüşlerini bu doğrultuda vermiştir. Kristeva'dan ayrılan yönü ise okur-metin şeklindedir. Metinlerarasını büyük oranda okur kavramı ile açıklar. Metinlerarası göndergenin ne olduğunu ve nereden gelmiş olduğunu bulmayı okura bırakır (Aktulum, 2000: 60). Okur, okunan metindeki izleri anlayacak ve algılayacak kişidir ve okumayı yaparken kendi bilgi birikimine ve önceki okumalarından faydalanacak kişidir. Okunan metin, okurun yaklaşımıyla ve idrakiyle anlam bulur (Güvenç, 2019: 25). Okur, okuduğu metin ile daha önceki okuduğu metin arasında belleksel bir bağlantı kurar ve metinler arasında bağ kurarak okuduğu metni daha iyi kavrar. Metinlerarası varlığı algılayamamak metnin yapısını kavrayamamak anlamına gelir (Aktulum, 2000: 61).

Edebiyat kuramcıları arasında oldukça karmaşık ve ayrıntılı tartışmalar yol açan metinlerarasılık kavramı hakkında J. Kristeva'nın görüşlerinden hareketle şunlar söylenebilir. Metinler arasındaki ilişkiyi dikkate alan bu kavram, edebiyat ve edebi metinlerin özelliğinin olmasının ötesinde bütün edebiyata ve edebiyat tarihini de içinde alan hâli yansıtır. Diğer taraftan edebi metinler, kendindeki önceki veya çağdaş metinlerle sürekli ilişki halinde olan nesnelere olarak konumlandırılır (Huyugüzel, 2018: 314). Nihayetinde metinlerarasılık kavramı, her metnin birbirleriyle olan ilişki biçimlerine odaklanır. Her metin, kendinden önce yazılmış metinlerden birtakım izler taşır. Bu izler, metni üreten yazarın diğer metinlerle olan ilişkisini de ortaya koyar. Dolayısıyla özellikle metinlerarası ilişkiler zemininde mukayese edilen metinler arasında mutlaka bir ilişki biçimi tespit edilecektir. Bu ilişki biçimleri tespit edilirken bazı tekniklerden yararlanılır.

1.1. Metinlerarası İlişkiler Yöntemi

1.1.1. Alıntı

Alıntı, metinlerarası ilişkileri açık bir şekilde gösteren yöntemdir. Zira belli bir metinden iktibas edilen unsur, farklı bir metinde somut olarak görülebilir. Başka metinden alınan kesit, söz vb. yeni metne aktarılarak yeni bir anlama sokulabilir. Alıntı yapıldığı takdirde yapılan alıntı italik olarak ya da ayraçlarla gösterilir (Aktulum, 2000: 94-95).

1.1.2. Aşırma

“Gizli alıntı” olarak adlandırılan aşırma, yazarın başka bir yazardan aldığı metni italik olarak yazmadan yahut yazarın adını zikretmeden kendi cümleleri veya kendi metni gibi kendi metnine alıp kullanmasıdır. Dolayısıyla yazar, başkasına ait düşünceleri kendi düşüncesi olarak metnine yerleştirir. “Gizli alıntı, bir yazarın tümcelerini kopyalamak,

anlatım biçimlerini kullanmak, bir yapıtı her tür yazımsal belirteçten arındırarak sözcüğü sözcüğüne yeniden yazmaktır” (Aktulum, 2000: 104).

1.1.3 Anıştırma

Anıştırma; bir metinden, yazardan ya da bir durumdan adını anmadan dolaylı yollardan bahsetme işlemidir. Açık seçik olarak gönderme bulunmadan bir kişi ya da nesne konusunda düşünceyi uyarma biçimi olan anıştırmada söylenmesi gereken şey açıkça, doğrudan belirtmek yerine benimsetilir (Aktulum, 2000: 109).

1.1.4. Parodi (Yansılama)

Bir metnin komik bir hâle büründürülmesi ya da gülünçleştirilmesi durumu, parodi olarak tanımlanır. Bu gülünçleştirme eserin bir bölümü ya da bütün metin hâlinde yapılabilir. (Güvenç, 2019: 32). Parodi farklı amaçlar doğrultusunda yapılabilir. Örneğin yazar Orhan Seyfi Orhon, resmî makamların geleneksel halk anlatılarına olan müdahalesini tenkit etmek amacıyla Kerem ile Aslı hikayesini “Asri Kerem” adıyla parodisini kaleme almıştır (Güvenç, 2019: 34).

1.1.5. Pastiş (Öykünme)

Öykünme, bir yazarın başka bir yazarın üslubunu, biçimini kendi üslubu, biçim gibi kullanması ve bu öykünmeyi kendi metnine ayarlayarak yeni bir metin üretmesidir. Yazar, özgün bir yapıtın biçimini taklit edebilir. “Bir yazara özgü, bir yazarı belirleyen özellikler yinelenir, taklit edilir. Yine destan türünü örnek alırsak, yazarın yarattığı örgeler, izlekler destandakilere benzer. Kısacası yazar “benzerini yapma”ya uğraşır. Öykünme bir metni değil biçimi taklit eder” (Aktulum, 2000: 134).

1.1.6 Kolaj

Metinlerarası unsurlardan biri olan kolaj, muhtelif sanat alanlarında başvurulan tekniklerden biridir. Edebî metinlerde ise kolaj tekniği, genellikle farklı metin ve türlerden yapılan alıntılar olarak açıklanır. Kolaj tekniği birbirinden farklı bilgi ve yapıların yeni metindeki yapıştırma işlemidir (Adıgüzel, 2013: 30-32). Kolaj iki aşamada gerçekleşir: Birinci olarak bütünden bir unsur ele alınır, başka bütünün içine konur. Kolajla bir kesme işlemi yapılır daha önce oluşmuş iletiler kesilip yeni bir esere sokulur. Belli bir norm içine koyulmuş ve öncesinde düzenlenmiş unsurlar yeni normlara yerleştirilmeye çalışılır. Dolayısıyla her kolaj alıntı özelliğine sahiptir (Aktulum, 2000: 224).

1.1.7. Yeniden Yazma

Metinlerarası tekniklerden biri olan yeniden yazma, alt metinden hareketle ana metin ortaya koyma işlemidir. Başka bir ifade ile eski metnin çeşitli yöntemlerle yeniden kaleme alınmasıdır. Buradaki en önemli özellik, her iki metin arasındaki ilişki biçimidir. Nitekim ortaya konulan ana metin (yeni metin), daima alt metin ile ilişkisini sürdürür. Edebiyat sahasında birçok edebî metnin muhtelif amaçlar doğrultusunda yeniden yazıldığı görülmektedir. Modern edebiyat alanında sıklıkla rastlana bu durumun diğer bir cephesini de folklorik metinler oluşturmaktadır. Toplumların kültürel bellek bilgisini muhafaza eden pek çok folklorik metin yeniden yazılmışlardır. Elbette yeniden yazma işlemi sırasında, geleneksel metne ait unsurlar birtakım dönüşüm ve uyarlamaya tabi tutulabilirler (Güvenç, 2019: 35-36).

1.2. Biçimsel Dönüşümler

1.2.1 Çeviri

Biçimsel dönüşümlerin en belirgin olanı çeviridir. Çeviri yapıldığı esnada birebir aktarım söz konusu değildir. Haliyle aktarım esnasında aktarılan dilin gramatikal yapısına ve semantik özelliklerine dikkat edilir (Güvenç, 2019: 38).

1.2.2. Koşuklaştırma

Düz yazı formunda yazılmış bir metni dizeler hâlinde yeniden yazma işlemine koşuklaştırma denir. Diğer bir ifade ile nesir yapıdaki bir metni, nazım hâline getirme işlemidir. Nesir olarak tespit edilmiş folklorik metinlerin şiir formuna dönüştürülmesine oldukça sık rastlanmaktadır. Orhan Veli'nin Nasrettin Hoca fıkralarını, Ziya Gökalp'in halk masallarını şiir formunda yazması koşuklaştırma işlemine örnektir (Güvenç, 2019: 38). Aynı şekilde Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu Salur Kazan Destanı, Boğaç Han Destanı gibi çeşitli eserlerinde kimi Dede Korkut anlatılarını manzum forma dönüştürmüştür (Ercilasun, 2019: 177).

1.2.3. Düzyazılaştırma

Koşuklaştırmanın zıttı olan düzyazılaştırma dizeler hâlinde yazılmış bir metni, düzyazı şeklinde yazma işlemidir. Özellikle manzum formundaki folklor ürünlerinin modern edebiyatta daha ziyade mensur hale getirildiği görülmektedir. Özellikle destan gibi uzun, hacimli manzum anlatılar, hikâye ve roman gibi anlatı formundan yeniden üretilirken düzyazılaştırma tekniğine başvurulur (Aktulum, 2000: 143; Güvenç, 2019: 38).

1.2.4. Vezin- dönüşümü

Bir vezinden başka bir vezine dönüştürme yöntemi vezin-dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Belli bir hece sayısının artırılarak ya da azaltılarak yazılmış bir şiirin nicel bir biçimsel dönüşümü yeniden-yazma yöntemidir (Aktulum, 2000: 144).

1.2.5. Biçem- dönüşümü

Aktulum (2000: 144), biçem- dönüşümünü “Belli ancak kötü bir biçimde yazılmış bir metnin biçimini çeşitli dilbilgisel işlemlerle yeniden düzenlemek” olarak tanımlar. Biçem dönüşümünde indirgeme, genişletme ve kipsel dönüşüm teknikleri kullanılır. İndirgeme kısaca metindeki parçayı kesip çıkarma veya kısaltma işlemidir. Böylelikle alt metin ve ana metin arasında önemli bir farklılık meydana gelir (Aktulum, 2000: 144-145).

Genişletme, indirgemenin tam tersi olarak düşünülebilir. Yazar, esas aldığı metni, kendi tasarrufuyla genişletmeye, daha hacimli bir hâle getirmeye çalışır. Böylece metne yeni unsurlar ilave eder (Güvenç, 2019: 39). Örneğin Oğuz Kağan Destanı’nı roman formatına dönüştürmek için içeriğinde alt metinde bulunmayan olay örgülerinin konulması bu duruma örnek gösterilebilir.

Kipsel dönüşümde ise alt metnin belirgin kipinin değişimi söz konusudur. Genellikle edebi bir ürünün sinema veya tiyatro senaryosuna dönüştürülmesidir (Güvenç, 2019: 39).

1.2.6. Anlamsal Dönüşüm

Metinlerarası ilişkiler konusunda ikinci dönüşüm şekli de metinlerdeki anlamsal dönüşümlerdir. Buna göre anlamsal dönüşümde alt metnin muhteva ve düşünce yapısının dönüşüm meydana gelir. Metnin anlamsal dönüşümünde motifsel ve değersel dönüşümler oldukça önemlidir. Nitekim alt metnin düşünce yapısında oluşan dönüşümler, motif ve değerlere bağlı olarak tespit edilebilir. Motifsel dönüşümde alt metindeki motiflerin dönüşümü söz konusudur. Örneğin alt metindeki millî bir motifin yerini ana metinde dinî bir motif alabilir. Böylelikle motifsel bir dönüşüm meydana gelir. Aynı şekilde alt metindeki değerler sistemi yerine farklı bir değerler sisteminde göre kurgulanan ana metinde de anlamsal dönüşümler oluşur. Örneğin geleneksel değerlerle idealize edilen bir destan kahramanı, yeniden yazılmış bir metinde farklı değerler sistemine göre yeniden üretilebilir (Güvenç, 2019: 39-41).

Anlamsal dönüşüm bahsinde zikredilmesi gereken diğer bir dönüşüm şekli de metindeki düşünce yapısının değişimidir. Bir metin, mutlaka ait olduğu tarihî ve sosyal yapıya

bağlı olarak şekillenir. Başka bir ifade ile metin düşünsel, tarihsel ve kültürel bağlamın özelliklerini bünyesinde barındırır. Dolayısıyla her metin, belli bir ideolojik anlayışın bir tezahürüdür. Metinlerarası ilişki zemininde düşünüldüğünde ana metin ve alt metin arasında düşünüyapıbirim hususunda farklılıklar oluşabilir (Aktulum, 2013: 36; Güvenç, 2019: 60-61; Aydoğan, 2022: 12). Dolayısıyla iki metin arasında anlamsal bir dönüşüm söz konusudur.

1.3. Folklor ve Metinlerarasılık

Avrupa'da teşekkül eden folklor disiplininin ortaya çıkmasında birtakım toplumsal olaylar, keşifler ve bu olaylara bağlı olarak gerçekleşen değişimler etkili olmuştur. Özellikle coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri, Avrupa'daki siyasal ve kültürel dönüşümlere yol açmıştır. Diğer taraftan yaşanan değişimle birlikte halka yönelik bakış tarzı değişerek halkın değer ve kabullerini temel alan halk edebiyatı Avrupa cemiyetinde dönüşümlere Halk kavramına dayalı bir halk edebiyatı anlayışı doğar. Fransız İnkılabı ile halk hayatının araştırılması ve milliyet tespiti ehemmiyet kazanır. 19. yüzyılın milliyetçilik ve sömürgecilik hareketleri, folklor etrafında kümelenen araştırmalara yeni boyutlar kazandırır (Yıldırım, 2016: 74).

Folklor, Türk halkbilimcisi Pertev Naili Boratav (2017: 13) tarafından “Folklor, ilerlemiş cemiyetlerin içinde, nispeten daha geri kalmış halk tabakalarının: 1. İstihsal ve istihlak tekniklerini; maddi yaşama şartlarını ve şekillerini ve bunlara bağlı merasim, adet ve ananelerini; 2. Düşünüş ve inanış sistemlerini ve bunlara bağlı müesseseleri; 3. Sanat ibdalarını, cemiyetin bugünkü merhalesine nazaran eski merhalelerden kalan izleri aramak maksadıyla tetkik eden bilgidir” şeklinde açıklanmıştır.

Sözlü gelenek ortamında yaratılıp muhtelif şekillerde nakledilen folklorik ürünlerin yazıya geçirilmesiyle beraber bu tür metinlerin diğer yazılı metinlere karşı sürdürülen metin odaklı incelemelerin yapılmasını sağlamıştır. (Güvenç, 2019: 44). Folklorik ürünlerin metinlerarası yaklaşımla değerlendirilmesi neticesinde bu tür metinlerdeki değerlerin, alışkanlıkların, hayat tarzlarının, geleneklerin yeni bağlamlarda üretilip yeni anlamlar kazanmasına imkân sağlanmıştır. Diğer bir ifade ile yeni bağlamlarda kurgulanan folklorik ürünler, durağan niteliğinden sıyrılıp devingen bir yapıya kavuşmuştur. Dolayısıyla folklor kuramcıları, folklorun metinlerarasılık sürecinin önemine özellikle dikkat çekerler (Aktulum, 2013: 11).

“Folklor ve Metinlerarasılık” adlı eserinde folklorik ürünleri metinlerarası kavramı bağlamında değerlendiren Kubilay Aktulum (2013:14-15), folklorik ürünlerin metinlerarasılık

sürecindeki güncellenmesinin örneği olarak Kırmızı Başlıklı Kız masalı üzerinde durur. Buna göre Charles Perrault'nun klasik masalının zaman içerisinde yüzden fazla yeniden yazılmış metni olduğunu söyleyen Aktulum, bu tür metinlerin yeni bağlamlarda üretilerek canlılıklarını muhafaza ettiğini vurgular. Söz konusu masal gibi folklor ürünleri, çağdaş olaylarla birlikte işlenmesiyle yeni bir içerikle üretilmiş ve yeni bakış açılarıyla değerlendirilmiştir. Metinlerarası yaklaşımın eski metinlerin yenileşmesine imkân sağaldığına dikkat çeken Aktulum, böylelikle kültürel unsurların dönüştürülerek yeniden yaratıldığını vurgular. Metinlerarasılık sürecine dâhil olan her folklorik ürün, mutlaka doku, metin, bağlam özelliklerinde birtakım değişikliklere ve dönüşümlere maruz kalır. Fakat bu dönüşümün neticesinde durağan niteliğinden kurtulan folklorik ürün, böylelikle unutulma, müzeleşme ve sıradanlaşma tehlikesinden kurtulur. Ayrıca yeni bağlamlarda güncellenen folklorik ürünler, değişik versiyonlarıyla evrensel tanınırlığa da ulaşırlar (Aktulum, 2013: 34).

Türk edebiyatında da pek çok metin, metinlerarası ilişki zemininde yeniden yazılmıştır. Bilhassa II. Meşrutiyet sonrasında gelişme gösteren Millî edebiyat akımının tesiriyle tarihsel olay ve şahsiyetleri yorumlayan birçok roman ve hikâye kaleme alınır. Şüphesiz bu eserlerin yararlandığı kaynaklar arasında geleneksel folklor ürünlerinin dikkate değer bir yeri bulunmaktadır. Türkçülük akımının Osmanlı entelektüelleri arasında yayılmasıyla birlikte halk kültürünün bozulmamış kaynağı olarak düşünülen folklor da bir yöneliş başlar. Bu dönemdeki millî kültüre yönelişi başlatan isimlerin başında gelen Ziya Gökalp, destan, masal, menkıbe gibi halk anlatılarına millî edebiyatın tesisinde önemli işlevler yükler. Ona göre tespit edilen halk anlatıları işlenip güncellenmelidir; böylelikle halkın değerlerinden beslenen millî kimlik ve edebiyat yaratılabilir. Gökalp ve diğer Türkçü entelektüeller, şanlı bir geçmişe sahip olan Türklerin millî destanının derlenip toparlanamadığı düşüncesiyle destan araştırmalarına yönelmişlerdir. Diğer taraftan söz konusu aydınlar, geleneksel anlatıları yeniden yorumlayarak güncelleştirmeye çalışmışlardır. Bu ilginin nihayetinde Dede Korkut, Ergenekon, Göç gibi geleneksel metinleri ele almışlardır (Duymaz, 2020a: 85-86). Bu bağlamda Ziya Gökalp'in Türk halk anlatılarından hareketle yeniden yazdığı Alageyik, Polvan Veli, Ülker ile Aydın, Deli Dumrul, Arslan Basat gibi metinler hatırlanabilir (Güvenç, 2019: 400).

Cumhuriyet döneminde de halk anlatıların güncellenmesine dair edebî faaliyetler devam eder. Kimi yazarlar, kaleme aldıkları romanlarda gerek muhteva gerekse üslup yönünden Türk destan ve efsanelerini yeniden üretirler (Kaya, 2015). Diğer taraftan Dede Korkut, Oğuz Kağan, Ergenekon gibi anlatılar muhtelif formlarda yeniden yazılırlar (Güvenç,

2019). Bu türler arasında tarihî romanlar, geleneksel anlatıların en fazla kaynak olarak kullanan türlerin başında gelmektedir. Özellikle milletin geçmişteki kahramanlıklarını idealize edilmiş bir kahramanın ekseninde hikâye eden destanlar, birçok yazar tarafından roman olarak ele alınmış yahut muhtelif metinler arası tekniklerle güncellenmeye çalışılmıştır. Atilla, Battal Gazi, Oğuz Kağan, Köroğlu gibi kahramanlık destanları çeşitli yazarlarca roman formunda yeniden yazılmıştır (Kaya, 2015).

Cumhuriyet döneminde geleneksel halk anlatılarının güncellenmesi veya modernize edilmesiyle ilgili faaliyetler, resmi bir nitelik de kazanır. Modern bir ulus devlet olarak kurularak yeni rejimin değerlerini halk arasında yaygınlaştırmaya çalışan siyasi iktidar, bu niyetle geleneksel halk anlatılarından yararlanmaya çalışır (Şimşek, 2020: 9-11). 1937 yılında Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanan genelge bu amacın bir göstergesidir. Buna göre muhtelif yazar ve yayınevlerine gönderilen genelgede, geleneksel halk anlatılarını içeren halk kitaplarının yeniden yazım projesi ele alınmaktadır. Köy ve kasabalarda yaşayan geniş halk yığınlarının okuma ihtiyacı ve millî, kültürel terbiyeleri üzerinde müessir olmak amacıyla yeni halk hikâyeleri ve romanları yazdırmak istemişlerdir. Âşık Garip, Köroğlu, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Yedi Âlimler, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Şahmeran, Kerem ile Aslı, Nasrettin Hoca gibi halk anlatılarının yeni değerlerle uyumlu bir şekilde güncellenmesi amaçlanır (Öztürk, 2006; Güvenç, 2019: 71-73; Şimşek, 2020: 10).

Türkiye’de masal üzerine çalışılan metinlerarasılık konusu denilince akla Keloğlan masalları gelmektedir. Bu masallar sürekli farklı şekillerde güncellenir yani yeniden yazıldığı görülmektedir. Türk zekâsını temsil eden Keloğlan, Türk masallarının ulusal özelliklerinin belirlenmesi noktasında da üzerinde durulması gereken bir kahramandır. Yalnızca anlatı formunda oluşturulmayı sinema, tiyatro, dizi, çizgi film vb. formlarda da örnekleri bulunur. Türk millî masal tipi Keloğlan da birçok kez yeni bağlamlarda yeni üretilir ve dönüştürülür. Örneğin F. Celaliddin Göktulga tarafından yazılan “Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde” romanında Keloğlan çağdaş olaylarla değerlendirilir. Buna göre romanın kahramanı Keloğlan, Çanakkale Muharebelerinde Mustafa Kemal’in birliğinde bir asker olarak savaşı (Güvenç, 2019: 47). Aynı şekilde Keloğlan ve ona bağlı anlatılan masallar gerek edebiyatta gerekse radyo, sinema gibi medya alanında yeniden yorumlanmıştır (Özdemir, 2021).

Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından biri olan Dede Korkut Hikâyeleri de çeşitli formlara sokularak gerek biçimsel gerekse muhteva bakımından yeniden yazılırlar. Tepegöz hikâyesinin modern yorumlarını inceleyen Güvenç (2019), birçok yazar ve şairin

modern formlarla söz konusu hikâyeyi, metinlerarası tekniklerle yeniden ürettiklerini tespit eder. Enver Behnan Şapolyo, Eflatun Cem Güney, Aptullah Ziya Kozanoğlu, Basri Gocul, Hüseyin Namık Orkun gibi yazar ve şairler, roman, şiir, masal, hikâye şeklide Tepegöz anlatısını yeniden üretirler. Aynı şekilde Deli Dumrul anlatısının da modern yorumlarıyla karşılaşılır (Aydoğan, 2022).

Türk halk hikâyeleri de çeşitli yazarlarca yeniden yazılırlar. Modern edebiyat metinlerinde halk hikâyelerinin tema ve üslup özelliklerini benimseyen, hatta yeniden yazılarak farklı bir metin ortaya koyan Ceyhun Atuf Kansu, Fakir Baykurt, Muharrem Zeki Korgunal gibi yazarlar bulunmaktadır (Duymaz, 2015; Şimşek, 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

ALT METİN: OĞUZ KAĞAN DESTANI

1. Alt Metin (Asıl Metin)

Sözlü edebiyatın gelişmiş verimlerinden biri sayılan destanlar, kuşaktan kuşağa aktarılarak toplumların kolektif belleğini oluştururlar. Geleneksel dünya görüşü içinde efsanevi geçmişi izah ederler. Bu yönüyle sözlü tarih niteliğine sahiptir. Zira destanlar, yazılı kültüre mesafeli, sözlü kültürünün hâkim olduğu toplumlarda tarih işlevini yerine getirir. Ayrıca destanların en önemli özelliklerinden biri, tarihsel olayları, toplumda özgüven ve şan oluşturacak bir şekilde açıklamasıdır. Dolayısıyla toplum kültürel hafızasını oluşturan ve bu hafızayı güncelleyen edebi ürünlerdir (Duymaz, 2020b: 75-76).

Destanların teşekkülünde tarihî olayların önemli bir yeri vardır. Her destan, mutlaka tarihsel bir olayın etrafında kurgulanır (Ekici, 2020: 28). Dolayısıyla destanlar toplumların yüzyıllar boyunca geçirdiği tarihî macerayı, epik mantık içinde idealize ederek ifade eder. Ahmet Bican Ercilasun'a göre destanlar millî ruhu aksettiren edebî verimlerdir. Destanların tarihle uyum sağlamasının önemi yoktur, zira destanları dinleyen insanlar anlatılan destanların yaşanmış tarih olduğuna ve bu destanlarda geçen kahramanların gerçek hayatta yaşamış olduğuna inanırlar. Bu bakımdan idealize edilmiş kahramanların maceralarını anlatan destanlar, ait oldukları toplumlar için her zaman tarih vazifesi görürler (Ercilasun, 2019: 5-6).

Şüphesiz Türk destan geleneğinde Oğuznamelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Çeşitli parçalar halinde tespit edilen Oğuzname, Türklerin en büyük tarihî destanı niteliğindedir. Aynı zamanda Oğuzname yalnızca Oğuzların değil, bütün Türk Dünyası'nın destanıdır. Zira Oğuzname'de Saka, Hun, Karahanlı Türkleri de mevcuttur vardır (Ercilasun, 2019: 6).

Oğuzname'nin üç parçalı yapıya sahip olduğunu belirten Ahmet Bican Ercilasun'a (2019: 34-35) göre anlatı bir nehir destan niteliğine sahiptir. Buna göre birinci parçası Oğuzname'nin esas ve en büyük parçası olarak kabul ettiği sözlü/efsanevi tarihtir. İkinci parça ise Oğuzname terimiyle de anılan atasözleri ve hikmetli sözlerdir. Oğuzname'nin üçüncü parçasını ise boylar (destanî hikâyeler) oluşturur. Bu parçada Dede Korkut boyları bulunmaktadır.

Ahmet Bican Ercilasun'un (2019) naklettiği üzere Oğuznâmeler toplamda yirmi altı eserdir. Bunlar:

1. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı
2. Camiü't Tevarih
3. Şecere-i Terakkime
4. Dede Korkut Kitabı
5. Dede Korkut'un Günbed Yazması
6. Kazan Yazması
7. Manzum Oğuzname (Uzunköprü Nüshası)
8. Yazıcıoğlu Ali, Tevarih-i Al-i Selçuk
9. Salar Baba Çevirisi
10. Behcet'üt Tevarih (Karakoyunlu Oğuznamesi)
11. Kitab-ı Diyarbekriyye (Akkoyunlu Oğuznamesi)
12. Tevarih-i Cedid-i Mirat-ı Cihan (Akkoyunlu Oğuznamesi)
13. Cam-ı Cem-Ayin (Osmanoğulları Oğuznamesi)
14. Topkapı Oğuznamesi
15. Türk Tarih Kurumu Oğuznamesi
16. Enveri Oğuznamesi (Osmanoğulları Oğuznamesi)
17. Neşri Oğuznamesi
18. Şeceretü'l Etrak/Tört Ulus Tarihi (Çengizli Oğuznamesi)
19. Anonim Şibaniname (Çengizli Oğuznamesi)
20. Şecere-i Türk (Çengizli Oğuznamesi)
21. Andelib Oğuznamesi (Türkmenistan Türkmenleri Oğuznamesi)
22. Dana Ata Oğuznamesi (Türkmenistan Türkmenleri Oğuznamesi)
23. Der-Beyan-ı Oğuzname
24. Kıssa-i Oğuzname
25. Berlin Yazması (Hâzihi Er-Risâletu Min-Kelimâti Oğuznâme El-Meshur Bi-Atalar Sozi)

26. Petersburg Yazması (Kitab-ı Oğuzname- Emsal-i Mehemmed Ali).

1.1. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı

Oğuz Kağan Destanı, Türk dünyasında önemli bir yere sahip olan destanların başında gelir. Destan sözlü kültür döneminde teşekkül etmekle birlikte yazıya geçirilirken de birtakım değişikliklere uğramıştır. Tam bir metin olarak elimizde mevcut olmayan destan, Oğuzların efsanevî hükümdarı Oğuz Kağan'ın doğumunu, savaşlarını ve ülkesini oğulları arasında bölüşürmesini hikâye eder.

Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı (UHOK), 42 sayfalık bir yazmadır. Günümüzde Paris'teki Biblioteque Nationale'in Supplement turc bölümünde 1001 numarada muhafaza edilmektedir (Ercilasun, 2019: 36). Söz konusu destan 19. yüzyılda Fransız Doğu Bilimci Schefer'in kitaplığında bulunmaktadır, fakat bu kitabın Schefer'in kitaplığına ne zaman ulaştığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir (Ağca, 2019: 5). Oğuz Destanı'nın epik varyantı, yaklaşık olarak 15. yüzyılın öncesinde Uygur alfabesi ile yazılmış olan Oğuz Kağan Destanı'dır. Bu istinsah edilmiş nüsha daha büyük bir destan yazmasının varyantıdır (Bayat, 2013: 19). Uygur yazısı ile yazılmış parça destanın eski halini gösterir, yazmada eksiklikler bulunması dolayısıyla destanın nerde ve ne zaman yazıldığına dair bir bilgi yoktur. Fakat muhakkaktır ki destan 12. yüzyıldan sonra yazıya geçirilmiştir (Özarlan, 1998: 427).

Oğuznâmeler içinde İslam öncesi özellikleri barındıran tek varyant olan UHOK metninin başı ve sonu eksiktir. Varyantın ne zaman, nerede ve kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Metnin son kısmı eksik olduğu için, metnin telif sebebi ile bitip bitmediği belirsizdir (Ağca, 2019: 53). Buna karşılık metnin dil özelliklerinden hareketle yazıldığı çevre ve zaman aralığı hakkında tahmin yürütmek mümkündür. Metnin, o dönemde mi yazıya geçirildiği yoksa daha önceye ait bir yazılı kopyası olup olmadığı tam olarak bilinemez. Bununla beraber metnin, anlatı geleneğinin esas ve ifadeye bağlı olduğu söylenebilir (Ağca, 2019: 33).

Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı ise şöyledir:

... olsun" dediler. Onun resmi budur: Bundan sonra sevindiler. Yine günlerden bir gün Ay Kağan'ın gözü parlayıp büyüdü (ve bir) erkek çocuk doğurdu, O çocuğun yüzü boz; ağzı ateş (gibi) kızıl; gözleri kırmızı, saçları (ve) kaşları karaydı. (O çocuk) güzel perilerden daha güzeldi. O çocuk, annesinin göğsünden ilk sütü içti (ve) bir daha içmedi. Çiğ et, yemek ve kızarmış et istedi. Konuşmaya başladı. Kirk günden sonra (kendisini) büyük saydı, (ardından) yürüdü (ve) oynadı. Ayak (lar)ı sığır ayağı gibi, beli kurt beli gibi, sırtı samur sırtı gibi, göğsü

ayı göğsü gibiydi. Vücudunun tamamı tüylerle kaplıydı. At sürüleri güderdi (ve) atlara binerdi. Vahşi hayvanları avlardı. Günlerden (ve) gecelerden sonra yiğit oldu.

O zamanlarda, burada büyük bir orman, birçok dere ve ırmak vardı. Buraya gelen vahşi hayvanlar (ve) burada uçan kuşlar çok fazlaydı. O orman içinde büyük bir canavar vardı. (Bu canavar) at sürülerini (ve) halkı yerdi. Çok vahşi bir hayvandı. Çok eziyet ederek halkı sindirmişti. Oğuz Kağan (ise) cesur bir kişiydi. Bu canavarı avlamak istedi. Günlerden bir gün ava çıktı. Kargı ile yay (ve) ok ile kılıç ile kalkan ile hücum etti; bir erkek geyik avladı. O geyiği söğüdün dalı ile ağaca bağladı. Ardından sabah oldu. Tan vaktinde (oraya) geldiğinde, canavarın geyiği zapt ettiğini gördü. (Oğuz Kağan) yine bir ayı (y1) avladı. (Onu) altın kemer ile ağaca bağladı. Ardından sabah oldu. Tan vaktinde (oraya) geldiğinde (yine) canavarın ayıyı zapt ettiğini gördü.

Yine o ağacın dibinde bekledi. Canavar gelip kafası ile Oğuz (Kağanın) kalkanına vurdu. Oğuz (Kağan da) kargı ile gergedanın başına vurdu (ve) onu öldürdü. Kılıç ile başını kesti, alıp gitti. Tekrar (oraya) geldiğinde bir doğanın canavarın bağırsaklarını yemekte olduğunu gördü. Yay ile, ok ile doğanı öldürdü (ve onun) başını kesti. Ardından da "doğanın resmi budur": dedi. "(Canavar) geyiği yedi, ayı (y1) yedi, kargım demir (gibi) olmalı (ki onu) öldürdü. Doğan, canavarı yedi, yay ve okum rüzgâr (gibi) olmalı (ki onu) öldürdü" dedi. İşte canavarın resmi budur: Yine günlerden bir gün Oğuz Kağan bir yerde Tanrı'ya yalvarmaktaydı. (Birdenbire) karanlık çöktü (ve) gökten bir mavi ışık indi. (Işık) güneşten (ve) aydan daha parlaktı. Oğuz Kağan biraz yürüyünce bu ışığın arasında bir kızın olduğunu fark etti. (Kız) tek başına oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Onun başında ateş gibi parlak bir ben vardı; (beni) kutup yıldızı gibiydi. O kız, o kadar güzeldi ki güldüğü zaman gök gülüyor, ağladığı zaman gök ağlıyor(du). Oğuz Kağan onu gördüğünde aklı başından gitti, sevdi (ve) aldı. Onunla yattı, dileğini gerçekleştirdi. Kız gebe kaldı. Günlerden (ve) gecelerden sonra (kızın gözleri) parladı, üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine Kün adını koydular, ikincisine Ay adını koydular, üçüncüsüne (de) Yultuz adını koydular. Yine bir gün Oğuz Kağan ava gitti. Bir göl içinde, ön tarafta bir ağaç gördü. Bu ağacın kabuk boşluğunda bir kız vardı. (O kız) tek başına oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Onun gözleri gökyüzünden daha maviydi. Onun saçları, ırmağın şekli gibi (uzun ve dalgalı), dişleri inci gibiydi. O kızı gören yeryüzündeki herkesin, sütün kızıya dönüşmesi (gibi), "eyvah ölüyoruz" demesi kadar güzeldi. Oğuz Kağan onu görünce aklı başından gitti, yüreğine ateş düştü. Onu sevdi, aldı (ve) onunla yattı. Dileğini gerçekleştirdi. (Kız) gebe kaldı. Günlerden (ve) gecelerden sonra (kızın gözü) parladı, üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine Kök adını koydular, ikincisine Tag adını

koydular. Üçüncüsüne (ise) Teniz adını koydular. Ardından Oğuz Kağan büyük (bir) toy verdi. Halka ferman gönderdi, (onlar da) istişare ettiler (ve) geldiler. (Oğuz Kağan) kırk masa (ve) kırk sıra yaptırdı. Türlü türlü yemekler, kebablar, tatlılar (ve) kımızlar yiyip içtiler. Toydan sonra Oğuz Kağan beylere (ve) halka (şöyle) emir verdi: "Ben sizlere kağan oldum. Yay ve kalkan(lar) alalım. Damga(mız) bize şans getirsin. Bozkurt naramız olsun. Demir mızraklar orman (gibi çok) olsun. Yabani atlar av yerinde yürüsün. İşte deniz, işte ırmak! Güneş, bayrak; gök, çadır olsun" dedi. Ardından Oğuz Kağan dört bir tarafa emir gönderdi, ferman(lar) yazdı (ve bunları) elçilere verip gönderdi. Bu fermanlarda, "Ben Uygurların kağanıyım, (bundan dolayı aynı zamanda) yeryüzünün de kağanı olmam gerekir." (dedi). (Oğuz Kağan, fermanlarda) "Sizden kesin olarak itaat etmenizi istiyorum. Her kim ki bana itaat ederse ihsanda bulunup (onları) dost kabul ederim. Her kim ki itaat etmezse öfkelenip, askeri toplayıp düşman olurum. Hemen saldırıp, öldürüp, 'yok olsun(lar) diye hareket ederim" dedi. Yine o zamanlarda doğu tarafında Altun Kagan denilen bir kağan vardı. Altun Kağan Oğuz Kağan'a elçi gönderdi. Onun taşıyıp getirdiği sayız altın (ve) gümüşü, yeşim (ve) yakut taşları ve gönderdiği mücevherleri Oğuz Kağan'a hediye etti? (Böylece Oğuz Kağan'a) itaat etti. Güzel hediye(ler) ile dostluk kurdu, onunla dost oldu. Batı tarafında (ise) Urum denilen bir kağan vardı. Bu kağanın ordusunda çok sayıda asker (ve ülkesinde) birçok şehir vardı. Urum Kağan, Oğuz Kağanın emirlerini dikkate almazdı (ve) yerine getirmezdi. "Bunun söz (ler)ini hiçbir zaman dikkate almam" deyip emir(ler)e itaat etmedi. Oğuz Kağan öfkelenip ona hücum etmek istedi. Asker ile saldırıp bayrağını aldı. Kırk gün sonra Muz Tag denilen dağın eteklerine geldi, çadırını indirtti, sakinleşip uyudu. Sabah tan vakti geldiğinde Oğuz Kağan'ın çadırına güneş gibi (parlak) bir ışık girdi. O ışıktan boz tüylü (ve) boz yeleli büyük bir erkek kurt belirdi. Kurt Oğuz Kağan ile konuştu. Ayrıca (kurt) dedi ki, "Ey Oğuz! Urum (Kağanın) üzerine hücum etmelisin. Ey Oğuz! (ben de) senin önünde yürüyeyim" dedi. Bunun üzerine Oğuz Kağan çadırını toplattı. Ordunun önünde boz tüylü, boz yeleli büyük bir erkek kurdun yürüdüğünü gördü. (Ordu da) kurdun arkasından, (onu) takip ederek yürüyordu. Birkaç gün sonra boz tüylü, boz yeleli bu büyük erkek kurt durdu. Oğuz Kağan ve ordu da durdu. Burada İdil Müren adlı bir ırmak vardı. İdil Müren'in kenarında(ki) bir kara dağ(in) önünde savaş başladı. Ok ile, mızrak ile, kılıç ile savaştılar. Orduların arasında büyük (bir) savaş oldu.

Halk kaygılandı. Yakalamaca ve savaş öyle şiddetli oldu ki İdil Müren'in suyu zincifre gibi tümüyle kırmızı oldu. Oğuz Kağan galip geldi, Urum Kağan (ise) kaçtı. Oğuz Kağan, Urum Kağan'ın kağanlığını (ve) halkını aldı. Ordusuna çok fazla cansız (ve) canlı

(ve) kapı(yi) aç, açtıktan sonra (tekrar) orduya katıl." dedi. Bunun üzerine ona Kalaç adını verdi (ve) oradan ayrıldı.

Yine bir gün boz tüylü, boz yeleli erkek kurt yürümedi, durdu. Oğuz Kağan da durdu. Çadır kurduran (kişi de) durdu. (Burası) ekilip-biçilmeyen işlenmemiş bir yerdi (ve) buraya Çürçet derlerdi. Büyük bir memleketti. (Bu memlekette) çok sayıda at, sığır, buzağı, altın, gümüş (ve) mücevher vardı. Çürçet Kağanı (ve) halkı, Oğuz Kağana karşı geldiler (ve böylece) savaş başladı. Oklar (ve) kılıçlar ile savaştılar. Oğuz Kağan galip geldi Çürçet Kağanı zapt etti, öldürdü (ve) başını kesti. Çürçet halkını kendisine bağladı. Savaştan sonra Oğuz Kağanın Büyük bir memleketti. (Bu memlekette) çok sayıda at, sığır, buzağı, altın, gümüş (ve) mücevher vardı. Çürçet Kağanı (ve) halkı, Oğuz Kağana karşı geldiler (ve böylece) savaş başladı. Oklar (ve) kılıçlar ile savaştılar. Oğuz Kağan galip geldi, Çürçet Kağanı zapt etti, öldürdü (ve) başını kesti. Çürçet halkını kendisine (9) bağladı. Savaştan sonra Oğuz Kağanın ordusuna, yardımcılarına, halkına o kadar çok ganimet düştü ki (onları) yüklemek ve getirmek için at, katır (ve) sığır yetmedi. O zamanlarda Oğuz Kağanın ordusunda akıllı ve çok kabiliyetli bir kişi vardı. Onun adı Barmaklıg Çosun Billig idi. Bu kabiliyetli (kişi) bir araba yaptı. Arabanın) üzerine cansız ganimetleri koydu. Araba(nın) ön kısmına (ise) canlı ganimetleri koydu. (Arabayı) çektiler. (Onun) maiyetinin tamamı bunu gördü (ve) şaşırıldı. (Başka) arabalar da yaptılar. Bunlar, araba giderken "araba araba" (diye) bağıryorlardı. Bundan dolayı onlara Kanga adını verdiler. Oğuz Kağan arabaları gördü, güldü ve (o kişiye) "Araba ile ölüyü canlı (gibi) yürütüyorsun, senin adın Kangalug olmalı (ki) araba var olsun." dedi. (Oğuz Kağan) daha sonra yine bu [boz] tüylü, boz yeleli erkek kurt (ile Hint Tangut ve Şam taraflarına hücum etti. Birçok vuruşmadan (ve) çarpışmadan sonra buraları aldı, kendi ülkesine kattı. (Böylece) galip geldi, (buraları) aldı.

Yine unutulmasın, aşikâr olsun ki güney tarafta Barkan denilen bir yer vardır. Çok varlıklı bir memlekettir. Çok sıcak bir yerdir. Burada çok yabani hayvan (ve) çok kuş vardır. Altın, gümüş (ve) mücevheratı çoktur. Halkının yüzü kapkaradır. O ülkenin kağanı Mısır denilen bir kağandı. Oğuz Kağan o ülkeye hücum etti. Çok şiddetli (bir) savaş oldu. Oğuz Kağan galip geldi, Mısır Kağan kaçtı. Oğuz (Kağan) onu zapt etti, ülkesini aldı. (Bunun üzerine) O'nun dostları çok sevindi, düşmanları çok kaygılandı. Oğuz Kağan galip geldi, sayısız mal-mülk (ve) at kazandı. Ülkesine, ev(in)e gitti. Yine unutulmasın, aşikâr olsun ki Oğuz Kağanın yanında ak sakallı, kır saçlı çok akıllı yaşlı bir kişi vardı. (O), akıllı, asil bir kişi idi. Nazırdı. Onun adı Ulug Türük idi.

(Ulug Türük) günlerden bir gün rüya(sında bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Altın yay doğudan batıya kadar uzamıştı, üç gümüş ok (ise) kuzeye (kadar) gidiyordu. (Ulug Türük) uyandıktan sonra gördüğü rüyayı Oğuz Kağana anlattı. Ayrıca "Ey kağanım! Senin ömrün uzun olsun. Töre tümüyle hâkim olsun. Tanrı, rüyamda her ne gösterdiyse gerçekleştirsin, Tanrı (bütün bu ülkeleri senin boyuna bağışlasın." dedi.

Oğuz Kağan, Ulug Türük'ün sözlerini beğendi, öğütlerini almak istedi (ve ardından bu) öğütlere göre hareket etti. Ardından sabah olunca (Oğuz Kağan) büyük (ve) küçük oğullarını emredip getirtti ve (onlara) "Ey (oğullarım)! Ben avlanmak istedim (ancak) yaşlı olduğum için cesaretim kalmamıştır. Kün, Ay (ve) Yultuz! Sizler doğuya doğru gidin; Kök, Tag (ve) Tengiz! Sizler (de) kuzeye doğru gidin!" dedi. Ardından üçü doğuya doğru gittiler ve (diğer) üçü (de) kuzeye gittiler. Kün, Ay (ve) Yultuz, çok (sayıda) yabani hayvan ve kuş avladıktan sonra yolda bir altın yay buldular, (onu) aldılar (ve) baba(lar)ı[na verdiler.] [Oğuz Kağan sevindi, güldü. Yay] üç parçaya ayırdı [ve dedi ki: "Ey büyük oğullarım!"] yay sizin olsun, (siz) yay gibi okları semaya kadar atın dedi. Ardından Kök, Tag (ve) Tengiz çok (sayıda) yabani hayvan (ve) kuş avladıktan sonra yolda üç gümüş ok buldular, (onları) aldılar (ve) babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü, okların üçüne paylaştırdı ve (onlara) "Ey küçük oğullar(im)! Oklar sizin olsun, yay oku attı, sizler ok gibi olun." dedi. Ardından Oğuz kağan büyük kurultay (topladı. Maiyetindekileri (ve) halkı emredip çağırdı. (Onlar) gelip, istişare edip, oturdular. Oğuz Kağan büyük ordu // görür. (Oğuz Kağan) kırk kulaç (uzunluğunda bir) ağaç diktirdi. Onun tepesine bir altın tavuk koydu, ayağına (da) bir beyaz koyun bağladı. Sol yanına (da) kırk kulaç (uzunluğunda bir) ağaç diktirdi. Onun tepesine (ise) bir gümüş tavuk koydu, (tavuğun) ayağına bir kara koyun bağladı. Sağ tarafa Bozoklar oturdu, sol tarafa (ise) Üçoklar oturdu. Kırk gün kırk gece yediler, içtiler (ve) sevindiler. Ardından Oğuz Kagan ülkesini oğulları arasında paylaştırdı ve (onlara) "Ey oğullar(im), ben çok yaşlandım, çok savaş gördüm, mızrak ile çok ok attım, at ile çok yürüdüm, düşmanları ağlattım, dostlarımı güldürdüm. Tanrıya (borcumu) ödedim, yurdumu size veriyorum." dedi.

1.1.1. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nın Motif İndeksi

Anlatıların incelenmesi esnasında motifselsel dönüşümlerini daha iyi anlamak için motif indeksinin verilmesi önemlidir. Halk anlatılarının yeniden yazım süreçlerinde anlamsal dönüşümler motifler yoluyla meydana gelir. Stith Thompson'a göre motifler üç grupta yer alır. Birinci grup tanrılar, periler, devler, cadılar, olağanüstü özelliğe sahip hayvanlar, insan karakterler; ikinci grup büyümlü obje, olağanüstü görenekler; üçüncü grup tek olaydan ibaret motifler (Güvenç, 2019:120).

B. HAYVANLAR

B10- Mitik Yaratıklar ve Melezler

Oğuz Kağan'ın çadırına güneş gibi parlak bir ışık girer ve bu ışıktan boz tüylü ve boz yeleli büyük bir erkek kurt gelir.

B535. – Yardımsever Kurt

Oğuz Kağan'ın çadırına gelen kurt Oğuz Kağan'ın seferi esnasında ona yol göstericilik yapar.

F- HARİKULADELİKLER

F.540. Sıradışı/Akılda kalıcı fiziksel organlar

Oğuz Kağan'ın yüzü boz; ağzı ateş gibi kızıl; gözleri kırmızı; ayakları sığır ayağı; beli kurt beli; sırtı samur sırtı; göğsü ayı göğsü; vücudunun tamamı kıllarla kaplıydı.

F541.6.2. Kırmızı gözlü insan

Oğuz Kağan'ın gözleri ateş gibi kızıldır.

F700. Sıradışı Yerler

Oğuz Kağan ve ordusu büyük bir ev görür. Bu evin duvarları altından, pencereleri gümüştten yapılmıştır. Kapıları ise demirdendir.

J. BİLGE VE APTAL

J.1100. Akıllılık

J1110. Akıllı Kişiler

Oğuz Kağan'ın ordusunda Tömüdü Kagul, Barmaklıg Çosun Billig gibi akıllı askerler vardır.

N. ŞANS VE KADER

N810.4.Gökten gelen doğaüstü yardımcılar

Oğuz Kağan'a gökten mavi ışıkla birlikte bir erkek kurt yardıma gelir.

N825.2. Yardımcı yaşlı adam

Uluğ Türük adlı aksakallı, kır saçlı, çok akıllı bir bilge Oğuz Kağan'ın yardımcısıdır.

P. TOPLUM

P550. Askeri Olaylar

Oğuz Kağan cihan hâkimiyeti üzerine sefere çıkar ve karşısında duran düşmanlar ile savaşır.

P551. Ordu

Oğuz Kağan'ın cihan seferi için kurduğu ordusu vardır.

P600. Gelenekler

P634. Şenlikler

Oğuz Kağan büyük bir kurultay toplar. Kırk gün kırk gece eğlenirler.

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W32. Cesaret

W.33. Kahramanlık

Oğuz Kağan'ın dağa kaçan atını bulmak için zorlu yola çıkan asker, atı bulup getirdiğinde Oğuz Kağan tarafından ödüllendirilir.

1.2. İslami Oğuzname (Camiü't Tevarih)

Reşideddin Oğuznâmesi olarak da bilinen bu eser, Cami'üt Tevarih adını taşımaktadır. Reşideddin Fazlullah'ın başında bulunduğu bir heyet tarafından Farsça olarak yazılmıştır (Ercilasun, 2019: 40). Reşideddin'in asıl istifade ettiği nüsha, Selçukluların Melikşah ile mücadelelerine ait kıssa ve rivayetlerinin açıklandığı zamanda tesbit edilmiştir (Togan, 1982: 117). Reşideddin Oğuznâmesi Türkiye'de ilk olarak 1972 yılında Zeki Velidi Togan tarafından yayımlanmıştır. Togan, yayınındaki metni, Biblioteque Nationale, Supplement person 1364 numaralı yazmaya dayanmakla birlikte başka yazma ve yayınlarla da karşılaştırarak oluşturmuştur (Ercilasun, 2019: 41).

Reşideddin Oğuznâmesi Farsça kaleme alınmıştır. Söz konusu Oğuzname, İslami motifler içeren en eski rivayettir. Daha sonraki yıllarda kaleme alınan Salar Baba, Yazıcıoğlu, Ebulgazi Oğuznamelerine kaynaklık etmiştir. Söz konu varyantta Oğuz Türklerinin sözlü/efsanevi tarihi anlatılmaktadır. Sadece sözlü/ efsanevi Türk Oğuz tarihi vardır. Eser, Oğuz Han'ın şeceresinden başlayarak Oğuzların tarihini aktarır (Ercilasun, 2019: 41).

Abdülkadir İnan, Reşideddin Oğuznâmesi için "Türkçe 'Oğuzname' destanının bir kısmından aynen tercüme edildiğinde hiç şüphe yoktur." demektedir. DK'da geçen bazı metinleri vererek bunların tercümesi olduğunu söyler. Togan ise Reşideddin Oğuznamesi'nin

Farsça başka bir Oğuzname nüshasına, Farsça nüshanın da Türkçe bir nüshaya dayandığı görüşündedir. Türkçe nüsha Selçukluların Horosan'da hâkimiyeti Şahmelik'in elinden alındığı sırada, Farsça nüsha ise Horezmşah Muhammed'in Çingiz istilasına uğramasından önce vücuda getirilmiştir (Ercilasun, 2019: 40). Reşideddin Oğuznâmesi "Dede Korkut'tan bahseden en eski kaynaklardan biridir. Dede Kokurt'un atasözleri ve hikmetli sözlerine yer vermiştir. Dede Korkut'un sözleri ile ilgili hikâyeleri zikretmemiş, fakat Korkut adı Oğuznamede birkaç kez daha geçer" (Ercilasun, 2019: 42).

CT ile ilgili yapılan çalışmalar şöyle sıralanabilir:

(1972) Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı- Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili* adlı eseri Biblioteque Nationale, Supplement persan 1364 numaralı yazmaya dayanarak başka yazma ve yayınlarla karşılaştırarak oluşturmuştur.

Cami'üt Tevraih'in özeti şöyledir:

Oğuzların ve Türklerin Tarihi adlı başlıkla destana başlanır. Oğuz Kağan'ın soyu Nuh Peygambere dayandırılarak Olcay Han, Dib Yabgu Han Kara Han ve en son Oğuz Han şeklinde verilir. Oğuz Kağan'ın doğduktan sonra üç gün üç gece annesinin sütünü emmez ve annesinin üç gece boyunca rüyasına gelerek sütünü emmesini istiyorsa Tanrı'ya inanması gerektiğini söyler. Annesi ise kocasından gizli olarak Tanrı'ya iman eder. Oğuz bunun sonucunda annesinin sütünü emer. Bir yıl geçer ve babası ona isim koymaya karar verir. Bunun sonucunda Oğuz dile gelir ve bir otağda doğduğu için kendisine Oğur adının koyulmasının gerektiğini söyler.

Oğuz çocukluğu ve gençliği boyunca Tanrı'ya dua eder ve Tanrı'ya şükrederdi. Kara Han Oğuz Kağan'ı amcasının kızı Küz Han ile evlendirdi. Oğuz bu kızı Tanrı'ya imana çağırdı fakat bu kız kabul etmedi. Oğuz Kağan ise bu kıza dokunmadı. Babası onu diğer kardeşinin kızı Kür Han ile evlendirdi. Oğuz ona da bu teklifi sundu fakat bu kız da Oğuz'un teklifini geri çevirdi.

Oğuz Kağan bir avdan dönerken amcası Or Han'ın kızı ile karşılaştı. Kızı Tanrı'ya imana davet etti ve bu kız Oğuz'un teklifini kabul etti. Kara Han'ın davet verdiği bir gün Oğuz'un diğer eşleri de bu davettyken Kara Han'a Oğuz'un Tanrı'ya iman ettiğini onları da bu imana davet ettiklerini fakat bu iki kızın bu teklifi kabul etmediklerinden bahsettiler. Kara Han bunu duyunca üçüncü gelinine bunu sordu ve gelini bunu inkâr etti. Fakat Kara Han gelinine inanmadı ve bir kengeş ederek Oğuz'u öldürmeye karar verdi.

Oğuz Kağan ve babasının ordusu evinin yakınlarında savaşa tutuştu ve Oğuz Han babası, amcaları Küz Han ve Kür Han'ı öldürdü. Oğuz yetmiş beş yıl boyunca da amcalarının oğulları ile çarpıştı ve sonunda onları yendi. Amcasının oğullarını Tanrı'ya imana davet etti fakat onları bu teklifi kabul etmedi. Oğuz ise onlara “Muval” adını verdi ve onları sürgüne gönderdi.

Oğuz Kağan bu olaylardan sonra cihangirlik seferine çıktı. Hind ve Sind halkına elçiler gönderdi ve mal istedi. Kaba bir cevapla karşılaştı ve onları işgal etti. Sonrasında Oğuz Irakiyye, Uludaq ve Sınmi gibi yerleri de ele geçirdi. Sonrasında Oğuz Kağan seferilerine devam etti ve Çin'i, Maçin diyarını ve Nenkiyas'ı ele geçirdi. Seferine devam ederken Turqan ve turgun dağlarının oraya geldi. Buraya vardıktan sonra on dört gün burada kaldı ve bu yörenin padişahı olan İnal Han'la karşılaşıp savaştılar. Sekiz gün savaştılar ve Oğuz Kağan galip geldi. İnal Han'ı öldürdü ve memleketini aldı.

Bu savaştan sonra Gur, Gurcistan, Gazne, Zabil ve Kabil'i zaptetti. Bu yerler Oğuz'a biat etti. Oğuz Kağan herkese şefkat ve sevgi gösterdiği için ona Oğuz Ata adını verdiler. Gürk ve Başgurd seferine başlarken doksan bin ev ahalisi Oğuz'un etrafında toplandığı için onlara On dokuz Oğuz denilmiştir. Oğuz Kağan yolda ilerlerken kim geri kalırsa bunlar yasa ile cezalandırırım diye emir verdi. Bu topluluk içinde çok yaşlı kesim vardı ve Oğuz'a yetişemeyeceklerini söylediler. Oğuz Kağan ise onlara orada kalmalarını söyledi. Bu ihtiyarlar arasında Yuşu Hoca adlı bir ihtiyar vardı. Bu Yuşu Hoca'nın Kara Sülük adlı bir oğlu vardı. Yuşu Hoca oğlunu ikna ederek yolculukta kendisini bir sandığa koydurttu.

Ordu Gürk ve Başgurd ülkesine varınca orayı zapt ettiler ve himayeleri altına aldılar. Buradan sonra karşılarına bir sahra çıktı ve burada susuz kaldılar. Kara sülük bu durumu babasına bildirdi. Babası ile birkaç ineğin başını bir araya bağlayıp onları susayınca kadar koşturmalarını sonrasında bunları bırakmalarını söyledi. İnekler tırnaklarını vurdukları yerden su çıkacağını söyledi. Bu dediğini yaptılar ve su çıktı.

Oğuz Kağan dünyanın karanlık tarafından olan Kıl Barak ülkesine geldi ve bu ülkenin erkekleri kara renkli, çirkin yüzlü ve köpek gibiydi. Kadınları ise temiz yüzlüydü. Kıl Baraklar ile Oğuz Kağan'ın ordusundan iki kişi savaşa tutuştu ve Oğuz'un elçileri bu savaşı kaybetti. Oğuz'un adamlarından birisi tesadüfen Baraklıların arasında kalmış ve kadınlarının arasında gizlenmişti. Bu kadınların kocaları çirkin olduğundan dolayı kadınlar bu adamı çok beğendi ve Oğuz'un adamını Barak ülkesinin büyüğü olan kadının yanına götürdüler. Bu

kadın kendi erkeklerini nasıl yeneceklerini bu askere söyledi. Oğuz Kağan Kılbarakları yenmenin yolunu öğrendi ve onları da yendi.

Oğuz'un bir hatundan dört oğlu olmuştu ve bu oğullar büyümüşü. Bir askerın karısı ise hamile kalmıştı ve kocası savaşta ölmüşü. Kadın bir ağaç kovuğunda doğum yaptıktan sonra bebeği Oğuz'a götürdüler ve Oğuz Kağan bu çocuğa Kıpçak adını verdi.

Oğuz Kağan bundan sonra Karanlık Ülkesine sefere çıktı. Bu ülke çok karanlık olduğundan dolayı Kara Sülük babasının yanına gitti ve yuşi Hoca ona fikir sundu. Onun sunduğu fikirle birlikte bu yolu geçtiler. Sonrasında Oğuz Derbend'i kuşattı ve orayı da ele geçirdi.

Daha sonra sırayla Azerbaycan, Bağdat, Gürcistan, Diyarbekir, Raqqa'yı ele geçirdi. Oğuz oğullarından üçünü Rum taraflarına gönderdi diğer üç oğlunu ise Frenk diyarına gönderdi. Oraları da ele geçirdi. Dimeşq'e doğru yol aldı orayı da ele geçirdi ve sonra Mısır'a hareket etti ve orayı da ele geçirdi. Bağdat, Basra yerleri de aldı. İran vilayetlerini de ele geçirdi.

Oğuz son olarak ülkesi Kürtal ve Ortaq'a geri dönmeye karar verdi. Buraya dönerken birkaç aile yolda kaldı ve onlara Karluk adını verdi. Birkaç aileye ise Karlukadını verdi. Oğuz'u Kanglılar ve Uygurlar karşılamak üzere dokuz günlük yola çıkarak ona armağanlar sundu.

Oğuz ile birlikte dönen oğulları bir gün ava çıktı ve tesadüfen altın yay ve üç altın ok buldular. Aralarında paylaşırması için babasına getirdiler.

1.2.1. Cami'üt Tevarih'in Motif İndeksi

B. HAYVANLAR

B10- Mitik Yaratıklar ve Melezler

Oğuz Kağan Kıl Barak ülkesine gelir ve buradaki düşmanlarının yüzlerinin köpeğe benzediğini görür.

F.HARİKULADELİKLER

F700. Sıradışı Yerler

Karanlıklar Diyarı adlı bir mekâna giren Oğuz Kağan ve ordusu bu karanlık ülkeden çıktıklarında görmeden aldıkları şeylerin mücevher olduğunu farkederler.

F716. Sıradışı pınar/çeşme

Oğuz Kağan ve ordusu bir suyun kenarına gelirler ve bu suyun iççinde gümüşler, altınlar olduğunu görürler.

K. ALDATMALAR

K2200. Kötüler ve Hainler

K2210. Hain Akrabalar

Oğuz Kağan'ın amcasının oğulları Oğuz Kağan'a biat etmez ve isyan ederler.

P. TOPLUM

P. 200. Aile

P231. Anne ve oğul

Oğuz Kağan annesinin üç gün boyunca sütünü emmez ve annesinin rüyasına girerek onu Tanti'ya imana davet eder.

P550. Askeri Olaylar

Oğuz Kağan cihan hâkimiyeti üzerine sefere çıkar ve karşısında duran düşmanlar ile savaşır.

P551. Ordu

Oğuz Kağan'ın cihan seferi için kurduğu ordusu vardır.

P551.0.1. Profesyonel Savaşçıların Takımı

Oğuz Kağan'ın altın uçlu ok ve yayı vardır.

1.3. Oğuz Kağan'ın Kimliği

Oğuz Kağan Destanı'nın nasıl ortaya çıktığı, hangi zamanda yaratıldığı hakkında muhtelif düşünceler öne sürülmüştür. Konuyla ilgilenen araştırmacılar destanın hangi devirden izler taşıdığıyla ilgili çeşitli görüşlere sahip olmuşlardır. Özellikle Oğuz Kağan'ın efsanevi ve tarihsel şahsiyeti tartışılan konular arasındadır. Yapılan tartışmaların neticesinde destanın genellikle Saka ve Hun katmanından izler taşıdığı öne çıkmaktadır (Pehlivan, 2020: 119).

Destanın Saka/İskit katmanından izler taşıdığına dair yapılan değerlendirmeler, Saka hükümdarı Alp Er Tona ile Oğuz Kağan'ın temsil eden ilk tarihsel şahsiyet olduğuna yöneliktir. Alp Er Tona'nın Ön Asya fütuhâtı ile Oğuz Kağan'ın batı seferleri arasında bağlantı kurulur. Zeki Velidi Togan, Ahmet Bican Ercilasun Saka katmanının destanın oluşumunda etkisi olduğunu kabul ederler (Ercilasun, 2019: 91-93).

Destanın Hun devrinden kaldığını ileri süren isimler arasında Joseph de Guignes, Biçurin, Ziya Gökalp, Fuad Köprülü, H. Nihal Atsız, Nihad Sami Banarlı, Hüseyin Namık Orkun bulunmaktadır (Ercilasun, 2019: 93-98; Pehlivan, 2020: 119). Destanın Hun katmanı ile ilişkilendirilmesinin temel sebeplerinden biri, Oğuz Kağan'ın Mete (Motun) olduğu düşüncesidir. Zira Mete Han'ın babasıyla mücadelesi, Türkistan'da büyük bir imparatorluk kurması ile Oğuz Han arasında ilgi kurulur. Destanın iki temel varyantında geçen olaylar ile Mete Han arasında ilişki kurulur (Ercilasun, 2019: 93-98; Gömeç, 2018: 19).

Oğuz ve Mete isminin benzer olmaması konusunda ise Atsız'ın ifadeleri şöyledir:

“Mete (= Motun) ve Tuman'ın adları tamamiyle unutulmuştur da denilemez. Mesela 15'inci asırda Türkiye'de Enveri tarafından yazılan Düsturname adlı manzum tarihte, Osmanlıların en büyük atasının adı Oğuz Tümen Han'dır. Demek ki Tuman'ın adı on beşinci asıra kadar Türkiye Türklerinde saklı kalmış, fakat oğlunun hâtırası ile karıştırılmıştır. Keza on birinci asrın ilk yarısında ölen büyük İslâm bilgini Elbirini de El-Cemahir fi'l-Cevahir adlı basılmamış eserinde, Keşmir yanındaki Türklerden bahsederken, Hindistan'da fütuhât yapan Metli adlı bir padişaha ait rivayetlerin bu Türklerde saklandığını söylüyor” (Atsız, 1943: 64).

Ahmet Bican Ercilasun'a göre Mete Han, Oğuz Kağan ve Dede Korkut Kitabı'ndaki Boğaç Han arasında bir ilgi bulunur. Bu konu hakkındaki görüşlerini sunarken Mete Han, Oğuz Kağan ve Boğaç Han'ın babaları ile yaptıkları mücadelelere değinmiştir:

“Boğaç Han arkadaşlarıyla âşık oynarken meydana Bayındır Han'ın azgın boğasını bırakırlar. Üç çocuk kaçarken Boğaç Han kaçmaz ve boğayla dövüşerek boğayı yener. Bunun üzerine Dede Korkut ona Boğaç adını verir. Babası ona beylik ve taht verir. Tahta çıkan Boğaç babasının kırk yiğidini anmaz olur. Bunun üzerine bu yiğitler Boğaç Han'a iftira atarlar. Boğaç Han'ın dağa çıkıp avlandığını, annesi ile sohbet edip Dirse Han'a kastedeceğini söylerler. Bunun üzerine Dirse Han oğlu ile ava çıkar. 40 yiğit Dirse Han'ı oyuna getirip Boğaç Han'ı oklatır. Annesi Boğaç Han'ı aramaya gider (...) Kırk namert Dirse Han'ı tutsak edip kâfir ellerine yönelirler ve bunu duyan Boğaç, kırk yiğidiyle arkalarından giderler ve babasını kurtarır” (Ercilasun, 2019: 517).

Destanı halk bilimsel açıdan inceleyen Gürol Pehlivan (2020: 119-120) ise, Oğuz Kağan'ın Türklerin örnek aldığı ideal bir Türk hükümdarı oluşuna dikkat çeker ve destanların kutsal/yarı kutsal tarihin parçası olduğunu, destan kahramanlarının idealize edilmiş kahramanlar

olarak metinlerde yer aldığını vurgular. Dolayısıyla destan kahramanının tarihte yaşamış birçok önemli şahsiyetin hayatıyla uyumlu olabileceğini belirtir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİDEN YAZIM ÖRNEĞİ: OĞUZ DESTANI

1. İnceleme

1.1. Roman Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları

1.1.1. Oğuz Özdeş/ Oğuz Han

Türk edebiyatında çoğunlukla popüler edebiyat alanında kaleme aldığı eserleriyle bilinen Oğuz Özdeş, Kırşehir Gazetesi eski müdürlerinden Reşat Bey'in oğlu olarak 1920 yılında doğar. 1938 yılında Ankara Erkek Lisesi'nden mezun olan Özdeş, Ankara Hukuk fakültesinde yüksek tahsiline başlamasına rağmen eğitimini tamamlayamaz. II. Dünya Savaşı yıllarında üç yıl yedek subaylık yapan yazar, daha sonra İstanbul'a yerleşir ve matbuat hayatına girer (Arslan, 2019: 734). Dönemin popüler edebiyat, kültür dergilerinden “Resimli Ay”, “Yeni Sabah”, “Yarım Ay”, “Çınaraltı” dergisinde yazı ve şiirleri yayımlanır. 1941 yılında ikinci romanı Hasret, İkbâl Kütüphanesi tarafından yayımlanır (Üyepazarcı, 2019: 765). Türkiye Yayınevi'ne girerek çeşitli yayınlarda görev alır. Yönetim görevinin yanında röportaj, eleştiri gibi yazılar neşreder. Çocuk dergilerinde ise çocuk öyküleri kaleme alır. Yazar, bu dönemleri çok yoğun geçirmesinden dolayı on bir yıl boyunca hiç roman kaleme almaz. 1953 yılında ilk romanı “Aşk İstiraptır”, Atıf Yılmaz tarafından filme çekilir (Üyepazarcı, 2019: 766). Basın şeref kartına sahip olan yazar, 7 Haziran 1979'da İstanbul'da vefat eder (Arslan, 2019: 735).

Cumhuriyet sonrası dönemde yaygınlaşan popüler romancıların biri olan Özdeş'in eserleri arasında melodram ağırlıklı “his” romanlarının yanı sıra konusunu yakın ve uzak geçmişteki tarihî olay ve şahsiyetlerden alan pek çok tarihî roman bulunmaktadır. Özdeş'in tarihî romanları, dönemin diğer tarihî romanlarının gerek olay örgüsü gerekse karakterlerin işlenişleri bakımından benzer özellikler barındırır. Kırklı yaşlarından itibaren tarihî roman türünde eserler vermeye başlayan yazar, dönemin siyasi ve kültürel dinamiklerini de dikkatte alarak romanlarını vücuda getirdiği söylenebilir. Bu romanların arasında Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı'nı işleyen “Vatan Borcu”, 27 Mayıs 1960 İhtilali'nin hemen ardından neşrettiği, yine Kurtuluş Savaşı'nı konu edindiği “Dağ Başını Duman Almış”, 1974 yılındaki Kıbrıs Harekati'nden sonra yayınladığı “Kıbrıs Kanı” isimli romanları bulunmaktadır. Şüphesiz aktüel olayları yakından takip eden Özdeş, dönemin siyasi ve kültürel şartlarına uygun popüler konuları, romanlarında işlediği söylenebilir (Üyepazarcı, 2019: 771).

Yazarın bazı eserleri şu şekildedir: Aşk İstiraptır (1939), Rusya'da Bir Türk Subayı-Şafak Sökerken (1957), Vatan Borcu (1958), Gecekondu Rüzgârı (1960), Dağ Başını Duman Almış (1960), Kartal Başlı Kadirga (1963), Tuna Nehri Akmam Diyor (1962), Yavuz'un Pençesi (1964), Çölde Açan Zambak (1964), Oğuz Han (1964), Gülmeyi Unutanlar (1964), Karapençe (1965), Karapençe Estargon'da (1966), Karapençe'nin İntikamı (1966), Ağlayan Kadın (1966), Karapençe Voyvoda'ya Karşı (1967); Karapençe'nin Oğlu (1967), Liseli Bir Kız Sevdim (1968), Şebnem (1970), Kıbrıs Kanı (1964), Şeyh Şamil (1977).

Oğuz Özdeş'in kaleme aldığı “Oğuz Han” isimli roman, Türkiye yayınevinden resimli şekilde 1964 yılında yayımlanır. On beş bölümden oluşan roman, alt metne göre daha hacimlidir. Yazar, olay örgüsünü birtakım macera unsurlarıyla zenginleştirmiştir. Yazar, diyalog, tasvir, çözümlene gibi geleneksel metinde bulunmayan modern anlatım tekniklerini kullanmıştır. Dolayısıyla geleneksel metin ile yeni metin arasında gerek olay örgüsü gerekse motif yapısı bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Geleneksel metni roman formuna dönüştürmeyi hedefleyen yazar, metinlerarası ilişki yöntemlerinden genişletme, indirgeme tekniğine sıklıkla başvurmuştur.

Erol Üyepazarcı (2019: 771) tarafından klasik “atalara tapkı” romanı olarak tanımlanan söz konusu eser, konusunu Türk folklorundan ve tarihinden alır. Konunun işlenişi, kahramanlarının karakterizasyonu bakımından, tarihî roman türünün önemli temsilcileri Aptullah Ziya Kozanoğlu, Nihal Atsız, M. Turhan Tan gibi yazarların eserleriyle birtakım ortaklıklar barındıran roman, Oğuz Kağan Destanı ile Mete Han'ın hikâyesi ile şekillenmiştir. Elbette roman türünün anlatım imkanlarından faydalanan yazar, efsanevi anlatı ile tarihsel şahsiyetleri kendi kurmaca dünyasına göre yeniden yorumlamıştır.

“Roman, ‘Çocuk Haftası’ adlı çocuk mecmuasında “Büyük Kahramanlık Türk Romanı” üst başlığı altında 2 Ekim 1963 tarihinde tefrika edilmeye başlar ve 10 Haziran 1964 tarihine kadar toplam yirmi dokuz tefrika yayımlanarak sona erer. Bu romanın ilk baskısı, Türkiye Basımevi aracılığı ile 1964 yılında yayımlanmıştır. Daha sonraki basımları ise Türkiye Yayınevi ve Tekin Yayınevi tarafından yapılmıştır” (Arslan, 2019: 142).

Romanın özeti şu şekildedir: Birinci bölümde Oğuz Kağan'ın dünyaya gelişinden sonra gerçekleşen olağanüstü olaylara ve Oğuz'u öldürmek isteyen Çinli hükümdarın planlarına yer verilir. İkinci bölümde kahraman Oğuz'un canavarı öldürmesi, üçüncü bölümde Kara Han'ın canavarı alt etmesinden dolayı Oğuz'a ad verilmesi anlatılır. Dördüncü bölüm ise olayların tamamen farklı bir boyutta ilerlediği bölümdür. Oğuz Kağan'ın obasına gelen

Çinli Sun-Vang ile kızı Sin ile tanışması akabinde bu kişilerle ve birkaç askeriyle birlikte Çin'in Pekin şehrine yolculuğa çıkmasına yer verilir. Beşinci ve altıncı bölüm ise Oğuz'un Pekin'e giderek Çin İmparatoru'nu mağlup etmesi ve babası Kara Han'ın ölmesi üzerine İmparatorluğun başına geçtiği bölümdür. Yedinci bölümde ilk karısı Ay ile tanışmasına yer verilir. Sekizinci bölümde Gen-Yu ve Yen-Fu adlı iki hain Çininin düşmanlıklarının ortaya çıkması, dokuzuncu bölümde Yen-Fu adlı düşmanın Kara Han'ın mezarına giderek mezarını açıp Kara Han'ın başını çıkartıp ülkesine geri dönmeye çalışması, fakat bozkurt sayesinde Oğuz Kağan'a yakalanması anlatılır. Onuncu, on birinci ve on ikinci bölümde Çinliler ile savaşa girilmesi ve akabinde gelişen olaylara yer verilir. On üç ve on dördüncü bölümde Oğuz'un ikinci karısı Gülay ile karşılaşması ve oğulları Gök, Dağ ve Deniz'in dünyaya gelmesi, Çinli hükümdarın Oğuz'a baş eğmesi ve vergiye bağlanmayı kabul etmesi anlatılır. Son bölüm olan on beşinci bölümde ise aradan otuz yıl geçer ve Oğuz yaşlanır. Ülkeyi oğulları arasında bölüştürür ve ölür.

Romanın özetinden de anlaşılacağı üzere, alt metin ile ana metin arasında bazı ortaklıklar bulunmasına karşılık pek çok farklılık da bulunmaktadır. Oğuz Kağan Destanı ile Mete Han'ın hayat hikâyesini esas alarak eserini kurgulayan yazar, birtakım kurmaca unsurları da kullanır. Özellikle kendi tahayyül dünyası ile oluşturduğu roman, tarihi-macera roman özelliklerini taşır. Destandaki mitolojik unsurlar, romanda yer almamış yahut farklı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Alt metin ile ana metin arasındaki önemli değişikliklerden biri, Oğuz Kağan'ın Çinliler ile olan mücadelesidir. Zira geleneksel metinde Çinliler ile ilgili herhangi bir bilgiye tesadüf edilmezken, ana metin Çinlilerle yapılan mücadeleler üzerine kurgulanmıştır. Bu bakımdan Hun hükümdarı Mete Han'ın Çinlilerle mücadelesi, Oğuz Kağan'ın epik macerası arasında özdeşlik kurulmuştur. Bilindiği üzere Oğuz Kağan'ın tarihî kimliği konusunda birtakım farklı görüşler bulunmaktadır. Joseph de Guignes, Ziya Gökalp, Biçurin, Mehmet Fuad Köprülü, Nihal Atsız, Hüseyin Namık Orkun gibi birçok araştırmacı, destanda Büyük Hun hükümdarı Mete'nin (Motun) ve Hun devrinin izlerinin bulunduğunu kabul ederler (Ercilasun, 2019: 93-95). Bu görüşlere itibar ettiği anlaşılan romanın yazarı da Oğuz Kağan'ın kimliği hakkında romanın ilk girişinde Hun İmparatorluğu'nun ulu başbuğlarından Mete Han'ın hayatının anlatıldığına dair görüş bildirir. Ana metinde verilen Oğuz'un bulduğu ıslıklı ok, turan taktiği, icatları aslında Mete Han'ın bulduğu bilinen icatlardır. Yazarın Mete Han ile Oğuz Kağan'ı aynı kişilik olarak görmesi kaynaklı bu konulara da romanında yer

vermiştir. Romanın içinde de Mete Han'ın hayatına dair bilgiler ışığında Mete Han'ın icat ettiği turan taktiği verilir.

“Hâlbuki bu, Oğuz Han'ın yeni harp hilesi idi. Daha evvelce, vadinin iki tarafına en nişancı okçuları yerleştirmişti. Bunlar vadiden geçen düşmanı öyle bir ok yağmuruna tuttular ki, bir tek Çinli kurtulamadı. Bu suretle Oğuz Han böyle bir harp oyunu ile kendisinden on misli üstün düşman kuvvetini bir anda mahvetmiş, Türkler de o nisbetle az ölü vermişti. (...)

-Top olun! diye emir verdi. Türk askerleri hemen atlarını birbirine yanaştırarak ve bir daire teşkil ederek top oldular. Bu harp oyunu ile de düşmanın nizam halindeki topluluğunu parçaladılar. (...)Oğuz Han'ın yeni bir emri üzerine bu ordu düşmanı sağından ve solundan sararak bir hilal içine aldı. Başlayan kanlı savaş ancak bir saat sürdü” (Özdeş,1964: 121-122).

Romanın birinci bölümünde verilen Oğuz'un doğumu, alt metinden farklı bir şekilde işlenmiştir. Alt metinde Oğuz'un doğumu şu şekilde verilir:

“(1)... olsun" dediler. Onun resmi (2) budur: Bundan sonra sevindiler. (3) Yine günlerden bir gün Ay Kağan'ın (4) gözü parlayıp büyüdü (ve bir) erkek çocuk doğurdu. (5) O çocuğun yüzü boz; (6) ağzı ateş (gibi) kızıl, gözleri kırmızı; saçları (ve) kaşları (7) karaydı. (O çocuk) güzel perilerden (8) daha güzeldi. O çocuk, annesinin göğsünden ilk sütü içti (ve) bir (1) daha içmedi. Çiğ et, yemek ve kızarmış et (2) istedi. Konuşmaya başladı. Kırk günden sonra (3) (kendisini) büyük saydı, (ardından) yürüdü (ve) oynadı. Ayak(lar)ı sığır ayağı gibi, beli (4) kurt beli gibi, sırtı samur sırtı gibi, göğsü (5) ayı göğsü gibiydi. Vücudunun tamamı (6) tüylerle kaplıydı. At sürüleri güderdi” (Ağca, 2019: 66).

Romanda ise Oğuz'un doğumu hakkında daha ayrıntılı bilgi verilir. Oğuz'un olağanüstü hususiyetleri de işlenir:

“Kara Han'ın eşi olan bu hatun, dünyaya bir çocuk getirmek için çırpınırken, Tanrıkut feryadını duyup da yüreksizliğine hükmeder diye, sesini çıkaramıyordu. Kuzeyden esen rüzgâr, şiddetini iyice arttırmıştı. Uçsuz bucaksız bozkırlardan gelen bu serin rüzgâr, bütün kara bulutları gökte toplamıştı. Çok geçmeden, parlak bir aydınlığın ardından kopup gelen bir gök gürültüsü, Altay dağlarına çarpıp patladı. Yün yatağının üstünde kıvranan hatun, ıslıl ıslıl parıldayan gözlerini, çadırı aralığından yüzüne çarpan şimşeğin aydınlığına çevirip keskin bir çığlık savurdu. Fakat göğün kükremesinden, bu çığlığın sesi pek uzaklara gidemedi. Ardından, sanki gök yarıldı, şiddetli bir yağmur, kıl çadırın üstüne yük gibi abandı. Bardaktan boşanırcasına, karanlık gökyüzünden dökülen damlalar, çadırın üzerinden yuvarlanıp, kenardaki su arkalarında birikerek etrafı göl haline getirirken, bu defa da keskin bir çocuk feryadı işitildi. O sırada otağında kımızını içen Kara Han, dünyaya gelen çocuğunun feryadını işitmiş ve heyecanla doğrulmuştu: Doğan erkek ise, şenlik yapılsın! diye emir verdi. Kara Han'ın, dudakları ateş gibi kırmızı, nur topu gibi bir oğlu dünyaya geldiği için, yalnız Türk başbuğunun otağında değil, bütün Türk illerinde kırk gün kırk gece şenlik yapıldı. Kırk günde çocuğun dişi çıkar mı, çocuk gülmesini öğrenir, annesinden bir defa meme emdikten sonra yemek ister mi? Kara Han'ın oğlu, daha doğumunun yirminci gününde diş çıkardı, ağlamayı bırakıp gülmeye başladı, meme emmeyi kesip yemek istedi” (Özdeş,1964: 8-9).

Oğuz'un fiziki özellikleri ise yeni metinde şu şekilde tasvir edilir:

“Sanki onun gözlerinde, dünya yüzündeki bütün renkler toplanmış, saçlarında altınların parıltısı birikmişti. Onun gözlerine bakanlar, uzun, parlak saçlarını görenler, bir türlü

renklerini tam olarak söyleyemiyorlardı. Kimine göre, gözleri deniz renginde, kimine göre de gece mavisi, kimine göre ise Ağustos güneşi altında parıldayan gökyüzü gibi berrak ve grimsi idi. Saçları da som altın renginde mi, yoksa Altın dağlarının parlaklığında yahut karanlık dağların sihirli görünüşünde miydi? Kimse kesin bir şey diyemiyordu” (Özdeş, 1964: 14).

Yüzün gök renginde olması tanrısal kökene ve kağanlığa işarettir. Gök rengi, Tanrı'nın bir sıfatı olarak yorumlanır. Eski Uygur Budist metinlerinde tanrılar ve önemli kişilerin saçları mavi renk ile gösterilirdi. Ateş gibi kırmızı, ela ve kara renkleri ise bir gücün ifadesidir ve bebeğin büyük bir kahraman ya da hükümdar olacağına bir işarettir. Oğuz'un ayağının öküz ayağı gibi olması, vücudunun kıllarla kaplı olması onun mitsel kahramanlığına vurgudur (Çoruhlu, 2020: 234). Alt metinde Oğuz'un fiziki özellikleri onun mitsel kahraman olduğunun vurgusunu yaparken ana metinde Oğuz'un fiziksel özellikleri doğumundan hemen sonra yürümesi, diş çıkartması vb. durumları hariç fiziki özellikleri her insanda bulunabilecek sıradan özelliklerden meydana gelir. Burada yazar, kahramanın sahip olduğu mitolojik özelliklerini silikleştirerek günümüz insan modelinin özelliklerine indirgemıştır. Alt metinde verilen fiziki özellikler ile ana metinde verilen fiziki özellikler farklıdır. Alt metinde saçları ve kaşları kara olarak verilen Oğuz'un ana metinde saçlarının altın rengindedir. Yazar Oğuz'un tasvirini değiştirmiştir.

Ana metinde olay örgüsü ciddi biçimde değişmiş ve alt metinde olmayan vakalar ana metne ilave edilmiştir. Canavarı öldürme hadisesi de alt metinle benzerlik göstermekle birlikte farklı bir şekilde işlenmiştir. Canavar ana metinde kara ormanda yaşamaktadır. Bu ormana girenlerin geri dönemediği ve ormanın içinde çok tehlikeli yaratıkların olduğu yazılır. Alt metinde bu orman sadece “büyük bir orman” olarak verilir. Canavarı öldürdüğü bölüm ise ana ve alt metinde neredeyse aynıdır.

Oğuz Kağan'ın adı olarak da alt metinde Oğuz ismi doğrudan verilir. Ana metinde ise erkek çocuklarının kahramanlık göstermeden ad alamadığı belirtilir. Belirli bir kahramanlık sergilemeden ad alamayan Oğuz Kağan on sekiz yaşına geldiğinde ad alması gerektiğini farkındadır. Karaormana giderek herkesin korktuğu canavarı öldürme kararını verir. Yolda bir ihtiyarla karşılaşan Oğuz'u yaşlı ihtiyar uyarır fakat Oğuz son derece kararlıdır. Oğuz canavarı öldürmek için önce bir geyik avlar ve ağaca bağlar, gece olur. Oğuz yüksekçe bir ağacın dalına çıkar. Canavar geyiği yer ve arından gündüz olur. Oğuz bu sefer bir ayı yakalar ve canavar bu ayıyı da bulsun diye ağaca bağlar. Canavar ayıyı da yutar. Oğuz Kağan bu sefer başka bir hayvan avlamaz canavarın karşısına kendi çıkar. Canavarı öldürür, başını gövdesinden ayırır, çuvala koyar ve Kara Han'ın otağının yolunu tutar. Kara Han oğlunun yapmış olduğu bu büyük cesaret göstergesinden dolayı ona “ Sana Oğuz adını koyuyorum

oğul! Adın gibi temiz yürekli, iyi ve doğru ol!” (Özdeş, 1964: 24) diyerek adını verir. Yazar, dipnot ekleyerek Oğuz isminin anlamını “Yüreği temiz, iyi ve doğru anlamına gelir” (Özdeş,1964: 24) şeklinde verir.

Olay örgüsünde verilen başka bir husus ise Kara Han’ın Hun İmparatorluğu’nun yabgusu olarak tanıtılmasıdır. Kara Han adı, Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı’nda rastlanmaz. Destanın İslami varyantında bulunan Kara Han, Oğuz’un babası olarak takdim edilir. Destanın İslami varyantında Oğuz Kağan ile Kara Han din yüzünden savaşa girerler. Oğuz Han İslamiyet uğruna babası ve amcaları ile savaşır. Oğuz Kağan’ın bu savaşta babasını ve akrabalarını yenmesi ile de savaş sona erer (Togan, 1982: 17-20). Ana metinde ise Oğuz Kağan ile Kara Han arasında herhangi bir savaş görülmez. Babası ile arası gayet iyidir. Ölüm döşeğinde olan Kara Han, Oğuz Kağan’a kılıcını ve bayrağını vererek cihan hâkimiyetine ulaşmasını söyler. Oğuz Kağan devletin bayrağını alarak cihan hâkimiyetine ulaşma sözü verir (Özdeş,1964: 61). Görüldüğü gibi, romanda baba-oğul çatışmasına yer vermeyen yazar, cihan hâkimiyeti idealini babadan oğula devam eden bir ülkü olarak sunar.

Ana metinde Oğuz Kağan’ın annesinin adına dair herhangi bir bilgi sunulmaz. Karakterin rolü oldukça azdır. Alt metinde de Oğuz Kağan’ın annesi olarak Ay Kağan verilirken İslami varyantta da annesinin adıyla ilgili hiçbir bilgi verilmez. Mete Han’ın hayatına baktığımızda ise Mete’nin üvey annesi hakkında bilgi verilir. Çinli üvey anne Mete Han’a düşmandır ve Mete’nin ölmesi için Teoman’a çeşitli oyunlar oynadığı bilgimiz dâhilindedir. Ana metinde ise Oğuz’un üvey annesi olarak karşımıza Ülkü Ana takdim edilir.

Alt metinde yer alan belli başlı motiflere Oğuz’un doğumu, cihan hâkimiyeti anlayışı, iki eşle evlilik gibi örnekler verilebilir. Alt metindeki olaylar mitolojik devirlerle bağlantılı olması bakımında olay örgüsü mitolojik motifler üzerine kuruludur. Ana metinde verilen benzer olaylar mitolojik olaylar çerçevesinde verilmemektedir. Cumhuriyet sonrası kaleme alınan romanda olaylar günümüze indirgenmiştir. Bundan dolayı olay örgüsünde yazar, değişikliğe gitmiştir.

Alt metinde Oğuz’un Tanrı tarafından gönderilen kadın yahut mitolojik motifleri üzerinde barındıran eşlerine bu romanda mitolojik motif şekilde ya da Tanrı’nın gönderdiği eş olarak rastlanmaz. Romanda geçen eşler günümüz dünyasında rastlayabileceğimiz sıradan insanlardır. Eşlerinin isimleri alt metinde verilmezken ana metinde ise Ay ve Gülay şeklinde verilir.

Kısa bir bölümde Oğuz'un eşleri ile karşılaşması ve sonrasında çocuklarının dünyaya gelmesi hızlı bir şekilde verilir. Ana metinde ise uzun uzun tanışmalara ve eşlerinin isimlerine rastlarız. Ana metinde verilen olay örgüsü alt metinle benzerlik gösterir fakat bu doğüstü olay şeklinde verilmaz. Günlük hayatta karşılaşılabilcek bir olay şeklinde verilir.

Ana metinde geçen ilk karısı Ay ile tanışması yıldırım düşen çınar ağacının devrilen gövdesinin hemen karşılaşmaları ile olur:

" Oğuz Han, genç kıza doğru yürüyerek:

-Kimsin sen? diye bağırdı. Ne arıyorsun burada?

Genç kız cevap vermeyince Oğuz Han:

-Kimsin sen! diye tekrar bağırdı. İn misin cin misin?

Genç kız, çekine çekine cevap verdi:

-Ne inim ne cinim! Senin gibi, Tanrının yarattığı bir insanım!

-Ne arasın, ne işin var burada?

-Şimşek çalınca korkup ağacın arkasına sığınmıştır. Ben de sizin gibi tabiatı, ormanları çok severim. Sizi birkaç defa bu ormanda gezerken gördüm. Siz benim gibi, yalnız başınıza dolaşmaktan hoşlanıyorsunuz herhalde...

(...)

-Adın ne senin?

- Ay!..."(Özdeş, 1964: 66).

Alt metinde böyle bir diyalog yoktur. Oğuz'un ışık içinden gelen kızı beğenip aldığından kısaca bahsedilir. Ana metinde ise uzun uzun diyaloglara yer verilir. İkinci eşi ile karşılaşması da aynı şekilde meydana gelir.

Oğuz Han'ın ikinci eşiyle tanışması ise romanın bitimine yakın olur. Çinli fakirlerden kaçan "Gülay" adlı kız bir ağacın kovuğuna saklanır ve orada uyuyakalır. Kovukta kızın olduğunu fark eden Oğuz Han ise kovuğa yaklaşır bu güzeller güzeli kızı görür. Kız uyanır ve diyaloglar halinde olaylar verilir.

" Oğuz Han:

-Korkmayın, dedi. Benden kimseye kötülük gelmez. Kimsin sen? Bu ağacın kovuğunda ne ararsın? Evin yok mu? Annen, baban yokmu? Adın ne?

Kız korkudan Oğuz Han'ın sorduğu sualleri korkusundan titreyerek bir bir cevaplandırdı:

-Adım Gülay. Çinli çigaylar evimizi yaktılar, annemi, babamı öldürdüler. Ben de kaçıp buraya sığındım" (Özdeş,1964: 128-128).

şeklinde diyalog devam eder ve Oğuz Han Ay'ı atına alıp götürdüğü gibi Gülay'ı da alır ve evine götürür.

Yukarıda bahsedilen alt metinde yer almayan mekânlar ise oldukça fazladır. Oğuz Kağan'ın yaşadığı yer, ana metnin başlangıcında “Güneyinde Pamir yaylası ile Himalaya dağlarının, doğusunda Çin seddinin kuzeyinde Sibiryaya ovasının uçsuz bucaksız bozkırların, batısında Hazar denizinin bulunduğu...”(Özdeş,1964:7) şeklinde verilmiştir. Canavarı öldürdüğü yerin adı “Karaorman”dır. Bu orman alt metinde sadece büyük bir orman şeklinde tasvir edilir. Bu mekânlar dışında metinde yer almayan pek çok mekân tasviri yapılır. En önemli sayılabilecek mekân ise Çinlilerin yaşadığı şehir Pekin'dir. Oğuz Kağan Pekin'de birden fazla düşman yener. Bu mekân isimleri dışında Gobi Çölü, Kingan Dağları, Yeşilirmak, Noin-ula, Baykal Gölü gibi pek çok yerin isimleri zikredilir.

Ana metinde yapılan şenliklere baktığımızda Oğuz'un doğumu ile başlayan şenlik romanın sonunda da başka bir şenlikle devam eder. Ana metnin başlangıcında Kara Han “Doğan erkek ise, şenlik yapılınsın!” diye emir verir. Doğan çocuğun erkek olması ile de kırk gün kırk gece şenlik yapılır. Alt metinde ise destanın sonunda kırk gün kırk gece yiyip içilir. Oğuz'un doğumu sonrası herhangi bir şenlik ya da toy yapılmaz. Ali Duymaz'a göre toy Türk kültüründe toylar değişik amaç ve şekillerde kutlanan törenlerdir. Yılda bir kere düzenlenen han toyları, ad koyma toylar, il av dönüşü toyları, düğün, zafer, yağma, akın toyları gibi değişik biçimleri olan toyların simgesel bir anlam ifadesi vardır. Bu anlam dünyası içinde en önemli alanlardan biri olan cihan hâkimiyeti ülküsü ise bu hâkimiyet gerçekleşirse paylaşımın nasıl ve ne oranda yapılacağı ile ilgili ipuçları içermesidir (Duymaz, 2005: 38). Toy vermek halka mesaj vermek amacı taşır, Ana ve alt metinde destanın sonunda bulunan toyda da Oğuz Kağan ülkeyi oğulları arasında bölüştürür.

Romanda dikkat çeken hususiyetlerden biri ve aynı zamanda geleneksel metin ile arasındaki ilişkiyi vurgulayan unsur bozkurt motifidir. “Kurdun proto- Türk topluluklarından bir totemken Hun devrinde ata kültürünün bir parçası haline gelmiştir.(...) Kurtla ilgili olarak zamanla gelişen hayvan-ata kavramı devlet, hükümdarlık vb. unsurlarının simgesi de olmuş; gök ve yer unsurlarıyla ilgili çeşitli anlamlar kazanmıştır. (...) Kurdun Türk kozmolojisinde gök unsuruna bağlı olarak aydınlığın ve buna bağlı unsurların simgesi olduğu anlaşılmaktadır” (Çoruhlu, 2020: 266). Ana metinde geçen Oğuz Kağan ve askerlerinin mağarada saklanırken birden ortaya çıkan bozkurdun Tanrı tarafından gönderildiği düşüncesi, bu duruma örnek olarak sunulabilir. Aynı zamanda Kurt eski zamanlarda, Hun çağında Orta Asya halkı için önem arz eden Töz hayvanlarından biridir (Ögel, 1989: 41). Kurt, ced olarak görülür ve yol gösteren kılavuz totemidir (Togan, 1982: 134). Mağaraya gelip yol gösteren bozkurt, Oğuz Kağan'a ve ordusuna yol göstericiliği üstlenerek onları mağaradan çıkartır.

“Erkek kurt en sonra Oğuz Han’ın ayaklarının dibine gitti. Burnuyla ayaklarını, baldırlarını kokladı. Sora geri döndü, beş on adım yürüdü. Tekrar durup Oğuz Han’a baktı ve başıyla “Gelin, beni takip edin!” der gibi bir işaret yaptı”(Özdeş, 1964: 111).

Kurdu takip eden Oğuz ve ordusu kurdun onları düşmanın saklandığı bölgeye götürdüğünü görür.

Oğuz Han romanında yazar, milliyetçi söylemi zengin bir şekilde kullanır. Tarihi romanlarda sıkça tesadüf edilen bu söylem kullanımına (Sağlık, 2014), Oğuz Özdeş de başvurmuştur. İdeolojik paradigmalara göre Türk kimliğine de atıflar yapar. Bu atıflar genel olarak Oğuz Kağan’ın ağzından düşmana karşı yapılmaktadır:

“Türk Ulusu, ulu bir çınardır, beybaba! Çınarın bir dalı kırılırsa, ululuğundan bir şey kaybeder mi/ Yalnız kendime değil, Türk ulusuna ve askerlerine güveniyorum. Türk ulusunun ve Türk ordusunun yıkamayacağı duvar yoktur/ Türk askeri, asla kumandanına ihanet etmez ve başkasının malına gözünü dikmez. İkincisi de Türkün başaramayacağı bir zorluk yoktur/ Tanrı Türk’ü korusun/ Canımız Türk ulusuna feda olsun/ Türk öldürmez yaşatır/ Türk, düşmanı da olsa misafirine bi kötülük yapmaz (Özdeş, 1964: 17, 26, :32, 94, 97 122, 136).

Romanın muhtelif yerlerinde Türk milletini, Türklük şuurunu yücelten ifadelerle rastlanır. Yazar, Oğuz Kağan’ı ve ona bağlı askerleri, Türk milleti ve Türklük için savaşan, mücadele eden ideal tipler olarak kurgular. Elbette bu durum, destanın modern kavramlarla ve ideolojik paradigmaya göre kurgulandığını gösterir.

Geleneksel metin biçimsel dönüşüme uğrayarak roman formunda anlatılmıştır. Sadece iki bölümde manzum kısımlara yer verilmiştir. Bu iki kısım Oğuz Kağan’a esir düşen Çinlilerin yaktığı ağıt ve bir ozanın Oğuz Kağan’ın şöleninde söylediği destandır.

Ana metnin dili oldukça sade ve anlaşılırdır. Anlatma, diyalog ve gösterme tekniklerine başvurulmuştur. Hitabet unsurlarına fazlasıyla yer veren yazar, bu sanatı Oğuz Kağan’ın ağzından yapmıştır. Olaylar üçüncü şahıs ağzından verilmiştir. Oğuz’un tabiata olan hayranlığı ve düşünceleri de okuyucuya sunulmuştur.

“Oğuz Han, etrafını hayran hayran seyrediyor kayın ağaçlarının güzelliği, çınar ağaçlarının ululuğu karşısında Tanrının büyüklüğünü daha kuvvetle hissediyordu. Şu, göklere doğru uzanan dağlar, Tanrıya şükran duası eder gibi kollarını açan ağaçlar, kaçışan karacalar, zıplayan tavşanlar, ne güzel bir ahenk meydana getiriyorlardı”(Özdeş, 1964: 64).

“Bu tabiata olan hayranlığını yazar ara ara sorularla desteklemiştir. “Tanrı, herşeyi halkederken bir sebep vermemiş miydi? Yahut da her şeyi bir sebeple yaratmamış mıydı? Bu bulutlar, elbette bir sebeple meydana geliyor ve yine bir maksatla toplanıp, çoğalınca yağmur halini alıyordu. Yağmur yağmazsa, bu ağaçlar böyle büyüyebilir, ekinler yetişir miydi?” (Özdeş,1964: 65).

Yazar, olayları kendi bakış açısıyla sunar. Tasvir konusunda oldukça iyidir ve roman boyunca çeşitli tasvirlerle başvurur:

“Ardından, sanki gök yarıldı, şiddetli bir yağmur, kıl çadırın üstüne yük gibi abandı. Bardaktan boşanırçasına, karanlık gök yüzünden dökülen damlalar, çadırın üzerinden yuvarlanıp, kenardaki su arklarında birikerek etrafı göl haline getirirken, bu defa da keskin bir çocuk feryadı işitildi”(Özdeş, 1964: 8)

şeklinde Oğuz Kağan’ın doğumu esnasında gökyüzünde meydana gelen olayları verir.

Yine Oğuz Kağan’ın fiziki özellikleri şu şekilde gösterilir:

“Kara Han’ın oğlu, 18 yaşlarında, yakışıklı bir delikanlı olmuştur. Sanki onun gözlerinde, dünya yüzündeki bu tün renkler toplanmış, saçlarında altınların parıltısı birikmişti. Onun gözlerine bakanlar, uzun, parlak saçlarını görenler, bir türlü renklerini tam olarak söyleyemiyorlardı. Kimine göre, gözleri deniz renginde, kimine göre de gece mavisi, kimine göre ise Ağustos güneşi altında parıldaayan gökyüzü gibi berrak ve grimsi idi. Saçları da som altın renginde mi, yoksa Altın dağlarının parlaklığında yahut karanlık dağların sihirli görünüşünde miydi? Kimse kesin bir şey diyemiyordu” (Özdeş,1964: 14) şeklinde aktarılmıştır.

Romanın dikkat çekici unsurlarından biri de farklı bir yaratılış mitine yer vermesidir.

Romanda geleneksel sanatkâr tipi olarak yer alan ozan Sağdıç, Türklerin kökenini izah eden bir destan terennüm eder. Bu manzumede Türkler, Güneş Hanım ve Ay Bey’den doğan bir bozkurttan türemiş gösterilir. Manzumede yazar, hem Göktürklerin Türeyiş efsanesine, Alanguva efsanesine atıfta bulunurken hem de farklı bir köken miti olarak kurgular:

....

*Çok geçmeden Güneş hanımdan bir çocuk doğdu,
Bu çocuk, boz yeveli, dişi bir kurttu.*

....

*Bozkurt büyüyünce, gökten bir mavi ışık aktı,
Değdi Bozkurda, Bozkurt da gebe kaldı.
Çok geçmedi ardından doğurdu iki çocuk,
Biri oğlan, biri kız, gözleri mavi boncuk,
Güneş hanım oğluna Türk adını koydu.
Kıza da Gün Ana dedi. İkisi de bir soydu.
Bu iki mahluk birbiriyle evlendi.
Işığ gölü kıyısında bir hayli Türk türedi.
Tanrı Türk boylarına Oğuz’u hakan etti.
O da bayrağına Bozkurt’un resmi dikti.
Tanrı Türk’ü çoğaltsın, Tanrı Türk’ü korusun,
Çok yaşa Türk milleti, ululardan ulusun ! (Özdeş, 1964-112-115).*

Oğuz Özdeş’in tarihî roman türünde kaleme aldığı “Oğuz Han” isimli romanı, geleneksel metin ile ilişkisini sürdürse de bambaşka bir metne dönüşmüştür. Aynı şekilde

yazar, epik anlatımın dışına çıkarak metni tamamen roman formatına dönüştürmüştür. Roman formuna dönüşümü esnasında da yazar, olay örgüsüne kurgusal ilavelerde bulunmuştur. Oldukça sade bir dil kullanan yazar, popüler tarihî roman türünün anlatım kalıplarına bağlı karararak geleneksel anlatıdan farklı bir metin meydana getirmiştir. Romandaki anlamsal ve biçimsel dönüşümler oldukça belirgindir. Nitekim geleneksel metin ile yeni metin arasında olay örgüsü, figüratif yapı bakımından birçok farklılıklar söz konusudur. Yazarın en fazla müdahalede bulunduğu kısım, destanın mitolojik yapısını oluşturan motiflerle ilgilidir. Yazar bilinçli bir şekilde hitap ettiği kitleyi de dikkate alarak, romanı mitolojik motiflerden arındırılmış yahut bu unsurları farklı bir şekilde işlemiştir. Bu durum, geleneksel metnin sahip olduğu değerler dünyasının silikleşmesine zemin hazırlamıştır. Netice itibarıyla, popüler edebiyat alanında eserler veren Oğuz Özdeş, geleneksel metin ile tarihi olay ve şahsiyetleri yeniden yorumlamış, kendi tahayyül dünyasına ve ideolojik birikimine göre destanı kurgulamıştır.

1.1.2. Ahmet Haldun Terzioğlu/ Oğuz Kağan Destanı

“Oğuz Kağan Destanı” isimli romanın yazarı Ahmet Haldun Terzioğlu, 1960 yılında Trabzon’da doğar. Babasının mesleği sebebiyle çok fazla şehir değiştiren yazar, ilkökul ve ortaokul eğitimini farklı şehirlerde tamamlar. Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Mühendisliği Fakültesi’nden mezun olan yazar, (Görgülü, 2015: 11) 2004 yılından itibaren konusunu Türk tarihinden alan eserler kaleme almaya başlar. Tarihî roman türündeki eserlerinde genellikle Orta Asyalı kahramanların ve tarihî şahsiyetlerin maceralarını hikâye eder (Görgülü, 2015: 14- 16).

Ahmet Haldun Terzioğlu’nun bazı eserleri şu şekildedir: Aksaçlılar Meclisi/ Devletin Bekçileri (2013), Alamut’un Piri/ Hasan Sabbah (2013), Alp Er Tunga (2009), Alp Urungu (2013), Cengiz Han/ Gök Moğolların Başbuğu (2012), Çiçi Han (2009), Darağacında Bir Bozkurt, Gök Tanrı’nın Çocukları (2004), Oğuz Han (2005), Hüzün (2009). Kür Şad/ Aşina Chie Shih Shuai (2013), Türk Kimmerler/ Kimmerya (2011), Teoman Han (2011), Mete Han (2009), Kiok Han (2011), Harem Ağası (2012), (2013) (Görgülü, 2005: 18).

Ahmet Haldun Terzioğlu’nun kaleme aldığı “Oğuz Kağan Destanı” isimli roman, 2018 yılında Panama yayınevi tarafından yayımlanır. Yazar, geleneksel metni roman formuna dönüştürürken hem UHOK hem de CT varyantından yararlanır. Romanın olay örgüsünde genellikle UHOK varyantına sadık kalınmıştır. Bunun yanında eserin kimi bölümleri ve kahramanları, CT varyantından alınmıştır. Alt metni roman formunda yeniden yorumlayan

yazar, genişletme tekniğine başvurarak geleneksel metni olaylar ve kahramanlar bakımından zenginleştirmeye çalışmıştır. Yazarın ana metni kurgularken referans aldığı kaynaklardan biri de Mete Han'ın babasıyla olan mücadelesidir. Diğer yandan modern roman türünde sıklıkla rastlanan diyalog, iç çözümleme, tasvir gibi yöntemlere yer vermiştir. Bu bakımdan ana metin, farklı bir metne dönüşmüş, her iki varyantın terkibi hâline gelmiştir.

Birinci bölüm “*Oğuz Kağan*” başlığını taşır. Söz konusu bölümde UHOK varyantının sonunda verilen Oğuz Kağan'ın vasiyeti kısmına benzer bir metin yer alır:

“Ey ulu Gök'ün Tanrı'sı; ey Gök Tanrı, yaşamam gerektiğince iyi yaşadım. diye başladı alkışına. Bir uçtan diğer uca acunu dolaştım. Savaşım, barışım. Kondum, göçtüm. Tuttum, vurdum, gittim aldım. Bana armağan edilen yılların hakkını verdim. Yaşadığım her anın hakkını verdim. Sen de bu kutlu yaşamın, bu yaşadıklarımın, yaptıklarımın hakkını ver. Destan olayım. Destanım unutulmasın. Bunca yaşanan, bunca çekilen unutulmasın. Oğuz budun yaşadıkça, acun var oldukça anlatılsın, bilinsin” (Terzioğlu, 2018: 11).

Yazar, Oğuz'un ettiği duanın kabul olduğunu ve bu dua sonucunda destancının bu destanı yazdığını ifade eder. Destanın asla yok olmayacağını ve Oğuz Ata'nın adının her yere yayılacağını vurgular. Yazar, böylelikle eserinin yazılış amacını da okuyucunun dikkatine sunar.

Alt metin ile ana metin arasında göze çarpan ilk farklılıklardan biri, Oğuz Kağan'ın şeceresi ile ilgilidir. UHOK'da Oğuz'un şeceresi ile ilgili bilgi verilmezken, CT'de ise Oğuz'un şeceresi üzerinde detaylı bir şekilde durulur. Yazar, UHOK'da bulunmayan şecere bölümünü, CT'den faydalanarak ana metne ekler. Ana metinde Oğuz'un babası olarak karşımıza çıkan isim Kara Kağan'dır. Kara Kağan'dan önce romanın başlangıcında zikredilen “Ebülce Kağan, Dib Yabgu, Kara Tigin, Or Tigin, Küz Tigin ve Kür Tigin” şeklindedir. UHOK'da mevcut olmayan isimler CT'de “Olçay Han, Dib Yabgu ve dört oğlu Qara Han, Or Han, Küz Han ve Kür Han” şeklinde verilir. Oğuz Kağan'ın annesi de alt metinde Ay Kağan şeklinde verilirken ana metinde herhangi bir isimlendirme yapılmaz. Annenin alt metine göre ana metindeki hikâyedeki rolü daha fazladır.

Ana metinde dikkat çeken değişikliklerden biri de Uluğ Türük'ün kimliği ve rolüdür. UHOK varyantının son bölümünde karşımıza çıkan Uluğ Türük, Oğuz Kağan'ın veziri ve danışmanıdır. Epik macerada pek rolü yoktur. Yazarın yeniden yorumladığı ana metinde ise Uluğ Türk, Dib Yabgu, Kara Kağan ve Oğuz Kağan'ın veziri, danışmanı olmasının yanında Türk toplumunun aksakalı, her işte bilgisine ve tecrübesine başvuru bir kişidir. Fakat en önemlisi, “Türk budununun kami” vazifesini üstlenmiştir. Ana metinde kağanların yanında

bulunan, onların müşküllerini halleden Dede Korkut tipolojisine sahip bir kutlu kişi olarak yer alır (Terzioğlu, 2018: 31).

Ana metin, halk anlatmalarında sıklıkla rastlanan çocuksuzluk motifiyle başlar. Türklerin hükümdarı olarak takdim edilen Kara Kağan'ın kız çocukları olmasına rağmen, tahtının varisi olabilecek, soyunun, iktidarının devamını sağlayacak bir erkek evlada sahip değildir (Terzioğlu, 2018: 21). Toplumdaki huzursuzluğun sebebi olarak yer çocuksuzluk, kutsal rüya motifiyle neticelenir. Buna göre Kara Kağan ve karısı aynı rüyayı görür ve Uluğ Türk'e bu rüyayı anlatırlar. Uluğ Türk, "Tanrı size öyle bir oğul verecek ki ne eşi ne benzeri daha doğmadı. Bundan sonra da doğmayacak. Hem yakışıklı hem yiğit hem uscul olacak. Tansık özellikler taşıyacak. Bütün acun onu tanıyacak" (Terzioğlu, 2018: 41) şeklinde bir erkek çocukları olacağını müjdelir. Görüldüğü üzere yazar, geleneksel metinde bulunmayan çocuksuzluk ve rüya motifini ana metne ekleyerek metinlerarası ilişki tekniklerinden yeniden yazım ve genişletme tekniğini uygulamıştır. Böylelikle motifel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

Bilindiği gibi destanın UHOK ve CT varyantları arasındaki en önemli değişiklik, din hususudur. Nitekim Gök Tanrı dininin değerler sistemiyle oluşan UHOK varyantında İslamiyet ile ilgili hiçbir bilgiye tesadüf edilmezken, CT metninde ise İslamiyet'e ait unsurlar bulunur. Hatta Oğuz Kağan'ın ailesi ve babası ile çatışmasının temel sebebi din farklılığıdır. Bu sebeple söz konusu iki varyant, İslam öncesi ve İslami varyant olarak adlandırılır. Yazarın kurguladığı ana metinde ise hikâyedeki hâkim din, Gök Tanrı dindir. Fakat yazar, Gök Tanrı dinini daha ayrıntılı işler. Yeni metinde geleneksel metinde bulunmayan kam, yer-su, ay ve güneş tanrılarına yer verilir. Bu durum, Oğuz Kağan'ın babası Kara Kağan'ın oğlunun avdan sağ salim dönmesi için ettiği duada açık bir şekilde görülür: "Tanrı, Türklerin Gök Tanrı'sı, Yer-su Tanrıları, Güneş ve Ay, yağış istiyorsanız en güzel sarı atlarımı size sunacağım. Yeter ki oğlumun sağ ve esen dönmesine izin verin." (Terzioğlu, 2018: 61). Yine Oğuz Kağan'ın Tanrı'ya yalvarışında da mensup olduğu inanç sisteminin unsurlarını dile getirir:

"Görklü Tanrı'm, artık ne yapacağımı bilmiyorum. Gündüz güneşi görüyorum gündeğusundan doğup, günbatısından batan. Gece ayı görüyorum gecemi aydınlatan. Güneşe ana diyorum, aya ata. Derdimi bir onlara açabiliyorum bir de sana. Atam Kara Kağan durumdan memnun. Şimdiki durum ona yetiyor. Ben ise bütün acun beni bilsin, beni duysun ve anlasın istiyorum." (Terzioğlu, 2018: 82).

Yazar, her ne kadar UHOK'taki inanç sistemine bağlı kalsa da yeni metinde söz konusu inanç sistemine yeni unsurlar ilave etmiştir. Böylelikle metinlerarası ilişki zemininde bakıldığında anlamsal ve düşünyapıbirimsel bir dönüşüme yol açmıştır.

Yazar, kaleme aldığı ana metinde UHOK'taki olay örgüsüne sadık kalmıştır. Fakat yine de genişletme tekniğine başvurarak olayları zenginleştirmeye çalışmıştır. Bu genişletme tekniğini kullanırken halk anlatılarındaki geleneksel motiflerden de yararlanmıştır. Mesela geleneksel metinde bulunmayan Oğuz'un doğumundan sonra gerçekleşen toy motifini ilave etmiştir (Terzioğlu, 2018: 51). Aynı şekilde Oğuz'un evlilikleri için de toy motifi kullanılmıştır (Terzioğlu, 2018: 91-92).

Alt metinde Oğuz Kağan'ın eşleri ile karşılaşması, mitolojik motiflerle anlatılır Ana metinde de bu kurgu devam ettirilir. Buna göre Oğuz'un eşleri, Gök Tanrı tarafından gönderilirler. Ana metinde bu kızlar, Gök'ün ve Yer'in kızları olarak ele alınmıştır. Bu kızlar Yer ve Gök tarafından Oğuz'a gönderilmiştir.

Ana metinde Oğuz'un ilk eşi olan Gökçe alt metinde verildiği gibi Oğuz Kağan'ın ava çıktığı ve Tanrı'ya dua ettiği esnada, olağanüstü bir şekilde Oğuz'un karşısına gelir:

“Kuvvetli bir yel esmeye başladı. Tatlı bir serinlik bedenini etkiliyordu Oğuz'un. Garip ürpertiler içinde üşüdüğünü fark etti. Kalkıp eyerine sarılı keçe örtüsünü alacaktı ama birden Gök aydınlanır gibi oldu. Güneşin ışığına yenik düşüp kaybolmaya başlayan yıldızlardan bir yıldız kaydı. Kayan yıldız gözleriyle izledi Oğuz. Yıldız aniden yönünü değiştirdi. Önce doğuya doğru gitti bir süre. Sonra güneybatısına döndü. Sanki gökte gezintiye çıkmıştı. Oğuz bu güzel gezintiye sonunu merak ederek ilgiyle seyrediyordu. Yıldız birden aşağıya doğru hızla düşmeye başladı. Düşükçe büyüdü. Bir ışık topağı Oğuz'un üzerine doğru geliyordu. Başının hemen üzerinden yere paralel geçti kocaman topak. Başını eğmeseydi başına degecek gibi geldi Oğuz'a. Işık biraz ötede, ırmak kenarında yerle birleşti. Bir küçük mavilik kaldı düştüğü yerde. Bir süre bekledi Oğuz. Bu tanrısal gösteriye kaptırmıştı kendisini. Sonra ışığın düştüğü yere doğru ağır ağır yürüdü. Her olasılığa karşı kılıcını eline almıştı. Irmak kıyısında servilerin suya değdiği yerde mavi ışık duruyordu. Işığın ortasında ise sanki bir gölge oturuyordu. Oğuz yaklaştıkça gölge belirginleşti. Masmavi ışık gölgesinin içinde gerçekten de birisi vardı” (Terzioğlu, 2018: 83)

Alt metinden yine farklı olarak ana metinde diyaloglara yer verilir ve Oğuz Kağan gökten gelen kıza ad verir.

“Oğuz yalnızca kesik kesik "Kimsin? Nereden geldin? Adın ne?" diyebilirdi. Gülümsedi Gök'ten gelen kız. İnci dizisi gibi dişlerini gösterdi. Güldüğünde Gök de gülüyor, ağladığında Gök de ağlıyordu. “Nereden geldiğimi görmedin mi?” “Gördüm ama inanamadım.” Yeniden gülümsedi kız. “Ben, senin evdeşin olmak için geldim. Nereden geldiğimi biliyorsun. Adımı da sen koy” (Terzioğlu, 2018: 84).

Yazar, Oğuz'un gökten ve yerden gelen eşlerine kutsiyet atfetmiştir. Gökçe göğün Oğuz'a armağanı olarak verilmiştir ve hatta “Ben Oğuz'a gelin verdim. Gün, Ay, Yıldız adlı torunlarım var artık. Sen ne yaptın Oğuz için?” (Terzioğlu, 2018: 103) şeklinde göğün yere nispet yaptığını söyler. Bilindiği üzere, eski Türk inanç sisteminde Gök Tanrı'dan başka yer-su veya onlara bağlı tanrılar ve ruhların da mevcut olduğu ileri sürülmektedir. O yüzden

Oğuz'un sadece göğün kızıyla değil yerin kızıyla da evlenmesi gereklidir (Çoruhlu, 2020: 237). Ana metinde de bu durum “Yer, zamanını bekliyordu. Gök sonsuz mavi, yer sağlam topraktı. Birbirlerine bakarlardı, birbirilerini kollarlardı durmadan. Acun var oldukça birbirilerine değmeyecek, kavuşamayacak iki dost gibiydiler. Ayrı olamazlardı ama birleşemezlerdi de. Yere Gök lazımdı, üstüne örtü; Gök’e yer lazımdı altında uzanacak.” diyerek Yer ve Gök’e insani özellikler yüklenmiştir.

Oğuz’un ikinci eşi ile karşılaşması da yine mitik düşünceye uygun bir şekilde gerçekleşir. Alt metinde verildiği gibi Oğuz’un ava çıktığı bir gün, ağaç kavuğundan yanıp sönen mavi ışık dikkatini çeker. Oğuz üstünü çıkartmadan göle girer ve gölün ortasındaki adacığa çıkarak başını gördüğü ağaç kovuğundan içeri uzatır. Yer’in kızını görür ve kalbine od düşer. Bu tanışma alt metinden oldukça farklı şekilde genişletme yöntemine başvurarak işlenmiştir. Oğuz ikinci eşini gördüğünde kız Oğuz’a onu beklediğini söyler. “Hoş geldin erim Oğuz. Ben de seni bekliyordum” (Terzioğlu, 2018: 107) diyerek Oğuz Kağan’a Tanrı tarafından gönderilen bir armağan olduğunun haberini verir. Oğuz Kağan kıza adını sorduğunda kız “Sen hangi adla çağırırsan adım o olacak. Ben yerin kızıyım. Senin ikinci eşin olacağım. Yerden geldim, hiçbir yere gitmeyip seninle kalacağım” (Terzioğlu, 2018: 107) diyerek Oğuz’un ilk eşinden haberinin olduğu bilgisi verilir. Yazar yeniden yorumladığı hikâyede, Oğuz’un evliliklerini modern anlatım tekniklerinin yardımıyla genişletmiş ve yeni unsurlar ilave etmiştir.

Ana metinde yazarın olay örgüsünü oluştururken yararlandığı kaynaklar arasında Mete (Motun) Han’ın tarihî şahsiyeti ve onun ilgili kaydedilen olaylar yer alır. Buna göre ana metinde Oğuz Kağan, Mete Han ile özdeşleştirilerek verilmiştir. Romanın ikinci bölümünde yazar, Mete Han’ın babasıyla mücadelesi, Çinlilere rehin gitmesi gibi hadiseleri ana metne Oğuz Kağan’ın hikayesiyle birleştirmiştir. “Şanyü (Tuman’ın) bir büyük oğlu, (veya veliahtı) vardı. Adı ise Maotun idi. Sonradan (Tuman) çok sevdiği bir hatun, (yani Yen-shih) aldı. (Bu hatun, Tumana) bir küçük oğul doğurdu. Bundan sonra Şanyu (Tuman), Maotun’u bir tarafa iterek, küçük oğlunu tahta çıkarmak istedi” (Ögel, 2019: 147) şeklinde verilen durum ana metinde de görülmektedir. Oğuz Kağan’ın annesi öldükten sonra Kara Han’ı evlendirmek isteyenler ona Çinli bir prenses bulur ve Kara Kağan bu prenses ile evlenir. Prenselerin güzelliğinin büyümesine kapılan Kara Kağan Oğuz Kağan hakkında söylediği bütün kötü sözlere inanır ve bir süre sonra Oğuz Kağan’a düşman olur.

Ana metinde Mete Han ile özdeşleştirilen diğer mesele ise Oğuz Kağan’ın babası tarafından rehin olarak Çinlilere gönderilmesidir. Mete Han kendi hayatında Yüecilere rehin

olarak verilirken ana metinde Oğuz Kağan, Batı illerine rehin olarak verilmektedir. “(Üvey annesinin ısrarı üzerine Tuman, büyük oğlu) Mao-dun, (yani Mete'yi) Yüceçilere rehin olarak gönderdi. Mao-dun, (böylece) Yüceçi'lerin yanında rehin olarak kaldı. Az sonra (babası) Tuman Yüceçilere ani bir baskın yaptı. Yüceçiler, Mao-dun'u öldürmek istediler. Fakat Mao-dun, kendisinin iyi (veya ünlü) atını aldı (veya çaldı). Bu atına binerek, kaçtı ve geri döndü” (Ögel, 2019: 148). Ana metinde de olayların gelişimi bu şekilde seyrediyor, fakat yazar, olayları daha teferruatlı şekilde ele alır Batı illerine rehin giden Oğuz Kağan bir süre obasında kalarak yanına alacağı on tane eri seçmek için çeşitli yarışmalar düzenler ve yarışmalarda galip gelen on eri yanına alarak Batı illerine rehin olarak gider (Terzioğlu, 2018).

Alt metin ve ana metin arasında ortak unsurlardan biri, baba-oğul çatışmasıdır. Fakat çatışmanın sebebinde farklılık bulunur. Buna göre CT varyantında Oğuz Kağan'ın babası ve amcaları ile mücadelesinin temel sebebi dindir. Ana metinde ise taht mücadelesi ve intikam temel sebeptir. Ana metinde Oğuz Kağan, tıpkı Mete Han gibi babasıyla mücadeleye girer. (Terzioğlu, 2018: 159). Yazar, geleneksel metindeki motiflere müdahale ederek anlamsal bir dönüşüm gerçekleştirir.

Alt metinde destanın bölümleri arasında temel yapılardan biri olan canavarı öldürme hadisesi, ana metinde de benzer motiflerle verilmiştir. Ana metinde bu hadise oldukça detaylı işlenmiştir. Oğuz Kağan'ın kahramanlığı daha fazla gözler önüne serilmiş, ününe ün katılmıştır. Kara Kağan'ın tek oğlu olan Oğuz kahramanlığın sembolü hâline gelmiştir (Terzioğlu, 2018: 66-70). Olay genişletilerek verilmesinin yanında destanda bulunmayan ayrıntılara da yer verilmiştir.

Alt metin ve ana metinde ele alınması gereken hususlardan biri boy adlarıdır. UHOK'ta bahsi geçen boyların adları etiyolojik efsanelerle izah edilir. Ana metinde de bu anlatılara sadık kalınır, fakat kimi yerlerde farklılıklar da bulunur. Buna göre ana metinde Oğuz'un babasını yenmesi sonucu amcaları Kür Tigin ve Küz Tigin Oğuz'dan ayrılıp gitmek isterler. Oğuz da onlara izin verir (Terzioğlu, 2018: 161). UHOK'da böyle bir bölüm bulunmazken CT'de bu durum Oğuz'un amcaları Kür-Han ve Küz Han'ı öldürmesi fakat yetmiş yıl boyunca amcalarının uruğları ile çarpışması ve onları nihayetinde yenmesi, Tanrı'ya iman etmelerini istemesi ve onların da bunu reddetmesi sonucu Oğuz'un onlara *Muval* adını vermesi ve onları köpek derisi giyip av eti yiyin diyerek cezalandırması ile sonuçlanır (Togan, 1982: 20). Yani alt metinde hayatta olan amcalar; ana metinde öldürülür. Bu durum UHOK'da mevcut değilken CT'de verilir. Yazar bu olay örgüsünü genişletme

yöntemi kullanılarak CT’de almıştır. Yazar, Moğol ve Uygur adlandırmaları dışında yazar, boylara adlandırma verilirken orijinal metinden ayrılmaz.

Olay ve kahramanlar hakkında detaylı bilgiler veren yazar, kahramanların psikolojik durumları ve düşüncelerini de uzun uzun anlatır. Sözlü geleneğe ait bir sahnede iki kuralı uygulamasının dışına çıkmış, bir sahnede ikiden fazla kişilere yer verilmiştir. Öte yandan yazar, mekân ve çevre tasvirlerini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. “Karanlık basarken güzel, berrak sulu bir ırmak kesti yolunu. Irmak kıyısında dallarının bir kısmını suya salmış, ağaçların altında mola verdi Oğuz” (Terzioğlu, 2018: 81). “Pırıl pırıl tatlı serin bir bahar gecesi idi. Gecenin mutlu ve erinçli sesleri arasında gökyüzünü seyre daldı *Oğuz*” (Terzioğlu, 2018: 82).

Alt metinde durağan olmayan, hızlı bir hayat söz konusudur ve zaman atlamaları bir cümle ile yapılmıştır. Ana metinde de zaman atlamalarına yer verilmiştir ve bu zaman atlamaları da destanda olduğu gibi verilmiştir. “*Böyle dokuz gün daha geçti*” (Terzioğlu, 2018: 44). “*Zaman çabuk geçer. Kırk gün çabucak geçiverdi*” (Terzioğlu, 2018: 48). “*Kırk gün geçip kırk birinci güne dönüldüğünde bütün uluları, bütün beyleri topladı Oğuz Kağan*” (Terzioğlu, 2018: 281).

Alt metinde Oğuz Kağan’ın ölümü ile ilgili veri bulunmaz. Yazar, ana metinde ise bu durumu detaylı bir şekilde verir. UHOK’da Oğuz’un ölümü ve yaşına dair herhangi bir bulguya rastlamayız, CT’de ise Oğuz Kağan’ın yüz yıl yaşadığı bilgisi sunulur. Ana metinde Oğuz’un yüz on altı yıl yaşadığı belirtilir. Alt metinde eşlerinin ölümlerinden bahsedilmez, romanda iki eşinin de uçmağa vardığı söylenir. Ana metinde Oğuz’un ölümü şu şekilde verilir:

“Oralarda hiç ak geyik görmemişlerdi. Bu Gök Tanrı’nın bir imiydi besbelli, Boynuzlan öylesine yüksek, kendisi öylesine iriydi k. Oğuz Kağan’ın yüz adım ötesinde durdu ve ona dikti güzel gözlerini. Oğuz Kağan elini sadağına atıp bir ok çekti ve yayını gerdi. Geyiğe nişanladı. Birden karsında Uluğ Türk’ü görür gibi oldu ve okunu indirdi. Yanındakiler ise ne geyiği gördüler ne de Uluğ Türk’ü. Oğuz Kağan o zaman anladı ki gitme zamanı gelmiştir. Birden yüreğine bir sıkıntı çöktü. “Beni atımdan indirin ve yere uzatın” diye seslendi yoldaşlarına. Yoldaşları Oğuz Kağan’daki değişikliği fark etmişlerdi. Atlarından indiler. En gençleri olan Irkıl Koca Oğuz Kağan’ın atından inmesine yardım etti. Yere uzandı Oğuz Kağan. Gök ile yüz yüzeydi şimdi. Irkıl Koca ve dört yoldaşı üzgün kağanlarına bakıyorlardı. Önce yalnızca beş kişiydi Oğuz Kağan’ın başında bekleyenler. Sonra kalabalık birden artmaya başladı. Önce Uluğ Türk geldi yerden kaldırdı Oğuz Kağan’ı. Oğuz Kağan dimdik durdu ayakta. Gençlik çağına yeniden dönmüştü. Baktı savaşa birlikte gittiği bütün yiğit yoldaşları oradalar, hepsi saygıyla esenlediler Oğuz Kağan’ı. (..) Sen kağanlar kağanısın, diz vurup esenlik verme” (Terzioğlu, 2018: 285).

şeklinde detaylı şekilde okuyucuya sunulur. Öldükten sonra ise Irkıl Koca Oğuz Kağan'ın arkasından “ *Ey! Kağanlar kağanı Oğuz Kağan; yüzünü geldiğin Gök'e çevirdin*” (Terzioğlu, 2018: 287) diyerek Oğuz Kağan'ı yüceltme yoluna gider. Oğuz'un ölümüyle birlikte Altın Örgün'e Gün Han oturur ve kardeşlerini ve yeğenlerini yanına çağırıp her bir oğlana boy adlarını verir. CT'de de Gün Han'ın boylara adlandırma yaptığı bilgisine ulaşırız.

Romanda üzerinde durulması gereken önemli bir konu olan töre, inanç ve gelenekler detaylı ve açıklayıcı şekilde ele alınmıştır. Hemen hemen her bölümde yazar, törenin ve geleneklerin önemine değinmiştir. “Töre töreyi doğurur, töre devlet olur acun tutar demişler” (Terzioğlu, 2018: 17). “Derdi veren Tanrı dermanı da verir” (Terzioğlu, 2018: 23). “Gök Tanrı, Türklerin Tanrısı, güçsüz bırakma, yolda koyma Oğuz'u” (Terzioğlu, 2018: 65). “Yalnızlık Tanrı'ya mahsustur” (Terzioğlu, 2018: 90).

Yazar, romanda hâkim bakış açısını kullanmıştır. Cevapsız sorular soran yazar, okuyucuda merak duygusu uyandırmak istemiştir. “Bu nasıl doğumdu? Bu ne olmaz doğumdu?” (Terzioğlu, 2018: 44). “Oğuz'un dölünü taşımak kolay mıydı?” (Terzioğlu, 2018: 93). “Kara Kağan usunu mu yitirmişti acaba?” (Terzioğlu, 2018: 94). “Hiç kimseden bir şey istemeyen, bir şey dilemeyen kam ondan ne isteyebilirdi ki? (Terzioğlu, 2018: 96). “Yer buna karşılık ne yapacaktı acaba?” (Terzioğlu, 2018: 103).

Tanrısal bakış açısıyla eseri kaleme alan yazar, romanın bölümlerinde karakterlerin düşüncelerini de okuyucuya sade bir dille sunmuştur. “Şöyle düşündü Oğuz” (Terzioğlu, 2018: 71). “Herkes bu beklentideydi ya..” (Terzioğlu, 2018: 97). “Yoldaşlarıyla eğitim yaparken birden içine garip bir özlem doğdu Oğuz'un” (Terzioğlu, 2018: 104).

Sonuç olarak, Ahmet Haldun Terzioğlu, yeniden yazdığı metinde destanın geleneksel metinlerine sadık kaldığı görülür. Fakat yazar, geleneksel metni roman formunda kurgulayabilmek için ilaveler yapmış, olayları ve kahramanları daha ayrıntılı bir şekilde hikâye etmiştir. Buna göre genişletme tekniğine başvurmuştur. Yazar, geleneksel metni zenginleştirirken diyalog, tasvir, iç çözümleme gibi modern anlatım tekniklerinden sıklıkla faydalanmıştır. Metinlerarasılık yöntemlerden ise düzyazılaştırma, koşuklaştırmayı kullanarak biçim açısından dönüşüm gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan yazar, alt metindeki kimi motiflere müdahale ederek motifsel bir dönüştürüm uygulamıştır.

1.1.3. Ayça Mutlucan/ Gökbörü ve Oğuz Kağan

Ayça Mutlucan tarafından kaleme alınan “Gökbörü ve Türkün Ulu Atası Oğuz Kağan” adlı roman, 2021 yılında yayımlanmıştır. Romanda Oğuz Kağan Destanı anlatısıyla belli başlı

motifler dışında herhangi bir benzerlik mevcut değildir. Türk destanlarından ve başka Mısır, Mezopotamya medeniyetine ait mitik kahramanlarından ilham alınarak yazılan söz konusu roman, alt metinden çeşitli yönleriyle ayrışır. Romanın son bölümünde Ergenekon Destanı ile ilişki kurulur. Bu yönleriyle geleneksel metinden hayli uzaklaşır.

Yazar, kurmaca dünyasına göre oluşturduğu ana metne yeni kahraman ve olaylar ilave eder. Alt metinden oldukça bağımsız bir şekilde yeninden kurgulanan ana metinde, Oğuz Kağan'ın Gökbörü adlı bir kız çocuğunu bulmasıyla gelişen olaylar hikâye edilir. Gökbörü adlı kız çocuğunun etrafında Oğuz Kağan'ın cihan seferi ve bu seferde yaşanan birtakım olaylar silsilesi romanın belli başlı konusu hâline gelir.

Olay örgüsü bakımından alt metinden tamamen ayrılan ana metinde, roman formuna dönüştürülmek amacıyla gerek modern anlatım tekniklerinden gerekse metinlerarası yöntemlerden yararlanılır.

Ana metnin ilk bölümünde Oğuz Kağan'ın kurtlar tarafından büyütülmüş kız çocuğunu bulması ve onu evlat edinmesi anlatılır. Buna göre Oğuz Kağan bir av sırasında bir mağaranın önüne bir ateş topunun düştüğünü görür. Mağaraya giren Oğuz Kağan, Gökbörü adlı kız çocuğuna tesadüf eder. Kız çocuğunun arkasında duran bürüleri fark eden Oğuz; kızın bürülerin büyüttüğünü anlar. Ormandan alıp obasına götürdüğü çocuğu evlat edinir (Mutlucan, 2021: 10). Yazar, ana metinde metinlerarası tekniklerden anıştırma tekniğini kullanarak okuyucuyu Göktürklerin Bozkurt efsanesine yönlendirir. Bilindiği gibi Göktürklerin Bozkurt efsanesinde düşman bir kavimden kaçan bir çocuk, bir kurt tarafından büyütülür (Ögel, 1989). Yazar, aynı zamanda geleneksel metindeki kılavuz kurdun işlevini Gökbörü isimli kıza yüklemiştir. Zira Oğuz'un evlat edindiği bu kız çocuğu, alt metinde bulunan ve ona kılavuzluk eden bozkurdun insan hâlidir. Cihan seferi esnasında çadırına gelen ışık sonucu karşısına çıkan bozkurt, bu romanda bir kız çocuğuna dönüşür. Olağanüstü özellikleri olan bu kız çocuğu, belli bir yaşa kadar bürüler tarafından büyütülmüştür:

“Bu bölgedeki dağların çevresinde sık sık zelzele olurdu. (...) Çadırdan dışarı çıkmaya yeltenmişti ki güneyden bir ışık parladı. Bu saate insanların ne işi olurdu ki? (..) Başımı göğe kaldırdığında gözleri şaşkınlıktan kocaman açıldı. Büyük bir ateş topu hızla üzerine geliyordu.(...) Ateşten kaynaklı olduğunu düşündüğü dumani takip ederek, yarım saat içerisinde ateşin düştüğü yere ulaştı. (...) Onu şaşırtan; onlarca gökbörünün kendisine tehdit eden gözlerle bakması değil, mağaranın içerisinden çıkan küçük bir kız çocuğuydu. (...) Küçük kız elini, Oğuz'un yanağına koydu. Sıcacıktı. Sanki beklediği kişi ile buluşmuş gibi gülümsedi. Oğuz ne yapacağını bilemedi. Sürü ise sessizce durmuş, sanki bir emir bekliyordu. Oğuz kararını verdi. “Belli ki bu hayatta yegâne ailen bu sürü. Seni burada tek başına koyamamam.

Benimle birlikte obama geleceksin.” Kızın verdiği tepki; gülümsemesinin yüzünde daha da genişlemesi oldu” (Mutlucan, 2021: 11).

Oğuz Kağan’ın danışmanı Ulug Türuk de Gökbörü’nün Tanrısal vazifeye ilişkili olduğunu şu şekilde belirtir:

“Bilirsiniz ki Gökbörü, halkımızın hayat ve savaş gücünün temsilidir. Onu obaya ilk getirdiğinizde bunun işaretlerden biri olduğunu anladım. Ne zaman ki Gökbörü rüyasında tüm yeryüzünün ayaklarınız altına serildiğini gördü, o zaman anladım ki Tengri, size önemli bir vazife vermiştir. Ve Gökbörü bu vazifenin bir parçası olarak, size destek olacak; sizin cihangirlik davanızın simgesi hale gelecek. Onu bulmanız Tengri’nin iradesidir. Onu otağınıza, ailenize almanız iyi oldu” (Mutlucan, 2021: 23-24).

Oğuz Kağan ile kahramanlığı bölüşen Gökbörü, olağanüstü güçlere sahip olmasının yanında oldukça güçlü bir kızdır. Düşmanlarının peşinden tek başına gidecek kadar cesurdur. Romanda Oğuz Kağan ile savaşan Urum’un kaçması sonucu Oğuz Kağan Gökbörü ve Gün Han’ı onun peşinden yollar. Alt metinden farklı olarak bu bölüm ele alınır. Orijinal metinde Urum Kağan’ın savaştan kaçmasından bahsedilir ve bir daha ondan haber verilmez. Romanda ise bu olay alt metine bağlı kalınmadan kendi kurgusu içinde işlenir.

Romanda Gökbörü, Urum Kağan ile tek başına karşı karşıya gelir. Karşılaştıkları esnada bir kadın olduğu için onu aşağılayan Urum Kağan, Gökbörü’nün kurtları dolayısıyla hayal kırıklığına uğrar ve öldürülür (Mutlucan, 2021: 276). Romanda Gökbörü’nün ilahi güçlere sahip olduğu vurgulanır. Aynı zamanda Türkler için önemli bir nokta olan kut inancına gönderme yapılır.

“Kararımı verdim. Sen basit bir insansın. Göstermeyi vaat ettiğin gücün ise senin kadar sahte! Yine de hala kıyafetin altındakilerle ilgileniyorum. Yıllar seni daha da güzelleştirmiş.” “Öncelikle..” dedi Gökbörü. İnsan olmadığımı asla iddia etmedim. İkinci olarak ise...” “Evet?” dedi Urum sabırsızlıkla. Bir anda dört bir yanında duyduğu uluma sesleri ile pür dikkat kesildi. “Bir börü asla ama asla yalnız dolaşmaz.” (...) Gökbörü’ye döndüğünde genç kız ellerini pençe gibi boğazına savurdu. Urum boğazı boydan boya parçalanmış şekilde dizüstü çöktü. Şaşkın ve korku dolu gözlerle kendine kükrercesine hırlayan Gökbörü’ye yalvarmak için ağzını açtı lakin sesi çıkmadı. Gördüğü son şey Gökbörü’nün pençesini ikinci kez savurması oldu” (Mutlucan, 2021: 278).

Olağanüstü özelliklerle donatılmış Gökbörü, bir kurt pençesine dahi sahiptir. Bozkurdun tam olarak insan ve dişi versiyonudur. Kendisini aşağılayan Urum Kağan’ı Oğuz Kağan değil, evlatlığı Gökbörü öldürür. Orijinal metinde gördüğümüz Oğuz Kağan’ın tek kişilik kahramanlık rolü de böylece Gökbörü ile paylaşılır. Alt metnin ilerleyen bölümlerinde Gökbörü kahramanlığı tek başına üstlenmekten geri durmaz. Gökbörü aynı zamanda kehanet özelliğine sahip rüyalar görerek bozkurdun yol göstericiliğini de üstlenir. Oğuz Kağan’a sefer boyunca gördüğü rüyalar sayesinde nereye hareket etmesi gerektiğini

söyler. “Birkaç gün sonra Gökbörü, yola çıkma vaktinin geldiğini haber etti. Oğuz Kağan ilk seferden beri onun söylediği zamanda yola çıkıyor, onun yol gösterdiği diyarlara gidiyordu. Bu durum ilk başlarda halk arasında garipsense de Gökbörü’nün ilahi bir uyarı ile hareket ettiği haberi her yerde yayılmıştı ” (Mutlucan, 2021: 97).

Gökbörü’nün gördüğü rüyalar sayesinde Oğuz Kağan, seferde nasıl hareket edeceğini bilir yahut olaylardan önce haber alır. Alt metinde Gökbörü adlı kahraman olmadığı için bu rüyaların hiçbiri orijinal metinde mevcut değildir. Alt metindeki en önemli rüya, Uluğ Türk’ün gördüğü rüyadır. Bu rüya sonucu Oğuz ülkeyi oğulları arasında bölüştürür. Romanda da bu görülen rüya mevcuttur fakat alt metinde verilen rüya kadar önemli bir yer tutmaz.

Romanda Oğuz Kağan’ın daha pasif bir rolde olduğu görülür. Bunun yanında alt metinde bulunmayan öğretici kimliği ön plana çıkarılır. Romanda alt metinde olduğu şekilde Oğuz’un doğumu ile başlamamıştır. Oğuz Kağan romanın başlangıcında oldukça büyük bir yaştadır, hatta çoktan evlenmiş, çocukları belli bir yaşa dahi gelmiştir. Oğuz’un fiziksel özellikleri romanda “Uzun ve iri bir cüssesi vardı. Parlak gözleri ela idi ve keskin bakışları ile bir kartal gibi avına her an saldıracakmış gibi duruyordu. Teni pürüzsüz ve sert duruyordu. Düz saçları omzuna kadar geliyordu. Başında boynuzlu bir miğfer üzerine oturtulmuş güneş vardı” (Mutlucan, 2021: 206) şeklinde verilir. Boynuzlu miğfer ile bütünleşen Mete Han ile benzerliği bu şekilde okuyucuların dikkatlerini sunulur.

Ana metinde Oğuz Kağan’ın doğumu ve gençliği hakkında bilgi verilmediği gibi evlilikleri hakkında da çok kısa bilgiler aktarılır. Alt metinde eşlerinin adlarına dair herhangi bir bilgi verilmezken romanda eşlerinin isimleri Yapurgak ve Gökçe olarak verilir. Alt metindeki mitolojik bilgiler verilmez. Dolayısıyla yazar, motifselsel bir dönüştürüm uygulayarak anlamsal bir dönüşüme yol açar. Yazar, Gökçe Hatun ve Yapurgak Hatunla ilgili şu bilgiler verir:

“Kağan, adı gibi gök gözlü karısına döndü. Kısa bir süre onu süzdü. Uzun açık renkli saçları iki yandan örülmüştü. Pürüzsüz parlak teni ve dolgun dudağı ile ona ilk gördüğü anda vurulmuştu. Sonra ismi gibi gözleri yaprak yeşil olan karısına döndü. Boz rengi saçları tek bir örgü ile sağ omzundan salınmıştı. Narin teni ışıltıyordu. İlk evliliğinden yıllar sonra onunla karşılaştığında gözleri içinde kaybolmuştu. Bir gülüşü ile dünyası ikinci kez aydınlanmış; o an evlenmeye karar vermişti” (Mutlucan, 2021: 13).

Romanda Türklerdeki destan anlatıcıları olan kayçılardan da söz edilir. Nitekim ana metinde Oğuz Kağan’ın canavarı öldürmesi de kayçılar tarafından anlatılmaktadır:

"Yıllar önce yurdumuzun ormanlarında devasa büyüklükte tek boynuzlu bir yaratık yaşardı. Halk onu Kıyant ismiyle çağırırdı. Daha önce kimse böyle bir hayvan görmemişti. Nah bu

kadar boyu vardı. (...)Bir sabah, gün doğmadan; yanına kargısını, kılıcını, yayını ve kalkanını alarak bu hayvanın yaşadığı ormana gitti. Bir geyik avladı ve onu söğüt dalı ile ağaca bağladı ve gitti. Tan ağarırken geldiğinde yaratığın geyiği almış olduğunu gördü. Daha sonra genç Oğuz, avladığı bir ayıyı altın kuşağı ile ağaca bağladı ve gitti. Tan ağarırken geldiğinde tek boynuzlu yaratığın ayıyı da aldığını gördü. Bu sefer kendisi ağacın altında bekledi. Tek boynuzlu yaratık, tam da umduğu gibi geldi, ama yemeğinin canlı kanlı karşısında görünce öldürmek amacı ile başıyla Oğuz'un kalkanına vurdu.(...)” (Mutlucan, 2021 : 73).

Cihan seferi alt metinde Oğuz'un eşleri ile karşılaşması ve çocuklarının dünyaya gelmesinden sonra gerçekleşir. Oğuz Kağan bir şölen düzenler ve bu şölende kırk masa yaptırır, yiyip içilir ve sonrasında toydaki beylere Oğuz Kağan cihan hakimiyeti idealini açıklar (Ağca, 2016: 87-88). Ana metinde ise Oğuz Kağan şenlik düzenleyip toy yapar ve bu toyda "Ben sizin kağanınız; Oğuz Kağan! Alalım yay ile kalkan! Nişan olsun bize buyan! Gökbörü olsun bize işaret! Demir kargı olsun bize orman! Ay yerinde yürüsün kulan! Yurdum m denizlerle ırmaklarla dolsun! Gökteki güneş ise yurdun bayrağı olsun! Devletimizin çadırı, yukarıdaki gök kubbe olsun! Dünya devletim olsun, halkım da çok olsun!" (Mutlucan, 2021: 35) şeklinde bir konuşma yapar ve ardından çevresindeki kağanlara bildiriler göndermek üzere oğlu Yıldız Bey'e bu bildirileri yazdırır. Ardından bu bildirileri okutur. "Ben Oğuz Kağan ve yeryüzünün dört bir köşesine kagan olsam gerektir. Sizden itaat isterim. Kim benim emirlerime baş eğerse; hediyelerini kabul ederek, onu dost edinirim; kim baş eğmezse, gazaba gelirim; düşman sayarak ona karşı asker çıkarır ve derhal baskın yapıp onu astırır ve yok ettiririm" (Mutlucan, 2019: 36) diyerek dört bir yanında bulunan kağanlara bu fermanları yollatır. Alt metinde olduğu gibi romanda da Altun Kağan biat ederken Urum Kağan savaşma yoluna gider ve bu savaşta mağlup olarak kaçar.

Oğuz Kağan'ın eşleri ana metinde aktif rol alırlar. Ana metinde olağanüstü motifler yoluyla Oğuz Kağan'a gönderilen eşler romanda normal insan formundadır. Herhangi olağanüstü bir özelliğe sahip değildir. Alt metinde isimleri bulunmayan eşlere ana metinde "Yapurgak" ve "Gökçe" adları verilmiştir. Romanda iki eş oldukça iyi anlaşmakta ve Oğuz Kağan da iki eşine de sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Alt metinde Oğuz Kağan'ın eşleri ön plana alınırken romanda bu eşlerden olma oğullar ön plana alınır.

Ana metinde altı kardeşin en büyüğü olan Gün Han, kardeşlerinden daha aktif bir rol verilmiş, âdeta romanın başkahramanlarından biri hâline gelmiştir. Gün Han, Gökbörü ile kahramanlık rolünü bölüşmüştür. Gün Han ana metinde birtakım sembollerle özdeşleştirilir. Gün Han'ın sembolü kartaldır. Türklerde "Tanrılar hastalık ve ölümle savaşmak üzere insanlara bir şaman armağan etmeye karar vermiş ve Kartalı göndermişler" (Eliade, 2018: 106). "Gene Yakut'larda kartal aynı zamanda demircilerle de ilişki içinde tasarlanır; öte

yandan, demircilerin şamanlarla aynı kökenden gelme sayıldıkları da bilinmektedir” (Eliade, 2018: 107). Türkler için bu denli önemli olan kartal, Mısır yazı sisteminde A harfi ile temsil edilir, kötülüğün düşmanı ve sembolü olarak da kabul edilir (Çoban, 2015: 59). Gün Han romanı boyunca kartallarla özdeşleşmiştir. Gökbörü için bozkurtlar ne önem arz ediyorsa Gün Han için de kartallar o denli önemlidir. Romanda önemli işlev yüklenen kartallar haber vermek amacı ile de kullanılmıştır.

“Gün aydınlayıp, sabahın ilk ışıkları bulutların üzerine yansıdığında, Gün tiz ve ezgili bir ıslık çaldı. Birkaç dakika içinde kanat açıklığı iki buçuk metreye yakın bir kartal geldi. Sahibinin koluna konduğunda Meylis hayranla bu kuşa baktı.

“Berkut.” dedi kadın. “Gökdoğanlardan sonra en hızlı kuş türüdür. Akıllıca bir seçim beyim. Gün kartalına gururla bakıp, başını okşadı. “Kaya kartallarına ulaşmak güçtür ama av için mükemmel yoldaşıtlar. Ayperî tüm hayatım boyunca gördüğüm en büyük kartal” (Mutlucan, 2021: 147).

Alt metinde boylara yaptıkları icatlara ve kahramanlıklara göre Oğuz Kağan çeşitli adlar vermektedir. Romanda da bazı erlere yeni adlar verildiği görülmektedir. Ulug Ordu Bey kayık yapmayı teklif eder ve Oğuz Kağan bu teklifi kabul eder. Ordu Bey, kayığı yapar. Bunun üzerine Oğuz Kağan “Sana bundan sonra Kıpçak diyelim.” dedi Oğuz Kağan gururla. “Beyliğini buraya taşıyasın. Burada kök salıp, yayılasın.” Ulug Ordu Bey şaşkın bir şekilde kan gardaşına baktı. “Bana öyle bakma; bunu hak ettiğini fazlasıyla kanıtladın, Kıpçak Bey!” diye açıklama yaparak Ulug Ordu Bey’e Kıpçak adını verir.

Yazar, anıştırma ve düzyazılaştırma yöntemlerine başvurarak olay örgüsünü yeniden düzenler. Alt metinde Urum Kağan’ın kardeşi Uruz Kağan’ın oğlu Uruz Kağan tarafından güvenli bir bölgeye gönderilir ve bu bölgeyi koruması gerektiği söylenir. Uruz Kağan’ın oğlu, Oğuz Kağan’a çok sayıda altın gönderir ve ona biat ettiğini söyler. Bunun üzerine Oğuz Kağan bu genç oğlana Saklap adını verir. Romanda da olay değiştirilmeden verilir ve genç oğlana Saklap adı konulur.

Orijinal metinde Muz Tag’a atı kaçan Oğuz’un erlerinden biri karlarla kaplı bu dağa giderek Oğuz Kağan’ın atını geri getirir. Bunun üzerine Oğuz Kağan bu ere Karluk adını verir. Ana metinde ise bu olay daha farklı şekilde ele alınır. Savaştan kaçan Tatar beylerini geri getiren Avutmuş Bey’e Oğuz Kağan Karluk adını verir (Mutlucan, 2021: 122).

Alt metinde Oğuz Kağan ve ordusu bir ev görür ve bu evin duvarları altından, pencereleri gümüşten yapılmıştır. Kapalı olan bu evi açmakla görevlendirilen er Tömürdü Kagul’dur. Tömürdü Kagul’a Oğuz Kağan Kalaç adını verir ve onu orada bırakarak yola

devam eder (Ağca, 2019: 121). Ana metinde de olay örgüsü aynı şekilde ele alınır bu durum da metinlerarasılık tekniklerinden alıntılama tekniği ile uyuşur.

Romanda, Oğuz Kağan normal insan olmayan Anpu denen bir Tanrı ve onun ordusu ile savaşıır. Bu Anpu adlı Tanrı yarı köpek şeklindedir.

"Parmağı ile iki sütündeki çakal başlı yaratığı gösterdi.

"Kim bu?" (...)

"Anpu! Ölümün efendisi ve mezarların koruyucusu. Sevilen biri değildir. Kötü kabul edilir." (...)

"Anpu hakkında başka ne bilirsin? Daha önce gerçekten çakal başlı bir canlı gördün mü?"

Kiya şaşkın gözlerini Gökbörü'ye dikti. Ne dediğinden emin değil gibiydi. "Siz daha önce bir tanrı gördünüz mü?" (Mutlucan, 2021: 263).

şeklinde çakal başlı bir Tanrı olarak verilir. CT'de ise Oğuz Kağan Qıl-baraq adlı kavimle savaşıır. Bu kavimin insanları " Qıl-baraq dünyanın karanlık tarafında bir ülkedir. Bu kavmin erkekleri kara renkli, çirkin yüzlü ve köpek gibi, kadınları ise temiz yüzlüdürler" (Togan, 1982: 24) şeklinde tasvir edilir. Ana metinde ise "yarı insan yarı hayvan görünümünde tüylü, korkunç parlak gözlü, sivri keskin dişli" (Mutlucan, 2021: 328) şeklinde verilir. CT'de verilen savaş ile romanda verilen savaş oldukça farklıdır. Yazar, burada genişletme yöntemine başvurmuştur. CT'de kendilerini tutkala batıran bu yaratıklar hiçbir şekilde kılıç darbesi almaz. Oğuz'un ordusundaki askerleri yener. Qıl-barak kadınları Oğuz erkeklerinin yakışıklığına kendilerini kaptırır ve sonucunda Qıl-barak erkeklerini nasıl yeneceklerini onlara söyler (Togan, 1982: 25). Ana metinde ise Mısır kağanı Masar Kağan bileğine taktığı bir bileklik sayesinde Anpu ordusunu yönetir. Oğuz Kağan ile oldukça büyük bir savaşa girişir fakat Gökbörü sayesinde Oğuz Kağan Masar'ın bileğindeki bilekliği ele geçirir ve Anpu ordusunu yener (Mutlucan, 2021: 341).

Romanda verilen baş rahibenin adı Sekhmet'dir. Sekhmet, Mısır'da aslan başlı bir harp ilahesidir (Schimmel, 1999: 247). Romanda Sekhmet normal insan görünümündedir fakat tapınakta bulunan aslan başlı heykelin kim olduğu sorusuna verilen cevap Sekhmet Tanrıçasıdır. Romanda "Sekhmet, onların gözünde savaş, yıkım ve büyüünün koruyucusudur" (Mutlucan, 2021: 347) şeklinde bahsedilir. Romanda Sekhmet kanlı su içmektedir ve bileğinde büyü bir bileklik takmaktadır. Yazar, böylelikle farkı medeniyetlere ait mitolojik unsurları ana metne yerleştirir.

Romanda Oğuz Kağan'ın Tanrı tarafından korunduğu, kut sahibi olduğu vurgulanır. O hayatında karşılaştığı insanları da Tanrı'nın kendisine gönderdiği bir işaret olarak yorumlar.

Bu durum, Gökbörü'nün gelmesiyle daha açık bir şekilde vurgulanır. “Tengri'nin bana verdiği bu görevi daha fazla ertelemeyen, hakkı ile yerine getirmeliyim. İlk işaret; benim rüyalarım oldu. İkinci işaret ise Gökbörü'yü bulmamdı” (Mutlucan, 2021: 23). Oğuz Kağan romanı boyunca Tengri'ye oldukça bağlıdır:

“Oğuz Kağan, başa geçtikten birkaç yıl sonra bazı uygu- lamalar getirmiş; bazı şeyleri yasaklayıp, bazı gelenekleri de yeniden düzenlemişti. Bu eylemlerini de zaman içerisinde yapmaya devam edeceğini; uymayan olursa kıyın vereceği- ni2 duyurmuştu. Halk arasında bunlara 'Oğuz Töresi' denmeye başlanmıştı. Oğuz Kağan ise "Tengri'nin Buyrukları' diyerek uygulanmasında azami çaba sarf ediyordu.(...) Sonunda Oğuz Kağan da Tengri tarafından özel olarak vazifelenildiğini ilan ederek, ilk başta halkından ve kendisine bağlı beylerinden itaat istemişti” (Mutlucan, 2021: 33-34) .

Ana metinde Oğuz Kağan, Tanrı tarafından belli vazifelerle yeryüzüne gönderilmiş kutsal bir şahsiyet olarak tasvir edilir. Romanda Oğuz Kağan'ın getirdiği yenilikler ve bu yeniliklere “Tengri'nin Buyrukları” demesi oldukça düşündürücüdür. “Bizler Tengri'nin Ordusu olarak nam salmışızdır. O'nun emri altında hareket eder, O'nun bizden razı olmasından başka gaye de aramayız” (Mutlucan, 2021: 35) diye verilen cümle Türklerin cihan hâkimiyeti ülküsüyle bağdaşmaktadır. Ayrıca yine romanda geçen bazı konuşma metinlerinde verilen cümleler, “Zorlukla beraber elbet bir kolaylık vardır.” dedi Oğuz tebessümle” (Mutlucan, 2021: 351). Kur'an-ı Kerim'de İnşirah Suresi 5. Ayet “Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır.” şeklindedir. Yazarın bu cümleyi Kur'an'dan aldığı açıktır. Yazar, anırtırma tekniğine başvurarak metinlerarası ilişki kurar. Yine aynı şekilde romanda Oğuz Kağan zaferini “Yeminle bu zafer Tengri'nindir” (Mutlucan, 2021: 208) diyerek Tengri'ye atfeder. CT'de de Oğuz Kağan Tanrı için savaşır. Hatta bu uğurdu babasını dahi öldürmekten çekinmez. Ana metinde ise Oğuz Kağan'ın Tanrı uğruna savaşması söz konusu değildir. Daha çok Tengri'nin yarattığı insanları korumak ve cihan hâkimiyeti sağlamak maksadı vardır.

Ana metinde Uluğ Bey de birtakım dinî bilgilerden bahseder: “İnanması gerçekten güç.” Dedi. Çorların ve meleklerin varlıkları Tengri tarafından bize bildirilmiştir, doğru ama yeryüzünde çor ve insan dışında başkaca canlıların olduğunu bilmek...” (Mutlucan, 2021: 304). Çor kelimesi, Eski Türklerde cin demektir. Bu duruma baktığımız takdirde İslamiyet'te de cinlerin ve meleklerin olduğuna dair Kur'an'da ayetler bulunmaktadır. “Bir zaman Rabbin, meleklerle: Şüphesiz ki ben, yeryüzünde bir halife kılacak olanım buyurmuştur” (Kuran'ı Kerim2/30) “Cannı (cinlerin babasını) ise, ateşin dumansız alevinden yarattı” (Kur'an-ı Kerim55/15) gibi bazı ayetlerde apaçık meleklerin ve cinlerin varlığından haberdar edilir. Bu bakımdan romanda verilen bilgi Kur'an ile benzerlik gösterir.

Romanın son bölümünde yazar, anıştırma tekniğine başvurarak okuyucuyu Ergenekon anlatısına yönlendirir:

“Yüzlerce insan, tasını tarağını toplamış göç ediyordu. Hem de bunu dağı delerek yapmışlardı. Açılan geçitten arta kalan eritilmiş ve sonra donmuş olan temir katmanını görünce geldiğinden beri gördüğü kırmızı ışığın kaynağının burası olduğunu anladı. Demek ki insanlar temir madenini keşfetmişler ve eriterek kendilerine geçit açmışlar, dağdan çıkmışlardı. İnsanları incelediğinde görüntüleri ve elbiseleri Turanlılara benzediğini fark etti. Düşünde gördüğü ve gelmesi gereken yer bu insanlardı” (Mutlucan, 2021: 30).

Roman, üç ana başlıktan oluşur, başlıklarda herhangi bir adlandırılma bulunmamaktadır. Bunun dışında alt başlıklar bozkurt sembolü ile yapılmıştır. Biçimsel olarak destandan en büyük farkı, destansı havanın bozularak tamamen mensur yapıya büründürülmüş olmasıdır. Olay örgüsünde değişimlere giden yazar, biçimsel olarak da farklı bir yol izlemiştir. Romanda hâkim bakış açısı kullanılmış, kahramanın psikolojik durumunun aktarılabilmesi açısından kahramanların iç konuşmalarına yer verilmiştir. “Genelde sert duran bu adamın daha çok gülmesi gerektiğini düşündü genç kız” (Mutlucan, 2021: 86). ““Belki Gün’ü biraz daha seviyorum.” dedi içinden” (Mutlucan, 2021: 87).

Roman manzum düzeninden tamamen ayrılmış, mensur bir yapıya büründürülmüştür. Orijinal metinde bulunan destansı hava yok edilmiş, tam anlamıyla roman formuna sokulmuştur. Bu durum ise metinlerarasılık tekniklerinden olan düzyazılaştırma tekniğinin kullanıldığını gösterir. Geleneksel anlatımdan çıkarılan roman; genel okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Yazar, oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, bununla beraber anlamı bilinmeyen kelimelere başvurmamıştır. Eski Türkçe’de kullanılan kelimeleri verse dahi dipnot şeklinde anlamlarını açıklamıştır. “Ongun, eskiden beri Türklerin kendilerine 'simge' olarak kabul ettiği bir hayvan ruhudur. Örneğin Türkler, kurtlardan türediğine inandığı için bozkurdu 'ongun' kabul etmişlerdir. Bu simgeyi gittiği her yere taşımışlardır. Ayrıca eskiden her Türk boyunun kendine özel bir ongunu da vardı. Bu ongunlar kutsal kabul edilir” (Mutlucan, 2021: 138).

Tasvir yeteneği güçlü olan yazar, karakter tasvirlerini ve mekân tasvirlerini canlı bir biçimde verir. Okuyucunun gözünde mekân ve karakterler rahat bir şekilde canlandırılabilir.

“Minik bir göletin ve mağaranın yakınlarıydı burası. Taşların ve ağaçların arasında öyle güzel saklanmıştı ki başka zaman arasa burayı bulamazdı. Oldukça korunaklıydı. Taşın düştüğü yerde çapı bir metrelik bir oyuk oluşmuş, çevresindeki çalı çırpıyı ateşe vermişti” (Mutlucan, 2021: 9). ...Kağan, adı gibi gök gözlü karısına döndü. Kısa bir süre onu süzdü. Uzun açık renkli saçları iki yandan örülmüştü. Pürüzsüz parlak teni ve dolgun dudağı ile ona ilk gördüğü anda vurulmuştu. Sonra ismi gibi gözleri yaprak gibi yeşil olan karısına döndü. Boz rengi saçları tek bir örgü ile sağ omuzundan salınmıştı. Narin teni ışıltıyordu. İlk

evliliğinden yıllar sonra onunla karşılaştığında gözleri içinde kaybolmuştu” (Mutlucan, 2021: 13).

Sonuç olarak geleneksel metin ile yeni metin arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre yazar, yeni metne geleneksel metinde mevcut olmayan yeni kahramanlar ilave ederek genişletme tekniğine başvurmuştur. Orijinal metinde en önemli görülen hadiseler romanda kısa bir şekilde işlenmiştir. Modern anlatım teknikleri ile geleneksel anlatı romana dönüştürmüştür. Diğer taraftan yeni eklenen olay, kahraman ve motiflerle geleneksel metinde anlamsal dönüşüme yol açmıştır. Olay örgüsü büyük oranda değişmiş ve orijinal metinden bağımsız bir hâle getirilmiştir. Roman türü kullanıldığı için modern anlatım tekniklerinden iç konuşma, iç çözümleme, diyalog ve tasvirde geniş bir biçimde yararlanılmıştır.

1.2 Hikâye Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları

1.2.1 Enver Behnan Şapolyo / Oğuz Han

Popüler tarihî romanları ve araştırmalarıyla bilinen Enver Behnan Şapolyo (1900-1972), öğretmenlik mesleğinin yanında gazetecilikle uğraşır ve muhtelif siyasi ve edebiyat yayın organlarında makaleler neşreder. Cumhuriyetin kuruluşuna tanıklık eden yazar, çoğunlukla tarih alanındaki araştırma eserleri yazar. Şapolyo, aynı zamanda ilhamını Türk-İslam tarihinden ve Türk folklorundan alan, popüler türde değerlendirilen edebî ürünler kaleme alır. Milliyetçi dünya görüşünü benimseyen yazar, eserlerinde de milliyetçi söylemi zengin bir şekilde kullanır. Yazarın “Millî Mücadele Hatıraları (1934)”, “Atatürk (1943)”, “Filozof Ziya Gökalp (1933)”, “Ziya Gökalp, İttihat Terakki ve Meşrutiyet Tarihi (1943)” gibi araştırma eserleri mevcuttur. Yazarın tarihî roman, tarihî öykü veya novella türündeki eserleri arasında ise “Avrupa Fatihisi Attila (1934)”, “Aysım (1934)”, “Yayla Gülü (1944)”, “Fatih İstanbul Kapılarında (1955)”, “Yıldırım Beyazıd Geliyor (1956)” gibi eserleri bulunmaktadır. Türk folklorundan hareketle kaleme aldığı eserler ise şu şekildedir: Halk Ninnileri (1938), “Türk Halk Masallarından Peri ve Dev Masalları”, “Dünya Efsaneleri (1954)”, “Ergenekon (1954), Türk Efsaneleri (1965“, Ali Baba ve Kırk Haramiler (1959)”, “Dede Korkut Masalları (1966)” (Yuca, 2014; Üyepazarcı, 2019).

Tarih ve folklor konulu edebî eserlerinde tarihî ve geleneksel bilgilerden yararlanan yazar, edindiği bu bilgileri kendi kurmaca dünyasına göre yeniden şekillendirir. Özellikle çocuk ve genç okurlara Türk kültür mirasını aktarmayı hedeflediği destan, masal, efsane türündeki eserlerde bu anlatım stratejisi hâkimidir. Şapolyo, geleneksel anlatıları esas alarak yeniden yazdığı edebî eserlerinde, epizot, motif, tip bakımından birçok müdahalelerde bulunur. Örneğin Dede Korkut Kitabı’ndaki Tepegöz anlatısını esas alarak yeniden yazdığı

metinde, birçok müdahalede bulunmuş, anlatının olay örgüsü, motif yapısı ve diğer unsurlarını değiştirmiştir (Güvenç, 2020: 266-277). Aynı şekilde Deli Dumrul anlatısını masal formunda yeniden yazmayı denemiş, fakat yeni metin masal özelliği kazanamamıştır. Şapolyo, söz konusu anlatıda da motif ve olay örgüsü bakımından kimi değişikliklere gitmiştir (Aydoğan, 2022: 56-63). Dolayısıyla Şapolyo'nun popüler nitelikli eserleri, metinlerarası ilişkiler bakımından zengin veriler barındırır.

Şapolyo'nun değişik yıllarda Oğuz Kağan Destanı'ndan hareketle kaleme aldığı farklı metinler bulunmaktadır. Bu çalışmada, yazarın 1963 yılında üçüncü baskı olarak yayımladığı "Oğuz Han" isimli eseri esas alınmıştır. Eserde, Türk folklorundan seçilmiş ve yeniden yazılmış yirmi altı anlatıya yer verilmiştir. Bu anlatılar şu şekildedir: Oğuz Han, Türkan Ana, Kanturalı, Ulu Tuyun, Umay, Çora Batur, Kürşad, Oğuz Ata, Uluğ Türk, Yaradılış, Zincir Kıran, Altın Ay, Salur Bey, Bozkurt, Altın Han, Peri Sultan, Ala Geyik, Bamsi Böyrük, Çolbu, Zoya Tülek. Hemen fark edileceği üzere yazar, Oğuz Kağan, Bozkurt, Çora Batur gibi destanlar dışında masal ve efsane türündeki geleneksel anlatıları da işlemiştir.

Oğuz Han isimli tarihî hikâyesi yazarın gerek kurgusal gerekse müdahaleler yönünden en dikkat çekici hikâyesidir. Nitekim alt metin ile ana metin arasında olay örgüsü bakımından benzerlikler bulunsa da yazarın ilave ettiği unsurlar oldukça fazladır. Yazar hikâyeyi Oğuz Kağan Destanı'nın İslam öncesi Uygur harfli varyant ile İslami varyantı temel alınarak kurgulamıştır.

Yazar, genişletme tekniği kullanarak ana metne yeni kişi ve olaylar ilave etmiştir. Ana metin, alt metinde olduğu gibi kahramanın doğumuyla başlar. Doğum öncesinde ise, kahramanın ailesiyle ilgili bilgiler verilir. Fakat yeni metinde Oğuz'un babasının adı Uluğtürk, annesinin adı ise Türkan Hatun'dur. Geleneksel metinde annesinin adı Ay Kağan iken, babasının adı ise bilinmez. Uluğtürk ise geleneksel metinde Oğuz'un veziridir. Burada metne müdahale söz konusudur. Doğumdan sonra çocuk annesinin sütünü emmez ve annesinin rüyasına girerek "Güneşi Tanrı tanı, o zaman senin memeni emerim" şeklinde seslenir. Annesi de çocuğunun uyarısını dikkate alır ve Tanrı dağının eteklerinde bir bozkurdun güneşi seyrettiği yerde en büyük tanrı, ışıklar âleminin tanrısı diye güneşe uzun uzun dua eder ve dua sırasında şamanlar tef çalar:

(...) Ey güneş! Ey ışıklar âleminin tanrısı... Güzeller güzeli altın saçlı güneş! Tahtın mavi göktür. Sarayın karalar, bahçense denizlerdir.

Ey güneş! Sen olmasaydın, bu âlemin de var olmazdı. Her tarafı karanlık kaplardı. Sen güzelliği göklere, yeryüzüne, yeryüzünde yaşayanlara saçtın! Senin ışık veren güzelliğindir.

Bu âlemi güzeller güzeli yapan sensin. Ateşin de nurun da kaynağı sensin. Hayatın doğurucusu güneş! Yavrumla beraber huzurunda eğildim. Bize her zaman ılık ver! Ruhlarımızı saadetle doldur! Nimetlerini bu âleme saç, her sabah doğ, karanlıkları yırt.

---Ey güneş! En büyük Tanrı! Bize bol bol bağışla! Ovalarımız ürünlerle, sürülerle dolsun! Kısrakların arkasından taylor, koyunların yanında kuzular yürüsün! (Şapolyo, 1963: 3).

Görüldüğü üzere İslami varyantta yer alan din çatışması motifinden yararlanılır. Fakat Şapolyo, metinde de açıkça görüleceği üzere, İslamiyet yerine en büyük tanrı olarak Güneş'i kabul eden, şamanların var olduğu dinî sistemi koyar. Şamanizm'i hatırlatan bu inanç sistemiyle metni yeniden kurgular. Buna göre ana metinde anlamsal bir dönüşüm söz konusudur. Burada Güneş'in tanrı olarak kabul edilmesi de yazarın tasarrufu olarak görülebilir. Zira Türklerin dinî inançlarıyla ilgili araştırmalarda güneşin kutsal, dişil bir varlık olarak geçmesine karşılık Tanrı olarak kabul edilmesi açıklığa kavuşmamıştır. Aynı şekilde Oğuznamelerde dâhil olmak üzere Türk mit ve destanlarında da böyle bir inanca tesadüf edilmez.

Anlatının ilerleyen bölümünde Oğuz'un evliliği konu edilir. Yazar, bu motifi de CT'den almıştır. Fakat burada da bazı değişiklikler yapmıştır. Geleneksel metinde Oğuz Kür Han ve Küz Han'ın amcasının kızlarıyla evlenmesine rağmen, davet ettiği dini kabul etmedikleri için onlardan ayrılır. Nihayetinde amcası Or Han'ın kızıyla evlenir. Bununla birlikte babası Kara Han da inandıkları dinden farklı bir dini benimsemesinden dolayı oğuluyla savaşı (Togan, 1983: 18-19). Şapolyo'nun yeni metninde yakın akraba ile evlilik söz konusu değildir. Yeni metinde Oğuz, obanın beylerinden Uzhan'ın kızı Alan Guva, Korhan'ın kızı Asena ve Kozhan'ın kızı Hanko ile evlenir. Fakat hiçbirisi Oğuz'un dinini kabul etmediğinden evlilik gerçekleşmez. Yeni metinde yazar, yakın akraba ile evliliği çocuk ve genç okuyucular dikkat alarak metinde yer vermediği söylenebilir. Dikkat çeken diğer bir husus, kızların ve beylerin isimleridir. Bu isimler Türk destan ve efsanelerinde geçen, yazarın diğer hikâyelerinde de sıklıkla yer verdiği isimler olduğunu da belirtmek gerekir. Dolayısıyla yazar, metni yeniden yazarken müdahalede bulunmuştur. Yazarın anlatısında Oğuz'un evliliği İslam öncesi varyanta yakın bir şekilde gerçekleşir. Güneş tarafından altın ve mavi ışık içerisinde gelen kızlarla evlenir.

Ana metinde bozkurdun Oğuz'un çadırına nasıl geldiği ve ordusuna nasıl kılavuzluk ettiğine dair bilgi yoktur. Yalnızca kurdun rehberliğinde ordunun yürüdüğünden söz edilir. Yazar özetleme, kesme tekniğini uygulamıştır.

Metnin ilgi çekici kısımlarından biri de Oğuz Kağan'ın "yarı tanrı" olarak tanımlanmasıdır. Türk destanlarındaki ad verme geleneğinde olduğu gibi, babası tarafından

düzenlenen ad verme toyunda Oğuz, ismini kendisi koyar. Yazar bunun sebebini “Çünkü Oğuz Gök Tanrı'nın buyruğuyla dünyaya gelmiş yarı Tanrı'dır” şeklinde açıklar (Şapolyo, 1963: 4). Oğuz'un yarı Tanrı olmasının başka bir tezahürü de ölümüyle açığa çıkar. Zira oğullarına ülkesini üleştirdikten sonra Oğuz “tam ziyafet sona erdiği zaman, güneşten altın bir ışık otağına düştü. Oğuz Han bu ışığın içinde göğe doğru yükseldi” (Şapolyo, 1963: 7).

Yeni metindeki değişikliklerden biri de vezirin isminin değiştirilmesidir. Geleneksel metinde Oğuz'un veziri Uluğ Türk iken, yeni metinde Kutluğ adıyla verilir. Oğuz'un vezirinin rüyasından hareketle oğullarına yurdunu paylaşırması, geleneksel metni izler. Fakat Oğuz'un vasiyeti, genişletme tekniği kullanılarak zenginleşmiştir.

“Oğullarım dedi. Çok yaşadım. Mızrakla çok cenk ettim, çok ok attım. Çok aygırlara feda ettim. Dostları güldürdüm. Göktanrıya her şeyi feda ettim. Artık bu yurdu size veriyorum, doğudan batıya kadar ülkemi siz idare edeceksiniz. Türkün şanını göklere yükseltiniz. Yukarıda gök basmadıkça, aşağıda yer delinmeyince, devletimizi kimse yıkamayacaktır. Oğuz Han'ın kurduğu devlet, dünya durdukça duracaktır. Hanlık bir zaman sonra, Bozoklardan Kanık'lara, sonra da Üçoklardan Kayılara geçip Türk devlet güneşi her devirde parlayacaktır.” (Şapolyo, 1963: 7).

Yeni metinde farklı metinlere göndermeler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ergenekon efsanesi ile ilgilidir. Evlilikleriyle erginleşmesini tamamlayan Oğuz düzenlediği toyda artık Tanrı dağının eteklerindeki Ergenekon yaylasına sığmadıklarını, Oğuz ilinin doğusu Hatay'ı ve batısı Horasan'ı da katacaklarını dile getirir. Burada yazar anıştırma tekniğine başvurarak Ergenekon efsanesine göndermede bulunur ve Oğuz Han'ı hem Ergenekon'dan çıkararak hem de Türk boylarını birleştirerek yeni ülkeler alan kahraman olarak tanıtır. Diğer bir gönderme de Orhun Yazıtlarında Bilge Kağan'ın “Türk ve Oğuz beyleri, millet, işt, üstte gök basmasa altta yer delinmese Türk milleti (senin) devletini, yasalarını kim bozabilir(di)” sözlerine göndermede bulunur (Ercilasun, 2016: 565-569).

Enver Behnan Şapolyo kaleme aldığı hikâyelerinde Oğuz Kağan'dan atalar atası, Türklerin ilk devlet kurucusu şeklinde söz eder (Şapolyo, 1963: 35).

Bu hikâye, Oğuz Ata'nın oğullarına ve beylerine vasiyetini içerir.

“Ey oğullarım, ciğer köşelerim! Artık ben pir oldum. Gökler âlemine göç etmek zamanım yaklaştı. Size öğüt vereceğim. Beni can kulağıyla dinleyerek mutluluk ve devlet birleşerek ona göre iş göreceksiniz! Oğullarınıza, torunlarınıza ve bütün soy ve sopunuza bu öğütlerimi ve sözlerimi diyesiniz. (...) Türkoğlu her zaman her çağda ana cevheri türem olsun, adetlerini ve ananelerini kayıp etmemeğe çalış. Düşmanların en önce türeni bozup yurdunu elinden alır. Seni esir eder. ... Türeleriniz bozulursa gündüzleriniz gece, baharınız kış, neşeniz elem, kızlarınız cariye, oğullarınız köle olur (Şapolyo, 1963: 35).

Bu hikâyede yazar, diğer metinlerden de yararlanarak göndermelerde bulunur. Bunlardan ilki Orhun Yazıtlarında Bilge Kağan'ın sözleridir. “Türeleriniz bozulursa gündüzleriniz gece, baharınız kış, neşeniz elem, kızlarınız cariye, oğullarınız köle olur. Ey Türkoğlu! Üstte gök, altta yeryüzü, ikisi arasında Türk oğlu... Yukarıdan gök basmadıkça, aşağıda yer delinmedikçe devletini ve müesseselerinizi kim yıkabilir?” (Şapolyo, 1963, 35: 1963).

Yazarın göndermede bulunduğu diğer bir kaynak da Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügatit Türk adlı ansiklopedik sözlüğüdür. “Tanrı devlet güneşini Türk kalelerinden doğurdu. Onlara devlet idaresini verdi” (Şapolyo, 1963: 35) sözü Kaşgarlı Mahmut'un eserinin ön sözündeki sözlerine bir göndermedir. (Atalay, 1985: 3). At Türk'ün kanadadır sözü de sözlükte yer almaktadır (Atalay, 1985: 48-49). Hikâyedeki ilginç göndermelerden biri de Ziya Gökalp'in görüşlerinedir. Buna göre Oğuz Ata'nın “Devlet, fertlerden üstündür. Ferdi devletin bekası için her zaman fedadan çekinmeyiniz ki devletiniz payidar olsun” sözlerini “fert yok, cemiyet var demiş oldu” (Şapolyo, 1963: 37) şeklinde açıklayan yazar, Ziya Gökalp'in “Tevhid” manzumesindeki “Fertler yok, cemiyet var” mısraına göndermede bulunur (Tansel, 1989: 55). Esasen Şapolyo bu tür göndermelerle metinler arasında ilişki sağlamanın yanında tahayyül ettiği kahramanı değişik anlam ve tipolojide yeniden yaratır.

Enver Behnan Şapolyo'nun yeniden yazdığı yeni metin, metinlerarası tekniklere başvurularak yeniden yorumlanmıştır. Yazar, ana metne geleneksel metinde bulunmayan kişi ve olaylar ekleyerek genişletme tekniğini kullanmış, böylece anlatıyı zenginleştirmeye çalışmıştır. Modern anlatım tekniklerine de başvuran yazar, diyalog, tasvir, çözümleme tekniğini kullanmıştır. Yazarın ana metninde çeşitli eserlere anıştırma tekniği ile göndermelerde bulunduğu da tespit edilmiştir. Yazar ana metindeki tasarruflarından biri de din hususu ile ilgilidir. Ana metinde alt metinden ayrı bir inanç sistemi ile karşılaşılır. Yazarın bu müdahalesi, ana metinde öyküsel ve anlamsal dönüşümlere yol açmıştır. Aynı zamansa geleneksel anlatının beslendiği düşünyapıbirimini değiştirmiştir. Son olarak, yeni metin, düzyazılaştırma tekniği kullanılarak biçimsel bir dönüşüme uğramıştır.

1.2.2. Kemalettin Şükrü / Oğuz Han

Cumhuriyet döneminde yayımladığı popüler nitelikli eserleriyle temayüz eden Kemalettin Şükrü Orbay (1878-1940), muhtelif mecmua ve gazetelerde tefrika ettiği edebî eserlerini daha sonradan kitap hâlinde yayımlamıştır. Genellikle konusunu Türk-İslam tarihinden alan romanlar ve biyografiler yazmasının yanında Nasrettin Hoca, Oğuz Han,

Kerem ile Aslı g Eser, 1932 yılında Millî Kütüphane yayınları tarafından neşredilir. Millî Kütüphane Serisinin yedinci kitabı olarak basılmıştır. Oğuz Han dışında Kemalettin Şükrü tarafından Bozkurt, Harun Reşit, Abdurrahman Emevi, Barbaros Kardeşler, Turgut Reis, Kemal ve Burak Reisler, Kılıç Ali Paşa, Sivastopol, Plevne, Cem Sultan ve Gazi Osman Paşa adlı eserler de yazılmıştır.

Eserin biçim bilgisine baktığımızda ise toplamda 37 sayfa 24 bölümden meydana gelmektedir. Bölüm adları sırasıyla şöyledir: 1. Karahan 2. Altın ordu 3. Büyük keder, 4. Dua!..5. Bir sene sonra 6. Doğan çocuk 7. Mucize 8. Benim İsmim Oğuzdur! 9. Oğuz büyüyor.. 10. Karataş!.. 11. Tanrı peşinde 12. Güneş Tanrı.. 13. Güneş Tanrı olamaz 14. Koca canavar 15. Kimden korkacağım 16. Türk yalan söylemez 17. Oğuzun kararı 18. Bu bölüm atlanılmış direk on dokuzuncu bölüme geçilmiştir. 19. Gök Tanrı!.. 20. Mavi ışık ve güzel kız!. 21. Ay, Yıldız, Gün.. 22. Tanrı kısmeti23. Gök, Dağ, Deniz 24. Halk Ziyafeti.

Kemalettin Şükrü Orbay'ın kaleme aldığı "Oğuz Han" isimli eser, 1932 yılında yayımlanmıştır. Metin, metinlerarası ilişkiler bağlamında incelendiğinde geleneksel metinden birtakım farklılıklar barındırır. Yazar, genişletme, özetleme tekniklerinin yanı sıra bazı motifsel değişikliklere yol açan müdahalelerde bulunmuştur.

Ana metnin olay örgüsü orijinal metinden farklı olarak ele alınmıştır. Bu farklılıkların ilki "Karahana" adlı birinci bölümdedir. Buna göre "Bundan tam 2200 sene evveldi" (Şükrü, 1932: 3) diyerek zaman vurgusunun yapılmasıdır. Orijinal metinde herhangi bir zaman dilimi sunulmazken, ana metinde tarih bilgisi verilmiştir. Muhtemelen yazar, Asya Hun İmparatoru Mete Han ile Oğuz Han arasında ilgi kurarak olayların geçtiği tarihi bu şekilde vermiştir.

Alt metinde, Ay Kağan'ın gözünün parlaması ve bir erkek çocuğu doğurması sonucunda Oğuz Kağan'ın dünyaya geldiği bildirilir (Ağca, 2019: 65). Ana metinde ise geleneksel anlatılarda sıkça karşımıza çıkan çocuksuzluk motifi bulunmaktadır. Karahan adlı Altın Ordu halkının hükümdarının çocuğu olmaması ile eserin başladığını görürüz. Karahan CT'de Oğuz Kağan'ın babası olarak takdim edilir. UHOK'da ise Oğuz Kağan'ın babası hakkında herhangi bir bilgi sunulmaz. Yazar, Oğuz Kağan'ın babasına adlandırma yaparken CT'den yararlandığı sonucuna varabiliriz.

Ana metinde Oğuz dünyaya geldikten sonra Karahan kavminin karşısına geçip çocuğunu halkına gösterir. Yazar burada şu şekilde bilgi verir: "Usuldendi: Doğan erkek çocuklara annesi ilk memeyi bütün kabilesi efradının karşısında verir, ondan sonra da gene

me kabile tarafından çocuğa ad konma merasimi yapılırdı” (Şükrü, 1932: 11). Yazar, alt metne birtakım olay ve motifler ilave ederek genişletme tekniğine başvurur.

Ana metinde Oğuz Kağan’ın hızlı şekilde büyümesi, alt metinle benzerlik taşır. Diğer yandan alt metinde verilen Oğuz’un doğduktan sonra kımız, çiğ et yemesi ana metinde “Baba, demişti, ben meme emmem. Bana sizin yediğiniz yemeklerden veriniz!” (Şükrü, 1932: 12) şekline dönüştürülmüştür. Yine orijinal metinde Oğuz’un fiziki özellikleri “ O çocuğun yüzü boz; (6) ağzı ateş (gibi) kızıl; gözleri kırmızı; saçları (ve) kaşları (7) karaydı. (O çocuk) güzel perilerden (8) daha güzeldi. O çocuk, annesinin göğsünden ilk sütü içti (ve) bir (1) daha içmedi. Çiğ et, yemek ve kızarmış et (2) istedi. Konuşmaya başladı. Kırk günden sonra (3) (kendisini) büyük saydı, (ardından) yürüdü (ve) oynadı. Ayak(lar)ı sığır ayağı gibi, beli (4) kurt beli gibi, sırtı samur sırtı gibi, göğsü (5) ayı göğsü gibiydi. Vücudunun tamamı (6) tüylerle kaplıydı” (Ağca, 2019: 66-6) şeklinde verilirken ana metinde Oğuz’un fiziksel özelliklerinden bahsedilmez. Sadece “Gül rengi dudakları...” (Şükrü, 1932: 13) olduğundan bahsedilir. Yazar, geleneksel metindeki kahramanın olağanüstü doğumu ve büyümesi epizodunu, kesip çıkarma tekniğiyle kısaltmıştır.

Ana metinde yer verilen önemli epizotlardan biri, Oğuz’un ad koyma merasiminde dile gelip adının *Oğuz* olduğunu söylemesidir. UHOK’da böyle bir olaya rastlamamakla birlikte CT’de “Çocuk bir yıl sonra, [aynı İsa Peygamberinki gibi] dili açılıp konuşmaya başladı ve “ben bir otağda doğduğum için adımlı Oğur koymak gerekir.” dedi (Togan, 1982: 18) şeklinde verilmiştir. Yazar, geleneksel halk anlatılarında sıklıkla rastlanan motiflerle ana metni zenginleştirmeye çalışmıştır. Diğer taraftan destanın iki temel varyantından yararlandığını gösterir.

Ana metinde dikkat çekici değişikliklerden biri de Oğuz’un Tanrı arayışı olarak da tanımlanacak kısmıdır. Böyle bir hadise, alt metinde görülmezken ana metin ağırlıklı olarak bu konu üzerindedir. Özellikle hikâyenin başlangıcında Karahan’ın halkından dua istemesi üzerine halkının Tanrı adı verdikleri kılıçlarına tapmaları dikkat çekici bir unsurdur. Alt metinde Tanrı figürü rol alırken ana metinde farklı bir Tanrı anlayışı bulunmaktadır:

“Ey Tanrımız!.. dediler, seni ellerimizde taşıdık, bileklerimize verdiğin kuvvetle namını bütün Asyaya yaydık. Şimdi de önünde diz çöküp sana yalvarıyoruz. Hakanımıza bir erkek evlât ver. Altın ordunun altın tahtı hakansız ve sahihsiz kalmasın” (Şükrü, 1932: 8).

“ Bu mert insanlar, (Tanrı) diye kalplerini bağladıkları kılıçlarına bugün candan ve yürekten teşekkür ediyorlardı” (Şükrü, 1932: 10).

Türk kültüründe kutsal kabul edilen demirden yapılmış kılıç, hançer, ok gibi silah aletleri üzerinde yapılan ant geleneklerine rastlanırken (Çolak, 2018: 2157), kılıca tapınma, onu Tanrı kabul etmeye dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yazar, kahraman Oğuz'u yeni bir dinin temsilcisi ve mantığa aykırı gördüğü Tanrı'ya tapmayan biri olarak göstermek için böyle bir ilavede bulunduğu tahmin edilebilir. Zira ana metnin ilerleyen kısımlarında Oğuz, farklı bir Tanrı'ya inanacaktır.

Oğuz ile babası arasındaki diyalog bu anlamda önemlidir:

“Oğuz, Tanrı diye bir şey tanımıyordu.

- Baba, dedi. Tanrı nedir? Yavrurum, seni, beni, yeri, gökü yaratan büyük kuvvet Tanrıdır. Ben, bütün Altın ordu halkı ile işte o büyük kuvvete yalvardım. O da seni bana verdi.

- Peki baba. Bu Tanrı dediğiniz büyük kuvvet nerede?

-Hepimizin elinde ve belindeki şu çelik kılıç yok mu, işte büyük Tanrımız odur” (Şükrü, 1932: 15).

Ana metinde geçen bu diyalog, daha sonra Oğuz'un Tanrı arayışı ile devam eder ve babasının kılıcını taşa indirerek bir kılıca tapılamayacağını kendine kanıtlar. “ (...) Yeri, gökü yaratan, insanları halk eden bir Tanrı varsa bu tanrı gene insanların elinde böyle kırılmaz, parçalanmaz. Ben kılıçtan Tanrı tanımıyorum” (Şükrü, 1932: 16) diyerek kendi Tanrısını aramaya koyulur. Oğuz Kağan'ın Tanrı arayışı esnasında da kendi kendine bir kılıçtan daha güçlüyse o kılıcın Tanrı olamayacağını söyleyerek bir yandan da kılıçtan daha güçlüyse kendisinin Tanrı olabileceğini düşünür ve sonra kim olduğuna dair kendisini sorgular. Daha sonra güneşe bakmak ister ve gözleri kamaşır. Sevinçle Tanrısını bulduğunu haykırır. Güneşten başka Tanrı tanımadığını dile getirir. Daha sonra güneşin de battığını gören Oğuz, güneşin de Tanrı olmadığına karar verir:

“Oğuz, kararını verdi: Bekliyecekti. Bir Allah'ın mevcudiyetine kalben iman ediyordu. Kâinatı yaratan ve idare eden bu yük bir kuvvet vardı, bu kuvvete karşı olan imanını saklayacak ve hakiki Tanrıyı buluncaya kadar onun namına kal binde hürmetli bir yer verecekti. Görülüyor ki zeki Oğuz, bir olan Allah'ın mevcudiyetini, hakiki Tanrının ancak insanların kalplerinde, vicdanlarında yaşadığını daha o zaman yalnız başına idrak etmişti” (Şükrü, 1932: 20).

CT'de ve UHOK'da böyle uzun uzadıya bir arayış söz konusu değildir. CT'de inandığı Tanrı ve UHOK'da inandığı Tanrı direkt olarak verilir. Herhangi bir arayışa sokulmaz. Bu da ana metinle alt metin arasındaki önemli farklardan biridir. Yazar yeniden yazım sürecinde özgün bir anlatımı tercih etmiştir. Yazarın bu tasarrufu, ana metinde anlamsal ve değersel bir dönüşüme kapı aralamıştır. Zira geleneksel metinde mevcut olmayan

dinî anlayış, inanç değerleri yeni metne dahil edilmiş, böylelikle geleneksel metnin düşünce ve değer yapısını değiştirmiştir.

Eser, Türklük vurgusu bakımından da dikkate değerdir. Yazar, alt metinde bulunmayan vurguları yeniden yazımda ele almıştır. Eserin beşinci bölümünde Türkler hakkında “Türk isminin "Türk, Hz. Nuh'un torunu ve Yafes'in oğlu idi. Türk, tek başına bir aile yuvası kurduğu Isık Göl'den evvela bir aşiret, sonra da bir millet çıkarmış ve bu millete de ilahiye tarih sahifelerinde mertlikle yaşayacak olan kendi ismini, Türk ismini vermişti. İşte bizim ilk ceddimiz budur” (Şükrü, 1932: 9) şeklinde okuyucuya bilgi sunmuştur. Bu bilginin dayanağı olarak Arapça kaynak olan Mucmelu't Tevarih adlı eseri verebiliriz. Mecmelu't Tevarih'te Türklerin soyunu Nuh- Yafes- Türk- Tütek şeklinde vermiştir (Ercilasun, 2019: 620). Yine aynı şekilde şecere cetveli sunan Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügatit Türk'ünde de Nuh- Yafes- Türk şeklinde cetvel sunulur. Şükrü'nün bu şecere cetvelini Kaşgarlı Mahmud'tan aldığı düşünülebilir.

Türklük olgusunun ön plana çıktığı bir diğer kullanım ise Oğuz Kağan'ın babasına söz vermesi ve bu sözü tutmasıdır. Oğuz Kağan'ın "*Ben, Türküm ve Türk yalan söylemez. Gün batmadan dönmeliyim*" (Şükrü, 1932: 24) sözü bu olguyla uyumaktadır. Burada yazarın kimlik tasavvuruyla kurguladığı Türk kimliğinin sürekli vurgulaması, eserin yazıldığı dönemin ideolojik ve kültürel görüşlerinin yansıması olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan Oğuz Kağan, Türklerin kökenine dair epik bir anlatıdır. Yazar bu anlatıdan hareketle kendi görüşlerinin meşruiyetini sağlamaya çalışır. Bu müdahale, metinlerarası zeminde incelendiğinde düşünüyapıbirimini değiştirilmesi olarak açıklanabilir.

Alt metinde kahramanlık sembolü olarak görülen canavarı öldürme hadisesi, ana metinde de ele alınmıştır. Olay, alt metinle benzerdir. Küçük farklılıklar söz konusudur. Yeniden yazma yöntemi ile ele alınmıştır.

“Gün batmadan dönmeliyim, dedi. Fakat canavarı bulamadığına üzüliyordu. Tam bu esnada önünden rüzgâr gibi koşan bir geyik geçti. Bu geyiğin geçmesi Oğuzun kafasında şimşek gibi bir zekâ ışığı çaktırdı. Ve hemen ak atını geyiğin arkasından sürdü, geyiği diri diri yakaladı. Onu elindeki kurbacının ipi ile bir ağaca bağladı. Kendi kendine: Bu, dedi. Burada bağlı kalsın. Bakalım gece koca canavar dedikleri hayvan gelip onu yiyecek mi? Ve sonra babasını fazla merakta bırakmamak için erken erken çadıra döndü.(...) Oğuz o gün diri diri bir ayı yakaladı ve bunu da belindeki altın işlemeli kemerile bir gün evvel geyiği bağladığı ağaca bağladı.

-- Bakalım, dedi, canavar bu gece gene gelip geyiği yediği gibi ayıyı da yiyecek mi?. Ertesi sabah koca canavar geyik gibi ayıyı da yemişti. Demek babasının ve halkın dedikleri doğru idi. Geyik ile ayıyı yemiş olan canavar her halde müthiş ve korkulacak bir hayvan olmalı idi. (...) Koca canavar, kan ve taze et kokusu duymuş, burnunu havaya dikmiş, iki gecedir hazır av

bulduğu yere geliyordu. Tam yaklaştığı sırada Oğuz birdenbire yerinden fırladı. Küçük vücudundan beklenmeyecek bir kuvvet ve çeviklikle sağ tarafındaki mızrağı kaptı, canavarın beynine sapladı. (...)” (Şükrü, 1932: 25-26).

Olay örgüsü olarak Oğuz Kağan’ın canavarı öldürdükten sonra ilk eşi ile tanışması birebir aynıdır. Metinlerarasılığın alt başlıklarından olan alıntı tekniği ile bu durum açıklanır.

“(Gök Tanrı) dediği Allahının muhabbetini kalbinde taşıyan Oğuz her gün Altın dağına çıkar, zümrüt ağaçlar altından şırıl akan gümüş sulu çağlayanlar başında her gün gizli ibadet ederdi. Bir gün, gene her vakit ki gibi dağa çıkmış, ormanın bir köşesinde Gök tanrıya ibadet ediyordu. Birdenbire ortalık, ani olarak karardı. Her taraf zifiri bir karanlığa boğuldu. (...) Delikanlının gözleri kamaştı. Bir müddet göz kapaklarını açamadı. Sonra başını kaldırıp baktığı zaman karşısında mavi nurdan yapılmış bir taht gördü. Tahtın üstünde tek başına bir kız oturuyordu. Bu kız güzel, pek çok güzeldi. Başında kutup yıldızı gibi yanan parlak bir yıldız vardı. Kız güldü... Altın dağın bütün ağaçları arasındaki bülbüller de gülmeğe başladı. Kız ağladı. Bülbüller sustu ve kızla beraber mavi gök te ağlamaya başladı. Oğuzun aklı başından gitmişti. Güzel kızı görür görmez can ve gönülden âşık oldu. Hemen yerinden kalktı kıza yaklaştı.

- Ey, dedi, nurlu yoldan nurla beraber nurlu tahtı üstünde önüme çıkan kız! Güzelliğin gönlümü aldı. Söyle.. Benimle beraber gelir ve benim hayat arkadaşım olur musun?. Kız güldü.. Oğuz onun elinden tuttu.Ak atına bindirdi ve babasının evine götürdü” (Şükrü, 1930: 30).

İkinci eşiyle tanışması da ilk eşiyle tanışmasından ve oğullar “Ay, Yıldız ve Gün” ün doğmasından hemen sonra olur. Orijinal metinden farklı olarak burada ikinci eşi Oğuz Kağan’a seslenir. “Oğuz! Mert Oğuz!.. Yiğit Oğuz... Kahraman Oğuz!. Beni Gök Tanrı sana kısmet olarak gönderdi” (Şükrü, 1932: 33). Eşinin ona Tanrı armağanı olduğunu söylemesi alt metinden ayırt edici bir unsurdur.

Ana metinde Karahan’ın Orta Asya’ya hükmeden Altınyurt halkının hükümdarı olduğundan bahsedilir. İkinci bölüm de “Altın ordu” adıyla ele alınır. Aynı şekilde yine üçüncü bölümde halkın “altın ordu” halkı olduğu “Altın dağı ovasını dolduran Altın ordu (...)” (Şükrü, 1932: 6) şeklinde ifade edilir.

Eserde zaman atlamasına da yer verilir. Dördüncü bölümde Karahan’ın çocuğunun olmamasından duyduğu üzüntüyü halkıyla paylaşması ve halkının hükümdarları Karahan için Tanrı’ya dua etmesinden sonra beşinci bölüm “*Bir sene sonra*” adıyla ele alınır. Yine sekizinci bölümde Oğuz’un doğduktan hemen sonra dile gelmesi ve adının Oğuz olduğunu söylemesinden hemen sonra dokuzuncu bölüm “*Oğuz büyüyor..*” adıyla ele alınır ve aradan haftalar geçtiğinden bahsedilir.

Eserin başlangıcında Oğuz Kağan’ın babası olarak Karahan verilir. Oğuz’un babasına ad verilmesi CT’den yararlandığı kanısına varılabilir çünkü UHOK’da Oğuz’un babasının

adına yer verilmemiştir. Eserde Karahan aktif rol oynamaz. Orijinal metinden farklı olarak da eserin sonunda Oğuz Kağan bir şölen verir ve bu şölenle babasının ihtiyarladığından ve artık tahta kendisinin geçtiğinden bahseder. Bu konuşma metni orijinal metinden farklı bir tavır sergiler.

UHOK'da Oğuz'un annesi olarak Ay Kağan verilirken ana metinde annesinin isminden bahsedilmez. Fakat orijinal metinden farklı olarak annesine yeni rol biçilir. Bu rol ise Oğuz doğduktan sonra kabilenin önünde ilk sütü vermesidir. Herhangi bir konuşma rolü biçilmemiştir. Sadece Oğuz'a ilk memeyi vermekle sınırlandırılmıştır.

Orijinal metinde Oğuz Kağan epik maceranın sonunda bir şölen verir ve çok yaşlandığından bahsederek ülkeyi oğulları arasında bölüştürür. Ana metinde ise hikâyenin sonu yazarın anlatma serbestliğine başvurarak değiştirdiği görülmektedir. Oğuz orijinal metinde gibi ana metinde cihan seferine çıkmamıştır. Yazar, "Ey Altın Ordulular! Dedi. Biliyorsunuz ki babam artık tamamen ihtiyarladı" (Şükrü, 1932: 35) şeklinde Oğuz'un tahta geçtiğinden bahsetmiş ve

"Bundan sonra bütün Asya bizim olacak. Kılıçlarımızın şanını her ta- rafa salacak, Türkün namını bütün dün- yaya yayacağız. Göstereceğim yol hepimiz ve hepimiz için zafer yolu, şeref yoludur. Bu yolda benimle beraber ve kamda yürüyecek misiniz?"

Bütün ovayı binlerce halkın ses kasırgası sarstı:

-Yürüyeceğiz!.

-Ne dersem itaat edecek misiniz?

-Edeceğiz!

-Nereye dersem gidecek misiniz?

-Gideceğiz..

O halde ben de sizin hakanınız olarak size hizmet edeceğim. Doğru yoldan ayrılmayacağım " (Şükrü, 1932: 36)

cümleleri ile cihan seferine çıkacağını okuyucuya sunmuştur.

Bölümler arası geçişler kısadır. Yazar, oldukça sade bir dil kullanmış, orijinal metnin destansı havasını büyük oranda bozmuştur. Düz metin haline getirdiği eserde manzum herhangi bir bölüm bulunmaz. Yazar, yeniden kaleme aldığı eserinde okuyucuyu bilgilendirmek amaçlı tanımlamalara da başvurmuştur.

Yazar, vurgulamak istediği yerleri büyük harfle yazmıştır. "BENİM İSMİM OĞUZDUR!." (Şükrü, 1932: 13) "OĞUZ!. OĞUZ!. OĞUZ!." (Şükrü, 1932: 13).

Yazar eseri Tanrı- İlahi bakış açısıyla ele almıştır. Oğuz Kağan'ın eserde düşüncelerini de okuyucuya aktarmıştır. “Oğuzu bir düşünce aldı. Babasının söyledikleri küçük kafasında pek büyük izler bırakmıştı” (Şükrü, 1932: 15). “Oğuz tekrar düşünceye daldı ve tekrar söylendi” (Şükrü, 1932: 18) Oğuz'un duygularını da okuyucuya aktarır. “ Oğuzu gene bir üzüntü aldı” (Şükrü, 1932: 19)“ Oğuz şaşırıldı” (Şükrü, 1932: 22).

Bunun yanında bol bol seslenme, hitap cümlelerine başvurmuştur. “ Bununla mes'ut ol, ey Karahan!. Ey ulu hakan!.”(Şükrü, 1932: 5) ,

-Yaşasın Hakanımız!

-Yaşasın Oğuz Han!..

-Yaşasın!” (Şükrü, 1932: 37).

Aynı zamanda yazar, okuyucuyla konuşma havasında anlatım yolunu tercih etmiştir. Soru cümlelerine bol bol yer veren yazar, adeta okuyucuyu merakta bırakmak istemektedir.

“ (...) (Karahan) in av hayvanı derilerinden yapılmış koca çadırı etrafına halka olmuşlardı. Niçin? Yeni bir akın mı vardı? Kimseye hiç bir fenalıkları dokunmadan kendi hallerinde yaşayan bu necip halkın zümrüt gibi yaylalarına, çağlayanlı ormanlarına yoksa bir göz diken mi vardı? “ (Şükrü, 1932: 10). “Altın ovalıların eski âdetleri üzere doğan çocuklara herkesin gözü önünde isim konacak ve bu ismi de kabile halkı intihap edecek değil mi idi.” (Şükrü, 1932: 31)

Bununla beraber de okuyucuyu merakta bıraktıktan sonra bu merakını gidermek için açıklama cümlelerine de yer vermiştir: “Hayır.. Bu toplanma ne bir akın ne de savaş içindi. (...) Bu mert insanlar, (Tanrı) diye kalplerini bağladıkları kılıçlarına bugün candan ve yürekte teşekkür ediyorlardı. Çünkü bir sene evvelki duaları kabul edilmiş ve bugün Karahanın bir erkek evlâdı dünyaya gelmişti” (Şükrü, 1932: 10).

Sıfatlara da başvuran yazar, özellikle Oğuz Kağan'ı tanımlarken nitelermelere sıklıkla başvurmuştur. “Gül rengi dudakları (...)” (Şükrü, 1932: 13). “Küçük vücudundan beklenmeyecek bir çeviklikle, mini mini kollarından umulmayacak bir kuvvetle (...)” (Şükrü, 1932: 16).

Hikâye formatına dönüştürülen eser, genel çerçevede değerlendirildiğinde, geleneksel metindeki destansı havanın bozulduğu ve yazarın yeniden yazım sürecinde özgün birtakım yenilikler yoluna yöneldiği görülmektedir. Destanda var olmayan olayların yer alması, manzum aktarımın bozulması, Tanrı figürünün ön planda olması ve mekân, zaman unsurlarının okuyucuya sunulması önemli noktalardır. Ana metin, metinlerarası ilişki

zemininde incelendiğinde yazarın yeniden yazım sürecinde düzyazılaştırma, indirgeme-genişletme, düşünüyapıbirim tekniklerine başvurduğu söylenebilir.

1.2.3. Atilla Dirim/ Kara Han'ın Oğlu Oğuz Han'ın Hikâyesi

1967 yılında İzmir'de doğan yazar, Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitim görür. Çeviri çalışmalarının yanında mitoloji ve destan konulu eserleri bulunan Dirim, bu çalışmalarında Türk destan ve hikâyelerinden seçtiği geleneksel anlatıları, yeniden yazım tekniği ile güncellemeye çalışmıştır. Eserleri arasında “Oğuz Ülkesinin Laneti Tepegöz”, “Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han”, “Yerin ve Göğün Ülkesi Ural Batır”, “Altın Ordu Kartalı Edigey” ve “Oğuz, Beyrek, Dumrul: Bozkırın Atlıları” bulunmaktadır.

Yazarın 2004 yılında yayımladığı “Oğuz, Beyrek, Dumrul: Bozkırın Atlıları” adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere, Oğuz Kağan Destanı ve Dede Korkut Kitabı'nda yer alan anlatıların yeniden yazılmış metinlerini içermektedir.

Eserde yer alan “Kara Han'ın Oğlu Oğuz Han'ın Hikâyesi” isimli metin, şu alt bölümlerden oluşmaktadır: Oğuz Han Destanı, Kara Han'ın Oğlu, Oğuz Babasının Yanından Ayrılıyor, Göğün Kızı, Yerin Kızı, Oğuz Kara Han'la Savaşıyor, Oğuz Sefere Çıkıyor, Saklaplar, Kangılı Bey, Kıpçak Bey, Karluklar, Üçoklar ve Bozoklar. Hemen fark edileceği üzere yazar, kaleme aldığı söz konusu metinde Oğuz Kağan Destanı'nın İslam öncesi varyantı alt metin olarak kabul etmiştir.

Yazarın kaleme aldığı yeni metin, yeni kişiler, olaylar ve sahnelerle zenginleştirilmiştir. Aynı şekilde diyalog, iç monolog, tasvir gibi modern anlatım tekniklerine başvuran yazar, böylelikle epik bir anlatıma sahip olan geleneksel metni, modern bir metne dönüştürmeye gayret etmiştir. Bununla birlikte anlatının bölüm başlarındaki ve kimi yerlerdeki manzum parçalar dışında, geleneksel anlatıyı tamamen düzyazı formunda kaleme alınmıştır. Aynı şekilde yeni olay ve sahnelerin ilave edilmesiyle yeni metin, âdeta tarihî hikâye türüne dönüşmüştür. Ana metindeki tasvirlerin zenginliği de dikkat çekicidir. Bilindiği üzere, destanlarda tasvirlere sık yer verilmez, destanlarda hareket ve olaylar hâkimdir. Modern metinlerde ise, anlatma serbestliği içinde olan yazar, tasvirlerden sıkça yararlanır. Yazar da ana metni kaleme alırken modern anlatım imkânlarından istifade ederek geleneksel metni, genişletmeye çalışmıştır. Yazar, geleneksel metin ile kurgu dünyasını harmanlayarak geleneksel metni biçim ve içerik bakımından güncellemiştir.

Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı, içerisinde birkaç manzum parçaya tesadüf edilse de mensur bir formda yazıya geçirilmiştir (Pehlivan, 2020: 123). Yeni metnin dikkat çekici

unsurlarından biri, her bölüm başında verilen manzum parçalardır. Bu manzum parçalar, alt metinden hareketle oluşturulmuştur. Yazar, burada koşuklaştırma işlemine başvurarak alt metindeki kimi kısımları şiir formuna dönüştürmüştür.

*Bir büyük orman vardı, Oğuz yurdundan içre,
Ne nehir ırmaklar, akardı bu orman içre.
Ne çok av hayvanları, ormanda yaşar idi,
Ne çok av kuşları da üstünde uçar idi.
Ormanda yaşar idi, çok büyük bir gergedan,
Yer idi yaşatmazdı ne hayvan ne de insan!
Başardı sürüleri, yer idi hep atları,
Yokluk verirdi insana, alırdı hayatları!
Vermedi hiçbir zaman, insanoğluna aman! (Dirim, 2004: 15).*

Aynı şekilde metnin başka bir bölümünde de şu manzum parçaya yer verilir:

*Oğuz Kağan bir yerde, Tanrıya yalvarırken,
Karanlık bastı birden, bir ışık düştü gökten,
Öyle bir ışıktı ki, parlak aydan, güneşten.
Oğuz Kağan yürüdü, yakınına ışığın,
Gördü, oturduğunu ortasında bir kızın,
Bir ben vardı başında, ateş gibi ışığı.
Çok güzel bir kızdı bu, sanki Kutup Yıldızı! (Dirim, 2004: 29)*

Geleneksel metin, doğum epizoduyla başlamaktadır. Baştan eksik olduğundan kahramanın şeceresi, ailesi hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Yalnızca kahramanın annesinin adı Ay Kağan olarak ifade edilir (Ağca, 2019: 62; Pehlivan, 2020: 124). İşlenmiş metinde ise, kahramanın doğumu, bambaşka bir şekilde ele alınır. Buna göre Hun hükümdarı Kara Han, karısından bir çocuk beklemektedir. Çocuğun doğumunu ve cinsiyetini ona haber veren ise Uluğ Bige isimli yaşlı bir şamandır. Görüldüğü üzere, yeni metinde Oğuz'un annesinin adı telaffuz edilmezken, babasının Hun hükümdarı Kara Han olduğu zikredilir. Yazar, Oğuz Kağan – Mete Han (Motun) özdeşliği kurarak, destanı ve kahramanları Hun hükümdarı Mete Han'ın hikâyesi etrafında işlemiştir. Diğer taraftan babasının adının Kara Han olması da destanın İslami varyantından yararlandığını göstermektedir. Burada metinlerarası tekniklerden biçem dönüşüme başvurarak genişletme yoluyla anlatıyı zenginleştirmeye çalışmıştır.

Kahramanın doğumundan sonra gösterdiği olağanüstülükler de yeni metinde bulunmaz. Alt metinde Oğuz, doğduktan sonra kırk günde büyür, konuşur, çığ et ve yemek ister. Daha sonra vücudu muhtelif tasvirlerle vahşi hayvanlara benzetilir (Ağca, 2016: 67). Alt metindeki Oğuz'un yetişmesini ve tasvirini içeren bu bilgiler, onun sıradan bir insan olamayıp, olağanüstü bir kahraman olduğunun işareti olarak kabul edilir. Yazarın kaleme aldığı yeni metinde ise kahramanın olağanüstü özellikleri hakkında bilgi verilmez, yalnızca vücudunun tasviri manzum bir parça ile anlatılır. Dolayısıyla yazar, metinlerarası zeminde indirgeme tekniğini kullanarak geleneksel anlatının kimi bölümlerini yeni metnine almamıştır. Anlatıda yer verilen manzum parça şu şekildedir:

*Yüzü gök gibi mavi,
Ağız ateş gibi kızıl,
Saçları, kaşları kapkara,
Ayağı öküz ayağı gibi,
Bileği kurt bileği gibi,
Omzu samur omzu gibi,
Göğsü ayı göğsü gibi,
Vücudunun her yeri kullarla kaplı* (Dirim, 2004: 19).

Anlatının farklı yönlerinden biri de geleneksel metindeki vezir Uluğ Türük'ün yaşlı bir şaman kimliğinde yer almasıdır. Geleneksel metinde Oğuz Kağan'ın akıllı veziri olarak yer Uluğ Türük, işlenmiş metinde Uluğ Bige isimli yaşlı bir şamana dönüşür. Önce babası Kara Han'a müşavirlik yapan, daha sonra Oğuz'un mücadelesinde onun yanında yer alan Uluğ Bige, yeni metinde birkaç kez kürek kemiğinin yardımıyla kehanette bulunur, ruhlarla haberleşir. Bilindiği üzere Türk Şamanizmi'nde tabiplik, ruh güdücülük, ayin yönetme gibi muhtelif vazifeleri üstlenen şamanların en önemli vazifelerinden biri de kehanette bulunmalarıdır. Özellikle kürek kemiğinden fal bakma, şamanların da başlıca yeteneklerinden biri olarak kaydedilmiştir (İnan, 1986: 151-159). Yeni metinde yazar, Uluğ Türük'ü Uluğ Bige isimli yaşlı bir şamana dönüştürerek anlatıyla anlamsal bir müdahalede bulunmuştur. Zira geleneksel metinde her ne kadar Türklerin eski inanç sistemleri ve mitolojisine dair birtakım veriler bulunsa da şamanlarla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Anlatıda şamanın Oğuz'un doğumunu haber veren kehanet töreni şu şekilde işlenir:

“Uluğ Bige o gece üzerine binlerce farklı kumaş parçasından yapılmış, kaftan benzeri giysisini giymişti. Etekleri ve yakası rengârenk kuş tüyleriyle süslüydü. Attığı her adımla birlikte elbisesine iğnelenmiş olan yüzlerce küçük çingirak tatlı sesler çıkartarak çınlıyordu.

Elinde o gece kurban edilmiş bir koyunun bembeyaz kürek kemiği vardı. Kara Han ayağa kalkarak yaşlı şamana yer gösterdi.

...Şaman sadece bedeniyle buradaydı, ruhu çok uzak diyarlarda başka dünyalardaydı. Ölmüş atalarının ruhlarıyla Tanrılarla görüşüyordu. Uluğ Bige kimseye aldırış etmeden gürül gürül yanmakta olan ateşe yaklaştı, kürek kemiğini alevlerin tam ortasına yerleştirdi” (Dirim, 2004: 13).

Alt metinde kahramanın babasıyla çatışması söz konusu değildir. Zira babasına dair herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Ana metinde ise yazar, hikâyenin ilk bölümünü baba-oğul çatışması üzerine kurgular. Hikâyede Oğuz’un babası Kara Han, uzak ülkelerden gelen yeni karısının ve çevresindekilerin kışkırtmalarıyla oğlunu tahtın varisliğinden uzaklaştırmak istemektedir. Onu yanından uzaklaştırır. Nihayetinde Kara Han’ın ordusu ile Oğuz’un askerleri arasında sava vuku bulur ve Oğuz galip gelerek Hun tahtına oturur (Dirim, 2004: 30-45). Görüldüğü üzere yazar, Mete Han ve Oğuz Kağan arasında özdeşlik kurarak destanı Hun hükümdarı Mete Han’ın babasıyla ola mücadelesi etrafında kurgular. Burada yazar, biçemsel dönüşüm gerçekleştirir ve anlatıya yeni olay ve şahıslar ilave ederek anlatıyı genişletir.

Yeni metindeki dikkat çeken unsurlardan biri de Oğuz’un ormandaki canavarı avlamasıyla ilgilidir. Alt metinde Oğuz, kendisini kanıtlamak, alplar topluluğuna üye kabul edilmek için ormandaki canavarı öldürür. Ana metinde de Oğuz’un canavarı avlamasının temel sebeplerinden biri kendisini ispatlamak iken, diğer sebep ise babası Kara Han’ın gözüne girebilmektir. Dolayısıyla baba-oğul çatışması, Oğuz’un kendi gerçekleştirme sürecine de sirayet etmiştir. Yazar, değersel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Geleneksel metinde Oğuz Kağan’ın at sürülerini yiyen, insanlara zarar veren gergedanı (?) öldürür. Fakat yeni metinde ormandaki canavarı öldüren Oğuz, bu canavarın “erkek bir aslan” olduğunu görür (Dirim, 2004: 23). Yazar, motifsel bir değişiklik yapmıştır.

Kahramanların düşüncelerini aktarmak isteyen yazar, iç monolog tekniğinden sıklıkla yararlanır. Modern metinlerin anlatım imkânlarından olan bu teknikle birlikte destandan modern hikâyeye geçiş sağlanır.

Geleneksel metnin oldukça kısa olduğunu bilen yazar, birtakım ilavelerle yeni metni genişletmeye çalışır. Dolayısıyla geleneksel metindeki kısa epizotlar, hatta birkaç cümle ile geçirilen sahneler, yazar tarafından ayrıntılı bir şekilde işlenir. Yazar, genişletme yoluyla biçemsel bir dönüşüm meydana getirmiştir. Bu duruma örnek olarak, Oğuz’un canavarı avlaması gösterilebilir. Yeni metinde bu epizot oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatılır:

“Kara Han canavarı öldürmeleri için birkaç kez adamlarını ormana göndermiş, anacak hepsi boş ellerle geri dönmüştü. Canavar, gündüzleri ortaya çıkmıyor, anacak geceleri avlanıyordu.

O kadar sessiz, o kadar çevikti ki, varlığı insanın kanını donduran o korkunç kükremesi duyulunca anlaşılıyordu. Zaten görünüşe göre canavarın en önemli silahı bu kükremeydi. Bu müthiş sesi duyan tüm yaratıklar bir an için oldukları yerde donup kalıyor, kaçmaları gerektiğini hatırlayana kadar canavarın keskin dişlerinin ve pençelerinin kurbanı oluyorlardı” (Dirim, 2004: 16).

Anlatın geleneksel metinden ayrılan en önemli yönlerinden biri, yeni metinden mitik kurt motifinin bulunmayışıdır. Zira bilindiği üzere, Oğuz Kağan Destanı'nın mitolojik tabakasına ait en önemli unsurlarından biri, kılavuz kurt motifidir. Destanda Tanrı tarafından Oğuz Kağan'a ve ordusuna kılavuzluk yapması için gönderilen kurt, yeni metinde bulunmaz. Bu müdahale, metinden anlamsal bir dönüşüme yol açmıştır. Zira geleneksel metnin mitolojik boyutunun delillerinden olan kılavuz kurdun yokluğu, yeni metni mitolojik derinlikten yoksun bırakmıştır. Yazarın bu müdahalesini kesip çıkarma işleminden ötürü indirgemeye yöntemine başvurduğunu söylemek mümkündür.

Ana metinde Oğuz Kağan'ın evliliklerinin olağanüstülüğüne yer verilmiştir. Ana metinde Oğuz, göğün kızı ile yerin kızı ile evlenir. Buna göre evlenmek isteyen Oğuz Kağan, kendisine sıradan bir eş istememekte, onun evleneceği kadının “her şeyden önce en az kendisi kadar yiğit olmalı, atın üzerinde rüzgâr gibi esmeli, hay demeden düşmanın başını almalı, ser verip sır vermemeli, üstelik dünyalar güzeli olmalı”dır (Dirim, 2004: 32). Oğuz Kağan'ın evleneceği eşte aradığı vasıflar, Dede Korkut Hikâyeleri'nden Kan Turalı'nın hikâyesini hatırlatmaktadır. Hikâyede Kan Turalı, babasından şu vasıflara sahip bir eş istemektedir: “Baba ben yirümden turmadın ol turmuş ola, men kara koç atıma binmedin ol binmiş ola, men kanlu kafir iline varmadın ol varmış mana baş getürmüş *ola*” (Ergin, 2018: 185). Görüldüğü gibi yazar yeniden kurguladığı metinde, başka bir geleneksel metin ile ilişki kurmakta, Dede Korkut anlatılarından Kan Turalı hikâyesine göndermede bulunarak, anıştırma tekniğini kullanmıştır.

Ana metindeki değişikliklerden biri de Oğuz Kağan'ın Hun hükümdarı olarak zikredilmesidir. Daha evvel de değinildiği üzere, yazar yeni metinde Oğuz Kağan ile Mete (Motun) Han arasında ilişki kurar ve metni Mete Han'ın tarihsel şahsiyetine göre kurgular. Dolayısıyla Oğuz Kağan da Hun hükümdarı olarak kurgulanır. Geleneksel metinde Oğuz Kağan "Uygurların kağanı" olarak geçer. Elbette bu durum sonradan ilave edilmişse de yazar bu ifadeyi Hunlar olarak değiştirir. Aynı şekilde yazar, bu ifadelerin geçtiği manzum parçayı mensur forma dönüştürmüş, böylelikle düzyazılaştırma işlemine başvurmuştur. Yeni metindeki kısım şu şekildedir: “Artık Hunların kağanı benim. Dünyanın dört bucağına hâkim

olsam gerekir. Sizlerden itaatinizi istiyorum. Kim benim buyruğuma baş eğerse, hediyelerini kabul eder, dost sayarım” (Dirim, 2004: 47).

Sonuç olarak, Atilla Dirim’in kurguladığı ve yeniden yazdığı metin, metinlerarası ilişki biçimlerine müracaat edilerek oluşturulmuştur. Buna göre yazar, anıştırma, düzyazılaştırma, koşuklaştırma gibi tekniklerle birlikte biçem dönüşümü (indirgeme, genişletme) yoluyla alt metni yeniden yazmıştır.

1.3. Masal Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları

1.3.1. Eflatun Cem Güney / Oğuz Efsanesi

Eflatun Cem Güney tarafından yazılan, Folklor ve Halk Edebiyatı adıyla 1971 yılında Millî Eğitim Basımevi’nden birinci basım olarak çıkan kitap, halk edebiyatının özellikleri, sözlü gelenekleri ve yazılı örneklerini barındırır. Toplamda 198 bölüm olan kitapta incelenen kısım 11-18. sayfa aralığındadır. Bu sayfa aralıklarında Oğuz Kağan Destanı’na nesir olarak yer verilmiştir.

Eflatun Cem Güney, 1896 yılında Hekimhan’da dünyaya gelir, çocuk yaşta anne ve babasını kaybeder (Sakaoğlu, 2014: 14). Sivas’ta ilkokul öğrenimi ve ortaokul öğrenimini tamamlar. Birinci Dünya Savaşı’nın yeni bittiği süre zarfında Sultani’nin edebiyat okulundan mezun olup öğretmenliği hak eden tek öğrenci olur (Mert, 2009: 58).

1918’de Konya Öksüz Yurdu Türkçe Muallimliği ile maarif mesleğine girer. Büyük Millet Meclisi’nde yazı işleri ile görevlendirilir. Bu sürede zarfında lise edebiyat öğretmenliği için hazırlanır. Edebiyat öğretmeni olarak da kırk yıldan fazla çalışır (Sakaoğlu, 2014: 14). Kuvayimillîye’nin bir yayın organı olan Öğüt gazetesinde yazar olarak çalışır (Mert, 2009: 58). İstanbul Millî Eğitim müdür yardımcısı ve Halk Eğitimi başkanı olur. Konya, Kayseri ve Kütahya’da çıkan gazetelere fıkralar yazar, İrşat (Konya) Duygu ve Düşünce (Sivas) Duygu ve Dilek (Samsun) Taşpınar (Afyon) dergilerini çıkartır (Necatigil, 2021: 181). 1920’de “Matem Sesleri” adlı şiir kitabı yayımladı.

Elli yaşından sonra folklor araştırmalarına hız verdi, halk şairlerimiz üzerine incelemelerini genişletti. Efsane, masal, halk hikâyelerini yapısını bozmadan edebi eser düzeyinde çalışmalar yapmıştır (Necatigil, 2021: 181). Ayrıca Güney, “Gezici Köy Kitaplıkları” oluşturarak çocuklar için önemli bir katkıda da bulunur (Mert, 2009: 59). 1956’da Danimarka’daki “Hans Christian Andersen Medal Kurumu” çağdaş masal yazarlar içinde “Açıl Sofram Açıl” kitabındaki masalları, 55 milletten şeref listesine aldığı 11 eser arasında en mükemmeli kabul etmiş, Güney’e Andersen Payesi Şeref Diploması ve Dünya

Çocuk Sertifikası vermiştir (Necatigil, 2019: 181). Aynı armağanı “Dede Korkut Masalları” adlı eseri ile 1960 yılında ikinci kez almıştır (Mert, 2009: 60).

Güney, folklor çalışmalarından özellikle masal kitaplarına ağırlık vermiştir. Masal çalışmaları derlemiş, bundan dolayıdır ki ona “masal babası” denilmiştir. Güney, “Sözlü bir gelenek halinde sürüp gelen millî ve manevi cevherlerimizin değerine inanmışım; Millî bağlarımızın kopmaması, halktan aydınlara ve hele genç kuşaklara aktarılması için folklor verimleri üzerine bir vatan gibi titremeli, bunları bilimsel metodlarla derleyip toplamalı ve kendi orijinal üsluplarıyla işleyerek değişmez, kılına dokunulmaz demirbaş nüshalarını meydana getirmeliyiz” (Sakaoğlu, 2014: 31) şeklinde açıklama yaparak folklorun önemine dikkat çeker.

Eflatun Cem Güney’in eserleri şunlardır:

Dertli Kaval (1945), Halk Şiiri Antolojisi (1947), En Güzel Türk Masalları (1948), Halk Türküleri (2 cilt, 1953/1956), Bir Varmış Bir Yokmuş (1956), Nasreddin Hoca Fıkraları (1957), Evvel Zaman İçinde (1957). Dede Korkut Masalları (1958), Âşık Garip (1958-1964), Kerem ile Aslı (1959) Tahir ile Zühre (1960). Gökten Üç Elma Düştü (1960), Az Gittim Uz Gittim (1961), Folklor ve Eğitim (inceleme 1966), Folklor ve Halk Edebiyatı (inceleme 1971) vb. Eflatun Cem in, oğlu Çetin Eflatun Güney 'le birlikte, hayatlarını şiirlerini derledikleri saz şairlerimizden dördü üzerine şu kitapları çıkmıştı Erzurumlu Emrah (1955), Ruhsati (1958), Mesleki (1958), Kâmili (1958) (Necatigil, 2021: 181).

“Milli Destanlar” başlığı ile giriş yaptığı eserinde destan geleneğinden ve destanların doğuşundan, eğitici değerlerinden söz ettikten sonra bu türdeki eserlerin işlenmesi gerektiğini belirtir:

“Genç kuşakları atalarının yaratıcı, yaşatıcı ruhiyle duygulandırmak için yabancı mitolojilerden, yabancı destanlardan önce, kendi millî destanlarından örnekler vermeliyiz. Bunun için de elimizdeki parçaları bugünkü gibi yavan özetler halinde değil, orijinalitesini kaybettirmeden, epik bir şiir havası içinde işleyerek sunmalıyız.” (Güney, 1971: 8).

“Oğuz Destanı, destanları başı; bizim millî destanımız. Tarihi kaynakların (Oğuzname) diye de adlandırdıkları bu büyük Türk destanının Hun Kağanı Mete'nin yaratıcı kişiliği etrafında kurulmuş olduğu sanılıyor” (Güney, 1971: 9) şeklinde yaptığı açıklamada da Oğuz Kağan ile Mete Han'ı aynı kimlikte birleştirir.

Yazarın kaleme aldığı yeni metin, pek çok özellikleri bakımından yeniden üretilmiştir. Metinlerarası zeminde geleneksel metni masal formunda yeniden işleyen yazar, birçok teknikten yararlanmıştır.

Yazar, ana metnin girişinde Oğuz Kağan Destanı'nın önemini belirten şu cümlelere yer verir:

“Bizim ne padişah gibi fermanımız ne Lokman gibi dermanımız var. Sazdan sözden alana, aktan karadan anlıyana destanların başı bir destanımız var: Oğuz Destanı. Bu destan, bir yayla... Bu destan bir pınar... Tarihler bu yayladan geçer; efsaneler bu pınardan içer; sen de iç bir yudum, abıhayat gibi” (Güney, 1971: 10).

Yazar, geleneksel metni şekil ve üslup bakımından masala dönüştürmeye çalışmıştır. Biyografisinde de söz edildiği üzere, uzun yıllar boyunca masallarla ilgili eserler veren yazar, masal dünyasına olan hâkimiyetini ana metne aktarmaya gayret etmiştir. Zira metnin anlatım dili, usta masalcıların dilini hatırlatmaktadır. Masal dilini çok iyi bilen Güney, geleneksel masal üslubu ile metni yeniden kaleme almıştır. Aynı şekilde halk dilini ustaca kullanan yazar, deyim ve kalıplaşmış ifadelerden yararlanır. Ana metinde masallara ait formel ifadelere yer vermiştir:

“Evvel zaman içinde” (Güney, 1971: 10). *“Nar tanesi, nur tanesi, Tanrı dağının bir tanesi imiş”* (Güney, 1942: 10). *“Az gitmiş uz gitmiş; çayır çimen geçerek; lale sümbül biçerek dere, tepe, düz gitmiş”* (Güney, 1971: 13). *“Dile benden ne dilersin”* (Güney, 1971: 15). *“Gökten üç elma daha düştü”* (Güney, 1971: 18).

Alt metinde Oğuz Kağan'ın fiziksel özellikleri “O çocuğun yüzü boz; ağzı ateş (gibi) kızıl; gözleri kırmızı; saçları (ve) kaşları karaydı. (O çocuk) güzel perilerden daha güzeldi (...) Ayak(lar)ı sığır ayağı gibi, beli kurt beli gibi, sırtı samur sırtı gibi, göğsü (5) ayı göğsü gibiydi. Vücudunun tamamı tüylerle kaplıydı” (Ağca, 2019: 66-67) şeklinde vahşi hayvanlara benzetilir. Ana metinde ise “Alnının ortasında gömgök bir ışık, göğsünün üstünde de üç tüy varmış; biri arslan tüyü, biri kaplan tüyü, biri de kurt tüyü” (Güney, 1971: 10) şeklinde verilerek ana metinde bulunmayan tasvirler genişletme yöntemi ile ilave edilmiştir.

Yazar, ana metinde bazı kısımlarda özetleme-kesip çıkarma tekniğini uygulamıştır. Alt metinde Oğuz annesinin göğsünü emdikten sonra bir daha içmez ve çiğ et, yemek, kızarmış et ister. Ana metinde ise Oğuz'un istekleri “Anasının südünü bir emmiş, bir daha emmemiş. Ekmek istemiş, kuru kuru; aş istemiş duru duru” (Güney, 1971: 10) şeklinde verilmiştir. Yazarın, çocuk okurları dikkate alarak bu türden bir değişikliğe gittiği tahmin edilebilir.

Ana metinde de Oğuz Kağan hızlı bir şekilde büyür ve “gâh dereler gibi ılgıt ılgıt akarak, gâh ırmaklar gibi kabarıp taşarak günün birinde kırk yiğide baş olmuş. Gayri eve, obaya sığar mı. Kırk yiğidini peşine taktı mı, yaylanın karlısı, yabanın kanlısı demez, dağdan dağa, obadan obaya su gibi akar; düşen başları kaldırıp, sönen ocakları yakarmış” (Güney, 1971: 11). Bu kısımda görülen kırk yiğit motifi alt metinde bulunmamaktadır. Yazar, ana

metne kırk yiğit motifini eklemiştir. Kırk yiğit motifi, Türk halk destanlarında, masallarında ve hikâyelerinde sıklıkla kullanılan bir motiftir. Kırk sayısı Oğuz Kağan Destanı'nda da mevcut olmakla birlikte Güney'in bu kısımda kullandığı kırk motifi destanda görülmez.

Yazar yeniden yazdığı metinde bazı kişiler suretiyle figüratif yapıyı zenginleştirmiş, olay örgüsünde bu kişilere roller vermiştir. Aynı zamanda alt metinde bulunan, Oğuz Kağan ile savaşıyan Urum Kağan'ın yerine Gümüş Han ilave edilmiştir. Yazarın başka bir müdahalesi de akıllı müşaviri Uluğ Türük ile ilgilidir. Ana metinde Uluğ Türük yerine Kutluk da denilen Akça Koca ismi kullanılmıştır. Akça Koca'da alt metinden Oğuz Han'ın niyetine rüyaya yatar ve ana metinde olduğu gibi rüyasında altın yay ile gümüş ok görür. Rüyasını Oğuz Kağan'a anlatır. İsim farklılığı dışında Uluğ Türk ve Akça Koca'nın olay örgüsündeki rolleri aynıdır. Yine alt metinde bulunmayan Gümüş Han ana metne ilave edilmiştir. Alt metindeki Urum K Gümüş Han, Oğuz Kağan'a baş eğmemiş, İdil adı denilen ırmağın başında kanlı bir savaş yapmıştır. Yine alt metindeki gibi Gümüş Han, canını kaçarak kurtarmıştır. Tacı, tahtı Oğuz'un eline geçmiştir.

Orijinal metinde bozkurt, Oğuz Kağan'ın çadırına güneş gibi parlak bir ışık ile gelir. Ana metinde de bozkurdun Oğuz'un çadırına geliş şekli aynıdır. Aşırma yöntemi kullanılmıştır. Fakat bozkurt Oğuz'un çadırına geldikten sonra sanki periymiş gibi konuşturulur "Dile benden ne dilersin" (Güney, 1971: 15) şeklinde masalarda kahramanın karşısına çıkan perilerin cümlesi kullanılır. Şüphesiz bu müdahale, anlamsal bir dönüşüme yol açmıştır. Zira alt metindeki kılavuz kurt motifi, geleneksel metindeki önemli mitik unsurlardan biridir ve Tanrı tarafından Oğuz Kağan'ın mücadelesine yardım etmek için Tanrı tarafından gönderilmiştir. Kılavuz bozkurt, metinde Tanrı'nın inayetinin sembolü olarak yer almıştır (Çobanoğlu, 2013; Pehlivan, 2020: 129). Dolayısıyla ana metinde ışık yumağı içinden çıkan boz tüylü, boz yeveli kurdun, olağanüstü masalarda rastlanan cin, peri gibi "dile benden ne dilersin" ifadesi, alt metni masal türüne dönüştürme müdahalesi olarak okunabilir. Fakat yazarın bu tasarrufu, mitolojik birikimin doğru bir şekilde aktarımını sekteye uğratmıştır.

Metnin masal diline uyarlanmasıyla beraber, orijinal metnin yeniden işlenen metinde anlatma serbestliği içinde bazı olaylar ve motiflerle süslendiği görülmektedir. Örneğin alt metinde canavar olarak verilen yaratık ana metinde "Yedi Başlı Dev" olarak verilmiştir.

"O taraflarda bir orman varmış. İçinde kınalı keklikler dolaşır; sürmeli sürmeli gevikler meleşirmiş ya, ille su sesi, yaprak sesi, dal dal ötüşen kuşların sesi insanı deli, divane edermiş; bir var ki, sağ giren ölü çıkarmış oradan... Neye mi, bu ormanda yedi başlı bir dev varmış; suyun ta göbeğinde oturur; kestiği kesime göre telli pullu kurbanları ayağına gönderilmezse bir yudum suya hasret bırakmış. Ne fidan boyluların kanına girmiş ama,

insan dediğin yerden bitmiyor ki; bu yüzden nice ocaklar yanıp kül olmuş; nice bucaklar kuruyup çöl olmuş: yaylası, yurdu dayanır mı buna” (Güney, 1971: 11).

Devler , “*insandan daha aşağı bir düzey ve azalmış bilinçlilik” (Yıldız, 2010: 107)* olarak değerlendirilebileceği gibi, insana hem benzeyen hem de benzemeyen yönleri ile bir kaosu temsil eder ve olumlu kahramanın onu yenmesi de kaos yerine düzenin geçişi olarak okunabilir. Düzen, insanoğlunun her zaman özlediği bir durumdur ve dev ile kahramanın mücadelesi ve tabii ki kahramanın mücadeleyi kazanması, kaosun yerine düzenin geçişini çarpıcı bir şekilde işlemeye uygun olduğundan, bu özelliği ile edebiyatın her türünde insanoğlunun başvurduğu bir sembol olmuştur (Yıldız, 2022: 87). Yazar da masalarda ve destanlarda sıklıkla rastlanan dev motifini eserinde başarılı şekilde kullanmıştır.

Yedi başlı dev, Altay masallarında “Celbegen” karşımıza çıkmaktadır. Celbegen, Anadolu masallarındaki dev veya yedi başlı devdir. O her zaman erkektir. Celbegen, Erlik tebaasından kötü ruhlardandır. Yedi başlı, insan etiyle beslenen, tiksinti uyandıran bir görünüme sahip bu yaratık, kötü ruhların karanlık mekânı olan ormanlarda yaşamaktadır (Özdemir, 2019: 28). Kötü huylu devler, genelde insanlara ve insanların kurtarıcısı durumda olan destan kahramanına kötülük etmeyi düşünen, kötülük eden, hatta onları yiyen tiplerdir (Yıldız, 2010: 41). Güney, ana metinde de Celbegen olarak tanımlanan bu yedi başlı devin ormanda yaşadığından ve kurbanlarının ayağına gönderilmemesi sonucu bir yudum suya hasret bıraktığından ve insanları yediğinden bahseder (Güney, 1971: 11). Ana metinde *Yedi Başlı Dev*’in rengi kara olarak verilir. Kara rengi devlerin sembolik rengidir, kara devlerin hiçbir iyi özelliği bulunmamaktadır (Özdemir, 2019: 77-123).

Ana metin alt metine göre daha kısadır bunun nedeni ise alt metinde bulunan olayların bazılarının ana metinde bulunmamasıdır. Oğuz Kağan’ın cihan hâkimiyeti kurmak üzere çıktığı bazı seferler ana metinde ele alınmamış, bazı kavimlerin etiyolojik efsanelerine de yer verilmemiştir.

“Al demiş, sakla bunu; sana bağışladım bu yeşil yurdu.” O günden geri (Saklaç” olmuş o soyun adı... Kimine: “Kal demiş burada çoğaldıkça çoğal bu ovada.” O günden geri (Kalaç olmuş o boyun adı. Daha da ne bileyim ben: Tarih dedeye bir sorun. Hanlar Hanı, kılıcının kuvvetiyle eline ayağına düşen yerlerde yirmi dört mü, yirmi beş mi beylik kurup kendi yaylasına, yurduna dönmüş ama, saçını, başını o yollarda ağartmış” (Güney, 1971: 16).

Alt metinde Oğuz Kağan oğullarını yanına çağırarak Tanrı’ya olan borcunu ödediğini söyler ve ülkeyi oğulları arasında bölüştürür. Ana metinde ise Oğuz Kağan’ın böyle bir cümle kurduğuna dair bir anlatım söz konusu değildir. Ülkeyi oğulları arasında bölüştürdükten sonra Oğuz ortadan kaybolur ve yazar araya girerek

“Bu ulular ulusu sır mı oldu, nur mu oldu? Onun orasını bilen yok. Benim bir bildiğim, gördüğüm varsa, Oğuz Hanın vasiyeti yerini almış. Dünyada ne sular ne sular kurumuş Türk soyu kurumamış. Gel zaman, git zaman boy boy dal atıp, dal dal kol salmış; Bozoklardan Kınıklara, Üç-Oklardan Kayılara derken o yayladan bu yaylaya geçmiş; bir ölüm, dirim gününde de Dumlupınardan içerek sonsuzluğun sırrına ermiş“ (Güney, 1971: 18).

Masal bitiş formeli olarak kullanılan “Gökten üç elma düştü” formeli yeniden yazımı yapılan eserin sonunda da kullanılmıştır. “ *Gökten üç elma daha düştü. “Ne mutlu, Türküm diyenin başına...” (Güney, 1971: 18).* Güney, burada Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’e telmihte bulunur. Böylelikle Atatürk ve Türklükle ilgili hassasiyetini de dışavurmuştur. Burada da metinlerarası zeminde yazar, düşünüyapıbirim tekniğini kullanmıştır.

Sonuç olarak Eflatun Cem Güney, Oğuz Kağan Destanı’nı masal formunda yeniden ele alırken, geleneksel metne kimi müdahalelerde bulunmuştur. Alt metindeki manzum parçalar, ana metne alınmamış düzyazılaştırma yöntemi ile metni tamamen nesir biçiminde kaleme almıştır. Ana metinde masal türüne ait formel ifadeler yer vermiş ve anıştırma tekniğini uygulamıştır. Diğer taraftan alt metnin epizodik ve figüratif yapısına müdahalede bulunan yazar, indirgeme, genişletme teknikleriyle biçem dönüşümüne başvurmuştur. Alt metindeki kılavuz kurt motifinin de farklı bir şekilde işlenmesi, anlamsal bir dönüşüme yol açmıştır.

1.3.2. Sacide Fikret Çobanoğlu / Oğuz Kağan Masalı

“Türk Mitolojisinden Masallar” isimli iki ciltlik kitap, Sacide Fikret Çobanoğlu tarafından yazılmıştır. Türk halk bilimi alanında araştırmaları bulunan bir bilim insanı olan Çobanoğlu, destan ve masal sahasındaki birikimini, sanat işlemesi olarak değerlendirilebilecek çalışmasına da aktarmıştır. Muhtelif Türk boylarından yazıya geçirilen destanları, masal formunda yeniden kaleme alan Çobanoğlu’nun amacını, Türk milletine ait mitolojik kültürel birikimin genç nesillere aktarılmasını sağlamak olarak açıklar (Çobanoğlu, 2022: 7). Yazar, kitabı kaleme alırken metinlerarası zeminde destanları masal formunda yeniden yazdığını şu cümlelerle ortaya koyar:

“Türk dünyasında asırladır anlatılagelen destanların Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerini, manzum hâlden çıkarıp mensur hâle getirmekle işe başladım. Ardından mensur hâle getirdiğim metinlerde, anlam olarak verilmek istenenle Türkiye Türkçesinde karşılık göreceği anlamı verecek kelimeleri seçerek, her iki anlatımı birbiriyle uyumlu hâle getirmeye çalıştım. Bazen destan anlatıcılarının farklı anlatımlarından doğan, varyantlardaki olay ya da motifleri belirginleştirip bazen anlatımda eksik kalan olay ya da motiflere eklemeler yaparak, çok uzun olan sözlü anlatım yoluyla derlenmiş olmalarından kaynaklı gereksiz tekrara düşmüş kısımları çıkartarak metinleri olay akışına uygun hâle getirdim. Daha kolay

anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla metinlerarası yaklaşımla bu destanları masal formunda yeniden yarattım” (Çobanoğlu, 2022: 7).

Çobanoğlu'nun yeniden yarattığı masal metinleri arasında muhtelif Türk boylarına ait Altın Arık, Ural Batur, Maaday Kara, Er Töştük, Han Mergen, Alpamış gibi masallar yer almaktadır. Söz konusu eserde Oğuz Kağan Destanı'nı da “Oğuz Kağan Masalı” olarak bulunmaktadır (Çobanoğlu, 2022: 120-127).

Yazarın masal formunda kaleme aldığı yeni metin, masal türüne ait özellikleri ile dikkat çeker. Yazar, geleneksel metni, masal formuna dönüştürürken masal türüne ait muhteva ve form özelliklerinden yararlanır. Özellikle masalarda zengin bir şekilde yer alan formel ifade ve tekerlemelerden sıkça yararlandığı görülmektedir. Masalların baş, orta ve son kısımlarında yer alan bu formel ifadeler, ana metinde de benzer işlevlere sahip olarak kullanılmıştır. Yeni metnin başında şu masal tekerlemesine yer verilmiştir:

“Masal masal matladı, iki sıçan atladı, kurbağa kanatlandı, bir kadın damdan düştü, pire kadın saçını başını yoldu...Masal masal maniki, tırnağı var on iki, on ikinin yarısı, fındıkçının evdeşi... Masal masal matitas, kaynanamın başı tas, kuyuya indi çıkmaz, pır pır etti uçamaz. Tuttum pirenin birisini, kırdım ufağının irisini, çadır çektim derisini, altmış adam altında gölgelenmedik mi? Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde Kara Han derler, bir han varmış” (Çobanoğlu, 2022: 120).

Metnin ortasında ise “Gel zaman git zaman/Laf aramızda/Az gitmişler, dere tepe düz gitmişler, bir de arkalarını dönüp bakmışlar ki meğer ola bir arpa boyu yol gitmişler/Efendime söyleyeyim/ Damdaki fareler tıklar mıkır ettiler / Yine söylenmeden kalmasın ve belli olsun ki / Masalımız böyle devam ediyor/ yine çenem durmayacak, söylenmeden kalmasın ve belli olsun ki” gibi masal anlatıcılarının üslubuna uygun olarak sıkça kullandıkları formel ifadeler ve geçiş cümlelerine yer vermiştir.

Metnin sonunda da yazar, masal dünyasına ait ifadeleri kullanmıştır:

“Ural'dan, Altay'dan ben yazayım buradan, siz okuyun oradan, geldi geçti buradan, yalan dersin o da doğru, bizim masalımız da burada bitmiş. Kırk oktan, kırk saptan, yakası karpuz kabuğundan, düğmesi turptan, tulpar atlar yarışmış, taylara karışmış, onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine. Gökten üç elma düşmüş; biri bu masalı yazana, biri bu masalı okuyana, biri de bu masalı dinleyene...” (Çobanoğlu, 2022: 127).

Güldüğü üzere, destanî nitelikli geleneksel metni masal formuna adapte edebilmek için yazar, masal türüne ait unsurları geniş bir biçimde kullanmıştır. Başka bir ifade ile yazar geleneksel anlatıcı tavrıyla yeni metinde “masal tadı”nı yakalamayı hedeflemiştir. Buna göre başka geleneksel metne gönderme bulan yazar, anırtırma tekniğini başarıyla uygulamıştır.

Ana metinde alt metnin epizot yapısına sadık kalınmıştır. Oğuz Kağan'ın doğumu, büyümesi, kahramanlığı, evlilikleri, cihan hakimiyeti ve yurdunu oğullarına paylaşımına ilişkin olay örgüsüne bağlı kalınmıştır. Fakat yeni metinde kimi müdahaleler de söz konusudur. Bunlardan ilki, Oğuz Kağan'ın babasıyla ilgilidir. Alt metinde kahramanın babasına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmazken, ana metinde kahramanın babası Kara Han şeklinde zikredilir. Şüphesiz bu durum, Oğuznamenin İslami varyantlarındaki Kara Han ile ilgili gözükmetedir. Zira CT'de Oğuz babası olarak Kara Han geçer (Togan, 1982: 17). Yazar, UHOK'da eksik olan babanın kimliğini, CT'deki bilgiyle tamamlamıştır. Burada yazar, metinlerarası ilişki bakımından kolaj tekniğine başvurmuştur.

Yine ana metindeki dikkat çekici unsurlardan biri, Oğuz Kağan'ın babası Kara Han'ın ölümü ve onu yuğ törenidir. Alt metinde böyle bir olay veya bilgi bulunmazken, ana metinde Kara Han'ın ölümünden ve onun ardından tertip edilen yuğ töreninden bahsedilir. Bunun yanı sıra, yenidenyazım tekniğiyle üretilen metinlerde sıklıkla rastlanılan baba-oğul mücadelesi de bulunmamaktadır. Metnin başında kahramanın babasını zikreden yazar, Oğuz Kağan'ın tahtı elde etmesini, babasının vefatı sebebine göre kurgular. Hatta eski Türklerdeki yuğ törenine uygun bir şekilde Kara Han'ın defin törenine yer verir. Bilindiği üzere muhtelif tarihî kayıtlarda ve eserlerde Türklerin defin törenlerine dair zengin bilgiler bulunmaktadır. Özellikle yöneticilerin, kağanların ölümlerinin ardından düzenlenen merasimler, uygulama ve pratikler açısından oldukça önemlidir (Roux, 1999: 238-293; Yazar, işlenmiş metinde yuğ törenine ilişkin pratik ve uygulamalara yer vererek eski Türklere ait kültürel birikimin farklı bir yönünü okuyucuların dikkatlerine sunmuştur. Böylelikle metinlerarası zeminde yeni unsur ve olaylar ilave ederek metni zenginleştirmiş ve genişletmiştir. Yeni metindeki yuğ töreni şu şekildedir:

“Biricik hanları, Oğuz Kağan'ın sevgili babası, Kara Han uçmağa varmış. Atları ile birlikte Kara Han'ın mezarı etrafında yedi kez dönmek suretiyle yuğ töreni yapıp üzüntü ve gözyaşları içinde onu, atı ve silahlarıyla beraber gömmüşler. Oğuz ülkesinde yas ilan edilmiş. Yerine de oy birliği ile Oğuz Kağan'ı kendilerine Han seçmişler (Çobanoğlu, 2022: 122).

Ana metindeki değişikliklerden biri de mekânla ilgilidir. Alt metinde Oğuz Kağan'ın yurduyla ilgili tafsilatlı bilgiye rastlanmaz. Ana metinde ise birkaç yerde Oğuzların yurdu olarak Tanrı Dağları zikredilir (Çobanoğlu, 2022: 120, 121, 122). Yazar tarafından eklenen bu mekân, Türklerin Türkistan'da ortaya çıktıklarına inanılan veya en eski yurtları olarak tahmin edilen Tanrı Dağı ve çevresiyle alakalıdır.

Yeni metindeki dikkat çeken unsurlardan bir diğeri de ağaç motifidir. Alt metinde kutsal kayın ağacı ile ilgili bir bilgiye tesadüf edilmezken, ana metinde Oğuz Kağan'ın kutsal

kayın ağacı altında Gök Tanrı'ya yalvardığından söz edilir (Çobanoğlu, 2022: 121). Geleneksel Türk kültüründe kayın ağacı, kutsal kabul edilen ağaçlardan biridir ve Gök Tanrı'nın kutunu taşıdığına ve Gök Tanrı'yı sembolize ettiğine inanılır. Dolayısıyla Tanrı'nın ağacı olarak bilinir (Ergun, 2004: 196). Geleneksel metni yeniden düzenleyen yazar, Türk kültüründeki kutsal ağacı yeni metne yerleştirmiş, böylelikle hem metni eklemeler yapmak suretiyle genişletmiş hem de kültürel mirasa ilişkin yaptığı ilaveyle yeni metne derinlik katmıştır.

Sonuç olarak Sacide Çobanoğlu'nun masal formunda yeniden yazdığı "Oğuz Kağan Masalı" isimli metin, metinlerarası yöntemle yazılmıştır. Eserin formu masal türündeki unsurlarla zenginleştirilmiş, özellikle masal formellerini başarıyla uygulamıştır. Metinlerarasılık bakımından yazar, bazı manzum parçaları mensur haline getirmesi sebebiyle düzyazılaştırma, yeni unsur ve kişiler ilave etmesiyle genişletme (biçem dönüşümü) tekniklerini kullanmıştır.

1.4. Manzum Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları

Türk edebiyatında köken arayışları ekseninde muhtelif yazar ve şairler tarafından pek çok destan metni nazma çekilmeye çalışılmıştır. Genellikle dağınık parçalar hâlinde bulunan destanları, büyük bir Türk destanı hâline getirme amacını taşıyan bu çalışmalar arasında Oğuz Kağan, Ergenekon, Battal Gazi, Dede Korkut gibi geleneksel anlatılar bulunmaktadır. Yeni Türk şiirindeki destan çeşitlemeleri hakkında oldukça ayrıntılı bir çalışma hazırlayan Dilek Çetindaş (2014), modern dönemdeki destanları şu şekilde tanımlamaktadır:

“Sosyal ortamın gerektirdiği çeşitli ruhsal ihtiyaç ve duygulanmalar noktasında, ait olduğu toplumun mitik değerleri, sözlü gelenek mirası, hayat algısı, ananesi kullanılarak oluşturulan; yüceltme, yerme, olumlama, anlatma, bilgi verme, millî veya bireysel duyguları dile getirme amaçlarıyla tertiplenen; bir milletin kolektif şuurunda yaşayan olayları, toplumsal motif yapılarına yaslanarak, çoğu zaman mitselleştirilmiş kahraman ekseninde bir yeniden üretim olarak sunan edebî ürünler.

Bu bölümde Oğuz Kağan Destanı'nı manzum formunda yeniden üreten İbrahim Zeki Burdurlu, Hıfzı Tevfik Gönensay, Basri Gocul ve Rıza Nur'un metinlerine yer verilecektir.

1.4.1. İbrahim Zeki Burdurlu/ Üç Destan

İbrahim Zeki Burdurlu, 1922'de Burdur'un Dibek mahallesinde dünyaya gelir. Öğretmen Nuri Öcal'ın oğlu olan Burdurlu'nun asıl soyadı Öcal'dır, fakat yazın hayatında Burdurlu soyadını kullanır (Yayla, 2010: 8). İlk ve orta öğretimini Burdur'da tamamlar. Daha sonra İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'na girerek 1940'ta mezun olur. Öğretmen olan

babasının da etkisiyle Burdurlu da öğretmen olur. Ceyhan’da ilkokul öğretmenliği yapar. Gazi Eğitim Enstitüsü’ne Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girer ve Türk Dili Edebiyatı öğretmeni olarak mezun olur Ahmet Kutsi Tecer’in Ülkü dergisinde halk şiiri değerlendirme çalışmalarına katılır (Yayla, 2010: 11).

Gazi Eğitim Enstitüsünden mezun olduktan sonra Ankara Atatürk Lisesi’nde Türkçe öğretmenliği yapar. Sonrasında Sivas’a atanır. Sivas’ta ortaokul Türkçe öğretmenliği yapar. Askere gidip döndükten sonra Burdur ortaokulunda Türkçe öğretmenliği yapar (Yayla, 2010: 15). Burdur’da çalıştıktan sonra Kıbrıs’ta Lefkoşe ve Magosa’da Türk lise ve kolejlerinde öğretmenlik yapar. 1955’te Türkiye’ye döner. Burdur Lisesinde edebiyat öğretmenliğine başlar. 1962’de ise Buca Eğitim Enstitüsü’ne atanır. Orada olduğu süre zarfında şiirler yazar, araştırma ve inceleme kitapları yayınlar. 1977’de emekliye ayrılarak memur hayatını sonlandırır. Ülkü dergisinin içinde bulunduğu dönemde Garip akımının etkisi ülke genelinde görülür. Burdurlu bu akımdan etkilenmeyip, memleket edebiyatı içinde aktif rol alır (Yayla, 2010: 16). Burdurlu vatan ve millet sevgisiyle iç içe olan ve bu sevgiyi de eserlerinde kullanmaktan çekinmeyen bir yazardır.

Eserlerinde sade bir dil kullanmaya özen gösteren şair-yazar eserlerinde sosyal temaya da yer vermiştir. Halk şiirinin geleneksel yapılarından yararlanarak kendine özgü bir deyişle anlatım yoluna gitmiştir (Yıldız, 2009: 207). Şairin şiirlerinde kullandığı önemli temalardan biri de hürriyettir. Türk insanının hürriyetini kazanmak için çektiği sıkıntıları dile getirir ve bu uğraşlara değer verdiğini belirtir (Serarslan, 2009: 8). Yazarın Oğuz Kağan Destanı’nı yeniden yazım yoluna gitmesinin sebeplerinden biri olarak bu durumu gösterebiliriz.

“Üç Destan” adıyla ele alınan eserde Oğuz Kağan’ın yeniden yazımı dışında “Karacaoğlan” ve “Köroğlu Destanı”nın yeniden yazılmış metinleri bulunmaktadır. İlk baskısı 1969 yılında basılan eserin ikinci basımı 1971 yılında yapılmıştır. İncelediğimiz eser de 1971 yılı basımına aittir. Eserde öncelikle Oğuz Kağan Destanı’na yer verilmiştir. İçerik olarak alt metin ile benzerlik göstermesinin yanında orijinal metinden farklı unsurlar ve durumlar barındırır.

Ana metinde dikkat çeken unsurlardan biri, düşmanların Çinliler olarak gösterilmesidir. Alt metinde Çin ülkesinden ya da Çinlilerden bahsedilmezken yazar, Çinlilerden şu şekilde bahseder:

*“Çin eli de inlerdi o çağda;
Çin eli Türk’e hepten düşman,*

Çin eli titriyordu

Türk korkusundan” (Burdurlu, 1971: 5).

Geleneksel metinde Oğuz Kağan’ın ilk kahramanlığını sergilediği canavar/gergedan da ana metinde ejdere dönüşmüştür. Söz konusu ejder, Çin Tanrısı tarafından Türk’e bela olsun diye gönderilmiştir:

“Ne oldu, nasıl oldu? Türk’ün yazısı böyle,

Tam mutlulukla yaşayacaklardı şöyle,

O Çin Tanrısı, ne etti, eyledi,

Bir ejderi Türk’e bela gönderdi” (Burdurlu, 1971: 6).

Oğuz Kağan ana metnin ilerleyen bölümlerinde

“Oğuz Kağan, geçer başa, girer savaşa,

Selam durur Çin ülkesi;

Saygı kesilir Çin elleri baştanbaş.

Erler, Türk gücünü bayrak ederler,

Utku utku çakar tüm yüce güçler,

Oğuz Han, Türk soyunu,

Bir ayrı yol eyler.

Bu tatlı yaşamla gün gün,

Çin ellerine doğru

Bir serin yel eyler;

Onlara, doğruluktan, güzellikten

Çinliler, sus pus olur,

Oğuz Kağan'a sensin başbuğ derler;

Dönüp kendi acılarıyla

Çok ağıtlar söylerler.” (Burdurlu, 1971: 14)

şeklinde Çinlileri mağlup eder ve Çinliler bunun üzerine Oğuz’a biat ederler. Alt metinde Çinlilerle ilgili böyle bir bilgi bulunmaz. Ana metinde yazarın Çinlileri kullanmasının nedeni, Oğuz Kağan ile Mete Han’ın aynı şahsiyet olduğu kabulünden ileri gelmektedir. Nitekim destanın sonunda anlatıyla ilgili bilgi sunduğu kısımda “*Oğuz Kağan Destanı’nda konu, Mete’dir*” (Burdurlu, 1974: 24) diyerek bu özdeşliği açıklar. Bundan dolayı orijinal metinde Çinliler olmamasına rağmen yazar, ana metne Çinlilerle mücadeleyi dahil etmiştir.

Yazar, ana metnin ilk bölümünde hızlı bir şekilde Oğuz’un doğumundan bahseder. Oğuz Kağan’ın Ay Han’dan doğduğunu ve anasının sütünü bir kere emdikten sonra tekrar emmediğinden söz eder. UHOK’ta bu bölüm, Oğuz’un anasının göğsünden süt içtikten sonra

bir daha içmediğinden, çiğ et, yemek ve kızarmış et istemesi şeklinde aktarılır (Ağca, 2016: 104). Ana metinde yazar, Ay Han'ın Tanrı'sına yalvarmasından bahsedilir. UHOK'ta böyle bir yalvarmaya rastlanmamaktadır.

Yazar, Oğuz Kağan'ı yüceltmekten çekinmez, giriş bölümünde “Oğuz'dur bu, büyük Türk vatan Oğuz” (Burdurlu, 1971: 3). “Oğuz'un ilk nefesi, Türklüğün öz nefesiydi.” (Burdurlu, 1971: 4).

*“Han Oğuz bu, Türk yürek bu,
Tanrı'dan bir armağan alper;
Öyle yoğun bir güç oldu ki
Titriyordu seslenince gök ve yer”* (Burdurlu, 1971: 5).
*“Oğuz Han, büyüdü, yiğitleşti,
Güzelleşti, gençleşti, oldu bir gök-dal;
Öyle bir alplaştı ki
Hiç kalırdı yanında gök-kartal”* (Burdurlu, 1971: 5).

Yazar, Oğuz'u övmekten çekinmez hatta Oğuz'un öldürdüğü canavarı dahi Oğuz'un karşısında

*“Oğuzdu o, yoktu korkusu
Nedir ejder? Bir karınca mı?
Belki bir sinek!..
Belki bir toz,
Bir hiç belki..”* (Burdurlu, 1971: 7).

diyerek küçümser. Yazar için Oğuz o denli yüce ve büyüktür.

Ana metinde canavar ejder olarak kullanılır ve bu ejder metinde “Baş dersin bu ejderde tam onsekiz, ayak dersin, tam yirmisekiz her ağzı volkan, ateş uçuyor; yürümüyor da kara duman, uğursuz bir yel olup, tüm yöreye uğursuzluk saçıyor.” (Burdurlu, 1971: 6) şeklinde tarif edilir. Ejderi avlama hadisesi, alt metinle benzerlik gösterir. Alt metinde olduğu gibi Oğuz Kağan önce bir geyik yakalar, uyuyan ejderin başının ucuna getirir, gidip yatar, güneş doğunca gidip bakar ki geyik yoktur. Bu kısım metinlerarasılık kuramından alıntılama yöntemi ile bağlantılıdır. Bir ayı bulur ve bağlar, yine gidip uyur, güneş doğunca ejderin yanına gidip bakar ki ayı yoktur (Burdurlu, 1971: 8). Alt metinden farklı olarak ana metinde Oğuz bir de camız yakalar ve onu da ejderin yanına bağlar. Camız da yerinde olmayınca bu defa Oğuz Kağan kılıcına sarılır, Tanrı Ülgen'e sığınır ve ejderin başlarını tek tek uçurur. Ana

metinde Tanrı Ülgen'e dair hiçbir ibre yoktur. Bu da önemli bir değişikliktir. Yazar, geleneksel metinde Oğuz Kağan'ın Gök Tanrı'ya olan bağlılığını, Sibiry Türklerinin inanç sisteminde yer alan Tanrı Ülgen ile yer değiştirir. Bu durum, metinlerarası zeminde anlamsal bir dönüşüme yol açmıştır.

Oğuz Kağan ejderi öldürdükten sonra alt metinde bulunmayan bir hadise meydana gelir ve Türkeli dile gelerek Oğuz'a

*“Oğuz!.. dinle, çok sevinçliyim,
Ben varlığın olan büyük Türkeli'yim;
Mutluyum bugün, özgürüm artık,
Utkunla her yerim göksel aydınlık,
Sen bayraksın Oğuz Kağan!..
Sen Türk'e haksın Oğuz Kağan!..
Tüm sınırlarım sana altın geçit olsun!..
Türk özgür sularım sana can can içit olsun!..
Tüm utku yellerim sana binit olsun!..
Tüm bayındır ülkem, sana init olsun!..
Sen bayraksın!..
Sen Türk'e haksın!..
Sen tüm özgürlüğe yürek,
Tüm kötülüklerden iraksın!..
Yaşa Oğuz, Gök Tanrı, korusun seni
Gök-bayrak, özgürlüğe çeksın ülkeni!” (Burdurlu, 1971: 9-10). der.*

Oğuz Kağan, eserde çok güçlü ve yüce bir varlık olarak verildiği için ejderi öldürmek Oğuz Kağan için oldukça basit bir iştir. Her ne kadar ejder korkutucu bir yaratık olarak gösterilse de Oğuz'un ejderi öldürme anında ejderden herhangi bir karşılık alamaz çünkü ejder dahi olsa Oğuz'un karşısında güçsüz bir varlıktır.

Ejderin ölümünden sonra Oğuz Kağan, Türkeli'nin sesini duyduktan sonra bir ses daha duyar ve bu ses Oğuz'a sağ yöresine bakmasını söyler. O tarafa baktığında bir aydınlık görür ve bu ışık Oğuz'un hemen yanında derilir ve ışığın ortasından bir kız çıkar. Ejderi hemen öldürmesinden sonra Tanrı tarafından gönderilen bu kız, Oğuz'a bir armağan olarak kabul edilebilir. Çünkü Türkeli'ni tehlikeden kurtarır ve Türkeli artık özgürdür. Bunun karşılığında ışıktan gelen bu kız, Tanrı armağanı olarak kabul edilebilir. Alt metinde Oğuz'un ilk eşi ile karşılaşması, canavarı öldürme hadisesinden sonra olur fakat aradan zaman geçer. Ana

metinde ise canavarı öldürür öldürmez Tanrı ona armağan olarak bu kızı gönderir. Bu durum da ayırt edici noktalardan biridir.

Işıktan gelen eşinin adı alt metinde olmadığı gibi ana metinde de verilmez. Eserde “Işık ana” şeklinde anılır. Kırk gün kırk gece yapılan düğünün ardından ışık ana üçüz doğurur: Gün, Ay ve Yıldız. Doğan çocuklarının hemen ardından Oğuz Kağan atına atlayıp bir düz ülkesine varır. Alt metinde ava çıktığı söylenirken ana metinde düş ülkesine vardı şeklinde söylenilmesi masalsı bir hava barındırır. Oğuz yine bir ses duyar ve bu ses Oğuz’a

“-Var git, düş ağacı var git,

Gözlerim yaprak yaprak heyheyleyiyor;

Uzak dur benden, sende bir giz var,

Yüreğim toprak toprak heyheyleyiyor.” (Burdurlu, 1971: 12).

Daha sonra Oğuz Kağan’a ağaç gel gel eder ve dile gelir, Oğuz’a türkü söyler. Oğuz ağacın dibinde uyuyakalır ve gözlerini açtığında “Türkeli, çok yaşa, yaşa Türkeli, Türk’e tek yol işte özgürlük yolu” (Burdurlu, 1971: 13) şeklinde sesler duyar. Oğuz bakarken ağacın gövdesi yarılr ve bir kız görür. Oğuz Kağan bu kızı da yüreğine alır. Ağaçtan gelen kızın adı “Ay Su Han” şeklinde verilir ve Oğuz Kağan bu kızla da düğün yapar. Aylar, yıllar geçer ve Oğuz Kağan, Ay su Han’la mutlu olur. Derken bu eşi de üçüz oğul doğurur ve bunların adları da “Gün, Dağ, Deniz” olur (Burdurlu, 1971: 14).

Oğuz Kağan’ın eşleri ile tanışma hadisesi alt metinle kurgu olarak benzerlik göstermekle birlikte olayların gerçekleşme esnasında yaşanan olaylar alt metinle benzer değildir. Yazar, burada gerçekleşen olaylara daha fazla mitolojik unsur katmak için dönüştürme yoluna başvurmuş olabilir.

Alt metinde Oğuz Kağan sefere çıkmadan önce diğer ülkelere

“Ben sizlere (7) kağan oldum. Yay ve (8) kalkan(lar) alalım. Damga(mız) bize şans getirsin. (9) Bozkurt naramız olsun. Demir mızraklar (1) orman (gibi çok) olsun. Yabani atlar av yerinde yürüsün. (2) İşte deniz, işte ırmak! Güneş, bayrak; (3) gök, çadır olsun” dedi. Ardından (4) Oğuz Kagan dört bir tarafa emir gönderdi, (5) ferman(lar) yazdı (ve bunları) elçilere (6) verip gönderdi. Bu fermanlarda, (7) "Ben Uygurların kaganıyım. (8) (Bundan dolayı aynı zamanda) yeryüzünün de kaganı (9) olmam gerekir." (dedi). (Oğuz Kağan, fermanlarda) "Sizden (1) kesin olarak itaat etmenizi istiyorum. Her kim ki bana (2) itaat ederse ihsanda (3) bulunup (onları) dost kabul ederim. Her kim ki (4) itaat etmezse öfkelenip, (5) askeri toplayıp düşman olurum. (6) Hemen saldırıp, öldürüp, yok olsun(lar) (7) diye hareket ederim" dedi.” (Ağca, 2019: 87-88)

şeklinde ferman gönderir. Bu ferman alıntılama yöntemi kullanarak oluşturulmuştur.

Ana metinde de

“-Baş eğesiniz bana, utkum gür olsun!..

Mutluluk görkem görkem tam özgür olsun!..

Yaklaşalım, birleşelim, olalım tek yol,

Bizden ayrı düşmesin tek kol,

Yerimiz, yöremiz,

Gündüzümüz gecemiz,

Olsun sağlam çağ!..

Gelsin Türk soylar, Çinliler gelsin

Yönetim, insanlık için

Güzellikle, iyilikle, doğrulukla

Yücelsin!” (Burdurlu, 1971: 15).

şeklinde değiştirerek verir. Ana metinde Çinliler bahsi geçmezken ana metinde Çinlilerden bahsedilir.

Alt metinden yine farklı olarak Oğuz’a baş eğer Altun Kağan’ın adı ana metinde “Altan Han” şeklinde verilmektedir. Alıntılama yöntemi kullanılarak oluşturulan metinde Urum Kağan’ın oğluna Saklap adını vermesi, Uluğ Ordu Beğ’in Kıpçak olarak adlandırılması, Oğuz’un atını karlı dağdan getiren gence Karluk adını vermesi, benzerlik gösteren hadiselerdir. Alt metinde ele geçirilen ülkelerin fetihleri ise birer cümle ile okuyucuya aktarılmıştır.

Alt metinde önemli bir yer tutan kılavuz bozkurt motifi, ana metinde de önem arz eder. Alt metinde Oğuz Kağan’ın çadırına inen bir ışıktan gelen bozkurt, ana metinde de yarılan ışığın içinden gelir. Yazar, Oğuz Kağan’ı yücelttiği gibi kurdu da yüceltir ve onu kahraman ilan eder.

“Kurt, önde bir kahraman,

Kurt, önde canlı vatan;

Kurt, önde bir sonsuz-utku,

Kurt, önde Türk’e bas duygu” (Burdurlu, 1971: 17).

Kurt sayesinde düşmanla yapılan savaş bir solukta biter ve Oğuz Kağan bu sayede savaşı kazanır. Bütün fetihleri esnasında bozkurt Oğuz’a öncülük etmiştir ve Oğuz Kağan bu sayede savaşlardan galip gelmiştir.

Oğuz Kağan'ın yaptığı seferler ve fethettiği yerler eserde hızlı bir şekilde verilmiştir. Yazar, uzun uzadıya bu yerlerin nasıl fethedildiği ya da Oğuz'un baş eğirdiği ülkeler ile nasıl mücadele ettiğini ayrıntılı şekilde aktarmamıştır. Bu durum metinlerarasılık kuramının alt başlıklarından olan indirgeme (kesip-çıkarma) tekniği ile açıklanabilir. Bunun nedeni olarak da eserin manzum bir eser olması ve alt metinden farklı olarak olayların daha kısa şekilde aktarılması amacı güdüldüğü söylenebilir.

Alt metinde Oğuz Kağan cihan hâkimiyetini tamamlar ve ülkesine geri döner. Uluğ Türk bir rüya görür ve bu rüyayı kağanına anlatır daha sonra Oğuz Kağan oğullarını doğu ve kuzeye gönderir. Ok ve yayları bulup gelen oğullarına şölen yapar ve bu şölende ülkeyi altı oğlu arasında bölüştürür. Bu mevzu da ise metinlerarasılık kuramının alt başlıklarından olan alıntılama yönteminin kullanıldığı sonucunu ortaya koyar. Destanın sonunda ise Oğuz Kağan “Ardından Oğuz Kagan (2) ülkesini oğulları arasında paylaştırdı ve (onlara) (3) "Ey oğullar (um), ben çok yaşlandım, çok savaş gördüm, (4) mızrak ile çok ok attım, at ile çok yürüdüm, (5) düşmanları ağlattım, dostlarımı (6) güldürdüm. Tanrıya (borcumu) ödedim. (7)yurdumu size veriyorum." dedi.” (Ağca, 2019: 147). Ana metinde de Uluğ Türk'ün rüyasına yer verilir ve Oğuz Kağan oğullarını ok ve yayı bulmaları için ava gönderir. Ok ve yayları bulup gelen oğullarına şölen yapar:

*“-Ey benim oğullarım,
Genç dallarım, kollarım,
Yaşım geldi en sona,
Şaşmayın sakın bana,
Düşmanlarım ağladı,
Dostlar sevinç çağladı;
Yurdum sizlerin olsun,
Her yön utkuyla dolsun,
Soyumuz kalsın gür soy,
Türklük olsun özgür soy,
Silinmesin adımız,
Eksilmesin tadımız,
Olsun gönlünüz çiçek,
Alın, işte yönetim
Ruh olmaktır niyetim” (Burdurlu, 1971: 23).*

şeklinde bir konuşma yapar. Yazar, eserin sonunda Oğuz'un konuşmasını yapmasının ardından Oğuz Han'ın ölmezler ülkesine uçtuğundan bahseder.

*“Devletler, devletlere teslim etti bayraklar,
En yenisi Türkiye, en genci Cumhuriyet,
Yaşayacak Oğuz Türk, tutarak yurttan nöbet,
Destanımız burada bitiyor arkadaşlar,
Yaşasın Türk adıyla yaşayacak soydaşlar”* (Burdurlu, 1972: 24).

şeklinde eserini sonlandırır. Son kısımdaki Türklük vurgusu ve Cumhuriyet'ten bahsedilmesi hayli dikkat çekicidir. Bu durum, yazarın güncel olaylara yaptığı bir göndermedir. Aynı şekilde kendi ideolojik görüşlerinin yansımasıdır. Dolayısıyla bu ilave, düşünüyapıbirim dönüşümü ile açıklanabilir.

Sonuç olarak alt metin ile ana metin arasında olay örgüsü benzerlik göstermekle birlikte olayların akışında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Yazar, kendi üslubu ile destanı özgün bir hâle getirmiştir. Metinlerarasılık yöntemlerinden olan yeniden yazım, alıntı ve biçimsel dönüşümlerden olan düzyazılaştırma, koşuklaştırma, teknikleri kullanılmıştır. Orijinal metinde bulunmayan olaylara, kahramanlara ve uluslara da yer verilmiştir. Bu durum metinlerarasılık tekniklerinden genişletme yöntemi ile açıklanabilir. Ana metinde kimi olaylara değinilmeyerek kesip-çıkarma işlemine başvurulduğu söylenebilir. Yazarın Oğuz Kağan'ı Mete Han ile özdeşleştirilmesi neticesinde gerek olay örgüsünde gerekse motif yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir.

1.4.2. Hıfzı Tevfik Gönensay/ Oğuz Destanı

“Oğuz Destanı ve İki Masal” olarak adlandırılan eser, toplamda 28 sayfadan meydana gelmektedir. Hıfzı Tevfik Gönensay tarafından kaleme alınmış olup 1948 yılında Doğan Kardeş Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Görsellerini Şevki Çankaya yapmıştır.

Manzum şekilde ele alınan eser, Oğuz Kağan'la ilgili bölümü on üç sayfa olacak şekilde verilmiştir. Görsellerle zenginleştirilen eser, alt metinden daha kısadır. Yazar, olayları daha kısa şekilde, özgün cümleleri ile okuyucuya aktarmıştır. Olay örgüsü belli başlı şekilde alt metne sadık kalınarak oluşturulmuştur. Manzum şekilde kaleme alınan eserde olay örgüsü benzerdir.

Canavar hadisesi alt metinde uzun uzun anlatılırken ana metinde "Sen kahramansın, biliriz bir eşsiz, şanlı civansız, bu orman içinde var bir büyük dev, bu devi öldürmek sana bir ödev, olsa olsa onu sen öldürürsün, öldür de yurdumuz şenlensin, gülsün." (Gönensay: 1948:

4) şeklinde Oğuz'un omuzlarına zorlu bir görev bırakıldığı ifade edilir. Oğuz Kağan'ın boyların onu kabul etmesi için kahramanlığa ihtiyacı vardır ve canavarı öldürmesi gerekmektedir. Oğuz ormana girmiş ve “Ulu Tanrım, diyerek savaşa girmiş, devin işini hemen bitirmiştir” (Gönensay: 1948: 4). Ana metinde dev ile nasıl savaştığına dair hiçbir bilgi yoktur. Sadece Oğuz'un dev ile savaşa girdiği ve hemen devin alt ettiği aktarılmaktadır. Görüldüğü üzere, geleneksel metindeki canavar/gergedanın yerini ana metinde dev almıştır. Yazar, motifsel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

Ana metinde orijinal metinde olduğu gibi Oğuz'un Tanrı'ya dua ettiği esnada gökten mavi bir ışık düşer ve bu ışığın içinden güzel bir kız çıkar. Bu güzel kız kimsesiz ve yalnızdır ve Oğuz Kağan'ın bu kızı görünce yüreği sızlar ve ona “Sensin benim sevdiğim dilber. Aç koynunu geldim, bana bir yer ver...” (Gönensay, 1948: 5) diyerek genç kızı zevcesi olarak alır. Ardından hemen üç oğlan dünyaya gelir: Ay, Yıldız ve Gün. Alt metinde olduğu gibi olaylar silsilesi aynı şekilde verilmiştir. Orijinal metinde de Oğuz'un eşlerinin adından bahsedilmez, ana metinde de eşlerinin adlarına dair herhangi bir bilgi yoktur.

Oğuz'un ikinci eşiyle tanışması da yine alt metinde olduğu gibi gerçekleşir. “Bir gölün içinde bir ağaç, bu ağacın önünde ilahi bir kız oturmuş gülüyor, kimsesiz ve yalnız. Oğuz bu kıza bulunda yine içine bir sızı düşer ve bu kızı koynuna alarak onu da zevcesi yapar” (Gönensay, 1948: 7). Yine UHOK'da olduğu gibi Gök, Deniz ve Dağ dünyaya gelir.

Oğuz Kağan şölen düzenleyerek oğullarının doğumunun haberini verir ve “*Demiş, her kim bana itaat eder. Buyruğumu her kim tanır, sayarsa yer yüzünde ona yok kaygı, tasa...*” (Gönensay, 1948: 8) şeklinde fermanlar göndermiştir. Bu ferman orijinal metinde daha uzun cümlelerle ele alınmıştır fakat Gönensay, buray

Yine Oğuz Kağan cihan seferine çıktığı esnada ona biat eden Altun Kağan'ı ana metinde yazar, “*Sağ ilde bir kaan varmış*” (Gönensay, 1948: 8) şeklinde adlandırmasını yapmadan vermiştir. Altun Kağan'ın itaat ettiği gibi eserde de hızlı bir şekilde Sağ ildeki kaan'ın itaat ettiğini yazmıştır. Sol ilde yaşayan Urum Kağan ise “Sol ile yaşayan başa bir Hakan,” (Gönensay, 1948: 9) şeklinde verilmiştir. Oğuz Kağan bu haber üstüne Hanları toplayarak savaş açmıştır, hayli zaman yürüdükten sonra alt metinde olduğu gibi alıntılama yöntemi ile bozkurt motifi verilmiştir. Orijinal metinde bozkurt çadıra mavi bir ışıkla girerken ana metinde uzaklardan ansızın geldiği belirtilmiştir.

UHOK'da ve CT'de uzun uzun ele alınan cihan seferleri, ülkelere açılan savaşlar ama metinde bir cümle ile biçem dönüşümü ile ele alınmıştır. “*Ülkeler zaptedip Hanlara*

vermiş...” (Gönensay, 1948: 9). Yine aynı şekilde alt metinde Oğuz Kağan bir olay sonucunda erlere ad verirken ana metinde şu şekilde açıklanır:

“Kimine al demiş, sakla bu ili,

Bundan son adına Saklab denmeli..

Kimine kal demiş, yeni iller aç,

Senin de adına denilsin Kalac.

Kimine ad koymuş kağrı Kıpçak,” (Gönensay, 1948: 10)

Alt metine göre oldukça kısa verilen bu adlandırmalar olay örgüsünü büyük oranda kısaltmıştır. Yazar, indirgeme tekniğine başvurmuştur.

Zaman atlamasına da yer verilen eserde belli bir süre verilmemiştir sadece “birçok yıllar geçmiş” şeklinde açıklama yapılmıştır. Bu geçen yılların ardından Oğuz Kağan yaşlanmıştır. Oğullarından Yıldız, Ay ve Gün’ü yanına çağırarak Doğu’ya doğru gitmelerini emretmiş, ceylanlar avlayıp murada ermelerini söylemiştir. Üç kardeş bunun üzerine Doğu’ya gitmiştir. Ertesi gün Oğuz üç küçük oğlunu yanına çağırıp Batı’ya gitmelerini ve Batı’da sülünler, ahular avlamalarını söylemiştir.

Bu kısım alt metinde Uluğ Türük’ün gördüğü rüyayı Oğuz Kağan’a anlatması sonucu gerçekleşir. Uluğ Türük rüyasını anlatması sonucu ana metindeki gibi olay silsilesi gerçekleşir. Bu durum metinlerarasılık kuramının alt başlıklarından olan alıntı yöntemi ile açıklanır.

“(1) (Uluğ Türük) günlerden bir gün rüya(sın)da bir altın (2) yay ve üç gümüş ok gördü. Alun (3) yay doğudan batıya (4) kadar uzamıştı, üç (5) gümüş ok (ise) kuzeye (kadar) gidiyordu. (6) (Uluğ Türük) uandıktan sonra gördüğü rüyayı (7) Oğuz Kağana anlattı. (8) Ayrıca "Ey kağanım! Senin (9) ömrün uzun olsun. (1) Töre tümüyle hâkim olsun. Tanrı, (2) rüyamda her ne gösterdiyse gerçekleştirsin, Tanrı (3) (bütün bu) ülkeleri senin boyuna bağışlasın." (4) dedi. Oğuz Kağan, Uluğ Türük’ün (5) sözlerini beğendi, öğütlerini (6) almak istedi (ve ardından bu) öğütlere göre hareket etti” (Ağca, 2019: 139) şeklinde alt metinde Uluğ Türük’ün rüyasından bahsedilir. Ana metinde Uluğ Türük ve rüya motifi ile ilgili herhangi bir unsura rastlanmaz.

“Kün, (2) Ay (ve) Yultuz! sizler doğuya doğru gidin; (3) Kök, Tag (ve) Tengiz! Sizler (de) kuzeye doğru (4) gidin!” dedi. Ardından üçü (5) doğuya doğru gittiler ve (diğer) üçü (de) (6) kuzeye gittiler. Kün, Ay (ve) (7) Yultuz, çok (sayıda) yabancı hayvan ve kuş avladıktan (8) sonra yolda bir altın yay (9) buldular, (onu) aldılar (ve) baba(lar)[na verdiler.]” (Ağca, 2019: 139)

Daha sonra ise Oğuz Kağan kurultay düzenleyip ülkeyi oğulları arasında bölüştürür. Alt metinde de yine aynı şekilde Oğuz Kağan kurultay toplayarak alt metinde geçen cümleleri

“Diz çöktü Hakanlar, Kaanlar bana..

Bayrağım ün saldı Hind'e İran'a..

Bugünü görmekle çok bahtiyarım,

Ne çare artık ben bir ihtiyarım..

Ermeden hayatım benim tamama,

Pay ettim mülkümü evlatlarıma,

Bekleyin onlardan artık şeref, şan..

Onların her biri size bir Hakan...

Kimisi Battı ele alacak,

Kimi de Doğuya şeref salacak..

Ömrünüz hep geçsin sizin böylece,

Şimdi de eğlenin kırk gün kırk gece...” (Gönensay, 1948: 15) şeklinde değiştirerek koşuklaştırma yöntemine başvurulmuştur.

Yazar, “Türk genci unutma sen bu destanı, bu destan Oğuz’un son armağanı...” diyerek Oğuz Kağan Destanı anlatısına son verir ver ardında sıradaki destana geçiş yapar.

Yazar, toplamda 28 sayfa olan eserde Oğuz Kağan Destanı’nı aktardığı bölüme 15 sayfa yer vermiştir. Resimlendirme yoluyla aktarımı sağlamıştır. Minimum seviyede destanın olay örgüsünün ele alındığı eserde yazar, manzum olması bakımından destanın orijinalliğini bozmamıştır. Olay akışı orijinal metinle uyumlamakla birlikte ayrıştığı noktalar da mevcuttur. Bu ayrışmaları yukarıda belirttiğimiz için tekrar değinme gereği duymadık. Biçimsel olarak destanla bağlantılı olan eser, mensur bakımdan benzerdir. Bunun dışında biçimsel olarak kafiye ve redif bol miktarda kullanılmış, destansı hava korunmuştur, metinlerarasılık kurraminin alt başlıklarından olan koşuklaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bunun dışında vezin-dönüşüm ile mensur olan yapı korunmuş, belli hece azalmalarına başvurulmuştur. Yazarı dili akıcı ve anlaşılır şekildedir. Sade ve anlaşılır biçim kullanan yazar, sıfatları da bolca kullanmıştır.

1.4.3 Basri Gocul/Oğuzlama

1910 yılında Tekirdağ’da dünyaya gelen Basri Gocul, 1927 yılında Edirne Ziraat Mektebi’nden mezun olduktan sonra yirmi yıl boyunca köy öğretmenliği yapar. Bu yıllarda Edirne’de folklor araştırmalarında bulunur. 1934 yılında Ulviye Hanım ile evlene yazarın, bu evlilikten iki erkek çocuğu dünyaya gelir (Odacı, 2016: 231). Gocul oğluna Kemalist adını verecek kadar Atatürkçü ve Türkçü görüşlere bağlıdır. 1976 yılında kolon kanserinden vefat eden Gocul, Bursa Emir Sultan Mezarlığı’na gömülmüştür (Erbek, 2021: 167-170).

Türk edebiyatında epik temalı şiirler yazması sebebiyle “destan şairi” olarak temayüz eden Gocul’un uzun yıllar boyunca üzerinde çalıştığı ve çeşitli yıllarda fasiküller halinde yayımladığı en önemli eseri “Türk Millî Destanı Oğuzlama” adını taşır. 1937 yılından itibaren muhtelif dergilerde parça parça olarak yayınlamaya başlar. Eser toplamda 10759 mısradan oluşan bir destandır. Bu destanı 1941’de Türk Dili Kurultayı’nda tanıtır, kitabın yayımlatılacağı söylenir fakat bir türlü yayımlanmaz (Odacı, 2016: 231). Bu eserin yanında Filiz, Türkeli, Orkun, Türk Yurdu, Erciyes, Tanrıdağ, Ürün, Doğu, Ülkü, Türk San’atı, Kopuz, Orkun, Türk Aras gibi milliyetçi dergilerde yıllarca parçaları yayımlanır (Gocul, 2018: 8).

Gocul, söz konusu eserinde bazı Dede Korkut hikayeleri ile Oğuz Kağan Destanı’nı manzum hâlde yeniden yazar. Bu bakımdan manzum bir Oğuzname niteliğindedir. Eserin ilk baskısı 1971 yılında yapılmıştır. Eserin son neşri ise, Ötüken Neşriyat tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada da bu baskı esas alınmıştır.

Yazarın eserinde Oğuz Kağan ile ilgili kısım “İkinci Kitap: Oğuzname” başlığını taşır. Ana metin epizot başlıklarıyla birbirinden ayrılır. Eser “Oğuz Han (Doğumdan Ölümüne Kadar)” üst başlığını taşır. Yazar, eseri toplam on sekiz bölüm halinde ele almıştır. Bu bölümlerin adları şöyledir: Doğuş ve Çocukluğu, Canavarı Öldürüşü, Eşlenmesi, Kağan Oluşu, Atı’nın Övgüsü, Pusatlarının Övgüsü, Sınırdışı Ülkelere Yarlıg Gönderişi ve Urum Kağan’a Cenk İlanlayışı, Urum Kağan Üstüne Yürüyüş, Ordusuyla Konuşması, İtil Müren Savaşı- Birinci Gün-, İtil Müren Savaşı- İkinci Gün-, İtil Müren Savaşı- Üçüncü Gün-, Orduyu Alkışlama, Akından Akına, Irkıl Ata’nın Düşü, Son Şöleni.

UHOK’ta verildiği gibi Oğuz Kağan’ın doğumu eserin hemen başlangıcında verilir. Oğuz’un babası olarak Karahan adı sunulurken annesinin adından bahsedilmez. Bu bağlamda UHOK’tan ayrılır. Orijinal metinde Oğuz’un eşlerinin adına rastlanmaz, ana metinde de yazar, Oğuz’un eşlerinin adları hakkında bilgi vermez. Oğuz, doğumundan hemen sonra çiğ et, yemek ve kımız ister (Ağca, 2019: 67). Ana metinde ise “*Artık bana gereken aş, ekme gibi azık!*” (Gocul, 2018: 516) şeklinde verilir. Bu bağlamda yazarın her okuyucu kitlesine hitap etmesinden dolayı istekleri daha basit verilmiştir denilebilir.

Ana metinde Oğuz Kağan “ Korkmaktasın; amma ki sebep yoktur korkmana, Bilmiş ol ki OĞUZ’dan bir ziyan gelmez sana!” (Gocul, 2018: 516) diyerek daha kundaktayken annesi ile konuşur. Orijinal metinde böyle bir durum söz konusu değilken CT’de bir yaşına geldikten sonra dili açılıp konuşmaya başlar ve “ *ben bir otağda doğdum için adımlı oğur koymak*

gerekir” (Togan, 1982: 17) şeklinde dile gelir. Bu duruma binaen ana metni oluştururken yazar hem UHOK'dan hem de CT'den yararlanmışır. Dolayısıyla yazar, destanın iki temel varyantından yararlanmışır.

UHOK'da Oğuz Kağan'ın fiziksel özellikleri mitolojik unsurlar barındırırken, ana metinde Oğuz'un fiziksel özelliğine dair hiçbir bahiste bulunulmaz. Yazar, Oğuz'un fiziksel özelliklerinden söz etmezken Oğuz'un kahramanlığını detaylı şekilde ele alır.

*"Gökte kuş uçmaz olmuşlardı korkudan
Yoktu güreşçilikten yana elini tutan.
Hepsinden de üstündü belki ata binişi
Görenin parmağını kanatıyordu dişi"* (Gocul, 2018: 517).

*"Genç Oğuz'u getirdi kişneyerek dinç atı
Sanki kükrek bir arslan binmişti bir ceylana,
Ancak böyle mümkündür halini tarif sana!"* (Gocul, 2018: 521).

*"Tanrı'm Tanrı'm! O ne boy; o ne baş; o ne gövde!
Bir vücut ki hiç ummam bulunsun değme deve!"* (Gocul, 2018: 529).

UHOK'da Oğuz'un soyu ya da yaşadığı bölge hakkında okuyucuya herhangi bir bilgi sunulmaz. CT'de ise Oğuz Kağan'ın soyu Yafes'e kadar dayandırılır. Eserde de Oğuz'un soyu hakkında yazar okuyucuyu bilgilendirmişir. Yazar bu bilgilendirmeyi Oğuz'un ağzından yapar.

*"Yafes'in oğlu imiş atalarımın ilki,
Isığ Göl yöresinde kağanmış, adı Türk'müş,
Benzeri yok gücünden bütün düşmanlar ürkmüş (...)
Tek olan hatunundan doğma dört oğlu varmış,
Adları: Tütenk, Hakal, Imlak ve Barsacar'muş!
(...)
Göz yıldırır kudreti yüzündenmiş Tütenk'in.
Çağdaşymış İran'da hüküm süren Keyumers.
(...)
Tahtıyla tahtlandırmış büyük oğlu Gök Han'ı.
Gök Han ömür doldurup taç taçlandırmış Alınca,
Aşırı güvenenmiş kullandığı kılınca.
Altında kişnek atı, elinde esnek yayı,*

*Bir avuç cilasınla il il gezmiş Asya'yı,
"CİHANGİR" olmak gibi bir yüce gaye gütmüş,
Tuğunu dolaştırmış, buyruğunu yürütmüş.
Kadırgan Dağları'ndan Yayık Suyu'na kadar.
Ölünce toprağını bölüşmüş Moğol-Tatar
Dört tane erkek evlat türemiş Moğol'dan.
Adları sırasıyla: Karahan, Urhan, Közhan, Gürhan
Bu dört kardaştan biri, Karahan benim atam” (Gocul, 2018: 530)*

diyerek Oğuz soyunu Moğollara dayandırır. Orijinal metinde böyle bir bulguya rastlanmamaktadır. Oğuz'un soyunu Moğollara dayandıran kaynak Şecere-i Terakkime'dir. Şecere-i Terakkime'de Oğuz'un soyu; Yafes- Türk- Tütek- Almuca Han- Bakuy Dip Han- Kök Han- Alınca Han- Mogol Han- Kara Han- Oğuz Han(...) (Ercilasun, 2019: 628) şeklinde anırtırma yöntemi kullanılarak sunulmuştur. Bu bağlamda görülüyor ki yazar, Oğuz'un soyunu ele alırken Şecere-i Terakkime'den faydalanmıştır.

Yazar, Oğuz Kağan'ın atlarına bir bölümde özel övgüler sunmuştur. Mete Han ile özdeşleştirilen eser dışında Mete Han'ın hayatına baktığımızda Mete'nin atından Bahaeddin Ögel bulunan belgeler ışığında “ (...) vesika Mete'nin iyi cinsten atı üzerinde tekrar tekrar durmaktadır. Aynı belgeler, bu atı “binli (yani 300 mil) koşan at” diye de tanıtmıştır” (Ögel, 1982: 6) şeklinde atının iyi cinsten bir at olduğunu söylemiştir. Gocul da manzumesinde Atın Övgüsü başlıklı beşinci bölümde bunu dile getirir:

*“Karasungur bakışlı, börüleyin kulaklı,
Kurulmuş yay boyunlu; alnı dudağı aklı,
Kişnediği zamanlar gök gürlüyor sandıran,
Şahlandığı zamanlar ejderhayı andıran,
Koşsa ağzı köpüğü sağrısına saçılan,
Kırk bin başlıklı ıkıdan beğenilip seçilen
Bir attı Oğuz Han'ın bindiği destanlık at, (...)” (Gocul, 2018: 523).*

şeklinde Oğuz Kağan'ın atının övgüsünü yapmıştır. Yazar, bu övgü bölümünde Çin Fağfurlarından da bahseder:

*“Elçiler övdükleri zaman Çin'de Fağfur'a
Demişti; “Varın, sorun, kızım la değişir mi?”
Sordular. Cevap şuydu: “Bir at bir kızla bir mi?
Hem kıyamam atuma başı şansa bile Çin,*

Dünya değerindedir çünkü atı Türk için!" (Gocul, 2018: 524)

Burada “Çinlilerin prenses dahi olsa Türklerin gözünde hiçbir değeri yoktur.” Tezini ortaya atmak kolaylıkla verilebilir. Çünkü Türk’ün atı Türk’ün kanadadır ve birçok canlıdan daha değerlidir.

Olay örgüsü genel olarak alt metinle benzerlik göstermekle birlikte orijinal metinden ayrılan yönleri de bulunmaktadır. Eserin başlangıcında orijinal metinde olmayan yıldız falı hadisesi dikkat çeker. Ana metinde Karahan, Irkıl Ata'yı çağırarak Oğuz'un yıldızına baktırır. Irkıl Ata Oğuz'un yıldızına baktıktan sonra kehanette bulunur:

"Yaradan'a şükür kıl!

Şükür kıl ki, Kağan'ımın, oğlunun aktır bahtı,

Tacı bir tolga olup bir at sırtıdır tahtı!

Ne mutlu! Uzun ömrü savaşmakla geçecek.

Bir boz kurdu kendine "Öncü" diye seçecek" (Gocul, 2018: 516).

Karahan Irkıl Ata'dan duyduğu güzel haberler neticesinde Tanrı'ya kurban keser. Yazar, Irkıl Ata'yı şaman, kutsal kişi kimliğinde tanımlar. Böylelikle ana metinde öyküsel ve motifsel bir dönüşüme yol açar.

Alt metinde Oğuz Kağan, canavarı büyük bir kahramanlık neticesinde öldürmüştür. Ana metinde de bu hadise biraz değiştirilerek verilse de olay örgüsü benzerdir. Ayrıca alt metinde bulunmayan olaylar da eklenmiştir. İlk olarak Oğuz Kağan'ın babası Kara Han oğluna canavarı tanıtır:

"Ağacı boynuzlasa hemen yere göçürür.

Sert taşa kuyruk çalsa tozlaştırıp uçurur,

Sesini duyduğunda arslanlar kan kaşanır.

Ülkemin her yanında korkusuyla yaşanır

Sayısız cana kıydı o kopası pençesi,

Aramızda eksildi nice yurt imrenesi!" (Gocul, 2018: 518).

Alt metinde böyle bir konuşma söz konusu değildir.

Oğuz on dört yaşına geldiğinde yolunun üstünde yaşlı bir kadın görür ve kadının neden ağladığını sorar. Kadının tek oğlunu canavarın parçaladığını öğrenir ve büyük bir hırsla dolar ve ormana doğru yola koyulur (Gocul, 2018: 518).

Oğuz'un canavar ile karşı karşıya gelmesinden hemen önce alt metinde önce bir geyiği sonrasında ise bir ayıyı ağaca bağlar. Ana metinde de durum aynı şekilde cereyan eder. Oğuz önce bir geyik yakalar:

*“Avlandı, bir geyiği diri geçirdi ele,
Sıkı sıkı bağladı bir ağaca acele.
Ertesi gün, ağacı gelip yokliyacaktı.
Canavara rastlarsa hemen okliyacaktı.
Yarınası gün erkenden ormana tekrar vardı,
Öç alma dileğiyle yüreği gayet dardı.
Ağaca bağladığı geyiğin boştu yeri
Ve toprakta razeydi canavarın izleri.
Bir ayı yakaladı çevredeki bir inden
Ağaca sarakodu kemeriyle belinden,
Ormana gittiğinde ertesi sabah yine,
Ayıyı yenmiş görüp pustu ağaç dibine.
Tam gece yarısında canavar çıkageldi,
Kopkoyu karanlıkta gözleri çakageldi,
Kocaman gövdeliydi, korkunç muydu, korkunçtu.
Görmek ile Oğuz'un yüzündeki renk uçtu” (Gocul, 2018: 518)*

Oğuz canavarı öldürürken dikkat çeken noktalardan biri Gök Tanrı'nın yardımudur. Oğuz canavarın karşısındayken *“Gayretlenmek bendense yardım Göktanrı'dandır, Göktanrı ki, gücüyle kendini tanıtandır.”* şeklinde konuşur. Bu durum, eski Türklerdeki Tanrı anlayışını aksettirir. “Hakanları tahta çıkararak, Türklere zafer kazandıran, felaketlerden koruyan Türk tanrısı Gök-Tanrı'dır. Türklerin büyük başarılarından bahsederken hakan veya beyler daima “tanrının inayeti ile” “Tanrı yarılıkaduk için...” demeyi ihmal etmemişlerdir” (İnan, 1976: 16).

Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında orijinal metinde de Oğuz Kağan'ın zaferler kazanması ve Tanrı'nın bu zaferler sonucunda ona eş göndermesi, Tanrı yardımı ile canavarı öldürmesi ve Tanrı buyruğu sayesinde hakan olup cihan hâkimiyeti kurması da bu bağlamda düşünülebilir. Ana metinde de yazar, pek çok yerde Tanrı'nın yardımını vurgular. Oğuz'un evlilikleri de Tanrı'nın yardımıyla gerçekleşir (Gocul, 2018: 520). Yazar evlilik hadisesinde diyaloglardan da yararlanır. Ana metinde ise gönderilen eşleriyle konuşmaları orijinal

metinden ayıran önemli farklardan biridir. Ana metinde Oğuz'un birinci eşinin fiziksel özellikleri şu şekilde betimler:

*“Bir mavi ışık indi yakınında bir yere.
Ay'dan da Güneş'ten de parlak bir ışıktı bu!
İlerledi ışığın indiği yere doğru.
Balkıyan mavi ışık parçalanıp apansız
Biçimlendi, canlandı alnı yıldızlı bir kız,
Gür saçı çevirmişti gümüş gibi yüzünü
Ki, gözler görmemişti kızın bu türüsünü”* (Gocul, 2018: 520).

Yazar, birinci eşi ile Oğuz Kağan arasında bir diyaloga yer verir. Alt metinde böyle bir konuşmaya yer verilmemektedir:

*“Oğuz'u büyüledi salt bir bakımlık süzüş,
Mırıldandı: "Gerçektir sandığım olmaya düş!
"Seninle", dedi, ona, "gönlüm eşliği diler..."
Kız dedi; "Biriciğim! Armağan gönderdiler
Adın ünlensin için sana Göklüler beni;
Bendenki çocukların şeneltecek ülkeni;"
Oğuz, kızı atası ocağına ilette,
Benzersiz bir düğünle kendisine eş etti”* (Gocul, 2018: 520).

UHOK'ta görüldüğü üzere Oğuz'un ilk eşile tanışıp evlenmesinin hemen ardından ikinci eşiyile karşılaşır

*“Oğuz yine binmişti çok sevdiği kır ata;
Bir gölün kıyısında avlandığı sırada
Ulu bir ağaç gördü ortasında tam suyun.
Dinleyin, bundan sonra şaşırır işi duyun:
Ağacın kovuğunda vardı gülümser bir kız,
Bir kız ki güzelliği her bakımdan noksansız!
Oymağına götürüp eş etti Oğuz onu”* (Gocul, 2018: 520).

Bu kısımda dikkat çeken en önemli nokta yazarın bir ozan edasıyla araya girerek “Dinleyin, bundan sonra şaşırır işi duyun” diyerek metinde dikkatleri üzerine çeker. İkinci dikkate değer mevzu ise Oğuz'un birinci eşiyile olduğu gibi ikinci eşiyile herhangi bir konuşmaya girmemesidir. Fiziksel herhangi bir özelliğinden bahsedilmemesidir. Oysa orijinal

metne baktığımızda destanda ikinci eşten “Yine bir gün (7) Oğuz Kağan ava gitti. Bir (8) göl içinde, ön tarafta bir ağaç(9) gördü. Bu ağacın kabuk boşluğunda (1) bir kız vardı. (O kız) tek başına oturuyordu. (2) Çok güzel bir kızdı. Onun (3) gözleri gökyüzünden daha maviydi. (4) Onun saçı ırmak gibi, (5) dişleri inci gibiydi” (Ağca, 2019: 81).Bu bağlamdan baktığımızda yazar, eşlerinin ortaya çıkışları ve Oğuz ile tanışıp evlenmeleri hususunda orijinal metinden farklı olarak işlemiştir.

Oğuz Kağan evlenmesinin ardından kağan olur. Karahan hakkında okuyucuya herhangi bir bilgi sunulmadan Oğuz’un başa geçtiği bilgisi verilir. Oğuz, kağan olduktan sonra

“Öğmiyen, öğdüreniz;

Parlak güneş tuğumuz, al şimşek kargımızdır,

Kasırgalar naramız, nal sesi şarkımızdır.

Alınca Han’dan beri savımızdır, söylenir:

GÖKTANRI İNSANLAŞSA SOYUMUZLA SOYLANIR!” şeklinde bir nida atar.

Bu bölümde Oğuz Kağan’ın söyledikleri ile orijinal metinle herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu bağlamda baktığımızda yazar, Türk ülküsünü ve ırkını yüceltme yoluna giderek Tanrı’nın insan olsaydı Türk soyundan olacağını söyleyerek gösterir.

Ana metinde şölen motifi, ayrı bir yer tutar. Oğuz’un canavarı öldürdükten sonra Karahan’ın Oğuz’un şerefine toy düzenlemesi ve bu şölende Kadınlarla çocukların, gençlerle ak saçlıların yediden yetşime dek bütün Günortaçlıların yedi gün yedi gece eğlenmesinden bahseder (Gocul, 2018: 519). Yine Oğuz’un kağan olduktan sonra

“Yankılı kıldı dağlar upuzun bir alkışı...

Tıklım tıklım doludur alanın içi-dışı,

Başlamış buluyor gelenek üzre şölen

Şölene gelmişlerin hepsi mutlu, hepsi şen” (Gocul, 2018: 521)

dedikten sonra yazar parantez içinde “*Şölen: Soyacak yapılan aşlı büyük eğlence”* (Gocul, 2018: 521) şeklinde şölenin ne olduğuna dair açıklama yapar.

Oğuz Kağan akınlardan sonra yurduna sağ dönmesi ile son şölenini yapar. Yazar bu şöleni görkemli şekilde vermekten geri durmaz.

“Benzeri görülmedik büyük bir şölen düzdü:

Kesinlen at sayısı dokuz bin dokuz yüzdü;

Ayrılcı yatırılıp doksan dokuz gön havuz

*Hepsine dolduruldu tarasun ile kımız.
Çimenliğe kuruldu gökbayraklı çadırlar,
İçlerinde yer aldı bütün hanlar, batırlar.
(...)*

*Unutturdu gurbetin acılığını bize
Savaşın erler için doyulmaz olan tadı!
On yıllarca yol aldık bakmadan gerimize,
Bağlandı doğuya nal izlerimizle batı!
Dillileri yalvarttık, gözlüleri ağlattık,
Gücümüz karşısında eğilmeyen kalmadı!
Köle pazarında angın kağanlar sattık
Sayemizde “Kağan”dır bir çok kölenin adı” (Gocul, 2018: 538)*

Verilen metinden yola çıkarak yazar, orijinal metinden farklı olarak şölenin görkeminden bahseder. Ek olarak yapılan savaşların önemi ve Oğuz Kağan ile ordusunun yüceliğinin üzerinde durur.

Alt metinde Tanrı’ya dua etme dışında herhangi bir eylem bulunmazken ana metinde yazar Tanrı’ya kurban sunma motifini ele alır.

*“Tanrı’ya “Kurban Sunma” törenine başlandı.
Gri yelesi boncuklu bir boz aygır getirip
“Kutlu ola!” diyerek boynuna taktılar ip,
Ağzını, gözlerini sımsıkı bağladılar,
Akıtmalı alnını dokuz gez dağladılar.
Ölüsünü tuttular öd, ardıç tütsüsüne
Kırk damla acı kımız damlattılar yüzüne” (Gocul, 2018: 539).*

Alt metinde Oğuz Kağan önce Altun Kagan ile savaşır. Altun Kağan Oğuz Kağan ile savaşmadan Oğuz Kağan’a teslim olur ve boyunduruğu altına girer. Fakat Urum Kağan adlı Batı tarafında yaşayan hükümdar ise Oğuz Kağan’a itaat etmedi ve başkaldırdı. Alt metinde de durum bu şekilde ilerlemektedir. Altın Kağan Oğuz Kağan’a itaat eder ve Oğuz Kağan’a at, köle, ipek gibi armağanlar gönderir. Urum Kağan ise orijinal metinde olduğu gibi Oğuz Kağan’a “Dilersen ki çarçabuk dileğine eresin, bana elçiler değil ordular gönderesin!” (Gocul, 2018: 525). diyerek Oğuz Kağan’a itaat etmez. Bunun üzerine Oğuz Kağan ve Urum Kağan arasında savaş çıkar. Oğuz Kağan ordularını toplayıp Urum Kağan’ın üstüne yürür, kırk gün

yol giderler. Orijinal metinde Kırık gün sonra Muz Tag adlı dağa ulaşırlar ana metinde de Buzdağ adlı bir yere varırlar.

Bu kırık günlük yolculuğun sonunda bizi bozkurt karşılar. Bozkurt sembolü orijinal metinde “ Sabah tan(2) vakti geldiğinde Oğuz Kağan’ın (3) çadırına güneş gibi (parlak) bir (4) ışık girdi. O ışıktan boz(5) tüylü ve yelesi büyük(6) bir erkek kurt belirdi. Kurt Oğuz (7) Kağan ile konuştu. (8)Ayrıca kurt dedi ki, “Ey Oğuz! Urum (Kağanın) üzerine hücum etmelisin.(1) Ey Oğuz!(ben de) senin önünde(2) yürüyeyim” dedi. Bunun (3) üzerine Oğuz Kağan çadırını toplattı(Ağca, 2019: 96-97). şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ana metinde ise yeniden yazma yazma yöntemine başvurulur

“Gökten bir ışık aktı, ondan bir kurt belirdi,

Oğuz’un bulunduğu süslü otağa girdi,

Dedi ki: Peşimi güt, genişleyecek yurdun!”

Yolculuk sürdürüldü öğüdü üzre kurdun” (Gocul, 2018: 526).

Oğuz Kağan ve kurt Oğuz’un cihan hâkimiyeti boyunca karşımıza çıkar. Oğuz’un seferi sırasında kurt yine karşısına çıkar ve “Öncü’nüm Oğuz”, dedi, “peşime düş de yürü!” (Gocul, 2018: 535) şeklinde tekrar karşısına çıkar.

Oğuz Kağan ve ordusu İtil Müren’de Urum Kağan ile tam üç gün savaşırlar ve bu savaşlar oldukça uzun sürer. Yazar, üç ayrı bölüm olarak uzun uzun savaşlarda neler yaşandığını anlatır. Orijinal metinde Urum Kağan ile savaş “Burada İdil Müren adlı (5) bir ırmak vardı. İdil Müren’in kenarında(ki)(6) bir kara dağ(ın) önünde (7) savaş başladı. Ok ile, mızrak (8) ile, kılıç ile savaştılar. Orduların (9) arasında büyük (bir) savaş oldu.(1) Halk kaygılandı. (2) Yakalamaca ve savaş (3) öyle şiddetli oldu ki İdil Müren’in (4) suyu zincifre gibi tümüyle kırmızı oldu. (5) Oğuz Kağan galip geldi, Urum Kaağan (ise) (6) kaçtı” (Ağca, 2019: 100-101) şeklinde kısaca verilirken ana metinde yazar, yedi sayfada savaştan bahsetmiştir. Savaşın sonunda Urum Kağan’ın kaçışıyla ilgili de herhangi bir bilgi okuyucuya sunulmaz.

Urum Kağan ile yapılan savaşın sonucunda Oğuz Kağan akından akına doğru yol alır. Bu akınlar sırasında boylara isimler verir. İlk isim olarak karşımıza

“Tarang Müren şarına doğrulttu Oğuz yolu.

Burası, Arkadya’dan bile güzel bir yerdı,

İğne atsan: Ya suya ya göle düşerdi!

Urum’un yeğeniydi buranın kale beyi,

*Akla uygun bulmadı Oğuz'la cenkleşmeyi;
Sunarak Oğuz Han'a kale anahtarını,
Şu sözleri söyleyip teslim etti şarını:
"Uğrunda feda olsun canım, malım, her şeyim,
İstersen bir er olup ordunda döğüşeyim!"
Oğuz, bu davranıştan pek çok duyulanmakla:
"Şar gene senin", dedi, "önceki gibi sakla!"
[Böylece Saklap oldu Tarang Müren'in ismi]" (Gocul, 2018: 535).*

şeklinde verilir. Orijinal metinde ise olaylar aşağı yukarı aynı şekilde verilmektedir. Kıpçak adına ise metinde Kap-çak şeklinde verilmiştir.

*"Türüdüler çattılar bir gün İtil Suyu'na.
Rengi boz bulanıktı, copçoşkun akıyordu,
Karşıya geçmeyip gidişten kaldı ordu.
Oğuz hemen topladı kingaş için beyleri.
Ve sordu: "Dönelim mi burdan yurda geri?"
Düşünce yürüttüler dükeli beyler tek tek,
Yaşlı bir oymakbaşı, Uluğ Ordu Uştopeng:
"Sudan odun kapalım, birbirine çakalım,
Üstüne binip", dedi, "karşıya çikalım!"
Buluş akla yatkındı, Oğuz Han gülümsedi:*

"Bu bölgenin beyisin, adın da Kap-çak!" dedi" (Gocul, 2018: 535) şeklinde verilir. Orijinal metinde ise bu bölüm eksik ya da silinmiş şekildedir (Ağca, 2019: 114). Karluk isminin verilışı ise ana metinde şu şekilde verilir:

*"Oğuz'un atı kaçıp kayboldu bir aralık;
Bu yüzden bütün ordu yürüyüşten kalmıştı,
Kaybolan at, Buzdağ'ın içersine dalmıştı.
Kış ve yaz karla kaplı bir büyük dağdı Buzdağ.
Soğuğa dayanıklı ve iz koğmakta usta
Engellerden yılmayan yürekli bir genç tekin:
"Atların en dincini altıma hemen çekin,*

Bulayım, getireyim”, dedi, “kaçarak yiten atı!”
Aramağa koyuldu atlanıp giden atı.
Geri geldi çıktı Buzdağ’dan dokuz günde.
Yitmiş atla birlikte orduya döndüğünde
Siyah olan urbası kar içinde, aptaktı;
Oğuz, bundan ötürü adını Karluğ taktı,” (Gocul, 2018: 535-536).

Orijinal metinde ise Oğuz’un atı Muz Tağ’ın içine kaçır ve Oğuz Kağan bundan dolayı çok sıkıntı ve çile çeker. Orduda cesur bir bey vardır ve bu bey uzun yola ve soğuğa karşı dirençli biriydi. Oğuz atını almak için yürüdü ve dokuz gün sonra Oğuz Kağan’ın erkek atını geri getirdi. Üstü başı karla kaplanmıştı ve Oğuz Kağan ona Karluk adını verdi(Ağca, 2019: 118-119).

Oğuz Kağan’ın seferi sırasında verdiği başka isim ise Kal-aç’tır.

“Duvarları altından, basık damı demirden,
Bir eve rast gelerek sevindiler hep birden.
Kapısı kilitliydi, gücünü girmek içeri;
Vardı “Tömürdü KAğul” derler seçkin bir çeri,
Oğuz ona dedi ki: “Elinden gelir bu iş;
Biz gidelim sen kal, aç; sonra orduya yetiş” (Gocul, 2018: 536).

Oğuz’un seferinde verdiği son adlandırma ise Kanklı’dır. Çürçetlerle savaşan Oğuz ve ordusu savaşı kazanır fakat çok fazla ganimet elde ederler. Bu ganimetleri taşıyamazlar ve “Bir araba yaparak

“Barmaklık Çosum Bilik”
İçerisine doldurdu payına düşen malı
Dediler:”Ne kolaylık! Benzerini yapmalı!”
Barmaklık Çosum Bilik gibi davrandı herkes,
Tekerlekler dönerken “kank kank” diye verdi ses.
Bir ağızdan haykırıp “kanka kanka!” diyordu.
Barmaklık’in adını Kanklı koydu Oğuz Han” (Gocul, 2018: 536).

Orijinal metinde yer alan olaylar aynı şekilde verilmiştir. Orijinal metinde verilen isimlendirmeler ile ana metinde verilen isimler benzerlik gösterirken bazı isimlerde ise ufak değişimler yapılmıştır. Metinlerarasılık kuramının alt başlıklarından olan yeniden yazma yöntemi ile alıntı ve aşırma yöntemlerinin kullanıldığı gözlenmiştir.

Ana metni alt metinden ayıran hususlardan biri de Uluğ Türk ve Irkıl Ata adlandırılmasıdır. Alt metinde Uluğ Türk olarak karşımıza çıkan isim ana metinde Irkıl Ata olarak karşımıza çıkmaktadır. Oğuzlama eserinde orijinal metinde olmayan bir diğer unsur ise dokuz ak saçlı ozana Oğuz'un soylama söylemesi ve ardından Irkıl Ata'nın Tanrı'ya uzun uzadıya bir dua buyurmasıdır. Edilen duadan sonra Tanrı'ya kurban sunulur. Orijinal metinde Tanrı'ya kurban sunma gibi herhangi bir motife rastlanılmaz.

*“Kurban sunulan atı “Ulu od”da yaktılar,
Yanuorken dumanın ağışına baktılar.
Çıkan duman doğuya yönelirse uğurmuş,
Aksine yönelirse kötülük dokunurmuş.
Dumanın yükselişi günbatıdan yanaydı,
Halk bunu ülke için kutsuz belirti saydı”* (Gocul, 2018: 539).

Eserin sonunda Oğuz Kağan'ın ağızından ölümü anlatılır. Orijinal metinde Oğuz Kağan'ın ölümüyle ilgili bir bilgi yoktur. Ülkeyi oğulları arasında bölüştürür ve ““Ey oğullar (ım), ben çok yaşlandım, çok savaş gördüm, (4) mızrak ile çok ok attım, at ile çok yürüdüm, (5) düşmanları ağlattım, dostlarımı(6) güldürdüm. Tanrıya (borcumu) ödedim. (7) yurdumu size veriyorum.” dedi” (Ağca, 2019: 147) denilerek destan sonlandırılır. Ana metinde ise

*“Sevgili oğullarım! Gözlerim perdelendi.
Soluğum yavaş yavaş kaybediyor hızını.
Değiştirmiş gibidir kalbim çarpıntısını
Galiba öleceğim, galiba öleceğim.
Ölmeden evvel size yurdumu böleceğim:
Doğu Bozoklar'ındır, batı Üçoklar'ındır.*

Önemli olan, bence, bugün değil, yarındır!” (Gocul, 2018: 541) sözlerini söyler ve ardından metin devam eder.

*“Bir halsizlik gelerek ansızın kendisine
Bunalan başı düştü Irkıl Ata dizine.
Ve göğsü inip kalktı birkaç derin nefesle,
Su istedi zordan zor işitilir bir sesle.
Dudakları tepserdi, saçları dik dik oldu,
Korkunç bir ürperişle yüzünün rengi soldu.
Ve yumdu gözlerini açmamaca hayata”* (Gocul, 2018: 541).

Ölümünün ardından İrkıl ata Oğuz Kağan'ın ölümünün duyurusunu yapar. Oğuz öldükten sonra yağ töreni yapılır.

*“Kurulmuş bulunuyor dokuz kümbetli çadır,
Kapısında bekliyor dalkılıç dokuz batır.
Kağanlar Kağanı'nın atlastan çadırı bu!
Ülkeli toplanmıştır... Başlamak üzere "YUĞ".
Yoktur yaş dökmiyen göz, yumruklanmayan bağır,
Avuntulu sözlere bütün kulaklar sağır.
Her yüreğe dolmuştur ölümün acılığı,
Gökleri sarsmaktadır yaşlıların çılgılığı.
Gönül gönüle vermiş ağlaşıyor bir yurtlu...
Oğuz sana ne mutlu, Oğuz sana ne mutlu!”* (Gocul, 2018: 541-542) şeklinde verilir.

Destanda yapılan yağ töreninde ise en dikkat çekici nokta ,Eski Türkler'in cenaze törenlerinde de geçen ellerindeki bıçaklarla yüz çizme durumudur. Eserde de yazar bu geleneğe yer vermiştir.

*“Atlandılar, durdular yedişer dizilerek;
-Ellerinde çıkalar- yüzlerini çizerek
Otağın çevresinde arasız feryatlarla
Yedi yol dolandılar doludizgin atlarla”* (Gocul, 2018: 542).

Yaşar Çoruhlu'nun verdiği bilgiye göre asıl cenaze törenleri ceset mezara konulurken yapılır, saç kesilir, sakal tıraş edilir ve kulakların ucu kesilip yüzler bıçakla çizilerek ağlanırdı. Çadırda bekleme esnasında ise mezarda dönülürdü (Çoruhlu, 1999: 136).

Oğuz Kağan'ın anlatıldığı bölüm toplamda 31 sayfadır. Orijinal metinle benzerliklerinin olmasının yanında manzum esere yazar tarafından eklemeler yapılmıştır. Yazar destanı zenginleştirmek adına genişletme tekniğine başvurmuştur. Türklere ait olan bazı geleneklere de yer veren yazar, eserini bu bakımdan geliştirmiş ve zenginleştirmiştir.

Sonuç olarak baktığımızda ana metin ilk olarak koşuklaştırma tekniğiyle manzum bir hâle dönüşmüştür. Eserde güçlü bir epik dil söz konusudur. Metinlerarasılık ilişki zemininde yazar, genişletme, indirgeme tekniklerine başvurarak ana metni bazı ilaveler ve kısaltmalarla yeniden yazmıştır. Ayrıca ana metnin kimi yerlerinde motifsel dönüşümler söz konusudur.

1.4.4. Rıza Nur/Uğuz Kağan

II. Meşrutiyet, Millî Mücadele ve Cumhuriyet döneminin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Rıza Nur, 1879 yılında Sinop'ta doğar. 1901 yılında Askeri Tıbbiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra çeşitli hastanelerde çalışır, daha sonra 1907 yılında Askeri Tıbbiye'de cerrahi profesör görevine getirilir. Siyasi meselelerle de yakından ilgilenen Rıza Nur, II. Meşrutiyet'ten sonra Sinop mebusluğuna seçilir. İttihatçılara karşı muhalif tutumundan dolayı çeşitli kovuşturmalara ve sürgünlere uğrayan Nur, Cihan Harbi'nden sonra Millî Mücadeleye destek verir ve mebusluk, dış işleri bakanlığı vekilliği, sağlık ve millî eğitim bakanlığı gibi çeşitli görevleri ifa eder. 1923 yılında ise Lozan Görüşmelerine katılan heyette çalışır. 1926 yılında yurt dışına çıkar. 1938 yılında yurda dönüşünden sonra ilmi ve kültürel faaliyetlerde bulunur. Rıza Nur, 8 Eylül 1942 tarihinde vefat eder (Avşar, 2021: 36-39).

Askeri tabip olmasının yanında siyasi, kültürel meselelerle yakından ilgilenen Rıza Nur, özellikle tarih, edebiyat ve sanat alanında çok sayıda eser kaleme alır. Türk destanlarıyla ilgili ciddi araştırmalar yürüten Rıza Nur, 1928 yılında Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı'nı İskenderiye'de yayımlar. Bu eser, destanın 1891 yılındaki W. Radloff neşrinden sonra yapılan ikinci neşri niteliğine sahiptir. (Ercilasun, 2019: 37). Daha sonraki yıllarda destanı yeniden yazmayı deneyen Rıza Nur, yazdığı destana ait parçaları Tanrıdağ, Orkun, Bulak, Ötüken gibi Türkçü dergilerde yayınlanmıştır (Nur, 2022: 12). Rıza Nur tarafından kaleme alınan "Uğuz Kağan Destanı" ilk kez 2022 yılında Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanır (Nur, 2022).

Manzum-mensur olarak ele alınan eserin "Önünç" adını taşıyan girişinde Rıza Nur, eseri neden kaleme aldığını açıklar. Buna göre yazar, Türk'ün birçok millî destanı ve masalının olduğunu fakat bu destanların ve masalların sadece bir kısmının toparlanmış olduğunu birçoğunun derlenmediğini söyler. Kendisi de bundan dolayı Oğuz Kağan destanını ele almaya karar verdiğini belirtir. Destanı safi bir Türkçeyle ele aldığından bahseden Nur, Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçeyi istila etmesine rağmen en sade dili tercih ettiğini söyler (Nur, 2022: 23). Yazarın ortaya koyduğu yeni metin, gerek olay örgüsü, gerekse tip ve motif yapısı bakımından alt metinden pek çok farklılık içerir. Kendi tahayyül dünyasına göre Türk milletinin destanını yazmayı amaçlayan yazar, pek çok kaynaktan istifade eder. Ayrıca Türk tarihi ve edebiyatındaki birçok şahsiyete ve edebi metne göndermede bulunur. Dolayısıyla onun yeniden yorumladığı metin, geleneksel metnin yeniden yazılmış bir örneği niteliğindedir.

Destanda atalar töresine uyduğunu söyleyen Nur, destanı mesnevi şeklinde yazdığını belirtir. Atalar, bu mesnevilerin ötesine berisine gazel, rubai vb. yerleştirmiştir ve kendisinin de aralara dörtlük, tuyuk, vb. şekilleri koyacağından bahseder. 11 heceleri vezinle yazacağını söyler (Nur, 2022: 24).

Başlangıç adıyla ele alınan birinci bölümde yazar, kendini şu şekilde tanıtır:

*“Ben erim, bana Rıza Nur derlerdi.
Beni sevenler, övenler erlerdi.
Bana dost okumuşlar, uslulardı;
Yoldaşlık edenler namuslulardı. (...)”*
*Pek çok okumuştum Türk’ü bilirdim,
Büyüküne hürmetle eğilirdim.
Ak giyinmiş şamanlara yüğünmüştüm.
Türk dini Şamanlığa öğünmüştüm.
Şaman çalardı kupuz, def, çingirak,
Çalgı. Çağırır gelirdi it barak.
Ak çor, kara çor, eş hep toplanırdı.
Hep birlikte oynanır, hoplanırdı”* (Nur, 2022: 25).

Yazar, meçhul bir şamanla karşılaşmasından ve ak giyimli yani iyi ruhlardan iyilik talep eden şamana diz çökmesinden ve şamanlığa öğünmesinden bahseder (Nur, 2022: 25). Esrin başlangıç kısmında Kırgızların nasıl ortaya çıktığına dair anlatılan efsaneye değinir:

*“Kırk güzel kız durmuş suya bakardı.
Gönülleri hep sularla akardı.
Bir yaruk direk göktan suya indi.
Sular köpürdü; oynadı, tepindi.
Köpükler süslend, pek göz alırdı.
Çok bakan sersemleşir kör kalırdı.
Kızlar nazdan köpüklere parmakla
İliştiler, güldüler. Su karmakla
Gebe kaldılar. Dövünüp şaşırdılar.
Masum iken suç, korku taşırdılar.
Bu matur kızlara Kırk Kız dediler.
Sonra değiştirip Kırgız dediler”* (Nur, 2022: 26).

Yazar kırk kızla ilgili efsaneden sonra Fars mitolojisindeki Simurg kuşundan bahseder:

*“Dedi: “Arap, Süryani bana Anka;
İranlı Sümurg der. Değilim asla.
Ben Türk’ün kuşuyum. Tuğruldur adım.
Gökte vurdum, kırdım; yad kuş komadım.
Yuvamı ben yelde örür, yaparım.
Ben rüzgârdan daha çok çarparım.
Hadi Süt Göl’e ulaştıram seni”
Açtı kanat yaydı, bindirdi beni,
Üçüncü kat göğe, Süt Göl’e vardık” (Nur, 2022: 26).*

Bahaeddin Ögel’e göre “Toğrıl” veya “Tuğrul” Türkçe alıcı kuş adıdır. Çingiz Han çağında Toğrıl kuşu ve onunla ilgili söylentiler, “Çingiz Han kültür çevresi”ne mal edilmiştir. Tarihçi Reşideddin’e göre “Toğrıl kuşu, çok korkunç bir kuş idi. Anka kuşu gibiydi. Türkler ise bu kuşa Kongrıl kuşu diyorlardı” (Ögel, 2014: 166). Yazar, Tuğrul ile göğün katlarında yükselir ve altıncı gökte Ay Ata’yı, yedinci katta Gün Ana’yı bulur ve oradan da uçup Türk Tanrı’ya varırlar. Türk Tanrı’nın otağında dokuz ayağ kımız içerler (Nur, 2022: 27).

Tuğrul yazarı yer suya indirir. Yerdeyken bir erkek bozkurt yanına gelir ve anlatıcıya *“Ayaklandı baştan başa yurt.*

Uğuz Kağan kalkmış cenge çıkacak.

Kalkmış, acunu vurup yıkacak.

Ta varam diyor Kızıl Alma’ya dek.

Bir avuç toprak yada kalmaya tek” (Nur, 2022: 28). der. Sonrasında anlatıcı

“Bilge Kağan’la da cenkte bulundum

Kül Tegin’le kan içinde dulundum.

Attila’ylan Roma deyip yürüdüm.

Kaganlarını yerlerde sürüdüm.

Firenkler kaçırdı sanki serçeydi.

Hiç denemez kim işleri erceydi.

Alp Arslan’la gittim, Bizans’ı vurdum.

Küçük Asya’da Türkiye’yi kurdum.

Fatih ile İstanbul’a uğradım.

Yavuz’la Misr’i, İran’ı doğradım.

*Baburlarla Hint'i aldım bağladım.
Süyün Bige'yle Kazan'da ağladım.
Türk baturlar vuruşurken bakardım,
Erimiş od olur yava akardım.
Zaferlerinde beraber gülerdim.
Bozgunluklarda ağlar öç güderdim.
Şehitler için yoğlara giderdim
Acı, sızı çeker, yürek diderdim.
Coşar sağı söyler, batur överdim.
Bârır, çârır, ağlar, bağır döverdim.
Durmaz yanık yanık kupuz çalardım” (Nur, 2022: 28).*

diyerek, geçmişte yaşayan büyük Türk kahramanlarını anar.

Daha sonra Nur, “Destanı Yazma Sebebi” adlı başlığında, destanı yazmasının sebebi olarak Türklüğünü gösterir:

*“Denizden gelirdi bir ses,
Gönlüme verirdi heves,
Derdı: Periyiz, biz hürüz.
Biz kanun falan bilmeyiz.
Hiç kimseye eğilmeyiz.
Böyle geçer hep ömrümüz.” (Nur, 2022: 31).*

Daha sonra yazar Şiir Tanrısı Müz ile karşılaşır. Rıza Nur, Yunan mitolojisinde dokuz adet olduklarına inanılan ilham perilerinin her birine verilen ad olup bu destanda tek bir şiir tanrısı olarak tasvir eder (Nur, 2022: 31). Müz diğer bir adla Musalar Antik Yunan mitolojisinde en itibarlı tanrıçalar olduğuna inanılıyordu. Musa’ların sihirli gücünü gösteren çok fazla mitos vardır. Musa’ların etkisi, sanatlarının etkisi hem tanrılar hem de insanlar üzerine çok güçlü olduğu varsayılıyordu (İsababayeva, 2015: 3).

Anlatıcı ve Müz’ün konuşmasında

*“Dedi:”Senin bu aşkın ne ateştir?
Doğrusu ilahi bir aşka eştir.
Yerde, gökte görmedik böylesini.
Çalap kötü gözden sakınsın seni.”
Ben dedim ki:”Türk tarihini okudum.
Türk’ü pek sevdim, yoluna baş kodum.*

*Bu aşk bana her şeyi unutturdu,
Her sevgiyi gönlümde uyutturdu.”
Dedi: Zaten seni bundan severim.
Ben de Türk için çapalar everim.
Sana bir masal söylemek özlerdim.
Çoktan beri bekler, seni gözlerdim.
Hey bu masal bütün beni coşturur,
Yerden göğe, gökten yere koşturur.
Bu hoş masal Uğuz Kağan Masalı.
Bellidir acunu bastı basalı.
Ozan ruhlar onu gökte düzdüler;
Bir kez okuyup akkuşlar süzdüler.
Bu ruhların içindedir Homerler.
Firdevsiler bu şirden süt emerler.
İnsansın, fakat sende us, ruh,yürek
Öyle yüce ki akkuş olman gerek.
En ulu ozan yürüyüşünde sensin.
Kocadım sanma! Hala sağ esensin.
Shakespeareler eline su dökemez.
Goethe, Hugo tapunda diz çökemez.
Bu destanı anlat Uğuz dilinde.
Söylensin yad ilde, Türk'ün ilinde” (Nur, 2022: 31-32).*

Rıza Nur, ilah perisi Müz aracılığıyla birçok ünlü şair, yazarlardan kendini üstün tutmuş ve bunu söylemiştir. Anlatıcı Müz'e “Uğuz destanını söyle! Senden de dinleyim şanı. Öüm kaçır, ben peşinden giderken; Of şu ömür keder içre kederken; Uğuz Destanı'nı düzüp yazayım. Sonra işim biter, sinim kazayım” (Nur, 2022: 33). der ve Müz'e destanı anlattırır ve destana başlamadan önce

*“Dünyada kahramanca dövüştü.
Onun şi'rini yazmak bana düştü.
Onun destanı en iyi olmalı.
Bütün destanlar yanında solmalı.
Tanrım! İçimde ilahi ateş yak!
Başıma hayalden öyle bir taç tak!
Ki şi'rimden bütün alev fişkırsın.*

*Ta kıyamete dek Türk'ü haykırsın!
Homerleri artık Müz yere çalsın!
Homer yanımda bir kıvılcım kalsın!"* (Nur, 2022: 34).

“Destana Başlama” adıyla ele alınan üçüncü bölümde Oğan (Tanrı) yeri göğü yaratır, yer Tanrı’dan ot, su, çiçek, geyik, kuş, adam ister. Tanrı istediklerini ona verir. Tanrı yere Türk ırkını herkesten üstün yarattığını söyler. Türk’ün ölkesine Turan denilsin der (Nur, 2022: 34). Bu olaydan sonra asırlar gelip geçer Türk bütün illere üstün gelir. Yoksul kimse kalmamış, kimse aç değildir. Fakat bir ün felek döner ve Türk’ün yıldızını birden söndürür.

*“Yavlar kalkındı birleşip yürüdü.
Tozlar kalktı, yeri göğü brüdü.
Vardılar, Türk'ü ansızın bastılar.
Vurup kırdılar, kestiler, astılar.
Pek büyük vuruş olmuştu o gün.
Türkler bozulmuş, kırılmıştı bütün.
Beş on kişi kalmış, bitmişti çeri.
Sağ kalan dönmüştü gerisin geri.
Ele geçen tutsak ya toprak oldu.
Dereler bütün Türk kanıyla doldu.
Kurtulanlar kadın, kız, çoluk çocuk
Tanrıdağ'a koştular çabuk çabuk
Yamaçlara tırmandılar. Orada
-Bir argalı geçerdı o sırada-
Bir iz gördüler; keçi yolu idi.
Uçurum yanı, korku dolu idi.
Korka korka geçerdı keçi bile.
Yürümek lazımdı pek hüner ile.
Düştüler izde argalı ardına.
Sığındılar ulu Tanrı adına.
Böyle epey yürüyüp dolaştılar.
Altın-tepe 'ye varıp ulaştılar.
Selameti bulmuşlardı sonunda
Bu Türk sığınağı Ergenekon 'da.
Eyitti ansızın yüksekten bir ses.
Şaşkın şaşkın durdu, dinledi herkes.*

*“Oturun! Bu yer
Yurtluğa değer.
İsterse eğer
Alplarla erler
Burda her şey var.
Tanrı'ya yalvar!
O bela savar.
Türk'ü pek sever.
Sizin için bu
Pek güzel yazı
Buraya kondu.
Bunu Tanrı der” (Nur, 2022: 36).*

Saldırıya uğrayan Türkler Ergenekon Dağı'na gittiler ve Tanrı emriyle burada yaşamaya başladılar. Orijinal destanda Ergenekon Destanı ile ilgili herhangi bir vurgu yahut bir olay bulunmamaktadır. Yazar, mesnevi şeklinde ele aldığı destana orijinal destanda bulunmayan pek çok motif eklemesinde bulunmuştur. Ergenekon destanında olan olaylara yazar, destanda da yer verir. Dağdan çıkmak isteyen halka Bozkurt isimli bir demirci demirden olan kayayı ateş yakarak eritebileceğini söyler ve yolu açar (Nur, 2022: 38). Ergenekon'dan çıktıktan sonra Türk yeniden dünyaya hükmeder. Yadlara korku dostlara ün salar. Türk halkı rahat içinde yaşar. Böyle zaman akıp gider.

Destanda yazar Ergenekon Destanı dışında Bozkurt Destanı'na da ana metinde yer vermiştir. Uğuz'un Kağan Oluşu adlı bölümde Uğuz kağan olduktan sonra Türkler akın akın Uğuz'un yurduna gelirler. Uğuz'un yanına gelen illerden birisi ile Uğuz konuşmaya başlar:

*“Kimsiniz diye sordu Uğuz Kagan.
Yabguları dedi hemen: "Kağanım!
Bize 'Kurt' derler. Tanrı Oğan'ım
Senin ağacından yaratmış bizi.
Söyleriz biz de sizin dilinizi
Çok eski bir çağda Türk bir vuruşta
Bozulup kaçır, yaralı olmuş da
Bir genç kaçamayıp orada kalır.
Dermanı biter, ağrısı çoğalır.
Bu genç kağan nesli bir türe imiş.*

*Bütün her şeyi ona göre imiş.
Onu arar bulur orada yağı.
Tutulur, kesilir eli ayağı.
Ölsün diye de bataklığa atar.
Zavallı türe çamurlara batar.
Yağı gidince bir dişi kurt gelmiş.
Günlerle taşımış ona et, yemiş.
Yüksek bir dağa çıkarır sonra da.
Koca bir mağara varmış orada.
Bu mağaranın çayır çimen dolu
Bir geniş ovaya gidermiş yolu.
Magaraya kor ve gençle yatar kurt.
Olur artık mağara onlara yurt.
On çocuk doğurur bu genç türeden
. Bu kurttur bizi türeten, üreten.
. Türe ağa oğla kor 'Kurt' adını
. Artık çoğalır erkeği, kadını.
Biz bu 'Kurt'un er, çın, matur nesliyiz.
Çünkü Türklük, kurtluk ile beşliyiz
. Bayrağımızda ongun kurttur işte.
Sebebi budur, böyledir bu iş de.
Bu uruk 'Kurtlar' adıyla anılır.
Bize başka bir ad veren yanılır.
Tapgaç 'Asena,' kimi 'Büri,' 'Çine'
Derler. Hepsi de kurt demektir yine” (Nur, 2022: 53).*

Ergenekon ve Bozkurt destanları dışında Rıza Nur, İran mitolojisine ve Alp Er Tunga hakkında bilgilere de destanda yer vermiştir.

Uğuz Kağan'ın İran'ı Alışı adlı bölümde Uğuz Kağan'a haber gönderen İran şenşahı

“Yur, İr iki kardaştılar.

Ata dini Hürmüzd'e olcaştılar.

Bir Acem babadan doğdular Tur ve İr.

Turan bundan, İran'a geçmeli" (Nur, 2022: 141). der. Bu görüşle ilgili dipnotlarda bu iddianın Firdevsi tarafından dile getirildiğinden bahsedilir.

Uğuz Kağan'ın Rüyası adlı bölümde ise Uğuz'a gelecek hakkında bilgi verilir. Bu bilgiler mensur olarak okuyucuya sunulur. İran'da zalim bir şahın türeyeceğinden ve bu şaha Dahhak-ı zalim denileceğinden bahsedilir. Dahakk'ın ölümünden ve Sam'ın oğlu Zal'den ve Zal'i büyüten Simurg'tan bahsedilir. Zal'in oğlu Rüstem'in hikâyesi Alp Er Tunga ile verilir.

"Keykavus adlı bir şehinşah Turan üzerine yürüyecek Alp Er Tunga Keykavus'u bozacak, İran'a dalacak. Rey şehrine vanp Kiyaniyan'ın tahtına oturacak. Bütün İran ölkesini alacak. Şehinşahın oğlu Siyavuş'u esir edecek. Sonra Keyhüsrev adlı biri İran'a şehinşah olacak: Turan üzerine Tus kumandasında büyük bir ordu gönderecek. (...) Keyhüsrev bir ordu daha yollayacak. Alp Er Tunga'nın başbuğu Human Acemlerin merkezlerine hücum edip bunlar da bozacak. İranlılar bir aylık mütareke isteyecekler, Türkler verecekler, mütareke bitince yine vuruşacaklar. Acemler yaralılarını cenk meydanında bırakıp rezilane kaçacaklar. Yer Acem leşi, bayrakları ile örtülü kalacak. Bir müddet sonra İranlılar yine Tus kumandasında gelecekler. Bir taraftan Türkler, bir taraftan soğuk bu orduyu da bitirecek. Acemler aciz kalacaklar. Sonra Keyhüsrev Rüstem'i alıp, büyük bir ordu derip Turan [222] üzerine yürüyecek. Rüstem Alp Er Tunga ile başa baş güleşecek. Karşı karşıya çıkınca Rüstem 'Bana eş olmaz, beni Simurg büyüttü' diyecek Alp Er Tunga da 'Biz kurttan doğmuş prensleriz. Bana da tuğrul bulutları beşik yaptı. Gökte yıldızlar arasında uyuttu' diyecek. Alp Er Tunga Rüstem'i yere yıkacak, sungur gibi göğsüne konacak. Başını keser iken İran'ın bu koca pehlivanı utanmadan yalan söyleyerek 'Bizde adet bir defada baş kesilmez. İkinci defa yine yıkarsan kesersin' diyecek. Tunga bunun yalan olduğunu bilecek ama 'Hadi, mademki aman diledin canını bağışladım. Yarına hazır ol' diyecek. Ertesi günü yine güleşecekler. Tunga'nın atı sürçecek. Koca batur attan düşecek. Rüstem hemen gelip göğsüne oturacak bu şanlı kahramanın mübarek başını kesecek. Keyhüsrev sevinecek. Hâlbuki Keyhüsrev'in babası İran şahı, anası Alp Er Tunga'nın kızı iken bu alçak torun atasına kıyacak ve ölümüne gülecek" (Nur, 2022: 153)

şeklinde bilgiler sunulur. Bu anlatıdan sonra Alp Er Tunga ile ilgili saguya yer verir. Bu sagu ile ilgili dipnotlarda DLT'den nakledilen Alp Er Tunga sagusu taklit edilmiştir şeklinde okuyucuya bilgi sunulmuştur.

Sagudan sonra Firdevsi'den bahsedilir ve Firdevsi'nin Şehname adlı eserinden bahsedilir. Şehnamede İran ve İranlıların övüldüğünden ve Turanlıların aşağılandığından bahsedilir (Nur, 2022: 154).

Kara Han'ın Kağanlığı adlı yeni bölümde Oğuz'un babası Kra Han'dan bahsedilmiştir. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nda Kara Han adlı kimse yoktur ve Oğuz'un babası-Ögel'e göre Ay Han'dır.- Kara Han olarak verilmez. Kara Han Alınca Han oğlu Moğol Han'ın oğlu olduğundan bahsedilir (Nur, 2022: 38). CT'de Dib Yavgu Han adlı kişinin dört oğlundan biri olarak Kara Han verilir. UHOK'ta zaten Kara Han adlı herhangi bir

kişiyi rastlanılmaz. ŞT’de ise Alınca Han’ın ikiz oğulları olur ve bu ikiz oğullarının adları Tatar ve Moğol’dur. Moğol Han’ın dört oğlundan biri Kara Han’dır. Bu bağlamdan baktığımızda yazar, ŞT’den faydalanmıştır.

Kara Han bahsinden hemen sonra Oğuz’un doğumuna geçilir ve Ay Padişah olarak Oğuz’un annesi verilir. Orijinal metinde Ay Kağan olarak verilir. Yukarıda bu konu hakkında bahsettiğimiz için burada tekrar Ay Kağan hakkında uzun uzadıya mevzuya girmeyeceğiz.

Oğuz fiziksel özellikleri;

“Yüzünde yaruk vardı. Bu nur göktü.

Sanki aydan gelip üstüne çöktü.

Gül denemez, ağzı ateş kızıldı.

Dudağı sanki cüvütle yazıldı.

Gözleri çakır ve yalap yalaptı.

Onlarda parlayan sanki Çalap’tı.

Saç, kaş kara; dişleriyse inciydi.

Hâsılı güzellikte birinciydi.

Eşsiz idi. Her şeyisibuna göre.

Güzeldi perilerden yüz bin kere” (Nur, 2022: 39) şeklinde verilmiştir, orijinal destandan çok da farklı değildir.

Orijinal metinde Oğuz’un adının verilmesi ile ilgili herhangi bir bulgu yoktur. Ana metinde ise Kağan bir toy düzenledi ve

“Tüşimallar ve beyler!

Sizi seven kağan sizden rey bekler.

Oğlum kırk günlük. Ama bir yaşında

Gibi beden büyük, us var başında

Demek ad koyma vakti. Koyun sizler!” (Nur, 2022: 39). diyerek Oğuz’a bir ad koyulmasını ister. Fakat bu esnada Oğuz dile gelir ve

“Adım Uğuz” dedi sert eda ile”

Sıçradı, haykırdı, oynadı, koştı.

Herkes tan kalmıştı. Ne dese boştu.

Elbet, bu Tanrı’dan olan bir işti.

Dediler: “Oğlana ilham erişti” (Nur, 2022: 39).

Şeklinde olaylar devam eder.

Oğuz'un gençliği ise;
“Yıllar geçti. Büyüdü çocuk Uğuz.
Samur omuzuydu ondaki omuz.
Göğsü ayı göğsü, beli kurt beli..
Aya at ayâ, eli aslan eli.
Kahraman olsun diye uzun kollu.
Boyun buğa boynu. Yüzü öfke dolu.
Uğuz bu! Gözü ot, özü tuğruldu.
Yüreği onun çelikten yoğruldu” (Nur, 2022: 41)

şeklinde verilir. Alt metinde de Oğuz'un fiziki özellikleri metindeki gibidir. Oğuz'un gençliğinden bahsedildikten sonra canavar ile cenk etmesine yer verilir. Yazar, canavarla cenk etmeden önce canavarın özelliklerinden bahsetmiştir:

“Bir solukta avını yer, yutardı.
Manda onun için bir davardı.
Onu birden yutan bir canavardı.
Açınca ağzını kuyu gibiydi.
Midesi ve karnı kuyu dibiydi.
Başında tek boynuz vardı, dürterdi.
Takıp avını yere sürterdi.
Bu boynuz av dizer geçirirdi.
Ecel şerbetini tez içirirdi” (Nur, 2022: 41).

Oğuz Kağan günlerden bir gün ava çıkar ve kır atına binerek canavarı öldürmeye gider. Ormanda bir boğuyu yakalar ve Söğüt çubuğuna bağlar, evine gider sabah olunca geri gelir ve kıyat avını alıp gider. Uğuz bu sefer de bir ayı yakalar ve altın bel bağıyla aca bağlar. Kıyat ayıyı da yer. Uğuz “Bu kıyat çok domuz” der ve düşünür, kıyat sökün eder ve Oğuz kalkanını tutar (Nur, 2022: 42).

“Kıyatın gözünde bir ateş yandı.
Ağzından da kara duman boşandı.
Duman yayıldı, orman duman doldu.
Karanlık bastı, gündüz gece oldu.
Tamu ağzı gibi ağzın açtı.
Durmayıp ateş kustu, alev saçtı.
Gözleri kıpkızıl; döner, yanardı.

Gören tamu penceresi sanardı.

(...)

Kıyatın böğrüne bir cide soktu.

Dağ böğründen ırmak çıkarcasına

Kanlar aktı seller akarcasına.

Koca kıyat bir dağ gibi devrildi.

Karnı göğe, sırtı yere çevrildi” (Nur, 2022: 42).

Destanda orijinal metinde bulunmayan çok fazla mitolojik öge vardır. Bu mitolojik motiflerden birisi de Uğuz’un kıyatı öldürdükten sonra orman perilerinin ortaya çıkmasıdır. Bu periler canavarı öldüren Uğuz’a övgüler yağdırırlar. Kıyatın ölmesiyle ormanın sevindiğini söylerler ve Uğuz’a methiyeler dizerler (Nur, 2022: 43).

Alt metinde Oğuz’un canavarı öldürdükten sonra bir doğanı öldürmesinden bahsedilir ana metinde de bu motife rastlarız. Uğuz, sunguru öldürür ve başını keser. Daha sonra Uğuz’un ağzından;

“Boğuyu, ayıyı yedi bu kıyat.

Cidem de kıyatı öldürdü fakat.

Gelip kıyatı yedi ama sungur.

Okum da sunguru yel olsa vurur.

Dedi, dayanmaz bana demir, bakır.

Benim elimle Tanrı Türk’ü sakır” (Nur, 2022: 43) cümleleri söylenir.

Oğuz Kağan’ın canavarı öldürmesinin ardından alt metinde ilk eşi ile evlenme hadisesine yer verilir. Ana metinde ise orijinal metinden farklı olarak Uğuz’un ilk evliliğinden bahsedilir.

“Kara Han, inişi Uz Han’ın kızın

Verir, fakat Uğuz sevmez. O yazın

Kardaşı Güz Han’ın kızını verir.

Uğuz sevmez onu da; der” Elverir.”

Bu kızları görmez ayrı yaşardı.

Gönlü başkaydı, göklerde koşardı” (Nur, 2022: 43).

Oğuz’un yaptığı bu iki evliliğe alt metinde rastlamayız, fakat CT’de Oğuz’un yapmış olduğu evlilik ”Babası ona amcası Küz-Han’ın kızını nişanladı. Oğuz kadını eve getirdi. Onu Tan rı’ya imâna çağırıldı. Kız kabul etmedi; Oğuz da ona yakınlaşmaktan kaçındı. Babası oğlunun *bu kıza yüz vermediğini görünce, diğer kardeşi Kür-Han’ın kızını ona istedi. Oğuz*

ondan da aynı şeyi istedi. Kız çekindi ve «eğer beni bu hususta zorlarsan *meseleyi* babana anlatırım; sonra o seni öldürür» dedi. Oğuz *da* aralarındaki münâsebeti kesti” (Togan, 1982: 18) şeklinde verilir. Bu bağlamda yazar, CT’den de yararlanmıştı.

Uğuz’un gökten gelen mavi ışığın içindeki kızla evlenme hadisesi ise daha farklı bir boyutla verilmiştir. Mavi ışık yerine *nur* sembolü kullanılmıştır.

“Gökle yer arasında direk oldu.

Bu direkten yere nur aktı, doldu.

Güneşten, aydan aydın bir gök nurdu.

Uçmaktan akıyor zannolunurdu.

Uğuz şaşmış nura doğru yürürdü.

Bir de ne görsün! Nur bir kız bürürdü.

Bu nurun içinde vardı yalnız

Yerde eşi görülmez güzel bir kız” (Nur, 2022: 48).

Gökten nurla gelen bu kız orijinal destandaki gibi Tanrı’nın gönderdiği kızıdır. Kızın güzelliği orijinal metinde daha kısa tutulurken ana metinde yazar uzun uzadıya kızın güzelliğinden bahsetmiştir. Orijinal metinde Oğuz ve kız arasında diyalog kurulmazken ana metinde

“Uğuz’un girdi tâ içine güldü.

Sarsıldı, usu gitti. Sevdı kızı.

Dedi: "Söyle! Ey gök göğün yıldızı!

Sevdim ben seni, gündün yukarı kız!

Varır mısın bana, aydan arı kız!"

Kakülünü tutup mercan dudakla

Düşündü. Dedi: "Peki! Bu duvakla

Al beni! Al dudâmın iyesi ol!

Sonra dileğini al benden bol bol.”

Dedi: "Aldım. Elbet kendim yalvardım.”

Dedi kız da: "Ben de sana vardım” (Nur, 2022: 49).

Sonrasında Uğuz Kağan kızı alır ve bu kızdan üç oğlu dünyaya gelir: Gün, Ay ve Yıldız. Uğuz Kağan yine bir gün ava çıktığı esnada gölün ortasında bir ada görür ve bu adada ağaca yaslanmış oturan bir kız görür. Uğuz bu kızı gördüğünde içine bir ateş düşer ve kıza doğru ilerleyerek “Gökçek kız! Burda ne ararsın? Hiç şüphem yok ki sen gülen baharsın.” Diyerek kızın elini öpmek ister. Kız “Sakın! Dokunma, bana!” der ve utanır. Uğuz Han kıza

“Alacağım seni. Bana varır mısın? Sevdin mi beni?” diye sorar. Kızı kucaklayıp sarılmak ister. Kız ağacın arkasına saklanır. Kız kaçar Kağan kovalar. En sonunda kızı yakalar ve bu kızıdan da üç oğlu dünyaya gelir: *Gök, Dağ ve Deniz* (Nur, 2022: 57). Eşleriyle karşılaşmaları alt metinle benzerlik gösterse de olay örgüsü tamamen farklı şekilde ilerler. Yazarın farklı bir gidişat izlemesini onun hayal gücüne bağlayabiliriz.

Rıza Nur, destanı yazarken UHOK’dan yola çıkarak destanı yazdığını söylemesine rağmen destanda UHOK’la bağlantılı olay örgülerini görmekteyiz fakat alt metnin bağlamından farklı şekillerde olaylara da rastlamaktayız. Nur, Uğuz Kağan’ı Mete Han ile özdeşleştirerek bazı durumlara yer verir. Bu benzerliklerden ilki Ordunun tanzimi adlı mensur bölümdür. Bu bölümde Uğuz ordusunu bölüklere ayırmaktadır. Türk tarihinde ve yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında onluk sistemin Mete Han’a ait olduğu bilgisine ulaşmaktayız. Destanda da yazar, Uğuz’un ordusunu bölüklere ayırması bu görüşü destekler niteliktedir.

İkinci olarak tespit ettiğimiz benzerlik ise Çinlilerin Uğuz’dan hatununu, toprağını ve atını istemesi ve akabinde kurulan kurultayda Uğuz’un “Karımı, atımı hep göndereyim fakat toprak veremem” demesi. Bu olayın da Mete Han’a ait olduğu birçok araştırmacı tarafından savunulmuştur.

Son olan benzerlik ise Çinliler ile mücadele edilmesi. Orijinal destanda Çinliler ile ilgili herhangi bir bulgu yoktur. Ana metinde ise Uğuz’un Çinlilerle olan mücadelesine yer verilmesi de bu benzerliği kanıtlar niteliktedir.

Ana metinde Oğuz’un erleri olarak dikkat çeken isimler bulunmaktadır. İlk isim olarak karşımıza Sarı Saltuk çıkmaktadır. Uğuz Kağan ve ordusunun Çürçitlerle savaşı sırasında meydana çıkıp savaşan erlerinden biridir (Nur, 2022: 115). Sarı Saltuk kaynaklarda “mücahid-gazi, gazi-derviş, alp-eren, mübarek zat, ermiş” gibi sıfatlarla anılmaktadır. Anadolu ve Rumeli’nin Türkleşip İslamlaşmasında etkin rol oynamıştır (Kiel, 2009: 1).

İkinci isim olarak ise karşımıza Kan Turalı çıkmaktadır. Kan Turalı destanda Uğuz’un ordusundaki kahramanlardan biri olarak verilmiştir (Nur, 2022: 87) Kan Turalı Dede Korkut Hikâyeleri’nde geçmektedir. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı adlı hikâyenin baş kahramanıdır.

Üçüncü isim ise Atsız Bey’dir. Destanda Uğuz Kağan’ın ordusunda bulunan tumanbaşdır (Nur, 2022: 90). Atsız Bey, Selçuklu Hükümdarı Sultan Sencer’in Harizm valisi Kutbüddin Muhammed’in oğlu ve Melihşah’ın ibrikçibaşısı Anuş Tegin’in torunudur.1128 yılında kayda değer bir güçlkle karşılaşmadan babasının yerine geçti ve hükümdarlığının ilk yıllarında Sultan Sencer’e sadakatle hizmet etti(Sümer, 1991: 1).

Yukarıda vermiş olduğumuz isimler Oğuz Kağan döneminde yaşaması mümkün olmayan isimlerdir. Rıza Nur'un bu isimleri kullanmasının nedeni olarak bu isimleri yaşatmak amacı gütmüş olabileceği düşünülebilir.

Alt metinde Uğuz Kağan'ın yüceliği, cesareti vb. hakkında da övgülere yer verilmiştir.

“Bu Uğuzdur bu..

Açunu yakan,

Erimiş ateş

O sanki volkan.

Hayran olur her

Uğuz'a bakan” (Nur, 2022: 43).

(...)

“Uğuz Bu!.. Erler eri!

İsterse yıkar yeri

Önünde kalmış mı hiç

Bir yav yad eri diri?!”(Nur, 2022: 76).

“Uğuz altın tahtta oturmuş şanla

Cenkleri seyrederdi heyecanla

Bu eşsiz taht parıl parıl yanardı.

Göre ateşten yapılmış sanardı.

Yoktu hiçbir handa böyle bahtlı taht.

Bu taht ile parlar idi Türk'te baht” (Nur, 2022: 75).

Yazar, milliyetçi bir kimliğe sahiptir. Bu kimliğinden dolayı destanda bolca Türklük vurgusunda bulunmuştur.

“Pek çok okumuştum Türk'ü bilirdim.

Büyüklüne hürmetle eğilirdim” (Nur, 2022: 25).

“Bende sade Türk'ü düşünce, emek” (Nur, 2022: 29).

(...)

“Türk tarihini okudum.

Türk'ü pek sevdim, yoluna baş kodum.

Bu aşk bana her şeyi unutturdu,

Her sevgiyi gönlümde uyutturdu” (Nur, 2022: 31).

(...)

“Gösterdiler yeniden Türk gücünü.

Yiine Türk yeniden dünyayı aldı” (Nur, 2022: 38).

“Dedi dayanmaz bana demir, bakır.

Benim elimle Tanrı Türk’ü sakır” (Nur, 2022: 43).

(...)

Ey Gök Tanrı’nın güneşi!

Dünyada yok Türk’ün eşi.

Ey nur! Ömrün oldukça sen;

Kaldıkça gökte sağ esen

Hep Türk için doğ!

Onu nura boğ!(Nur, 2022: 106).

(...)

Bilsin Türk de, düşman da!

Gün, ay yaşadıkça hep

Türk duracak cihanda.

Buna Türk gücü sebep” (Nur, 2022: 106).

(...)

Dedi ki: Türk’e yardım lüzum yok.

Onlarda erlik, kuvvet haddinden çok.

Biliniz kim Türk’ün teni çeliktir.

Türk erlerle cenk etmek deliliktir.

Aslan pençesi, buğa gücü, has kan

Gök Tanrı’dan bu millete armağan” (Nur, 2022: 149).

Ana metinde yer alan olaylardan birisi de Gün Han ve Keşmir Kağanı Yağma Han’ın kızı Sevim Han’ın aşkıdır. Orijinal metinde Gün Han’ın yaşadığı herhangi bir aşka rastlamamaktayız fakat ana metinde uzun uzun Gün Han ve Sevim Han’ın aşkı anlatılmaktadır. Uğuz Kağan bu aşk sayesinde babasına ihanet eden Sevim Han sayesinde Keşmir’i ele geçirir. Gün Han ve Sevim Han’a da destanda düğün yapılır. Bu olay örgüsü orijinal metinle ana metin arasında olan belirgin farklardan birisidir.

Destanda Uğuz Kağan çeşitli boylara isimler verir. Bunlardan ilki, amcasının oğullarına verdiği isimdir. Babası ile savaşa girişen Uğuz’un tarafını tutan amcaoğullarına Uygur adını verir. Bu adlandırma UHOK’ta bulunmazken CT’de Uygur isminin verildiği görülür fakat bu ismi amcasının oğullarına değil, amcasının oğulları ile yaptığı savaşlarda yardım eden bir kavme bu ismi verir. Amcasının oğulları ile yetmiş beş yıl savaştı ve onları

Tanrı'ya iman etmeleri için ısrarda bulundu, amcasının oğulları bu teklifi reddetti ve sonucunda Oğuz Kağan onları Karakurum'a kadar sürdü ve onlara Muval (Moğol) adını verdi(Togan, 1982: 20).

Uğuz Kağan savaştığı Urum Kağan'ın yeğeni, Urus Bey'in oğlu ile karşı karşıya gelir. Urus Bey'in oğlu Uğuz Kağan'a pek çok hediye göndererek itaat ettiğini söyledi. Uğuz Kağan onun itaatini kabul etti ve ona *Saklap* adını verdi(Nur, 2022: 103). Orijinal metinde de olayların ilerleme şekli alt metindeki gibidir.

Uğuz Kağan ve ordusu yolda gittikleri bir vakit, önlerine İtil Irmağı çıktı. Bu suyu geçmek çok zordu ve orduda *Uluğ Ordu Yangı* adlı bir ulu bey vardı. Bu bey birçok sal yaptı, Uğuz'u ve ordusunu karşıya geçirdi. Bu sayede Uğuz ona *Kıpçak* adını verdi. UHOK'da olayların gidişi ana metindeki gibiyken CT'de ise Oğuz ve ordusu savaşa gittikleri zamanda Oğuz'un ordusunda bir beyin karısı hamile kalmıştı ve kocası da savaşta ölmüştü. Kadın içi oyulmuş bir ağaç kavuğunda doğum yapar ve Oğuz Kağan bu kadının çocuğuna *Qıpçak* adını verir (Togan, 1982: 26). Bu bağlamdan baktığımızda ana metinde bu boyun adının verilmesinde UHOK esas alınmıştır.

Ana metinde Uğuz Kağan'ın atının Buz Dağı'na kaçması sonucu Uğuz'un ordusunda bulunan bir bey bu dağa giderek Uğuz'un atını geri getirir ve Uğuz ona *Karluk* adını verir (Nur, 2022: 104) UHOK'da da Oğuz Kağan olayların bu şekilde seyretmesi sonucu Karluk boyuna bu adı verir. CT'de ise Oğuz ve halkı büyük bir dağa yürürler ve birkaç aile ordunun gerisinde kalır. Bu yüzden Oğuz Kağan onlara Karluk adını verir (Togan, 1982: 47). Bu bağlamdan baktığımızda ise yine bu boya adlandırma yapılırken yazar, Uygur harfli nüshayı baz almıştır.

Yine ana metinde Uğuz ve ordusu Demirkapı denilen bir geçidi geçerler ve bu kapıyı geçtiklerinde bir ev karşılına çıkar. Evin damı altından, pençeleri gümüşlendi. Kapının açkuçu yoktu. Uğuz "Tomurtu Kakol" adlı bir beye orada kalıp kapıyı açmasını emretti ve ona Kalaç adını verdi(Nur, 2022: 104). UHOK'da da Tömürdü Kagul adlı bir kişiye orada kalarak kapıyı açmasını emretti(Ağca, 2019: 121) CT'de ise karısı doğum yaptığı için orduya yetişmekte geç kalan bir adama Oğuz'un sinirlenmesi ve bu yüzden dolayı ona mademki geç kaldın o halde burada kalın diyerek onlara *Qal aç* adını verdi. Yine bu bağlamdan baktığımızda yazar, UHOK'dan yararlanarak bu boyun adlandırmasını yapmıştır.

Ana metinde Uğuz'un son olarak adlandırma yaptığı boy ise Kanguluk boyudur. Alt metinde kullanılan olay örgüsü ile aynı seyirde ilerler. Çirçit Kağanlığının yenilmesi

sonucunda bol ganimet elde eden ordu bunları taşımakta zorlanır ve Parmaklık Çüsün Billig adlı bir erin araba yapması sonucunda Uğuz ona *Kangaluk* adını verir.

Destanda rüya motifine de yer verilmiştir. Birinci rüya olarak karşımıza Uğuz Kağan'ın Düşünde Ak Ayı Görüşü bölümünde verilmiştir. Kağan bir gece düşünde Demirkazık bölüğünde bir geniş ve karlı ovada ak bir ayının kurdu tutup boğduğunu görür. Uyandığında şamanları bakışları yanına çağırır. Düşünü sorar ve düşünü yorumlatır. Şamanlar rüyasını ak ayının Moskof ordusu olduğunu kurdun da Türk olduğunu söyler. Karlı ülke Rusya'dır. Bunlar Türk urukundandır fakat bir gün sapıp sürüden ayrılacak başka ulus olacaktır. Yakacak, yıkacak ve Türk keseceklerdir. Urus'u diri koyma diye de öğüt verir (Nur, 2022: 103).

İkinci rüya olarak Gün Han'ın gördüğü rüya karşımıza çıkar. Gün Han rüyasında bulakın başında, çınarın altında oturmaktadır. Bir delikten koca bir yılan çıkar ve kuş yuvası olan dala uzanır. Yavruları yutmaya başlar. Anne kuş çığlık çığlığıya uçar fakat yılan onu da yutar. Şamanlar rüyasının çok güzel anlamlara geldiğini ve Yağma Han'ın sonunun geldiğini söylerler (Nur, 2022: 140).

Üçüncü rüya ise yine Uğuz Kağan tarafından görülür. Rüyasında Hoşenk'in göğsünden bir ağaç çıkar ve dalları uzanır, Kağan'ın çadırının tünlüğünden içeri girer ve Kağan'ın yanındaki oğlunun gözünün içine girerek onu kör eder (Nur, 2022: 152). Bunun sonucunda Oğuz rüyasını yorumlatır ve Şamanlar rüyasını çok uzun şekilde yorumlar ve Uğuz'dan sonra İranlıların hükümdarları Zal, Sam, Rüstem ve Alp Er Tunga'dan bahsederler (Nur, 2022: 152).

Dördüncü ve son rüya ise Uluğ Türük tarafından görülür. Düşünde bir ucu gün doğuşunda bir ucu gün batışında bir altın yay ile üç gümüş ok vardı. Bu oklar gece tarafına gidip dururlar. Düşünü Uğuz Kağan'a söyler ve Kağanına kutlu haberi verir. Gök Tanrı acunu Uğuz'a, onun uruğuna vermiştir (Nur, 2022: 157). Bu rüya sonucunda Uğuz Kağan oğullarını ve nökerlerini yanına çağırarak oğullarını ava gönderir.

Uğuz Kağan yurdu oğulları arasında bölüştürdüktan sonra Rıza Nur, alt metinde bulunmayan Uğuz Kağan'ın duası adlı bir bölüme yer vermiştir. Uğuz Kağan bu duada Gök Tanrı'ya dualar eder ve Türklük için dualarda ve ihsanlarda bulunur (Nur, 2022: 159).

Uğuz Kağan duasının ardından bir şölen düzenler. Orijinal metindeki gibi sağ yanına kırk kulaç bir direk diktirir. Direğin ucuna altın takuk taktırır. Direğin dibine ak koyun bağlatır. Sol yanına da kırk kulaç boyunda bir direk diktirip ucuna bir gümüş takuk taktırır.

Dibine de kara koyun bağlatır. Sonrasında at, koyun kestirir ve kırk gün kırk gece şenlik yapıp yiyip, içler (Nur, 2022: 160).

Ana metinle alt metnin benzerlikleri bu şekilde devam etmekle birlikte destanı sonu farklı şekilde seyreder. Uğuz'un ölümü ile ilgili herhangi bir bilgi alt metinde verilmezken ana metinde Uğuz'un ölümü ve sonrası da verilmektedir. Günler, geceler geçer ve bir yazın sonu gelir. Uğuz Kağan hastalanır ve ölüm döşegine düşer. Bu durum karşısında çok üzülür ve savaş meydanında ölmedim de rahat yatağında öleceğim diye üzülür. Kamlar, şamanlar ne ilaçlar yaptıysa işe yaramadı ve Uğuz Kağan koy yılının ikinci yayında, 116 yaşında ölür. Ölümünün ardından yoğ hazırlıkları başlar. Her gün 99 tay, 999 koyun kesilir. Eşi benzeri görülmemiş bir yağ olur. At yarışları yapılır, avlara çıkılır, çomak, top, aşuk oynanır. Güreşler yapılır. Sürgün avına çıkılır. Koç ve buğa dövüşleri yapılır. Yad yurtlarından gelen hanlara, elçilere kımız ve süçü sunarlar. Şamanlar akları giyip Uğuz'un ölüsünün etrafında tefler ve davullar çalarlar. Kadın şamanlar dans eder, gönüllerinden kötülük geçmemiş dokuz kızla dokuz erkek de oynatılır. Ozanlar kopuzlarını çalıp koşuklar, sağular söylerler. Uğuz'un ölüsünü yakmak üzere toplanırlar önce atı Yengi Bey'i, binlerce kafa uçurmuş kılıcını, binnlerce göğüs delmiş cidesini, elbisesini kullandığı eşyaları odunların üstüne koyarlar. Yanlarına odun yığarlar ve tutuşturup yakarlar. Törelere göre ölen kişi beş gün sonra yakılırdı. Güzde ölmüştü töreye göre yazda yakılması gerekiyordu. Öyle yaptılar. Uğuz'u yaktıktan sonra küllerini toprağa gömdüler (Nur, 2022: 164).

Yukarıda bahsettiğimiz cenaze töreni orijinal metinde bulunmamaktadır. Rıza Nur, bu bölümü Türk töresine göre ölümün ve cenaze törenlerinin nasıl yapıldığını okuyucuya anlatmak adına böyle bir yol izlemiş olabileceği düşünülür.

Oğuz'u gömdükten sonra türbe yapılır Türkler o zaman bu türbelere bark adını vermektedir. Barkın dört duvarını Uğuz Kağan'ın yaptığı soğuşların resimlerini boyalı olarak resmettiler. Barkın içine Uğuz'un taştan heykelini koydular. Barkın etrafını kale gibi duvarla ördüler. Barkın kapısı gün doğusuna bakmaktaydı. Barka bengü taşlarını diktiler (Nur, 2022). Rıza Nur, bengü kelimesinin ebedi sonsuz anlama geldiğini dipnot vererek açıklar (Nur, 2022: 163). Barkın etrafına yapılan yapıları verir ve balbal taşlarından bahseder. Balbal taşları için duvarın üstüne, içine ve dışına heykel diktiler, bunlara balbal derler, diyerek de açıklama yapar. Balbalların çoğu kadın, birazı erkek heykeldir, bundan dolayı bunlara taştan kadın diyerek devam eder (Nur, 2022: 163).

Sonuç bölümünden bir önceki bölüm Sağu olarak verilir ve bu bölümde ise herkesin bir araya toplanıp Alp ozanların kopuzlarını ele alarak sağu söylemesinden bahsedilir ve söylenen sağu verilir (Nur, 2022: 165).

Sonuç bölümünde ise Rıza Nur, şanlı destanı bitirdiğini ve Türk'ü cihan yaşadıkça yaşattığını söyler. 1939 yılında bitirdiğini söyler. Uğuz'un şairi saf Türk Rıza Nur der. Tanrı'ya şükreder. Destanın nasıl yazıldığını anlatan yazar, son cümlelerinde Türklük vurgusunu yapar ve destanını bitirir.

Rıza Nur'un yazmış olduğu Uğuz Kağan Destanı, manzum- mensur karışık bir yapıya sahiptir. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Rıza Nur, destanı epik bir üslupla yazmış, eski Türkçe kelimeleri yoğun bir şekilde kullanmıştır. Eserin kimi yerlerinde otobiyografik bilgilere de yer vermiş, kimi tarihî şahsiyetler için de eleştiriler yöneltmiştir (Nur, 2022). Yeniden yazım tekniğıyle üretilen söz konusu eserin en önemli özelliğı, pek çok şahsiyete, hadiseye ve edebî metne göndermede bulunmasıdır. Edebî ve tarih birikiminden faydalanan yazar, Sarı Saltuk, Alp Er Tonga, Mete vb. şahsiyetleri zikreder. Aynı şekilde Ergenekon, Bozkurt, Dede Korkut gibi pek çok halk anlatısını ana metne dâhil eder. Bu bakımdan metinlerarası yöntemlerden anıştırma, kolaj, alıntıdan yararlanır. Diğer yandan genişletme tekniğine başvurarak geleneksel metni zenginleştirmeye çalışır. Ana metne ilave ettiğı pek çok motif, olay ve kahraman bulunmaktadır. Dolayısıyla ana metinde motifsel ve öyküsel dönüşüm söz konusudur. Yazar, kendi ideolojik görüşlerine göre ana metnin düşünce yapısına da müdahalede bulunur. Bundan dolayı ana metinde düşünüyapıbirimsel bir dönüşüm de mevcuttur.

1.5. Tiyatro Formundaki Oğuz Kağan Anlatıları

1.5.1. Selahattin Batu/ Oğuzata

Oğuz Kağan Destanı'ndan hareketle oluşturulan birçok türde metin yer almaktadır. Pek çok şekle ve dönüşüme sokulan alt metin, tiyatro metnine de dönüştürülmüştür. Selahattin Batu tarafından 1992 yılında yeniden yazımla oluşturulan metnin olay örgüsünde ve karakterlerinde büyük oranda değışimler tespit etmek mümkündür.

Eserin özeti şu şekildedir: Orman kıyısında Akşaman ve dokuz erkek ve dokuz kadın ayin yapmaktadırlar. Akşaman Ayzit Tanrı'ya dualar eder bir yandan da yaz bayramını idare eder. Tanrı'ya dualar eden Akşaman ve yanındakiler erlerini ve kızlarını ormanda boğan canavarı yok etmesini diler. Bigüm nene ormanı göstererek Oğuz'un da canavarın peşinde gün, gece dolaştığını fakat elinin boş olduğunu söyler. Oğuz, avdan döndüğünde Bigüm

nenesinin yanına gider ve nenesine eskiden bir masal anlattığını bu masalın Oğuz'un doğuşu olduğunu söyler ve tekrar anlatmasını ister. Bigüm nene Oğuz'un doğduğu yılın büyük bereket yılı olduğunu söyler. Obada sayısız çocuklar doğmuş, Oğuz'un kardeşi Ayçiçek'in Urum Hakani'nın oğluna henüz gelin gitmemiş olduğunu söyler. Oğuz'un doğduğu esnada yerin deprendiğinden, ağaçların sallandığından ve gümüş bir ışığın obayı sardığından bahseder. Oğuz'un ağzının kor gibi kızıl; kaşlarının, gözlerinin, saçlarının kara olduğunu söyler. Doğduktan sonra ilk sütünü emer ve daha sonrasında konuşur gibi dudağının kıpranması ve herkesin bu durum karşısında yere kapandığından bahseder. Oğuz içecek, yiyecek ister ve yer içer, kırk günde yürüdüğünü anlatır. Sonrasında Oğuz canavarı yakalamak için ağaca bir geyik bağladığını, ayı bağladığını nenesine söyler. Koro ortaya çıkarak Oğuz'a seslenir ve ormandan seslerin geldiğini söylerler. Oğuz hızlıca yerinden kalkar ve ormana gider. Canavar ile savaşır. Uzun süren bir sessizliğin ardından Oğuz elinde kılıcı ile ortaya çıkar ve canavarı öldürmüştür. Oğuz Kağan havanın karardığı ve yalnız kaldığı bir zamanda Göktenri'ya dua eder. Oğuz'un öldürdüğü canavarı aramaya giden Hazar, Oğuz'un abisi Konur ve Malkoç ormana girer. Canavara doğru koşarak başında dururlar. Oğuz'un canavarı öldürmediğini söylerler ve Oğuz'un canavarı öldürmek haddinde olmadığından bahsederler. Konur, canavarın hala nefes aldığını görür ve kılıcını nefretle vurur gibi yapar. Malkoç ise bağırarak canavarı Oğuz'un değil, Konur'un öldürdüğünü söyler. Oğuz Kağan ormanda sesler duyar ve öldürdüğü canavara doğru ilerler. O sırada şiddetli bir gök gürültüsü duyulur. Ağaçların arasından mavi bir ışık parlar Oğuz, canavarı bırakır, hayret içinde ışığa doğru yaklaşır. Işığa yaklaştıktan sonra karşısında bir kız belirir. Oğuz Kağan kıza kim olduğunu sorar. Işıktan gelen kız Oğuz'u görmeye geldiğini söyler. Işıktan gelen kızın adı Türkanaka'dır. Türkanaka, Oğuz'un adını duyunca onu görmeye geldiğini söyler. Türkanaka'yı elinden tutar ve obaya doğru götürür. Uluğtürk önünde gonk çalan korodan birkaç kız ve erkek ile onların yolunu keser. Uluğtürk Oğuz'u kutlar ve tanrıkızını bağrına bastığını söyler ve onu kutlar. Uluğtürk bir rüya gördüğünden bahseder ve üç büyük akın olacağından ve üç başarı geleceğini söyler. Konur, Hazar ve Malkoç hazırlanan şölen için beklerlerken ışıktan gelen kız hakkında konuşurlar ve Konur bu kızın kara büyücü olduğunu ve gelir gelmez Oğuz'un göğsünü okun delmediğini ve kılıcın kesmediğini söyler. Oğuz'un vızıltılı bir ok yaptığından konuşurlar ve böyle bir oku kimsenin daha önce yapmadığını söylerler. Oğuz'un hakan olmasını kabul etmeyeceğinden bahseder Konur bir plan yapar. Şölende Urum Kağan'ın ordusu ile başka ülkelere saldırdığından bahsederler ve Oğuz'un yurtlarını kurtarmasını isterler. Oğuz bunu başlangıçta kabul etmez fakat Urum Oğuz'a ait bir bölgeyle geçirmesi sonucunda Oğuz ordusunu cenge hazırlar. Altun Han Oğuz'a hakanın

artık o olduğunu söyler. Bunun sonucunda Konur kılıcını çekerek ortaya atlar ve buna rızasının olmadığını söyler. Altun Han tek hamlede Konur'u öldürür. Hazar ve Malkoç o esnada kaçarlar. Oğuz Kağan hakan ilan edilir. Urum'un oğlu, Ayçiçek'in kocası Saklap, Urum'un babası olması nedeniyle babasının yanında olması gerektiğini söyler. Saklap'a babası Urum'dan bir mektup gelir ve Ayçiçek'i zindana atmasını söyler. Saklap eşinin hiçbir suçu olmamasından dolayı bunu yapmayacağını söyler. Oğuz'un ordusu Saklap'ın kalesine gelir. Kıpçak Han elçi olarak Saklap'ın kalesine gelir ve Saklap doğrudan yana olacağını söyler ve kaleyi Oğuz'un ordusuna açar. Malkoç ve Hazar, Urum'a sığınır. Oğuz Urum'un üstüne gelir. Urum'un emmisi, kardeşleri yanına gelerek ona isyan eder. Urum ise askerlerine emir vererek onları kırbaçlatır. Oğuz ve ordusu Urum Han'ın ülkesine gelir. Karşı karşıya kalırlar ve savaş başlar. Urum Kağan yenilir ve kaçar. Urum Han Hazar ile Malkoç'u elçi diye Oğuz'a gönderir ve aman diler. Oğuz Kağan bir kurul toplar. Kurultayda Oğuz barış istediğini ve her ülkenin bir buyruk olmasını istediğini söyler. Urum Hakan utanç içinde kurultaya gelir ve utançla başını eğer. Oğuz'u hakan kabul buyurur. Uluğtürk Oğuz'a ad verir ve adının "Oğuzata" olduğunu duyurur. Oğuz kurultayda konuşma yapar ve sonlanır.

Özetten de anlaşılacağı üzere, biçimsel dönüştürüm sırasında alt metnin olay örgüsü tamamen değiştirilmiştir. Oluşturulan yeni metin, orijinal metinden çok farklıdır. İki olay örgüsünde birleşen aynı noktalar da bir hayli azdır. Farklılıkların daha fazla olduğu metinde olay örgüsü görsel olarak canlandırıldığı için yazar, orijinal metnin içeriğinde değişiklikler yapmıştır. Olay örgüsünü alt metinden daha kısa şekilde vermiş, alt metinde bulunmayan olaylara da yer vermiştir.

Ana metne yeni tipler ilave eden yazar, aynı zamanda alt metinde bulunup aktif rol alan fakat ismi olmayan karakterlere de isim vermiştir. Olay örgüsünü de yeniden kurgulama yoluna gitmiştir. Birinci perde de Akşamın ve korusu Ayzit adlı Tanrı'ya yaz bayramı için dua eder. Akşamın alt metinde hiçbir şekilde görülmezken yine alt metinde hiçbir Tanrı'nın adından bahsedilmez. Bigüm adlı Oğuz Kağan'ın nenesinin varlığını görürüz. Destanda böyle bir nene figürü bulunmamaktadır. Ana metinde böyle bir kahraman var edilip aktif rol biçilmiştir. Oğuz Kağan'ın evlendiği kadın ise Türkanaka'dır. Tanrı'nın ışıklar içinde gönderdiği kız, ana metinde aktif rol oynar, isim alır ve Oğuz'un yanında güçlü bir figür olarak karşımıza çıkar. Oğuz'un alt metinde ikinci eşi ile karşılaşma hadisesi ana metinde bulunmaz. Tek eşle evlenen Oğuz'un yanındaki eşi ise savaşta bile yerini alır.

Oğuz Kağan'ın var olan baba figürü veya anne figüründen bahsedilmez, fakat orijinal metinde var olmayan bir kız kardeş "Ayçiçek" ve erkek kardeş "Konur" vardır. Kız kardeşi

Ayçiçek Oğuz'un düşmanı Urum'un oğlu Saklap ile evlidir. Erkek kardeşi ise Oğuz'un hükümdar olmasını kabullenemeyip ona suikast düzenleyen hain kardeşidir. Bu hain kardeşin Mete Han'ın hayatında bulunan hain kardeşle benzer olduğunu görmekteyiz. Oğuz Kağan'ın "Öyle sanma Oğuz'u bir ok yaptı dağı deler vızıldar durur gökte, uçan kuşu yere alır"(Batu, 1992:30). diyerek Oğuz'un vızıltılı ok yapmasından bahsedilir. Yukarıda Mete Han'ın bulduğu icatlar arasında vızıltılı okun olduğundan bahsetmiştik. Hain kardeş figürü ile de Mete Han'ın hayatından bir alıntı olduğunu görmekteyiz. Konur, Oğuz'un hakan olmasını kabullenemeyip Malkoç ve Hazar adlı iki arkadaşıyla Oğuz'a saldırır fakat Altun Kağan buna mâni olur.

"Sen çekme kılıcını, Oğuz, kal yerinde!

Bize düşer savaşmak böle namertle!

Bakın şu korkağa, bakmaz yaşına

Nasıl kılıç çeker öz kardaşına

Ar bilmez, ayıp bilmez!"

KONUR.

Kes sesini, elin yabanı!

Geldi Oğuz'un son günü!

(Oğuz'a saldırmaya davranır. Altun Han savaşa meydan vermeden büyük bir ustalıklarla Konur'un üstüne atılır ve onu hançeriyle bir vuruşta öldürür)

ALTUN.

Hain! Layığın buydu senin!,

Kılıçtır hakkı böylesi düşmanın!" (Batu, 1992:46).

Görüldüğü gibi düşman olan kardeş motifi orijinal metinde bulunmazken ana metinde olay örgüsü ile birleştirilerek verilir. Aynı zamanda alt metinde bulunan Altun Kağan, Oğuz Kağan'ın ülkesinin doğu tarafında yaşar. Oğuz Kağan Altun Kağan'a ferman gönderir ve Altun Kağan Oğuz'a biat ederek hediyeler gönderir. Ana metinde ise Altun Kağan'ın Oğuz'un yine yanında bulunduğunu görürüz fakat Oğuz'un doğu tarafında olduğuna dair ya da Oğuz'a biat ettiğine dair herhangi bir bulguya rastlamayız. Kolaj yöntemi ile karakter adlarının alınıp bu metinde birleştirildiğini görmekteyiz.

Alt metinde Oğuz Kağan sefere çıktığı zamanda çeşitli ülkelere yolculuk yaparken birtakım olaylar silsilesi ile karşı karşıya kalır ve bu olaylar sonucunda Kıpçak Karluk, Kalaç, Saklap gibi boylara isimler verir. Ana metinde ise Oğuz'un herhangi bir seferini görmemekteyiz. Bu boyların kendi ülkeleri vardır. Bu ayrım göze çarpmaktadır. Bir diğer

ayrım ise Urum Kağan'ın oğlu *Saklap* ile Oğuz'un kardeşi Ayçiçek evlidir. Alt metinde Ayçiçek adında bir figüre rastlamazken Saklap ise ana metinde Urum Kağan'ın kardeşi Uruz Bey'in oğlu olarak karşımıza çıkar. Oğuz Kağan'a biat etmesi ve ona hediyeler sunması sonucunda Oğuz Kağan Saklap adını ona verir. Ana metinde ise karakterlerin isimleri aynı kalırken biçilen roller farklılık gösterir.

Tiyatro metni olduğu için olaylar kısa bir şekilde verilir ve hızlı şekilde sonuçlandırılır. Oğuz'un düşmanı Urum Kağan'ı alt etmesi de bu durumla gösterilebilir. Alt metinde Urum Kağan'ın Oğuz Kağan'ın batı tarafında bulunduğunu görürüz. Oğuz'un Urum'un üstüne saldırdığını ve Muz Tag adlı bir dağın eteğine geldiğini sonrasında oraya bir çadır kurduğunu ve o çadıra erkek kurdun gelip Oğuz'a yol göstereceğini söylediğini görmekteyiz. Akabinde Oğuz'un kurdun peşine düşerek Urum Kağan'ın üstüne yürüdüğünü görürüz. Oğuz ve ordusu idil Müren ırmağına gelir, dağın kenarındaki bir kara dağda savaş başlar. Oğuz Kağan galip gelir ve Urum Kağan kaçır(Ağca,2019: 93-99). Ana metinde ise olay örgüsü daha basit düzeyde alınmış, Oğuz Kağan cihan hâkimiyeti kurmak üzere ferman yollamaz ve savaşa çıkmaz. Urum Kağan, Altun Han'ın, Kalaç Han'ın, Karluk Han'ın ve Kıpçak Han'ın ülkelerine saldırmış oraları ele geçirmiştir. Bu kağanlar ise Oğuz'a gelerek kurduğu ordusuyla birlikte onları Urum Kağan'dan kurtarmalarını arzu ederler. Oğuz Kağan ise “ Ülkeler almak değil kastım benim, cenk değil! Ancak alın teriyle, bilek gücüyle yurt kurmak dilerim yurtlar içinde”(Batu, 1992: 37). diyerek amacının savaş olmadığını söyler. Oğuz amacının barış olduğunun da vurgusunu yapar. Fakat Urum Kağan Oğuz'un şakım ülkesine saldırır. Oğuz Kağan bunun sonucunda ordusunu toplayarak Urum Kağan ile cenge hazırlanır. Urum'un oğlu Oğuz'un tarafını tutar ve kalesini Oğuz ordusuna açar. Alt metinden farklı olarak yine Urum'un kardeşleri, amcaları Urum'a karşı gelir ve haksız olduğunu söyler. Urum Kağan yine de kimseyi dinlemez. Sonuç olarak Urum Kağan yenilgiyle uğrar ve kaçır.

Oğuz Kağan Urum'un ülkesini ele geçirdikten sonra oradaki halka yardım eli uzatır ve düşene kılıç çekilmemesini emreder. Doğru yolu seçenlerle birlikte barış ilan edilir ve Urum Kağan'ın aman dilediğinden bahsedilir. Oğuz Kağan herkesi etrafında toplar ve

“Karluk Han, Altun Han, dinleyin sözümü:

Biz savaşı kaldırmaya yaptık bu savaşı,

Yüzyıllar, bin yıllar, çağlar içinde

Boylar boyları ezdi, kardaş kardaşı,

Son savaş olsun bu kavga deriz

Kalacak yapı olsun bu kurulan

*Dayanır zamana hakka dayanan
Kılıçla kurulmaz sürecek barış.
Kanı kanla yıkamazlar, budur töre”*(Batu,1992: 86)

diyerek töre kavramına vurgu yapar. Alt metinde Urum Kağan kaçtıktan sonra Oğuz Kağan seferine devam ederek ülkesine birçok yeri katar. Ana metinde ise Urum Kağan Oğuz’un önüne gelir, baş eğer.

*“Oğuz Han! Hakanlar hakanı!
Ben geldim bu and'a koymaya adımı!
Bağışla başımı, suçumu, ettiğimi...
Ömrüm günüm elindeydi öldürmedin beni
Peşimdeydi orduların, kodun peşimi.
Bir soluk kalmışken varmaya yanıma
Kıymadın canıma, yıkmadın can evimi...
Sen yüceden yücesin ulu hakan!
Olmamış eşin çağlar içinde!
Benim tek umudum sensin şimdi de!
Utançla eğilir başım önünde.
Hakkı çiğnemişim, kan dökmüşüm, baş kesmişim
Bağışla ettiğimi, suçum çok büyük!
İşte elimle getirdim kılıcımı Bununla kazı zamandan adımı!”*(Batu,1992: 91)

Olay örgüsünde görülen bu farklılık dikkate değerdir. Yazar, burada okuyucuya bir ders verme niteliğinde kahramanlara nitelikler yükler. Eser boyunca da bu formu koruyarak Oğuz’un ağzından öğretici- öğütleyici hatta atasözü niteliğinde cümleler verir:

*“Birlik olan ülkeye düşman ayağı varmaz! (...)
Biz alın teriyle toprağı yeşertiriz! (...)
Ama serttir kılıç gibi, barışta kalan yurt! (...)
Yurduna yol açanı tutmaz edemez kimse!
Yenilmez bir yabana kılıcı pek olan!”*(Batu, 1992: 38)

*“Benim işim yağuluktan yüce, Kalaç!
Dost candan ileri, düşman sınırdan dışarı
Genişliyecek barışım yurtdan obadan aşırı
Budur yasam benim, tek işim şimdilik...”*(Batu, 1992: 39)

“Bizde yurt dediğin toprak değil, töre!”(Batu, 1992: 40)

Olay örgüsünde Oğuz Kağan ve canavarı öldürme motifi orijinal nüshada başlangıçta verilmezken ana metinde eserin başında sunulur. Oğuz’un doğumu ve annesinin sütünü emmesi ile başlayan destan ana metinde başlangıç olarak Oğuz’un canavarı öldürme hadisesi ile verilir. Yazar, yeniden yazma yöntemini ortaya koyarak Oğuz’un doğumu ve süt emmesi motiflerini Bigüm adlı nenesinden masal gibi dinleme yoluyla verir.

“OĞUZ.

Avdan gelirim, gene dolaştım belleri

Ötüşen kuşları indirdim daldan...

Nene! böylesi bahar gününde

Bir masal anlatırdın bana eskiden.

Ne hoştu, oturur senin yanına

Dinlerdim sesine doyamadan”(Batu,1992:11)

“BİGÜM.

Yer nasıl deprendi o sabah sen doğarken

Ağaçlar nasıl sallandı!

Bir gümüş ışıkla sarıldı birden

Obamızın çevre yanı

Kopuz sesleri, şarkılar gelirdi

Ağaçlardan.

Şaşırdım kollarıma seni alınca.

Sanırsın mavi gün ışığydı yüzün

Ağzın kor gibiydi, öyle kızıl

Kaşların, gözlerin, saçların kara”(Batu,1992:12)

Canavarı öldürme hadisesi ise hızlı bir şekilde gerçekleşir. Oğuz laf arasında bir geyik ve ayı yakaladığını bir ağaca bağladığını söyler. Orijinal metinden farklı olarak yeniden yazma yöntemi ile Oğuz’un bulunduğu bölgeye doğru gelen canavarı önce mızrakla sonra da kılıçla boğuşarak öldürür. Neticesinde Yüce Tanrı’ya dua ederken ağaçların arasında mavi ışık parlaması ile karşısında güzel bir kız belirir. Oğuz ile sohbet ederler. Alt metinin olay örgüsünden farklı şekilde seyreden metinde Türkanaka, Oğuz’un tek eşidir. Oğuz’un çocukları ile de herhangi bir bilgi yoktur.

Alt metinde Uluğtürk, destanın sonlarında verilirken ana metinde en başından beri aktif bir roledir. Alt metinden ana metni ayıran önemli noktalardan biri Oğuz'un Urum'u yenmesi ve bir toy toplaması üzerine Uluğtürk bu toyda Oğuz'a ad verir.

*“Şimdi beni dinle oğul, bu kocayı!
Kurduğun barışla aşkın yüceyi!
Mutlusun, bahtlısın Tanrı katında...
Bana düşen böylesi barış gününde
Ad vermektir sana, yüceltmek şanını!
Övgü yetmez sana, bağra basmak yetişmez!
Oğuzata kodum bugün adını!
Atasın ulusa, insan soyunda !...
Çağlar ötesine ulaşır ünün
Arttırsın Göktanrı bahtını!”(Batu, 1992: 93)*

Uluğtürk eserde olum tip karakteri göstererek sahne alır.

Sonuç olarak yazar, Oğuz Kağan Destanı'nı yeniden yazma yoluyla piyes formuna dönüştürmüştür. Metinlerarası bağlamda biçimsel dönüşüme uğrayan destan, tiyatro teknikleri uygulanarak asıl olay örgüsünden farklı şekilde yeniden işlenmiştir. Yazar, alt metinden bağımsız olarak yeni kahramanlar eklemesi yapar. Ana metne ait şahıs kadrosuna yeni isimlendirmeler yapması, olay örgüsünün bu çerçevede genişlemesine yol açmıştır. Alt metin ile ana metin karşılaştırması yapıldığında büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Yazar, alt metni kurgularken yeniden yazma, genişletme, kolaj gibi birçok teknikten yararlanır. Bununla birlikte ana metinde sadece kurgusal değişimler değil, motifsel ve anlamsal değişimler de göze çarpar. Töre kavramı gibi değerler konusuna büyük oranda değinir ve bu kavram üzerinde sıklıkla durur. Destandan yola çıkarak yeniden şekillenen eserde sosyal ve siyasal gerçekliklere de temas edilir.

SONUÇ

Destanlar, halk anlatıları arasında ait oldukları toplumların kolektif belleğini aksettiren köklü edebî verimlerdir. Türk destan geleneğinin başat anlatılarından biri olan Oğuz Kağan Destanı da Türk milletinin kolektif bellek bilgisini içeren, birtakım değerlerini ifade eden önemli bir kültürel anlatıdır. Türk millî kültürünü, siyasi ve kültürel geleneklerini, Türk mitik tasavvurunu aktaran söz konusu destan, Türklerin efsanevi hükümdarı Oğuz Kağan'ın cihan hâkimiyeti idealini hikâye eder.

Oğuz Kağan Destanı ile ilgili bilimsel literatürde pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada ise 1923'ten 2021'e kadar, destandan hareketle kaleme alınmış edebî eserler incelenmiştir. Oğuz Kağan Destanı'nı ele alan roman, hikâye, masal, şiir ve piyes formunda on üç eser incelenmiştir. Roman formundaki üç eser motif ve olay örgüsü bakımından daha zengin olduğu için çalışmaya dâhil edilmiştir. Hikâye formunda üç eser ele alınmıştır, masal formunda iki eser incelenmiştir. Şiir formunda yazılmış dört eser, analiz edilmiştir. Tiyatro formunda ise bir eser incelenmiştir.

Tespit edilen edebî ürünler, metinlerarası yöntemlere göre incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre yeniden yazım yöntemiyle ortaya konulan eserlerin tamamında alıntı, aşırma, gönderme, anıştırma, yansılama gibi metinlerarası ilişki biçimleri kullanılmıştır. Ayrıca monolog, diyalog, iç monolog, iç çözümleme ve kolaj gibi modern anlatım tekniklerinden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Yeniden yazımla ortaya konulan eserlerde anlamsal dönüşümlere sebep olan müdahalelerin yapıldığı görülmüş, alt metinde yer alan motifler değiştirilmiştir.

Yeniden yazım ile kaleme alınan eserler, düzyazılaştırma ve koşuklaştırma yoluyla tekrar üretilmiştir. Destanda mensur olarak var olan yapı, ana metinde manzum olarak verilmiş ya da destanda manzum olarak ele alınan yapı mensur şekilde sunulmuştur. Bunun dışında destanda var olmayan manzum ve mensur yapılar da ana metinlerde görülmüştür. Bu durum alt metin ile ana metin arasında biçimsel değişikliklere yol açmıştır.

Biçimsel dönüşürümde kullanılan teknikler genişletme ve indirgemedir. İncelenen eserlerin bazılarında ise indirgeme yöntemi kullanılmış olup yazarın orijinal metinde bulunan olay örgülerine alt metinde yer vermediği tespit edilmiştir. Daha farklı bir olay örgüsü ile ele alındığı yahut destanın sadece belli ve belirgin motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Çıkarılan bölümlerin yerine başka zaman mekân, şahıs, motif, nesne ya da olay konulsa dahi

bu bölümlerin eksikliği göze çarpmaktadır. Bu müdahaleler de anlamsal dönüşüme yol açmıştır.

Roman formunda kullanılan destanlarda daha çok olay örgüsü değiştirilmiş ve dönüştürülmüştür. Biçimsel ve anlamsal olarak büyük oranda değişime uğrayan alt metinlerde genişletme işleminin uygulandığı eserler hacim olarak büyük artış göstermiş ve olay örgüsü orijinal destanın tamamen dışına çıkmış; romanda yeni kahramanlar, yeni olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu varlık göstermiştir. Belli başlı motiflerin kullanıldığı tespit edilmiştir fakat olay örgüsünün tamamen değişime uğradığı tespit edilmiştir. Halk anlatılarının yeniden yazım sürecinde yazılan bazı roman ve hikâyelerde olay örgüsünde ve bazı cümlelerde dönüştürmeler yapılmıştır. Bunun sebebi gençlere ve çocuklara hitap eden bu çalışmalarda gerekli gördükleri yerleri değiştirip dönüştürmüştür olmalarıdır.

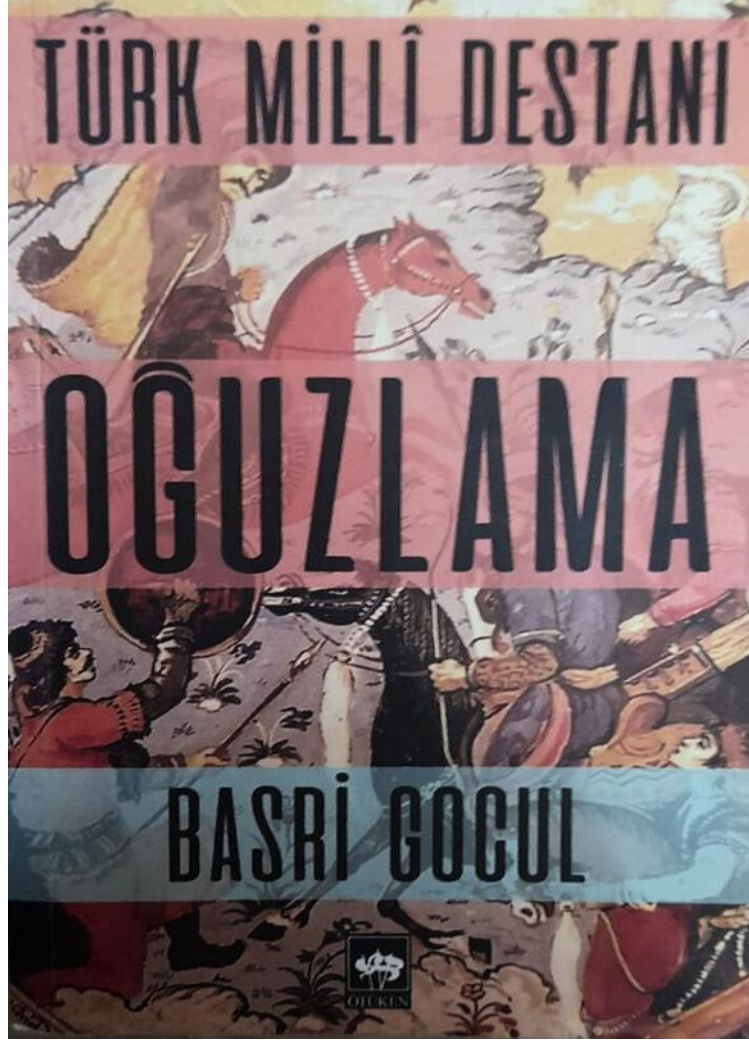
Şiir formuna dönüştürülen metinlerde ise büyük değişimler söz konusudur. Özellikle Rıza Nur'un yazdığı eser, mesnevi biçiminde yazılmıştır. Yazar mesnevi formunda yazdığı eserin bazı yerlerine gazeller, rubailer, tuyuğlar yerleştirmiş ve alt metnin tamamen dışına çıkmıştır. Yazar eserinde yalnızca Oğuz Kağan Destanı'na yer vermekle kalmayıp Türk efsanelerine, Yunan mitolojisine, Ergenekon Destanı'na, Bozkurt Destanı'na da yer vermiştir.

Son olarak incelenen eserlerde şu hususlar tespit edilmiştir:

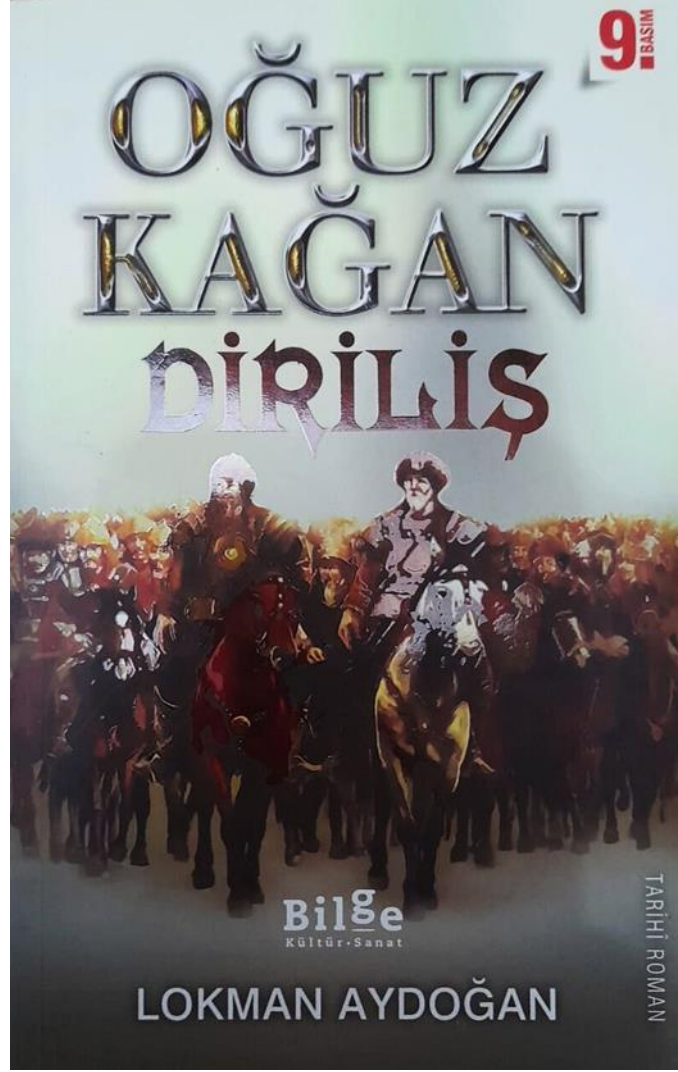
1. Şahıs kadrosu, mekânları, olay örgüsü, motif gibi yapılar genel olarak korunmaya çalışılmış, fakat kimi değişiklikler de yapılmıştır.
2. Ana metin oluşturulurken genel olarak destanın asıl olay örgüsündeki olayların kronolojik sıralamasına sadık kalınmış, fakat bazı olaylar alt metine dâhil edilmemiştir.
3. Orijinal metinde var olmayan karakterler eserlere dâhil edilmiş, olay örgüsü bunların etrafında şekillendirilmiştir.
4. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yazılan eserlerde yazar ve şairler, kendi dünya görüşlerini, siyasi ideolojilerini ana metinlerde işlemişlerdir.

Eserlerin incelemesi yapılırken Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı ve Cami'üt Tevarih'e sadık kalınmıştır. İki metnin olay örgüsü, şahıs kadrosu, yer, zaman gibi unsurlar dikkate alınarak metinlerarasılık bağlamında uğradığı değişimler göz önünde bulundurulmuştur.

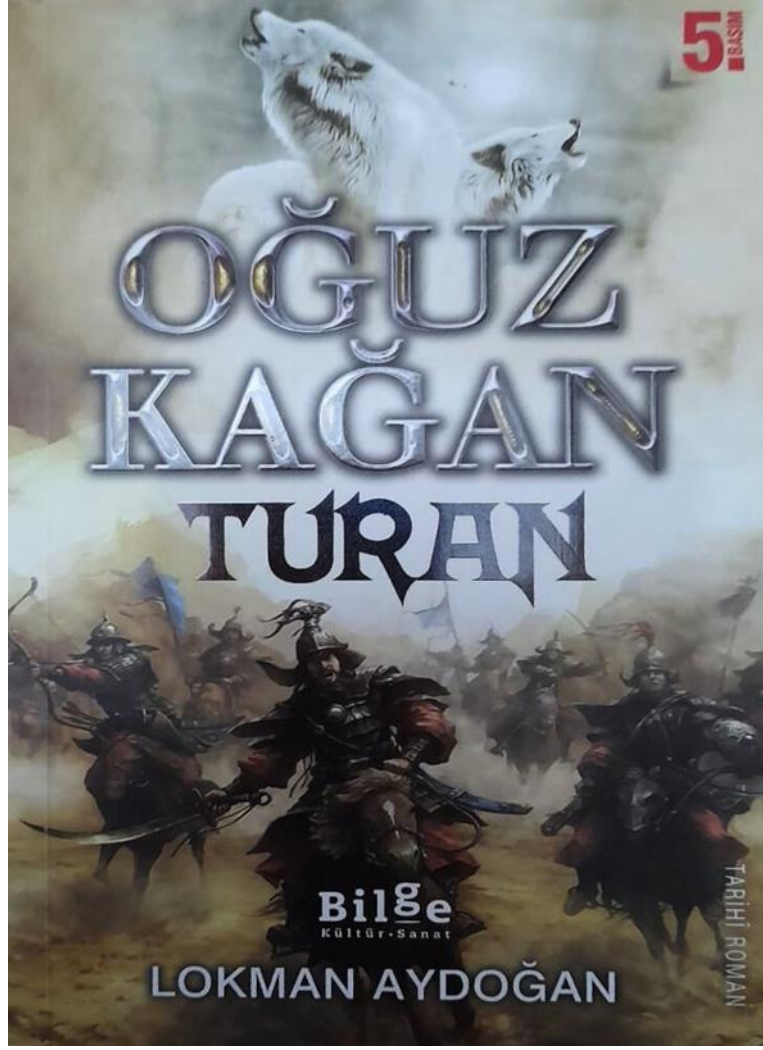
EKLER

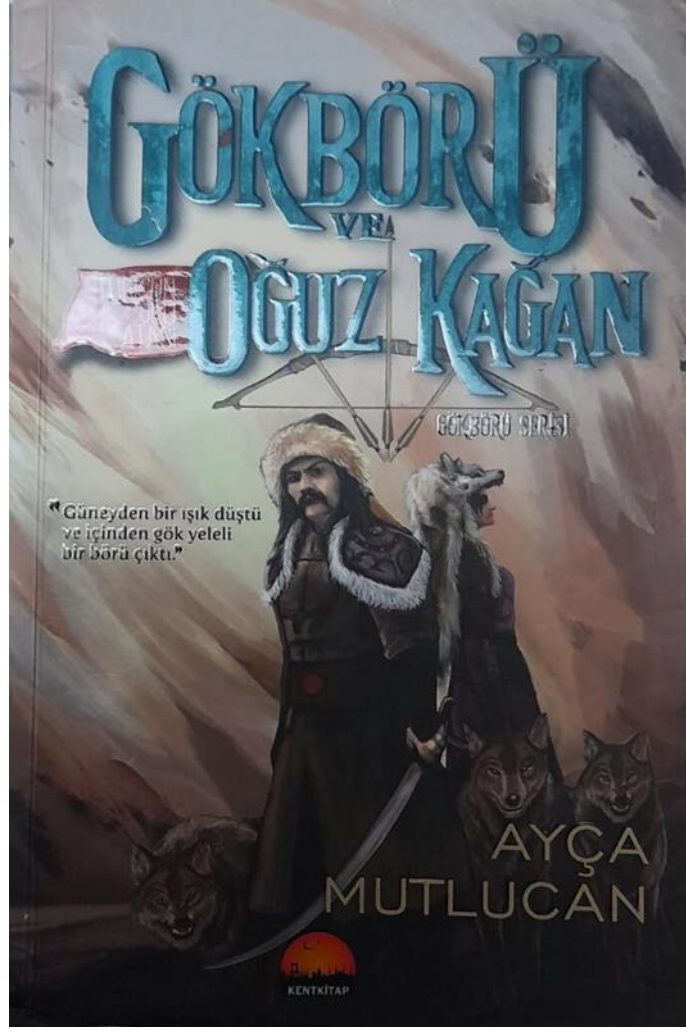
Görsel E.1. Türk Millî Destanı Oğuzlama

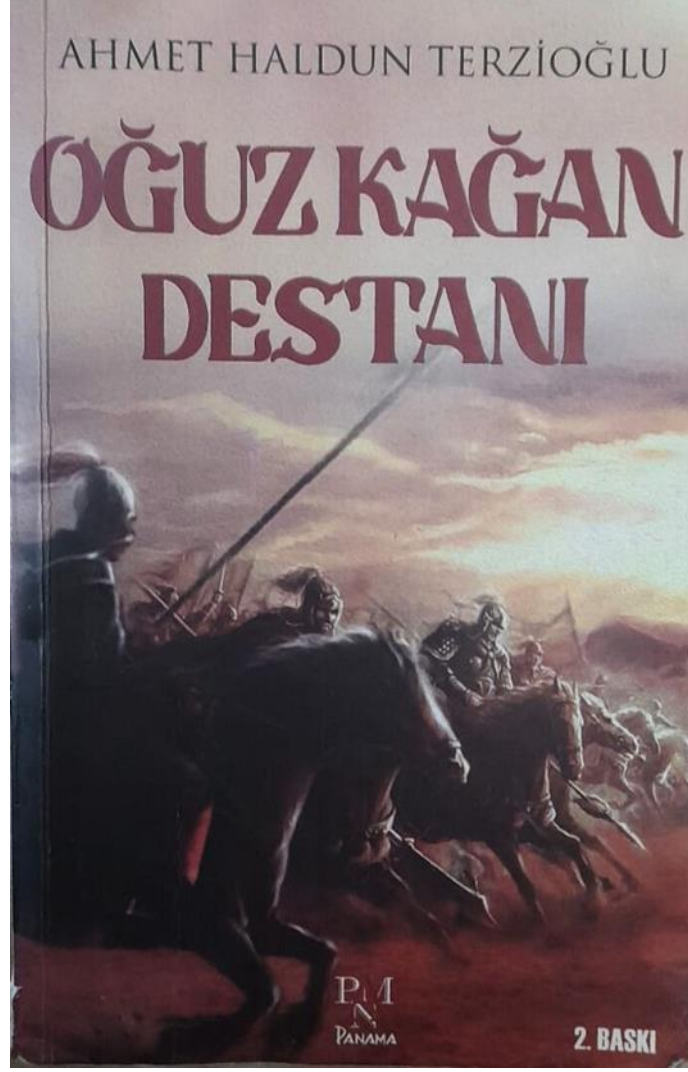
Görsel E.2. Oğuz Kağan Diriliş

Görsel E.3. Oğuz Kağan Turan

Görsel E.4. Gökbörü ve Türk'ün Ulu Atası Oğuz Kağan

Görsel E.5. Oğuz Kağan Destanı

EFLÂTUN CEM GÜNEY

FOLKLOR ve HALK EDEBİYATI

Özellikleri, Sözlü gelenekleri, ve yazılı örnekleri

BİRİNCİ BASKI

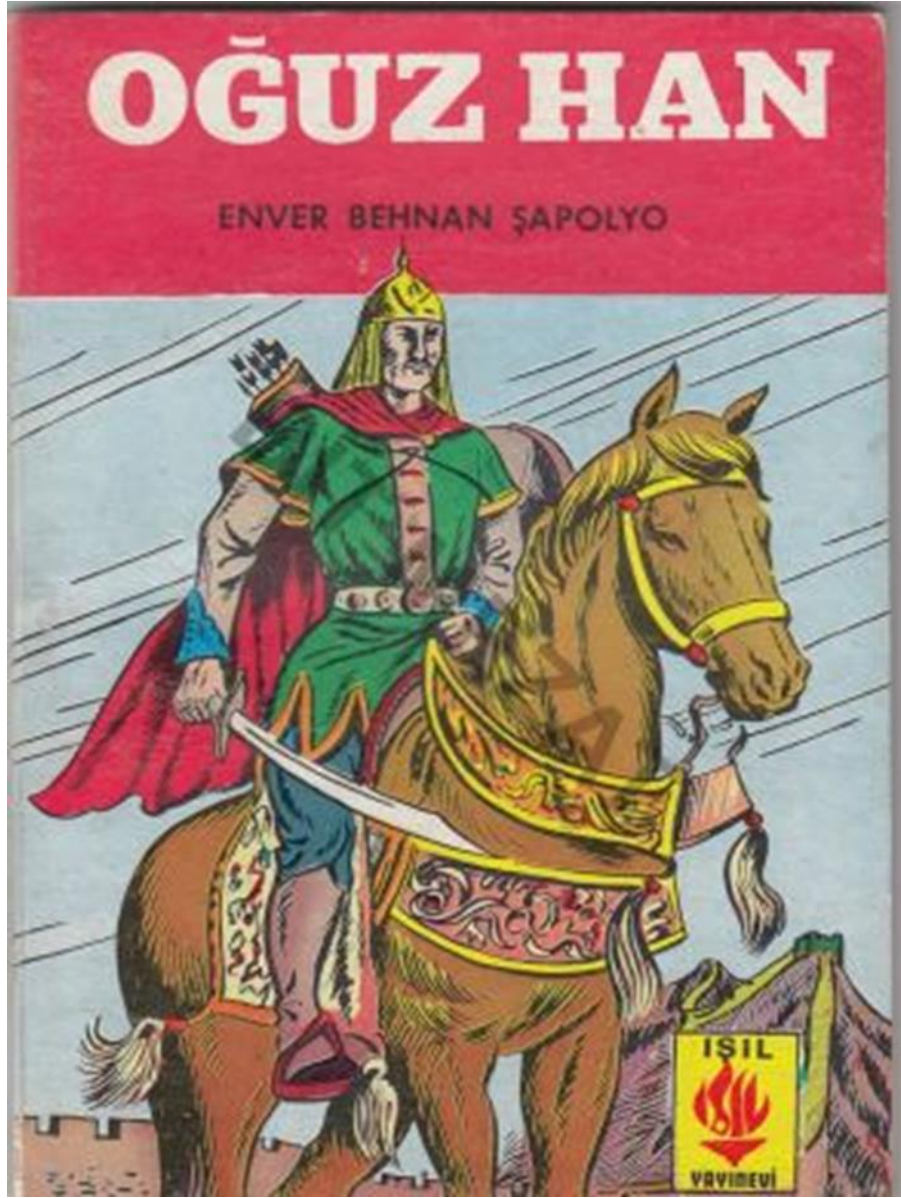
DEVLET KİTAPLARI

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI — İSTANBUL 1971

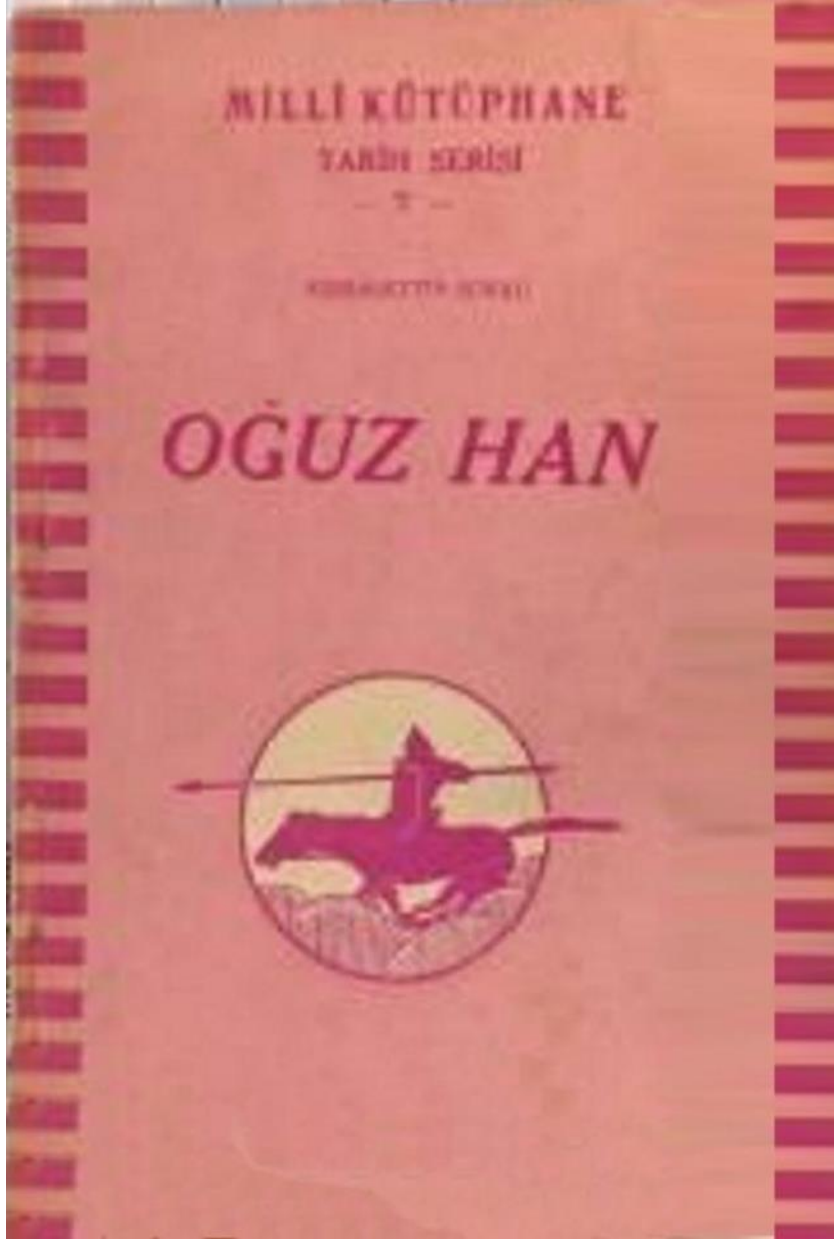
Görsel E.6. Folklor ve Halk Edebiyatı

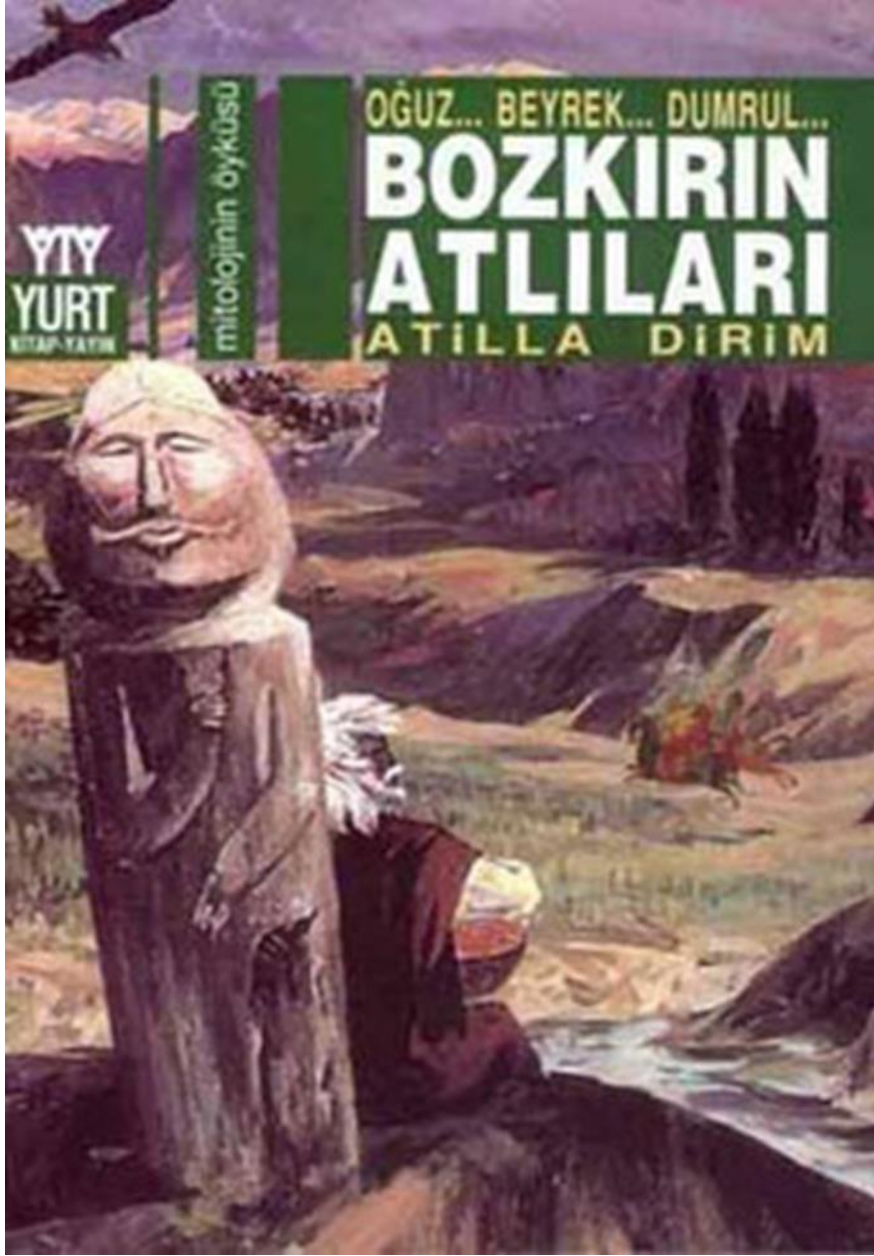
Görsel E.7. Gönensay, H. T. (1948). Oğuz Destanı ve İki Masal.

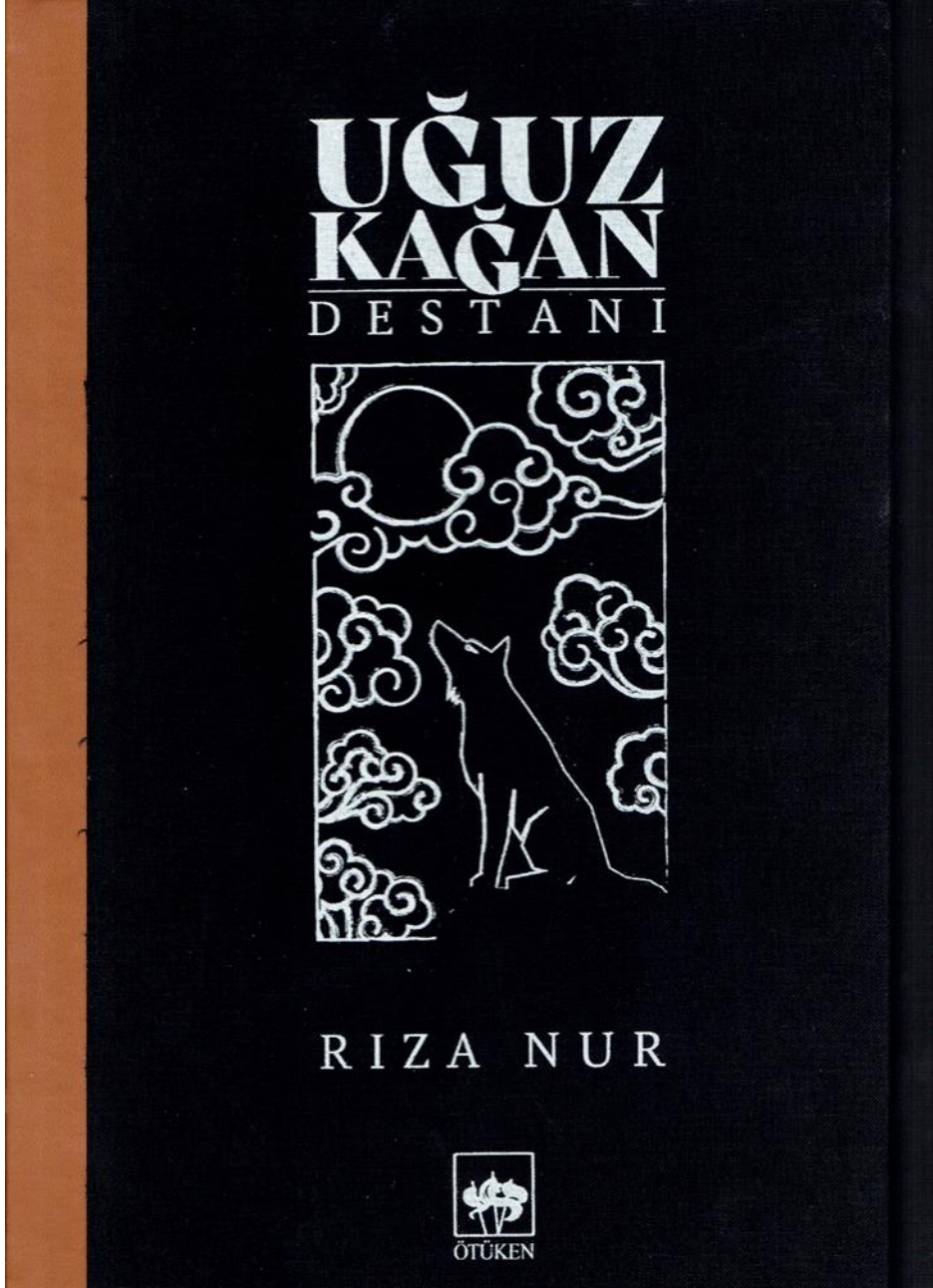
Görsel E.8. Enver Behnan Şapolyo / Oğuz Han (1963)

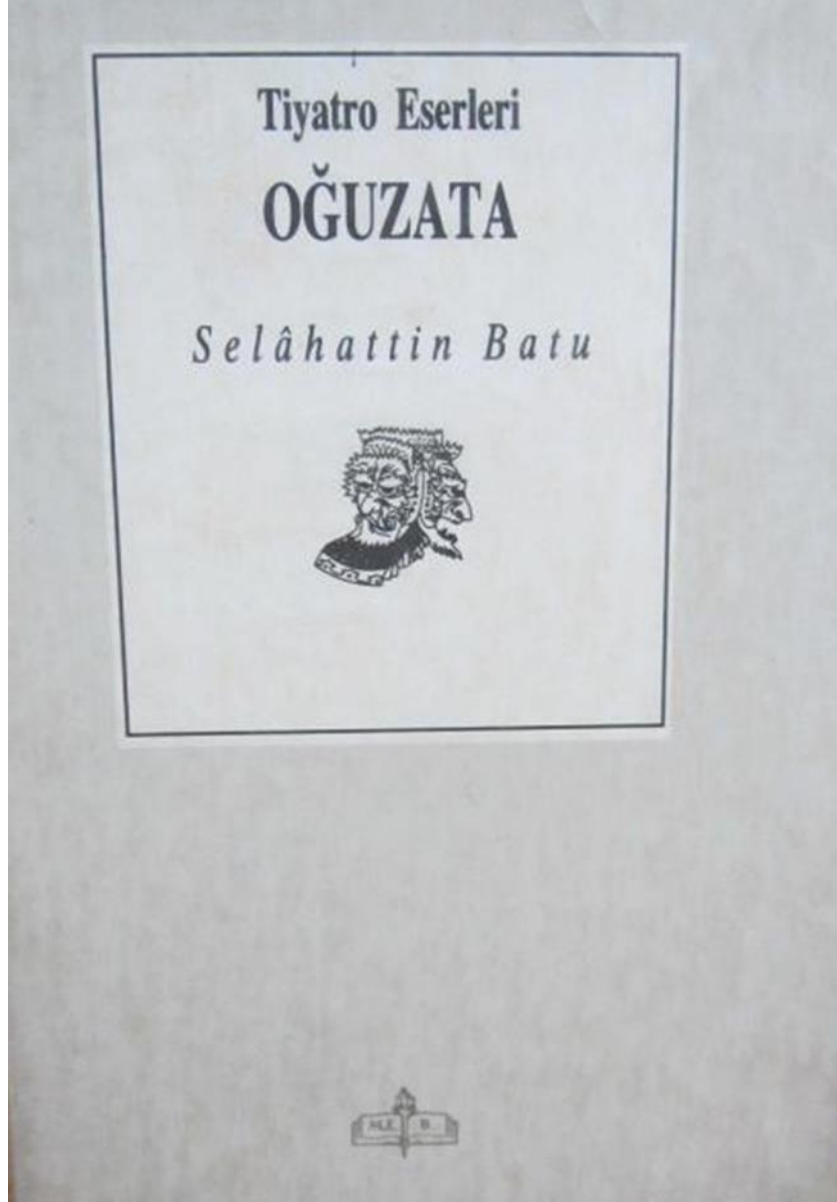
Görsel E.9. Kemalettin Şükrü (Orbay) / Oğuz Han

Görsel E.10. Atilla Dirim / Bozkırım Atlıları

Görsel E.11. Rıza Nur/ Uğuz Kağan Destanı

Görsel E.12. Selahattin Batu/ Oğuzata

KAYNAKÇA

- Aça, M.** (2013). *Oğuznamecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznâmesi*. Kömen Yayınları, Konya.
- Adıgüzel, S.** (2013). *Modern Azerbaycan Edebiyatında Dede Korkut (Metinlerarası Çözümlemeler)*. Fenomen Yayınları.
- Ağca, F.** (2019). *Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı*. Türk Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Alangu, T.** (2020). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Aktulum, K.** (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K.** (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Arslan A.** (2019). *Oğuz Özdeş'in Eserleri ve Sanatı* (Yayınlanmış Doktora Tezi) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aristoteles** (2012). *Poetika*. (Çev.) İsmail Tunalı. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Atsız, H.N.** (1943). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Avşar, Z.** (2021). *Her Daim Muhalif Bir Türkçü Rıza Nur*. Çolpan Kitap, Ankara.
- Aydoğan, L.** (2015). *Oğuz Kağan Diriliş*. Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Aydoğan, L.** (2023). *Oğuz Kağan Turan*. Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Aydoğan, S. İ. E.** (2022). *Halk Anlatılarının Yeniden Yazım Sürecinde Deli Dumrul*. Fenomen Yayınları, Erzurum.
- Aslan, Ö.** (2019). Edebi Türün Değişimi Bağlamında; "Türk Edebiyatında Hikâye/Öykünün Yatarıcı/Denesel Yeni Görünümü". Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 8(4)
- Babayeva, A.** (2015). Musa'lar Mitolojisinin Ahlak Öncülleri. Art-Sanat Dergisi. 3(3)
- Bang, W.& Arat, R.R.** (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. Millî Eğitim Basımevi.
- Bakhtin M.** (2001). *Karnavalardan Romana*. (Çev.) C. Soydemir. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Barthes, R.** (1990). *Yazı ve Yorum, 140*. (Çev.) Tahsin Yücel, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bayat, F.** (2013). *Oğuz Destan Dünyası: Oğuznamelerin Tarihi, Mitolojik Kökenleri ve Teşekkülü*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bayat, F.** (2020). Mitolojik Hikâyeden Arkaik ve Klassik Destana. *Millî Mecmûa*. (16). 41-69.

- Batu, S.** (1992). Oğuzata. MEB yayınları.
- Bingöl, U.** (2017). Postmodernizmde Çokseslilik ve Çokkültürlülük Yanılgısı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(19). 72-82.
- Boratav, P. N.** (2017). *Folklor ve Edebiyat-I-*. Bilgesu Yayınları, İstanbul.
- Bulut, F.** (2018). Metinlerarasılık Kavramının Kuramsal Çerçevesi. *Edebi Eleştiri Dergisi* 2(1).
- Burdurlu, İ. Z.** (1971). *Üç Destan*. Karınca Matbaacılık.
- Çetin, N.** (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Öncü Kitap.
- Çetindaş, D.** (2014). *Yeni Türk Şiirinde Destan*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Çoban, İ.** (2015). Türk İkonografisinde Kartal Motifi ve Çağdaş Türk Resmine Yansımaları. *İdil Dergisi*. 4(16), 57-80.
- Çobanoğlu, Ö.** (2019). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çobanoğlu, S. F.** (2022). *Türk Mitolojisinden Masallar I*. 2 Basım, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Çolak, M.** (2018). Türkçenin Söz Varlığında “Kılıç”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 7(4). 2154-2188.
- Çoruhlu, Y.** (1999). *Türk Mitolojisinin ABC’si*. Kabalıcı Yayınları, İstanbul.
- Çoruhlu, Y.** (2020). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Dağ, N.** (2023). *Türk Romanına Derkenar: Enver Behnan Şapolyo ve Romancılığı*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Dirim, A.** (2004). *Oğuz, Beyrek, Dumrul: Bozkırın Atlıları*. Yurt-Kitap Yayınları. Ankara.
- Duymaz, A.** (2007) Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Kokut Kitabı’na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler. *Millî Folklor*, 19(76),50-58.
- Duymaz, A.** (2005). Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut’a Toy Geleneğinin Simgesel Anlamı ve Türk Paylaşım Modeli. *Karadeniz Araştırmaları*. (5) 37-60.
- Duymaz, A.** (2015). Fakir Baykurt’un Kerem ile Aslı’sı, *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. (Ed. Şevkiye Kazan Nas). 15-22.

- Duymaz, A.** (2020a). Köken Miti Arayışı Ekseninde “Altın Destan” ve Ömer Seyfettin. *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin Kitabı*. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları. 85-98.
- Duymaz, A.** (2020). *Kolca Kopuzdan Kılca Kaleme Dedem Korkut Araştırmaları*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Duymaz, A.** (2020). Destanın Destanı yahut Türk Destan Araştırmalarının Kısa Tarihi. *Millî Mecmûa*. (16). 70-88.
- Eliade, M.** (2018). *Şamanizm: İlkel Esrime Teknikleri*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ekici, M.** (2020). Türk Destanlarını İncelerken Nelere Dikkat Etmeli. *Millî Mecmua*. (16), 22-40.
- Erbek, İ.** (2021). *Cumhuriyet Dönemi’nde Destan Öğretimi Oğuznâmeler ve Hasan Basri Gocul’un Oğuzlaması*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ercilasun, A. B.** (2019). *Nehir Destan Oğuzname (Oguz Bitig)*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ergun, P.** (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Fıncıoğulları, S.** (2016). Mikhail Bakhtin ve Romanın Sosyolojisi. *Akademik Bakış Dergisi*. (54). 445-459.
- Gocul, B.** (2018). *Türk Millî Destanı Oğuzlama*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Gömeç, S.** (2004). Oğuz Kağan’ın Kimliği, Oğuzlar ve Oğuz Kağan Destanları Üzerine Bir-İki Söz. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 35(23).
- Gönensay, H. T.** (1948). *Oğuz Destanı ve İki Masal*. Doğan Kardeş Yayınları.
- Görgülü, P.** (2015). *Ahmet Haldun Terzioğlu’nun Romancılığı (İlk Dönem)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güvenç, A. Ö.** (2019). *Halk Anlatılarının Yeniden Yazımı Sürecinde Tepegöz (1923-2018)*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Güney, E. C.** (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. Millî Eğitim Basımevi, Ankara.
- Güney, A.** (2011). Aristoteles ve Bertolt Berecht’in İngiliz Tiyatrosuna Etkileri. *New World Sciences Academy* 6(1).
- Huyugüzel, Ö. F.** (2018). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. Dergâh Yayınları, İstanbul.

- İnan, A.** (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. Millî Eğitim Basımevi, Ankara.
- İnan, A.** (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İsababayeve A.** (2015). Musa'lar Mitolojisinin Ahlak Öncülleri. *Art-Sanat Dergisi*. 3.sayı
- Kaçen, E.** (2012). *Oğuz Özdeş'in Tarihi Romanları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Kaya, M.** (2015). *Türk Romanında Destan Etkisi*. İstanbul, Kesit Yayınları.
- Kuran-ı Kerim**, Kehf 88-92
- Kur'an-ı Kerim**, 55/15
- Kuran'ı Kerim**, 2/30
- Kiel M.** (2009). Sarı Saltuk. TVD İslam Araştırmaları Merkezi.
- Mert, E.** (2009). *Türkçenin Söz Varlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar* (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.
- Moran, B.** (2018) *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mutlucan, A.** (2021). *Gökbörü ve Türk'ün Ulu Atası Oğuz Kağan*. Kent Kitap.
- Necatigil, B.** (2016). *Edebiyatımızdan İsimler Sözlüğü*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Oğuz, Ö.** (2004). Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları. *Millî Folklor*, 16(62), 5-7.
- Oğuz, Ö.** (2013). *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Odacı N.** (2016). Oğuznamecilik Geleneği ve Millî Destan Şairimiz Basri Gocul. *Türkbilig*, (32). 223-238.
- Ögel, B.** (1989). *Türk Mitolojisi*. Cilt I. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, B.** (2014). *Türk Mitolojisi* Cilt II. Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öncül, K.** (2021). *Türklerin Avatari*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Özdemir, S.** (2017). *Metinlerarasılık Yöntemleri Ömer Seyfettin Hikâyeleri*. Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Özdemir, M.** (2021). *Mitten Medyaya Keloğlan*. Arı-Sanat Yayınları.
- Özdeş, O.** (1974). *Oğuz Han*. Tekin Yayınevi.

- Özarslan, M.** (1998). “Oğuz Kağan Destanı’nda Tarihî, Dinî, Beşerî ve Tabiatüstü Unsurlar”, *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, haz. Metin Özarslan ve Özkul Çobanoğlu. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası. 424-438.
- Özkan, İ.** (2018). Oğuz Kağan Destanında Tabakalar ve Oğuz Adı Hakkında Düşünceler. 2. *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi*. Antalya-Türkiye, 7 - 08 Aralık 2018, cilt.3. 927-942.
- Öztürk, S.** (2006). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları. *Kebikeç*, (21). 47-72.
- Pehlivan, G.** (2020). Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı-Halk Bilimsel Bir Tahlil. *Millî Mecmûa*. (16). 118-134.
- Roux, J. P.** (1999). *Altay Türklerinde Ölüm*. Çev. A. Kazancıgil. Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Schimmel, A.M.** (1999). *Dinler Tarihine Giriş*. Kırkambar Yayınları.
- Sümer F.** (1991). Atsız b. Muhammed. TDV İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/atsiz-b-muhammed>
- Şapolyo, E. B.** (1963). *Oğuz Han*. 3. Baskı. Işıl Yayınevi, İstanbul.
- Şimşek, S.** (2020). Halk Hikâyelerinin Güncellenmesine Bir Örnek: Ceyhun Atuf Kansu’nun Tahir ile Zühre’si. II. *Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu*. 2-4 Ekim. *Tam Metin Bildirileri Kitabı*. Çanakkale, 323-33.
- Şükrü, K.** (1932). *Oğuz Han*. Kanaat Kütüphanesi.
- Terzioğlu, A. H.** (2018). *Oğuz Kağan Destanı*. Panama Yayınları, İstanbul.
- Togan, Z.V.** (1982). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. Enderun Yayınları, İstanbul.
- Thompson, S.** (1955-1958). *Motif-Index of Folk Literature*, Indiana University.
- Üyepazarcı, E.** (2019). *Unutulanlar, Hiç Bilinmeyenler ve Bilinmek İstemeyenler, Türkiye’de Popüler Romanın İlk Yüzyılın Öyküsü*. Cilt II. Oğlak Yayınları, İstanbul.
- Veren, E.** (2018). *Türkiye’de Popüler Yayınlarda Dede Korkut Kitabı*. Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Yayla H.** (2010). *İbrahim Zeki Burdurlu’nun Hayatı, Sanatı, Eserleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilim Enstitüsü.

- Yıldırım, D.** (2016). *Türk Bitiği Araştırma/İnceleme Yazıları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yıldız D.** (2009). *İbrahim Zeki Burdurlu'nun Eserlerinde Çocuk Eğitimi ile İlgili Evrensel Değerler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.
- Yıldız, N.** (2010). Türk Destanlarında Kötü Huylu Devler. *Millî Folklor*, (22). 41-50.
- Yuca, İ. S.** (2014). Enver Behnan şapolyo: Tarihçiliği, Gazeteciliği ve Edebî Kişiliği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.